

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİNDE MİLLİ
KİMLİK: SOSYAL AĞ ANALİZİ VE
İÇERİK ANALİZİNE DAYALI BİR
İNCELEME**

Ahmet Feyzi GÜL

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİNDE MİLLİ KİMLİK:
SOSYAL AĞ ANALİZİ VE İÇERİK ANALİZİNE
DAYALI BİR İNCELEME

Ahmet Feyzi GÜL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

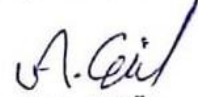
Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezinin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezinin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezinin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezinin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezinin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren .0. ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

13.07.2020

Ahmet Feyzi GÜL

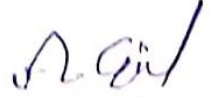
¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sandığımı, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Ramazan ACUN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ahmet Feyzi GÜL

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle desteğini esirgemeyen, her fırsatta yanına çekinmeden gidebildiğim, güler yüzünü ve samimiyetini eksik etmeyen ve gelecekteki akademik hayatımda da bana verdiği değerli bilgiler ve yönlendirmesinden faydalanacağım Prof. Dr. Ramazan ACUN'a teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Bu tarz metod vurgulu bir çalışma yapma kararı almamda kendisinin etkisi büyüktür. Hacettepe Tarih bölümünde master eğitimine başladığımda ilk aldığım derslerden biri, onun Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Etik konulu dersiydi. Bu dersi ve hocasını benim için özel kılan daha önce görmediğim bir metodoloji ile karşılaşmamdı. Sosyal ağlar ve ağ analizi metodu, Kaynakça Info veritabanı çok ilgimi çekmişti. Açıkçası tarih bilimine yenilikçi bir perspektif ile yaklaşıldığını görmek beni heyecanlandırdı ve sonrasında kendime bir rota çizmeye başladım. Şimdilik böyle bir çalışma ortaya koydum. Daha yolun başındayım ve öğreneceğim çok şeyler var. Bu tez çalışması o bakımdan benim için bir son değil, aksine bir başlangıç.

Yine çalışmamda konu, kaynak ve yöntem açısından bana sürekli yardımda bulunarak yol gösteren, eğitimin her kademesinin tecrübesini taşıyan eğitim ve bilim aşığı babama; yoğun çalışmalarımda ihtiyaç duyduğum moral ve motivasyon desteğini hiç eksik etmeyen eğitimci-öğretmen anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez konum kapsamında Kaynakça Info sistemine Türk Kültürü Dergisi yayınlarının bir kısmının eser verisini giren Hacettepe Tarih Bölümü Bilgisayar ve Tarih dersi öğrencilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek Lisans eğitimim süresince farklı zamanlarda sağladıkları burslar ile bana finansal destekte bulunan başta TÜBİTAK olmak üzere, Türk Tarih Kurumu'na, bilim uzmanı olarak yetişmemde maddi katkılar sunan

bu iki değerli kuruma katkı sağladıkları için teşekkürler.

Hacettepe Üniversitesi Tarih bölümünden değerli hocam Doç. Dr. Serhat KÜÇÜK'e, Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tarih Bölümünden kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa ALKAN'a, yine benim için hazırladığı tez raporu sayesinde çalışmamın daha da olgunlaşmasında etkili olan saygıdeğer Prof. Dr. Mehmet ÖZDEN'e, son olarak da master eğitimim süresinde aldığım “Avrupa Tarihi” ve “Batı Dünyası” dersimin çok kıymetli hocası sevgili Gümeç KARAMUK'a buradan içtenlikle teşekkür etmek istiyorum.

Ahmet Feyzi GÜL

Temmuz 2020 / Ankara

Ö Z E T

GÜL, Ahmet Feyzi. Türk Kültürü Dergisinde Milli Kimlik: Sosyal Ağ Analizi ve İçerik Analizine Dayalı Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Bu çalışma, Türk Kültürü dergisinin 1962-1980 döneminde yapılan yayınlarında, milli kimlik temasını yansıtan yazıların incelenmesini kapsamaktadır. Tezin amacı, “milli kimlik” kavramı perpspektifinde Türk Kültürü dergisinde yapılan yayınları inceleyerek, derginin yayın politikası ve yayın karakterini/kimliğini ortaya koymaktır.

Çalışmada esas olarak, söz konusu derginin, belirlenen dönem ve konu evreninde yayınlanan 200’ün üzerinde makale, ayrıntılı bir tarama yöntemiyle seçilerek araştırma örnekleme haline getirilmiştir. Veriler ve yöntem bakımından araştırmada, yeni nesil bir metod olan sosyal ağ ve muhteva analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu metoda dayanarak, derginin belirlenen dönem kapsamında niceliksel olarak yazar ve kavram analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda ortaya çıkan tabloya göre, milli kimlik perspektifinde Türk Kültürü dergisinin sık kullandığı kavram haritası göz önüne alınarak, başta belirlenen dergi materyalinin ayrıntılı incelemesinin, hangi konular ekseninde bir değerlendirmeye tâbi tutulacağı belirlenmiştir. Dergide, milli kimlik perspektifini yansıtan yazılarıyla öne çıkan yazarların makaleleri incelenmiş ve bu doğrultuda derginin yayın karakteri ve politikası tahlil edilmiştir. Bu bakımdan araştırma, yeni bir yöntem olan ağ analizi metodu ve klasik tasnif ve değerlendirme yönteminin kombinasyonu interdisipliner bir çalışma ile Türk Kültürü dergisinin yayın kimliğini ortaya koymaya odaklanmıştır.

Muhteva analizinde ortaya çıkan kavramlardan hareketle, milli kimlik perspektifinde öne çıkan kavram ve konular temelde üç ana başlık altında değerlendirilmiştir: Milli Kimliğin Toplumsal Tabanı, Milli Kimliğin Mimarı ve İnşaa Araçları, Milli Kimliğin Asli Unsuru: Milli Dil. Bu

doğrultuda yazılan makalelerden örnek pasajlar verilerek ilgili konuya yönelik derginin yaklaşımı genel bir çerçevede değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, daha uzun bir dönemi kapsayan bir araştırma ile genişletilmesi gerektiği düşünülen şu temel bulgu elde edilmiştir: Türk Kültürü dergisi yazılarında milliyetçiliğin hâkim olduğu bir kimlik imgesi görülmektedir. Dil, tarih ve kültür bağlarından oluşan milliyetçilik, derginin kimlik algısının en dikkat çeken yanıdır. Yazılar genel olarak dil, kültür ve bu ikisiyle ilişkili bir tarihi arka planı konu almaktadır.

Anahtar Sözcükler

TKAE, Türk Kültürü Dergisi, Milli Kimlik, Sosyal Ağ ve Muhteva Analizi, Kaynakça Info, Milli Dil, Basın

A B S T R A C T

GÜL, Ahmet Feyzi. National Identity in Turkish Culture Magazine: A Review Based on Social Network Analysis and Content Analysis, Master Thesis, Ankara, 2020.

This study covers the analysis of the articles reflecting the national identity theme in the publications of the Turkish Culture journal between 1962-1980. The aim of the thesis is to reveal the publication policy and publication character / identity of the journal by examining the publications made in the journal of Turkish Culture under the concept of “national identity”.

In the study, mainly over 200 articles published in the period and subject universe of the journal in question were selected as a research sample by a detailed scanning method. In terms of data and method, a new generation method, social network and content analysis method, was used in the research. Based on this method, quantitative author and concept analysis has been done within the specified period of the journal. According to the table that emerged as a result of the analysis, considering the concept map frequently used by the Turkish Culture magazine in the perspective of national identity, it was determined in which subjects the detailed review of the determined journal material will be evaluated. In the journal, the articles of the prominent authors with their articles reflecting the national identity perspective were examined and the publication character and policy of the journal were analyzed accordingly. In this regard, the research focused on revealing the publication identity of the Turkish Culture journal with an interdisciplinary study, the combination of a new method, network analysis method and classical classification and evaluation method.

As a result, the following basic finding, which is thought to be extended

by a research covering a longer period, was obtained: An identity image dominated by nationalism can be seen in the articles of Turkish Culture magazine. Nationalism, consisting of language, history and cultural ties, is the most striking aspect of the journal's perception of identity.

Key Words

TKAE, Türk Kültürü Magazine, National Identity, Social Network and Content Analysis, Kaynakca Info, National Language, Press

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
Ö Z E T.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
Ö N S Ö Z.....	xiv
KISALTMALAR.....	xvi
TABLolar VE GRAFİKLER DİZİNİ.....	xvii
EKRAN GÖRÜNTÜSÜ, RESİM VE SOSYOGRAM.....	xviii
 GİRİŞ	 1
1.BÖLÜM: TÜRKİYE’DE BASIN – YAYIN (1727 1980).....	5
1.1.OSMANLI DÖNEMİ’NDE BASIN-YAYIN (1727-1922)	6
1.2.CUMHURİYET DÖNEMİ’NDE BASIN-YAYIN (1923-1980)	11
1.3.TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ: KURULUŞU, AMAÇLARI, YAYINLARI VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİ.....	19
 2.BÖLÜM: YÖNTEM ve ARAÇLAR.....	26
2.1.SOSYAL AĞLAR VE SOSYAL AĞ ANALİZİ METODU	26
2.2.MUHTEVA ANALİZİ METODU	34
2.3.BİBLİYOGRAFİK YAYIN VE ATIF DİZİNLERİ.....	35
2.4.DİZİN VE ANALİZ PLATFORMU: KAYNAKÇA INFO.....	40
2.5.KAYNAKÇA INFO’DA TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİ YAYIN VE ATIF DİZİNİ.....	49
 3.BÖLÜM: YÖNTEM VE ANALİZ.....	51
3.1.TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİNDE MİLLİ KİMLİK KONUSUNDA ÖNE ÇIKAN YAZARLARI BELİRLEMEK: SOSYAL AĞ ANALİZİ.....	51

3.1.1. Derece Merkeziliğine Göre Öne Çıkan Yazarlar.....	54
3.1.2. Yakınlık Merkeziliğine Göre Öne Çıkan Yazarlar...	59
3.1.3. Arasındalık Merkeziliğine Göre Öne Çıkan Yazarlar..	61
3.1.4. Eigenvector Merkeziliğine Göre Öne Çıkan Yazarlar.	65
3.2.TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİNDE MİLLİ KİMLİKLE İLGİLİ ÖNE ÇIKAN KAVRAMLARI BELİRLEMEK: MUHTEVA ANALİZİ..	68
3.2.1. Sık Kullanılan Kavramlar ve Konjonktürel Analiz Örneği.....	71
3.2.2. Kullanılan Kavramlara Göre Yazar Kimlik Tespiti....	77
4.BÖLÜM: MİLLİ KİMLİĞİN TOPLUMSAL TABANI.....	85
4.1.AİLE.....	87
4.2.AYDINLAR.....	91
4.3.TÜRK LÜK.....	98
4.4.DİŞ TÜRKLER.....	114
5.BÖLÜM: MİLLİ KİMLİĞİN MİMARİ VE İNŞA ARAÇLARI.....	121
5.1.MİLLİ KİMLİĞİN MİMARİ ZİYA GÖKALP.....	122
5.2.MİLLİ KİMLİĞİN İNŞA ARACI OLARAK EĞİTİM.....	134
5.3.MİLLİ KİMLİĞİN İNŞA ARACI OLARAK SANAT.....	143
6.BÖLÜM: MİLLİ KİMLİĞİN ASLİ UNSURU: MİLLİ DİL.....	147
6.1.DİLDE EVRENSELLİK VE MİLLİLİK.....	149
6.2.TÜRKÇENİN TARİHSELLİĞİ.....	154
6.3.MİLLİ DİLDE EĞİTİM.....	166
6.4.MİLLİ DİL VE SANAT.....	172
6.5.DİLDE SADELEŞTİRME VE ÖZLEŞTİRME ÇALIŞMALARI.....	174
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	196
KAYNAKÇA.....	208
- Sosyal Ağ Analizi Kaynakçası	208
- Türk Kültürü Dergisi Kaynakçası.....	213

EKLER.....	230
EK 1. Türk Dünyası El Kitabı'nın içerik ve bölümleri.....	230
EK 2. İlker Aytürk'ün muhteva incelemesi.....	232
EK 3. “Bir Milletiz Biz!” , Osman Nuri Sezer'in şiiri.....	233
EK 4. Ziya Gökalp'in “Lisan” Şiiri.....	234
EK 5. Deha (Halka Doğru) ve Kavim (Anadolu'nun Sesi) şiirleri.....	235
EK 6. Yozgat Avşar Türküsü.....	236
EK 7. Türk Dili Çalışma Programı.....	237
EK 8. Dil meselesine Faruk Timurtaş'ın çözüm önerileri.....	238
EK 9. “Devlet Dilindeki Birliğin Sağlanması Hakkında Kanun Teklifi”...	239
EK 10. Falih Rıfkı Atay'ın MEB'e yazdığı dilekçe.....	240
EK 11. G. Dil Teorisi hakkındaki Akbaba Dergisi'nin Karikatürü.....	241
EK 12. SMA'nın “Türk Dili İçin” adlı eserine Atatürk'ün yazdığı önsöz..	242
EK 13. Orijinallik Raporu.....	243
EK 14. Etik Komisyon Muafiyeti Formu.....	244

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasındaki amaç; belirlenen dönem çerçevesinde ve seçilen konu başlığı altında Türk Kültürü dergisinin nasıl bir yayın karakteri olduğunu görmek, yazarların ele aldığı meselelerde takındığı tavır ve tutumu anlayabilmek ve göstermektir. Bu yapılırken *sosyal ağ ve muhteva analizi* metodu yardımı alınarak *milli kimlik* perspektifinden dergi yazarlarının ve makalelerin daha iyi anlaşılmasını sağlamak hedeflendi. Neticede bir probleme odaklanan iki yönlü bir çalışma ortaya çıktı.

Çalışmada, Türk Kültürü dergisinin ilk 216 sayısı araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Bu sayılar TKAE tarafından 1962’de yayınlanmaya başlanan Türk Kültürü’nün, 1962-1980 arası yayın hayatını kapsamaktadır. Yüzlerce sayısı olan bir derginin tamamını incelemenin zorluğu ortadadır. Belirtilen aralıktaki sayıların hâlihazırda elimizin altında mevcut olması, çalışmayı sınırlandırmak bakımından işe yaradı. Böylece yapılacak çalışmada spesifik bir dönem ve sayı aralığı belirlenmiş oldu. Bundan sonra yapılacak ilk iş, belirlenen sayıları birkaç kez taramaktır. Başlangıçta makale başlıklarını tarayarak derginin hangi konulara eğildiği anlamaya çalışıldı. Devamında ise, üzerinde en çok durulan konu başlıkları değerlendirildi.

Belirtilen sayıların sosyal ağ analizi metoduna göre incelemesinin yapılması için, gerekli veriler Kaynakça Info adlı web tabanlı çevrimiçi araştırma ortamına yüklendi. Bu işlem, sosyal ağ analizi için gerekli altyapıyı sağlayan verileri sunacağı için olmazsa olmazdı. Bir yandan da belirtilen sayı aralığı ve dönemde, milli kimlik perspektifinde yazılan iki yüzden fazla makale tespit edilerek, ayrıntılı bir inceleme işine girildi. Makaleleri derinlemesine incelemek, çalışmanın sadece bir boyutuydu. Böylelikle çalışma formatı iki kısma ayrıldı.

Üçüncü bölüm başlığı altında sosyal ağ analizine göre Türk Kültürü dergisi yazarlarının atıf ilişkileri, muhteva analizine göre makale başlıklarında sık kullanılan kavramlar ve derginin konjonktürel durumda meydana gelen sosyo-politik değişimlere gösterdiği duyarlılık, sayısal veriler ölçeğinde tespit edildi. Bu sayede Türk Kültürü dergisinin *kimlik* yönüyle daha iyi anlaşılması sağlandı. Konumuza

göre belirlenen iki yüzün üzerindeki makalenin ayrıntılı olarak incelendiği dördüncü, beşinci ve altıncı bölümde, milli kimlik perspektifinde öne çıkan kavram ve konular temelde üç ana başlık altında değerlendirildi: Milli Kimliğin Toplumsal Tabanı, Milli Kimliğin Mimarı ve İnşaa Araçları, Milli Kimliğin Asli Unsuru: Milli Dil. Bu doğrultuda yazılan makalelerden örnek pasajlar verilerek ilgili konuya yönelik derginin yaklaşımı genel bir çerçevede tahlil edildi.

K I S A L T M A L A R

TKD	:Türk Kültürü Dergisi
TKAE	:Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
SAA	:Sosyal Ağ Analizi
TKAD	:Türk Kültürü Atıf Dizini
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TTK	:Türk Tarih Kurumu
TDK	:Türk Dil Kurumu
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
TRT	:Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
SNA	:Social Network Analysis
ISI	:Institute for Scientific Information
SCI	:Science Citation Index
SSCI	:Social Sciences Citation Index
A&HCI	:Arts and Humanities Citation Index
ISI WOS	:Institute for Scientific Information Web of Science
ULAKBİM	:Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
TAD	:Türkiye Atıf Dizini
TEB	:Türkoloji Eserleri Bibliyografyası
TAKA	:Türkiye Akademik Atıf Sistemi
İSNAD	:İsnad Atıf Sistemi / The ISNAD Citation Style
EOKA	:Ethniki Organosis Kypriou Agoniston
ASALA	:Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia

TABLOLAR ve GRAFİKLER DİZİNİ

Tablo 1. Kaynakça Info'nun Güncel Verileri.....	49
Tablo 2. Derece Merkeziliğine Göre Ön Plana Çıkan Yazarlar.....	56
Tablo 3. Atıf Aktivitesine Göre Öne Çıkan Yazarlar.....	60
Tablo 4. Arasındalık Ölçütü Değerleri.....	63
Grafik 1. Kıbrıs Kelimesinin Yıllara Göre Kullanım Sıklığı.....	73
Grafik 2. Bulgaristan Kelimesinin Yıllara Göre Kullanım Sıklığı.....	74
Grafik 3. Azerbaycan ve Ermeni Kelimelerinin Yıllara Göre Dağılımı.....	75
Tablo 5. İbrahim Kafesoğlu'nun Sık Kullandığı Kelimeler.....	80
Tablo 6. Necmettin Hacıeminoğlu'nun Sık Kullandığı Kelimeler.....	81
Tablo 7. Ali F. Karamanlıoğlu'nun Sık Kullandığı Kelimeler.....	82
Tablo 8. Faruk K. Timurtaş'ın Kullandığı Kelimelerin Sıklığı.....	83

EKKRAN GÖRÜNTÜSÜ, RESİM VE SOSYOGRAM

Resim 1. Königsberg’deki 7 köprü (XVIII. Yüzyıl).....	29
Resim 2. Köprülerin Temsili Grafiği.....	29
Resim 3. El Kaide’nin Terörist Hücre Yapılanmasını Gösteren Bir Ağ Haritası.....	31
Resim 4. 4’er Yıllık Periyotlarda 6 Ayrı Dönemin Doğu Deniz Ticaret Yolları ve Limanları Arasındaki İlişki Ağını Gösteren Bir Harita.....	32
Resim 5. Floransalı Aileler Arasındaki Evlilikler ve Ekonomik İlişkiler Ağı	33
Ekran Görüntüsü 1. Kaynakça Info Bana Özel sayfası görünümü. Üyenin ilgi alanlarına göre kaynakça, eser, yazar önerilerinin bulunduğu sayfa.....	44
Ekran Görüntüsü 2. İlgi Alanlarım.....	44
Ekran Görüntüsü 3. Takip Ettiklerim sayfası.....	45
Ekran Görüntüsü 4. Twitter ve Facebook bağlantıları.....	45
Ekran Görüntüsü 5 ve 6. Eser ve yazar seviyesini gösteren görüntüleme sayısı metriği.....	46
Ekran Görüntüsü 7 ve 8. Eser ve yazarlara ait bilgi ve biyografilerden örnekler.....	47
Ekran Görüntüsü 9 ve 10. Eser sayfasında alınan ve yapılan atıflar, yazar panosu.....	47
Sosyogram 1. Vakıf Araştırmalarının Sosyal Ağ Analizi Görüntüsü: “Vakıf Bulutsusu”.....	53
Ekran Görüntüsü 11. Analiz Butonu.....	53
Ekran Görüntüsü 12. Sorgu.....	53
Ekran Görüntüsü 13. Eser Sorgulama.....	54
Ekran Görüntüsü 14. Sosyal Ağ Analizi Çizim Ekranı.....	54
Sosyogram 2. Türk Kültürü Bulutsusuna Bakış.....	55
Ekran Görüntüsü 15. Alınan ve Yapılan Atıflar.....	56
Sosyogram 3. Öne Çıkan Yazarlara Yakından Bakış.....	57
Sosyogram 4. Yakınlık Merkeziliğine Göre Türk Kültürü Bulutsusu.....	59
Sosyogram 5. Arasındalık Ölçütüne Göre Türk Kültürü Bulutsusu.....	62
Sosyogram 6. Necati Akder’in Türk Kültürü Bulutsusundaki Yeri.....	63
Sosyogram 7. Fethi Tevetoğlu’nun Türk Kültürü Bulutsusundaki Yeri.....	64
Sosyogram 8. Eigenvektör Ölçütüne Göre Türk Kültürü Bulutsusu.....	66

Sosyogram 9. Köprülü'nün Türk Kültürü Bulutsusundaki Yeri.....	67
Ekran Görüntüsü 16. Muhteva Analizi Butonu.....	69
Ekran Görüntüsü 17. Muhteva Analizi Sorgu Ekranı.....	69
Ekran Görüntüsü 18. Kavramların Sıklıklarını Gösteren Ekran.....	71
Ekran Görüntüsü 19. Timurtaş'ın Atatürk Bağlamında Yazdığı Bazı Makaleler.....	84

GİRİŞ

1962 yılında Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü'nün bir yayını olarak çıkmaya başlayan Türk Kültürü dergisi, Türklük bilimi alanında yapılan çalışmalarda önde gelen bir öneme sahiptir. Türk Kültürü; içerisinde Türk sanatı, Türk tarihi, Türk dili ve edebiyatı gibi, Türkoloji bilimini ilgilendiren birçok konuda kaleme alınan akademik yazıların, sanatsal ve edebi yazıların, çeviri metinlerin, Türklüğü ilgilendiren hemen hemen her konuda haber ve tanıtımların yer aldığı hakemli bir dergidir. Derginin genel yayın perspektifine bakıldığında milli kimlik ve kültür değerlerine önem veren, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, çağdaş ve milliyetçi bir profil çizdiği söylenebilir.

Türk Kültürü dergisinin, kimlik, kültür ve dil gibi hissiyattan uzak kalınamayan konuları yayın politikasının esası yapması, kitleleri psikolojik olarak tatmin etmek için değil; toplumsal dinamikleri canlı tutmak ve devlet-millet ilişkisinin verimliliğini sağlamak içindir. Dergi, bireyden millete ve devlete uzanan piramidin mayası olarak milli kimliği görmektedir. Çünkü milli kimliği inşa eden sosyal dokunun ana çekirdeği ailedir. Bu yüzden sosyal doku ne kadar milli değerlere sahip çıkarsa millet ve devletin bekası da o kadar güçlü olur. Gerçi dergide bu konuların ağırlık kazanmasının bir sebebi de 60 ve 70'lerin soğuk savaş ikliminde *komünizmin* aile ve milli değerlere yönelik itibarsızlaştırıcı politikaların etkisiyledir.

Milli konularda kimlik değerlerini koruma ve geliştirmenin esas alınması, dergi yayınlarının bilimsel ve evrensel olmadığı, hatta çağdaş medeniyete aykırı ötekileştirme algısı oluşturduğu izlenimine neden olabilir. Fakat şurası bir gerçek ki dergi, milli konuların her çeşidini saf bir duygu motivasyonu ile değil; hayatın gerçekliğinden ayrılmayarak yayınlamaktadır. Dolayısıyla konu millilik gibi öznel konular da olsa dergi bunu bilimsel bir nesnellikle ele almaktadır. Birçok yazıda, eleştiri okları yöneltilen kişi ve kurumların bilimsel olmamakla suçlanması bunu teyit eder.

Derginin genel bakış açısını ve yayın politikasını yansıtmaları açısından ana başlıklar olarak *aile mefhumu ve toplum yapısı, aydınlar ve halk, Türklük, dış Türkler (Türk dünyası), Ziya Gökalp, milli eğitim, milli kültür ve sanat, milli dil, Türkçe, dil ve eğitim, dil ve sanat, sadeleştirme ve özleştirme* sayılabilir.

Eğitim konusu dergide tartışılan ana konulardan biridir. Türklük kimliğinin oluşumunda en etkili faktörlerden biri olan eğitim, kültür politikası ile yakından ilişkilidir. Eğitim konusunda dil, ders müfredatı, milli ve tarihi değerlerin öğretimi tartışmanın esas konusunu teşkil etmektedir. Türk Kültürü dergisi, şiir, edebiyat, tarihi sanatsal eserler bağlamında Sanat konusunu da işlemiştir. Türk tarihinden kesitler veren şiirler, milli kimlik ve milli kültür öğelerini yansıtan hikâye ve edebi metinler sanat başlığı altında inceleyeceğimiz pasajları içermektedir. Ziya Gökalp figürü dergide çok güçlü bir etkiye sahiptir. Onun fikirleri, şiirleri paylaşılmış ve verilmek istenen mesaja referans alınmıştır. Birçok makalede Gökalp ile Atatürk arasında bir bağ kurulurken bu ilişki teorisyen-pratisyen bağlamında ele alınıyor. Aydın kavramı makalelerde sıkça tartışılır. Bu konudaki makaleler, bazı Türk aydınların topluma örnek olması gerektiği halde öyle davranmadığı, halkı küçümsediği ve kendi kültür değerlerine yabancılaştığı eleştirisi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Dil konusu, dergide yoğun bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergide dil meselesinin her yönünü ele alan yazılar kaleme alınmıştır. Makalelerde genel dil teorileri, Türk dilinin tarihi, dış Türkler, Gökalp'in dil konusundaki fikirleri, dilin eğitime ve aydınlara bakan yönü, dil ve sanat, Türk dili sadeleşme çalışmaları gibi konular işlenmiştir. Dergiye göre dil yaşayan bir varlıktır. Halkın konuştuğu dil tabii dildir. Osmanlıca geniş kesimlerin dili olamamış ve Türkçe, her zaman halk içinde yaşamıştır. Dilde halkı esas almadan zorla yapılan değişiklikler başarısız olacaktır. Sadeleşme, yazı diliyle halk dilinin kaynaşması demektir. Sadeleşmeyi yanlış anlayarak dildeki yabancı kökenli kelimeleri atmak hatadır. Halkın konuştuğu dil gerçek

ve yaşayan Türkçe'dir. Makalelerde genel olarak; dil teorileri, Türk dilinin tarihi, dış Türkler, Gökalp'in dil konusundaki fikirleri, dilin eğitime ve aydınlara bakan yönü, dil ve sanat, Türk dili sadeleşme çalışmaları gibi konular tartışılmaktadır.

Son olarak TKAE ve Türk Kültürü dergisi hakkında yapılmış bazı çalışmalara değinmek gerekir. Enstitü ve dergiyi konu alan iki master tezi bulunmaktadır. Bunlardan biri Mardin Artuklu Üniversitesi'nde yapılan bir yüksek lisans çalışmasıdır. Nevzat Anuk'un bu çalışması, kürt dilinde kaleme alınmış olup *Behsê Tirkkerdişê Kurdan de senterêk: Enstîtuyê Cigerayîşê Kulturê Tirk* (Kürtlerin Türkleştirmesi konusunda bir merkez: Türk Kültürünü Araştırma Merkezi) adını taşır. Tezin işlediği genel eleştiri, Türk Kültürü dergisi aracılığıyla, 1960 darbesinden sonra dergide planlı olarak Türk milliyetçiliği yapılmak suretiyle Kürt milli kültürü ve Kürt milletini Türk etnisitesinin bir alt unsuru olarak gösterilmeye çalışıldığı iddiasını öne sürmektedir.¹ Bu doğrultuda, dergide Kürt halkı ve kültürü ile ilgili kaleme alınan yazılardan pasajlar sunularak, ortaya koyulan argümanın desteklenmeye çalışıldığı ve TKAE ve Türk Kültürü dergisine yönelik olumsuz bir imaj çizilen bir tez mahiyeti taşımaktadır.

Diğer bir çalışma ise Beykent Üniversitesi'nden çıkan ve *Türk kültürü dergisinde yayınlanan Türk ordusu ve zaferleri hakkındaki makalelerin değerlendirilmesi* adını taşıyan master tezidir.² Bu çalışma diğerinden farklı olarak, eser muhtevasına daha da yoğunlaşmış ve dergide periyodik olarak ağustos aylarında yayına alınan "Zafer Sayısı" içinde bulunan Türk savaş tarihi konseptli bir incelemedir. Zafer sayılarında bulunan pasajların genel bir değerlendirmesini kapsamaktadır. Bu bakımdan, içerikle ilgili

¹ Nevzat Anuk, *Kürtlerin Türkleştirmesi konusunda bir merkez: Türk Kültürünü Araştırma Merkezi*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin, 2015, ss. 122

² Hilal Önal, *Türk kültürü dergisinde yayınlanan Türk ordusu ve zaferleri hakkındaki makalelerin değerlendirilmesi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Master Tezi, İstanbul, 2019, ss 208

değerlendirmelerin ve orijinal metinlerin bulunduğu eser muhtevasına yönelik bir inceleme olarak göze çarpmaktadır.

TKAE ve Türk Kültürü'nü konu alan en kapsamlı çalışma yine enstitünün kendinden çıkmış görünmektedir. “50. Yıl Sempozyumu” münasebetiyle çıkan, Bülent Gül'ün editörlüğünü yaptığı *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan* adını taşıyan kitap, bu konuda başvurulacak belki de en önemli kaynaktır.³ Enstitü'nün kuruluşunun 50. yılına özel çıkartılan bu eser, sempozyum bildirilerinden meydana gelen kapsayıcı bir başvuru kaynağıdır. 16 makalenin bulunduğu bu eserde, enstitü ve derginin kuruluşundan itibaren nasıl bir yapı, faaliyet ve amacın bulunduğu konusunda birçok bilgiye ulaşılabilir.

Enstitü ve dergiyi konu alan şimdilik en güncel çalışma, İlker Aytürk'ün *The Flagship Institution of Cold War Turcology: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980'dir.*⁴ *European Journal of Turkish Studies*'de yayınlanan bu çalışma TKAE ve Türk Kültürü hakkında yapılan en yeni ve en ciddi bir tetkiktir. Genel itibariyle soğuk savaş ikliminin dünyada ve Türkiye'deki konjonktürel durumda TKAE'nin oluşumu üzerindeki etkisinin incelendiği bir mahiyete sahiptir. Türk Kültürü dergisinin yayına başladığı 1962 ile 1980 döneminde yapılan yayınların kategorize edildiği bir de muhteva çalışmasına çalışmada yer verilmiştir.

³ Bülent Gül, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan: 50. Yıl Sempozyum Bildirileri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2012, ss. 250

⁴ İlker Aytürk, *The Flagship Institution of Cold War Turcology: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980*, *European Journal of Turkish Studies (EJTS)*, 24/2017, <https://journals.openedition.org/ejts/5517?lang=tr>

1. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BASIN – YAYIN (1727 – 1980)

Avrupa’da Rönesans, Reform, Sanayi İnkılabı, Fransız Devrimi ve demokrasi alanlarındaki ilerlemeler pozitif bilimlerin yanı sıra sosyal bilimlerde de büyük atılımların gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu alandaki ilerlemeler modernleşme sürecinde iletişimin önemini de artırmıştır. Modernliğin oluşum aşamasında özellikle matbaanın icadıyla skolastik düşüncüyü eleştiren ve pozitif düşüncüyü savunan yayınların çok sayıda yayınlanması ve elden ele dolaşımı serbest düşüncenin oluşumunda önemli bir yere sahiptir.

Günümüzün, kitle iletişim araçlarına kadar uzanan ve tek kelimeyle *medya* olarak nitelenen basın yayın organlarının en önemli işlevlerinden biri de serbest düşüncenin ifadesine ve oluşumuna zemin hazırlamasıdır. Modern yaşam aynı zamanda belirli kültürel, sosyal, politik amaçlar doğrultusunda yeni bir dünya görüşüyle, yeni bir siyasal davranış ahlakıyla, toplumsal yaşamı sürekli dönüştürmeyi de gerektirmektedir. İdeolojik ve kültürel platformda önemli yeri olan siyasi partiler ya da sendikalar ve dernekler gibi özel örgütlerin yanısıra, gazeteler, dergiler, radyo, televizyon ve bir bütün olarak medya, bu üst yapının oluşumunda önemli işlevler üstlenmektedir.

Modern toplumların, toplumsal düzeninin içinde hak ve özgürlüklerin savunulmasında ve geliştirilmesinde en önemli işlevi medya görmektedir. Özellikle yeni toplumsal hareketler, farklı kültürel-etnik-sosyal kimlikler kamuoyunda seslerini duyurmak ve halkın desteğini kazanmak için iletişim araçlarını öncelikli olarak kullanmaktadırlar. İletişim araçlarının sahip olduğu özellikler, devlet-toplum etkileşimini sağlayacaktır. Bu nedenle modernleşmesini tamamlamış veya tamamlamakta olan ülkelerde toplumsal

huzur, barış ve uzlaşmanın sağlanmasında en önemli etken olarak iletişim araçlarının çok yönlü bu işlevselliği gösterilmektedir.⁵

1.1.OSMANLI DÖNEMİ'NDE BASIN-YAYIN (1727-1922)

Avrupa'da matbaanın hızla yaygınlaşmaya başladığı yıllarda, Osmanlı Devleti, bu yeniliğe karşı resmi olarak herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Türklerin matbaa kurması yaklaşık 300 yıllık bir gecikme ile ancak Lale Devri'nde mümkün olmuştur. Buna karşın Türkiye'de ilk basımevleri Yahudiler tarafından 1493'te kurulmuştur. İspanya'dan uzaklaştırılan Yahudilerin bazıları Osmanlı'ya sığınırken beraberinde matbaayı da getirerek ilk matbaayı açmışlardır. Bunu 1500'lü yıllarda İzmir, Selanik, Edirne ve Halep kentlerinde kurulan diğer matbaalar izlemiştir. Buralardaki matbaalarda yalnızca İbranice eserler basılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Batı ile ilk temas edenler Yahudiler, Ermeniler ve Rumlar olmuşlardır. Müslüman Türklerin dış dünya ile kitle halinde temasları ancak 19. yüzyılda başlamıştır. Bundan dolayı da matbaadan öncelikle gayrimüslimler faydalanmışlardır. Nitekim Yahudilerin ardından Ermeniler de 1567 yılında Ermenice basım yapan bir matbaayı İstanbul'da kurmuşlardır. Rumca basım yapan ilk matbaa ise 1627 yılında yine İstanbul'da kurulmuştur. 1494-1729 tarihleri arasında azınlıklar ve yabancı misyonlarca Türkiye'de açılan basımevi sayısının 37'yi bulduğu sanılmaktadır. Ne var ki bunların hiçbirisi Türkçe basım yapmamıştır.⁶

Lale Devri, Osmanlı'nın Batı ile ilişkilerini geliştirmeye başladığı bir dönemdir. İmparatorluğun gerileme dönemine girdiği ve büyük bunalımlarla

⁵ Adnan GÜL, *Batılılaşma Sürecinde Sebilürreşad Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2006, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) s.55; Murat Tazegül, *Modernleşme Sürecinde Türkiye*, İst 2005, Babil yay. s.53. İletişimle ilgili ayrıca bkz. Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*, İst.2000, Literatür yay. M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul,1982, Çağlayan yay.; Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim yay. İst 1994; Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Remzi yay, İst. 2003

⁶Tazegül, a.g. e. s. 143-144; Gül, a.g.e. s. 60-61

karşılaştığı 18. yüzyılda matbaanın kurulabilmesinde, Fransa'ya elçi olarak gönderilen 28 Çelebi Mehmet Efendi'nin oğlu Said Efendi'nin de büyük payı vardır. Fransa'dan dönen Said Efendi ile Macar asıllı İbrahim Müteferrika uzun uğraşlardan sonra ilk Türk matbaasının kurulması amacıyla gerekli izni 1726'da alabilmişlerdir. Bu olayın İstanbul'da büyük protesto eylemlerine yol açmasına rağmen, dönemin Sultanı III. Ahmet ve veziri Damat İbrahim Paşa'nın destekleriyle, Müteferrika ve Said Efendi ilk Türk matbaasını 14-16 Aralık 1727'de kurabilmişlerdir. Türkiye'de ilk Türkçe eser basımı da gerçekleşmiş ve 31 Ocak 1729'da *Vankulu Lügati* yayınlanmıştır. İbrahim Müteferrika'nın matbaasında toplam 17 eser basılmıştır. Ölümünden sonra ise matbaa 1797'ye kadar belli aralıklarla ancak sekiz yıl çalışabilmiştir. Bu matbaadan sonra *Mühendishane Basımevi* (1796), *Üsküdar Basımevi* (1802), *Takvimhane-i Amire* (1831) ve *Bulak Matbaası* (1822), Türklerin açtıkları diğer matbaalardır.⁷

Basının 1727'de Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yer almasına ve çeşitli kitapların basılıp satılmasına rağmen, ilk gazetelerin yayınlanması için bir süre daha beklemek gerekmiştir. Ülkede egemen olan muhafazakar anlayış⁸ nedeniyle Türkçe gazetelerin ortaya çıkması yüz yıl daha geçikmiş, ilk gazete, tıpkı kitaplar gibi yabancı dilde ve genelde Fransızca olarak yayınlanmıştır. Türkiye'de ilk gazete, İstanbul'da Fransız Elçiliği basımevinde, Fransız Devrimi üzerine yazıların yer aldığı 1795'te çıkan *Bulletin des Nouvelles* adlı gazetedir. Fransız Devriminin heyecanını, getirdiği yenilikleri ülkedeki Fransız vatandaşlarına ve Türklere anlatmayı amaçlayan gazeteden sonra çıkan diğer gazeteler de yine Fransızca'dır ve başta İstanbul olmak üzere İzmir'de yayınlanmakta, oldukça da etkili yayınlar yapmaktaydılar. Bu etkiyi fark eden II. Mahmut, A. Blacque adlı Fransız gazeteciyi İstanbul'a çağırarak,

⁷ Kabacalı, a.g.e. s. 57

⁸ Matbaanın Osmanlı Müslümanlarına geç gelmesini aşırı taassup yaklaşımıyla açıklayanlar olduğu gibi bunu, sayıları sadece İstanbul'da 100 bini bulan hattatların geçim kaynaklarına zarar vermemek düşüncesiyle açıklayanlar da vardır. Bu konudaki yorumu “*tarihteki olayları değerlendirirken eleştirinin yapıldığı zamanın değil; olayın geçtiği zamanın şartlarının dikkate alınması gerektiği*” prensibine havale ediyoruz.

Osmanlı Devleti'nin hak ve menfaatlerini savunan *Le Moniteur Ottoman*'ı çıkarttırmıştır.⁹

İlk Türkçe gazete yayınlandığında, yabancı basının iki yüzyıllık bir tarihi vardı. Oysa Türk basın tarihi 1831 yılında *Takvim-i Vekayi* gazetesinin yayınlanması ile başlamıştır¹⁰. Haftada bir kez çıkan bu gazete, resmi bir nitelik taşımakta idi. Devlet idaresi ile ilgili gelişmelerden halkın haberdar edilmesi ve kamuoyunun bu konularda aydınlatılması amaçlanmıştı. Gazete, yayın hayatına 1892 yılında son vermiştir.¹¹ Resmi gazete niteliğindeki *Takvim-i Vekayi* gazetesini 1840 yılında *Ceride-i Havadis* adlı özel gazete izlemiştir. Daha sonra bu gazeteleri *Tercüman-ı Ahval* ve *Tasvir-i Efkar* gazeteleri takip etmiştir.¹² Türkçe olarak ilk özel gazeteyi yayınlayan, İstanbul'da ticaretle uğraşan, William Churchill adlı bir İngiliz yurttaşdır. Churchill'in 3 Temmuz 1840'ta yayına giren gazete olan *Ceride-i Havadis*, bir bakıma 1839 Tanzimat Fermanı'nın basın alanına yansıması gibidir. Gazete önceleri sahip olduğu resmi havayı, zamanla içerik ve dil bakımından daha canlı ve ilgi çekici hale gelerek kırmıştır. Yazı dili sadeleşmiş, dış haberler artmış ve Batı kültürünü yayan yazılar da sık sık görülmeye başlanmıştır. Bu yarı resmi görünümlü gazete, bir bölümü devlet memurluğu da yapan ilk gazete yazarlarının yetişmesinde önemli katkılarda bulunmuştur.¹³

Türk yurttaşlarının kendi girişimleriyle özel olarak ilk Türkçe gazete girişimleri ise 1860'larda gerçekleşmiştir. Toplumsal değişmelerde basının

⁹ Bkz.Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s. 197

¹⁰ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK yay, Ank 1988, s.95.

¹¹ Çok yakın tarihlere kadar ilk Türkçe gazetenin 1831'de yayınlanan *Takvim-i Vekayi* olduğu sanılır ve Türk basın tarihi bu gazete ile başlatılırdı. Orhan Koloğlu İlk Türkçe gazetenin *Takvim-i Vekayi*'den 3 yıl önce 1828'de Mısır'da yayınlanan *Vakayi-ı Mısriyye* olduğunu belirlemiştir. Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim yay. İst 1994, s. 27; Bkz.Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Remzi yay, İst 2003, s.13

¹² "Cumhuriyet Devrinde Bakanlar Kurulu Kararıyla Yasaklanan Yayınlar (1923-1945)", [http:// www.ait.hacettepe.edu.tr/arsiv/ysk.html](http://www.ait.hacettepe.edu.tr/arsiv/ysk.html) (görüldüğü tarih); GÜL, a.g.e. s. 62

¹³ Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, Remzi yay, İst 2003, s.15-18

oynadığı rolü Fransa'da yakından görme fırsatı bulan Şinasi ve Agah Efendi, yurda dönünce uzunca bir uğraştan sonra yayın hakkı alabilmişlerdir. İlk sayısını 21 Ekim 1860'ta yayınladıkları *Tercuman-i Ahval*'de halkın görüş bildirme hakkının varolması gerektiğini dile getirmişlerdir. Tercuman-i Ahval sadece bir haber organı değil, aynı zamanda bir fikir gazetesi vazifesi de görmüştür. Gazetelerdeki siyasi tartışmalar ve tenkitlere ilk bu gazeteyle başlanmış ve bu nedenle de kapatılan ilk Türk Gazetesi olmuştur. Gazete sadece 5.5 yıl yaşayabilmiştir. Tercuman-i Ahval, liberal eğilimli özel bir gazete olarak kendisini kabul ettirmiştir. Kültürel eylemlerin gelişmesinde ve Türk toplumunun siyasal uyanışında rol oynamıştır. Gazetenin sahibi ve yazarı Agah Efendi de, profesyonel gazetecilik mesleğinin kurucusu olmuş ve özellikle de *Genç Osmanlılar* adıyla ilk muhalefet örgütünün kurulmasında ve ilk milliyetçilik düşüncelerinin gelişmesinde, fikirleriyle ve eylemleriyle etkili olmuştur.¹⁴

Tanzimat'la açılan ortam giderek yeni aydınları ortaya çıkarmıştır. Onlar da gelecekleri kendi istemleriyle belirleme özlemini duymaya ve bunu topluma yansıtmaya başlamışlardır. Bir süre sonra 27 Haziran 1862'de kendi gazetesi *Tasvir-i Efkar*'i yayınlayan Şinasi, *gazetenin amacının, halka, halkın yararlarını düşünmeyi ve sorunları üstünde durmayı göstermek* olduğunu vurgulamıştır. Şinasi'ye göre halk, ancak gazete aracılığıyla düşüncelerini belirtebilirdi.¹⁵ Yazılarında *milliyet* ve *meşrutiyet* kavramlarını cesaretle kullanan Şinasi'nin *Tasvir-i Efkar*'ın hürriyet düşüncesini yayması bakımından basın tarihinde önemli bir yeri vardır. Sivil topluma dönük düşünceleriyle Osmanlı yönetiminin tepkilerini çeken Şinasi, 1865'te Paris'e kaçmak zorunda kalınca, Namık Kemal başyazar olarak dikkatleri bu defa kendi üzerine çekmiş, *yenilik* ve *özgürlük* konularını işleyen yazılarıyla geniş yankılar uyandırmıştır.¹⁶

¹⁴ Tazegül, *a.g.e.* s. 145-147

¹⁵ Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gaz. Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Güven Mat, Ank 1971, s.120.

¹⁶ Hıfzı Topuz, *a.g.e.* s. 18-19

İlk anayasanın ilan edilmesi ve ardından Osmanlı Mebusan Meclisi'nin toplanması, vatandaşlık hakları, özgürlük teminatı gibi önemli gelişmeler II. Abdulhamit'in düşünce ve eğiliminde olumlu bir değişiklik göstermemiştir. 14 subat 1878'de Mebusan Meclisi'nin kapatılmasıyla ülkede özgürlükten yoksun dönem başlamıştır.¹⁷ II. Abdülhamit dönemi, basın tarihinin sönük ve cansız yıllarını kapsamaktadır. Hergün biraz daha şiddetini arttıran sansür ve idari baskı sistemi gazeteleri ürkütmüş ve sindirmiştir. Yunanlı Papodopulos ve Şemseddin Sami'nin birlikte çıkardıkları *Sabah*, Ahmet Mithat'ın kurduğu *Tercuman-i Hakikat*, Ahmet Cevdet'in *ikdam* ve Murat Bey'in çıkardığı *Mizan* bu dönemde yayınlanmaya başlayan ve daha sonraki yıllarda da yayınlarını sürdürebilen belli başlı gazetelerdir.¹⁸ Osmanlı ülkesinin 20. yüzyıla girdiği bu dönemde ağır baskı altındaki basında gözlenen durgunluğa karşılık, yurt dışındaki *Jön Türk* yayınlarının etkisiyle genç aydınlar arasında, sivil toplumu çağrıştıran özgürlükçü düşünceler yaygınlaşmaktadır. Her şeye rağmen; Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Mithat, Ali Suavi, Mizancı Murat, Ahmet Rıza gibi yazarlar, halkı bilinçlendirme yolunda büyük çaba harcamışlar ve sansürlü basın döneminin temsilcileri olmuşlardır.¹⁹

II. Meşrutiyetin ilanı ile basın tekrar özgür bir ortamda faaliyet yapma imkanını elde etti. Gazeteler 25 Temmuz 1908 tarihinden itibaren sansüre tabi olmadan yayınlanmaya başlamış ve II. Meşrutiyet'in ilanı ile basın ve yayın hayatına bir canlanma gelmiştir. Bu özgür ortam 1909 yılında çıkarılan *Matbuat Kanunu* ile tekrar yeni bir düzenlemeye tabi tutulmuştur.²⁰ Türkiye, gazete ve kitap yayınında olduğu gibi dergi yayınında da Avrupa'dan oldukça geride kalmıştır. 26 Mart 1849'da yayınlanan *Vaka-i Tibbiye*, Türkiye'de çıkan ilk Türkçe dergidir. Taş baskı yöntemiyle 2-4 sayfa arasında basılan ve 600 kadar aboneye gönderilen dergi, resim basan ilk Türkçe yayın olması bakımından da önemlidir. İkinci dergi, 1862'de *Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye* (Osmanlı Bilim Demegi)'nin çıkardığı *Mecmua-i Fünun* adıyla yayınlanan

¹⁷ Topuz, *a.g.e.* s. 50

¹⁸ Enver Behnan Şapolyo, *a.g.e.* s.170

¹⁹ Tazegül, *a.g.e.* s.150-151

²⁰ Topuz, *a.g.e.* s. 84-85

dergidir. Bu dergide dönemin bilim ve kültür adamlarının jeoloji, fizik, biyoloji, coğrafya vb. bilim dallarını tanıtmak amacıyla yazdığı makalelerin yanısıra maliye, ekonomi, felsefe konularında yazıları ve dış olayların özetleri de yer alıyordu. Yine 1862'de yayınlan ve kısa süren *Mirat* ve *Mecmua-i İberi Intibah* yayınlanmıştır. 1864 yılında askeri konularda inceleme yayınlayan *Mecmua-i Ceride-i Askeriye* çıkmıştır. 1871 yılından itibaren dergi sayısında önemli bir artış gözlenmektedir. 1872'de 3, 1873'de 10'dan fazla dergi yayın hayatına girmiştir. 1873-1880 yılları arasında *Cihan* Fransızca nüshalarıyla, *Mecmua-i Ebuzziya* özenli baskısı ve içeriği ile dikkatleri çekmektedir. 1880-1890 yılları arası çıkan dergi sayısı ellinin üzerindedir. 1890'dan sonra II. Meşrutiyet'e kadar en önemli dergi *Servet-i Fünun*'dur. II. Meşrutiyet, gazetelerin yanısıra dergi yayıncılığında da etkin bir dönemdir. Ömer Seyfettin ve öteki genç yazarların çevresinde toplandığı *Genç Kalemler*, Ziya Gökalp'in *Yeni Mecmua* 'sı, Abdullah Cevdet'in *İctihad*, Türk Ocaklarının yayın organı olan *Türk Yurdu*, Ahmet İhsan Toksoz'ün *Servet-i Funun*'u dönemin başlıca düşünce ve sanat akımlarının sözcüleri olmuşlardır. Aynı dönemde 1908'de yayın hayatına başlayan M.Akif, Eşref Edip ve Ebu'l Ula Mardin'in çıkardığı *Sebilurreşad* dergisi (*Sırat-ı Müstakim*) İslamcı düşünceyi temsil etmiştir. *Amele* ve *İştirak* gibi dergiler de sosyalist bakış açılarıyla farklı bir yayın olarak belirmişlerdir.²¹

1.2.CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE BASIN-YAYIN (1923-1980)

Cumhuriyetin ilk yıllarında başlıca Ankara gazeteleri; *Hakimiyet-i Milliye*²² ile *Yeni Gün*, başlıca İstanbul gazeteleri ise *Vatan*, *Vakit*, *Akşam*, *İkdam*, *Tanin* ve *Tevhid-i Efkar* idi. Yunus Nadi sonraları *Yeni Gün*'ü kapatıp İstanbul'da *Cumhuriyet*'i çıkarmıştır. Aynı dönemlerde Sedat Simavi *Resimli Gazete*'yi, Siirt milletvekili Mahmut Soydan da *Milliyet*'i çıkardılar. Bu yıllarda özellikle toplumun geleceğine yönelik yoğun iktidar çatışması, siyasal yaşamı olduğu kadar basını da oldukça sarsmıştır.

²¹ Adnan Gül, *a.g.e.* s. 69

²² *Hakimiyet-i Milliye* daha sonra *Ulus Gazetesi* adını alacaktır.

Cumhuriyetin özellikle ilk on yıllık dönemi, bu anlamda basın üzerinde, yeni rejim aleyhtarı olan hiçbir eğilime imkan tanımayan bir baskı görülür. Kurulan yeni siyasi sistem iktidarı elinde tutan kadroların durumunun güçlendirilmesi çabalarıyla uyumlu bir basın oluşturmaya çalışmıştır. İstanbul basınının yeni rejimle uyumlu çalışmasını isteyen Atatürk, gazeteci ve gazete sahipleriyle bizzat toplantılar yapmıştır. Buna rağmen Ankara ile İstanbul arasındaki sürtüşmeler kesilmemiş ve Şeyh Said eylemiyle ipler kopma noktasına gelmiştir. Bu eylemin ardından 4 Mart 1925'te Meclis'ten geçirilen *Takrir-i Sükun Kanunu*²³'nin kabulünden iki gün sonra 6 Mart 1925'te İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çıkan gazete ve dergiler kapatılmıştır.²⁴ Bunlar arasında, *Tevhid-i Efkar*, *Sebilürresad*, *İstiklal*, *İstikbal*, *Presse du Soir*, *Son Telgraf*, *Aydınlık*, *Orak-Çekiç*, *Sada-yı Hak*, *Resimli Ay* ve son olarak da yasağı protesto eden Hüseyin Cahit Yalçın'ın çıkardığı *Tanin* de dahil olmak üzere muhalif gazete ve dergiler kapatılmıştır. Yazarlar Ankara ve Elazığ İstiklal Mahkemelerinde yargılanarak tutuklanmışlardır.²⁵ 1925'teki bu yasaklamalar basın dünyasının haricinde özellikle siyasi alanda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın da kapatılmasına neden olmuştur. Böylece yeni Türk devleti daha cumhuriyetin 2. yılında tek sesli bir meclis ve kontrol altında bir basın dünyasına şahit olmuştur. TBMM'de CHP'nin tek parti olarak alternatifsiz kalması, icraatlarının denetimsizliğine neden olurken aynı zamanda yapılacak inkılapların halk tabanındaki sesi soluğu olan basının da yasaklı olması demokrasinin tartışmalı bir hale düşmesine neden olmuştur.

²³ Takrir-i Sükun Kanunu, Şeyh Said İsyanının yarattığı tehlikelere ve ülkede Türk İnkılabının gerçekleşmesine karşı çıkan bütün unsurları ortadan kaldırmak amacıyla çıkarılmıştır. 4 Mart 1925'te İsmet Paşa hükümeti'nin TBMM'ye verdiği önerenin 578 sayılı ile kanunlaşması sonucu iki yıllık bir süre için yürürlüğe konmuştur. Ancak daha sonra iki yıl daha uzatılarak 4 Mart 1929'a kadar yürürlükte kalması sağlanmıştır." Bkz. Semih Yalçın - Mustafa Turan - Mustafa Ekincikli - Şarika Gedikli, *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Siyasal Kitabevi, Ank. 2003.s.285. Ayrıca bkz. Mete Tuncay, *T.C.'nde Tek Parti Yön. Kur. (1923-31)*, Yurt yay, Ank 81, s.142-143; GÜL, a.g.e. s. 70

²⁴ Ergun Aybars, *Atatürkçülük ve Modernleşme*, Ercan yay, İzmir 2003, s.96-97

²⁵ Esat Öz, *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Ank 1992, Gündoğan yay. s.95

1928 harf devrimi basını-yayını başka bir açıdan etkilemiştir. Arap alfabesinden Latin alfabesine geçişle birlikte, eski gazetelerin çoğu bundan olumsuz etkilenmişler, birçok yayın okuyucusuzluktan dolayı kapanmıştır. Buna karşın hükümet üç yıl boyunca gazete ve dergilere prim vererek okurun yeni harflere alışmasına katkıda bulunmaya çalışmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk basın yasası 1931'de çıkmıştır. *1931 Matbuat Kanunu* ile hilafet, saltanat, anarşizm ve komünizm yanlısı yayınlara ilk kez açık yasaklamalar getirilmiş ve yürütme organına da *yurt yararına ters düşen yayınları* nedeniyle gazete ve dergileri geçici kapatma yetkisi verilmiştir. 1933'te İçişleri Bakanlığına bağlı olarak *Matbuat Umum Müdürlüğü*'nün kurulmasıyla, rejimin basın üzerindeki etkisi ve denetimi daha da kesin bir nitelik kazanmıştır. Batı'yı derinden sarsan ekonomik buhranın ağır etkisi altında kalan Türkiye'de 1930'lar devletçilik uygulamasının da başlangıç aşamasını oluşturmaktadır. Devletçilik, ekonomik olduğu kadar, siyasal ve düşünsel düzeyde de bazı tartışmalara kaynaklık etmiştir.²⁶

Türkiye'de basın, düşünce, sanat ortamını uzun bir süre etkileyecek bir dizi derginin yayın hayatına geçtiği bu yıllarda; *Fikir Hareketleri*, *Varlık*, *Yeni Adam*, *Yeni Gün* gibi dergileri, *Yücel*, *Ayda Bir*, *Akbaba* ve *Köroğlu* dergileri izler. Türkiye'de ilk basın kongresi de 1935 yılında toplanmıştır. Basın ile *Basın Genel Direktörlüğü* arasında sıkı bir işbirliği sağlamak amacıyla devletçe toplanan kongrede; basının yerine getirmesi gereken kültürel görevleri geliştirecek imkanları sağlamak, basın birliği kurmak ve basının devlet eliyle kalkınmasını sağlamak hedeflenmiştir. Kongre toplandığında ülke genelinde 38 günlük, 78 süreli gazete ve 127 dergi çıkmaktaydı. Bu dönemde yeni rejimle oldukça uyumlu olan yayınların başında *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Aksam*, *Vakit*, *Son Posta* gibi gazeteler gelmektedir. Zaten hükümetin çok güçlü olduğu bu dönemde basın, güdümlü bir düzene girmiş gözükmektedir. İşte bu arada Haziran 1938'de *Matbuat Kanunu* köklü bir değişiklikten geçirilmiş ve basın özgürlüğü daha da kısıtlanmıştır. Yasa,

²⁶ Temuçin Faik Ertan (Editör), *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Cilt III, Siyasal Kitabevi, Ankara 2011

gazete ve dergi çıkarmayı zorlaştıran şartlar getirdiği gibi basında çalışma hakkını da kısıtlıyor ve ayrıca da haber verme hakkını daraltıyordu. Eleştiri hakkı ise, gazete kapatma hakkının tanındığı 1931'den beri zaten hükümetçe denetim altına sokulmuştu. Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de ölümü ve onu izleyen İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı, bu koşullar altında gerçekleşmiştir. Basın, devletin denetim ve kısıtlamalarına sonuna kadar açık bir duruma getirilmiş ve aykırı yayınlar uzun süreli olamamıştır. Bu koşullar altında resmi ideoloji, yayın organlarından kendisine destek verecek yayınlar yapmalarını beklemiştir.²⁷

II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı 1939-45 arası dönemde her alanda olguğu gibi basın-yayın hayatında da kısıtlamalar yaşandı. Bazı haberler yasaklanırken bazıları da sansürlendi. Bu döneme yön veren en önemli olay, Atatürk'ün ölümüdür. Basın yayın hayatı bu dönemde İnönü'nün ve hükümetin tekelindedir. Zaten, 1938 *Basın Kanunu* değişikliği hükümete geniş yetkiler vermekteydi. Türkiye savaşa girmese de 1940'ın Kasım ayında sıkıyönetim ilan etmiş ve ardından basın-yayının esamesi dahi okunmaz hale gelmişti. Buna göre Bakanlar Kurulu gerekli gördüğünde dilediği gazete ve dergiyi kapatabilecektir. Bu kesin bir karardır. Bu dönem Türkiye'deki başlıca gazeteler *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Tan*, *Vatan*, *Tasvir*, *Son Posta*, *Tanin*, *Sabah*, *Vakit* ve *Ulus*'tur.²⁸ Dergiler ise adını Nihal Atsız'dan alan ve 1931'de başladığı yayın hayatı 17 sayı kadar sürmüş olan *Atsız Mecmua*, edebiyat, tarih, milliyetçilik, sosyal konular üzerine yayın yapmıştır. Derginin ana eksenini komünizm karşıtı yazılar ile Türkçülük ve Turancılık olan dergi, 25 Eylül 1932'de kapatılmıştır.²⁹ Yine aynı paralelde *Tanrıdağ Dergisi* 'nden de bahsedilebilir. 1942 yılının Mayıs-Eylül arası haftalık ilmî, edebî, ve Türkçü bir dergi olarak çıkan *Tanrıdağ Dergisi* Zakir Avşar tarafından çıkartılmıştır. Bu dergi özellikle Rıza Nur'un ırkçılığa varan Türkçü yazılarıyla tanınır.³⁰

²⁷ Adnan Gül, *a.g.e.* s. 55-73; Tazegül, *a.g.e.* s.12-243

²⁸ Hıfzı Topuz, *a.g.e.*, s.169-170

²⁹ Ahmet Bican Ercilasun, Atsız Mecmua ve Neslimizin Amentüsü, *Yeniçağ Gazetesi* 20 Mart 2016

³⁰ B.Zakir Avşar, *Tanrıdağ Dergisi*, *Kurgan Edebiyat*, 2013; bkz, <https://turkkepiti.com> (07.07.2020)

Reha Oğuz Türkkan'ın 1939-42 arası *Bozkurt*, Orhan Seyfi Orhon'un 1941-44 arası *Çınaraltı*, H.Avni Öztürk ve Remzi Oğuz Arık'ın 1942-44 arasında *Millet*, Nurettin Topçu'nun 1939'daki *Hareket* ve 1943 yılında çıkarılan önemli dergilerden biri de Necip Fazıl Kısakürek'in yayınladığı, olayları milliyetçilik açısından ele alan, siyasi ve edebî nitelik de taşıyan *Büyük Doğu* dergisidir. Dergi, çeşitli kesintilerle yayın hayatını 1980'li yıllara kadar sürdürmüştür.³¹ Milliyetçi muhafazakar dergilerin haricinde Cumhuriyet Türkiye'si'nin sol tandanslı dergileri konusunda bir devrin sembollerinden *Kadro* dergisinden bahsedebiliriz. *Kadro* dergisi 1932-35 arası aylık olarak yayınlanan bir dergidir. *Kadrocular* olarak bilinen derginin kurucuları Şevket Süreyya, Yakup Kadri, Burhan Asaf, Vedat Nedim ve İsmail Hüsrev'den oluşur. *Kadro* dergisi, Kemalizmi ve inkılapları devletçi bir anlayışla, bir nevi marksizmden farklı bir sosyalist metotla savunmuştur³². *Kadro* dergisinin 1960'lardaki fikri devamı niteliğinde *Yön* dergisini görüyoruz. 1961'de yayına başlayan *Yön*, 1967'ye kadar 222 sayı çıkmıştır.³³ 27 Mayıs Darbesi'nin ardından sol muhalefetin sözcülüğünü yapan ve haftalık bir dergi olan *Yön*'de Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, Niyazi Berkes ve İlhan Selçuk ön plana çıkan yazarlardır.³⁴ Sol ağırlıklı *Yön* ve *Kadro* dergilerinin antitezi olarak *Ülkü* dergisinden bahsetmeden geçemeyiz. Halkevleri'nin bir yayın organı

Burada şunu da belirtmek gerekir ki, gerek *Atsız Mecmua*, gerekse *Tanrıdağ Dergisi*'nin yayın çizgisi Türk Kültürü dergisinden oldukça keskindir. Milliyetçilik konusu ırkçılığa yaklaşan sertlikte olup *Türk Kültürü* dergisi gibi ılımlı bir tarihsel değer ve kimlik olarak işlenmez. Bunda II. Dünya Savaşı'ndan güçlenerek çıkan Sovyet Rusya'nın Türk dünyası üzerindeki emperyalist ve asimilasyon politikalarının duygusal reaksiyonun etkisi inkar edilemez. Bu arada dönemin şartlarına baktığımızda, 1940'larda *Soğuk Savaş* döneminin ideolojik kamplaşmasının ilk ayak seslerinin hissedildiği “Sabahattin Ali – Atsız davasından itibaren Türkiye’de üniversite ve dergiler, Sağ-Sol veya Milliyetçi-Sosyalist olarak ayrıışmışlardır” Mehmet Özden, *Yüksek Lisans Tez Değerlendirme Raporu*, Hacettepe Üniversitesi, Tarih Bölümü, 18 Haziran 2020. Dolayısıyla *Soğuk Savaş* döneminin dünyadaki kutuplaştırıcı etkisi yayın dünyasına keskin söylem ve fikir kamplaşması olarak yansımıştır.

³¹ Aslı Yapar Gönenç, “Türkiye’de Dergiciliğin Gelişimi”, *İstanbul Üniv.İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 29,

Sayı:1, s. 69-72. Bkz.Cumhuriyet Ansiklopedisi Cilt: 2, 2002 s.48

³² Göktürk Tüysüzöğlü, *Kadro Hareketi ve Kadrocular*, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, İlkbahar 2011, s.19-32

³³ Suavi Aydın – Yüksel Taşkın, *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim yay, İstanbul 2015, s.108-109

³⁴ Rıfat N.Bali, “Amerikan Milli Arşivlerine Göre 60’lı Yıllarda Türk Basını”, *Tarih ve Toplum*, Aralık 2003, S.240

olarak 1933-50 arası yayımlanan derginin misyonu, Halkevleri'nin dolayısıyla Cumhuriyet'in ideolojisini yaymaktı. Fuat Köprülü, Recep Peker, Tahsin Banguoğlu ve Ahmet Hamdi Tanpınar *Ülkü* dergisinin *öne çıkan yazar kadrosudur*.³⁵ Resmî devlet ideolojisinin yayın organı olarak da bilinen *Ülkü* dergisi yazarlarından Recep Peker'in devlet yetkisini kullanarak Yön dergisini kapatması devrin şartlarının ne derece muhalif fikirlere hoşgörülü olunduğunun bir örneğidir. Kısaca gerek Kadro, gerekse Yön ve *Ülkü* dergileri Türk devriminin ulusal ve evrensel temel düşüncelerini, etkilerini, anlamlarını açıklamaya, sistemleştirmeye dünyanın o günkü koşulları içinde ulusal durumu ve sorunları incelemeye, aydınlatmaya ve çözmeye çalışıyordu. Bu konuda Mustafa Kemal, *Ülkü* dergisine 23 Ocak 1933'te: "*Ülküden öz ülkümüzü yayma yolunda kutlu verimler beklerim*"³⁶ demiştir. Bu arada dönemin sol ağırlıklı bir başka dergisi olarak 1941'de Behice Boran'ın çıkardığı sosyalist *Yurt ve Dünya* dergilerini sayabiliriz.

II. Dünya Savaşı demokratik cephenin Faşizme karşı galebesi olarak kabul edilse de 2 kutuplu bir dünyanın doğmasına neden olduğu ve ideolojik kamplaşmanın temellerinin atıldığı bir dönemi doğurduğu da inkar edilemez. Türkiye açısından özellikle 1945-1950 arası dönem ülkede çok partili yaşama geçiş sürecinin yaşandığı bir dönemdir. Yeni Türk devletinde merkeziyetçi bir yapı söz konusudur ve Cumhuriyet adlı resmi ideolojisi tek elden bürokratik sistemin yanısıra eğitim kurumları ve basın yoluyla topluma içselleştirilmiştir. Sıkı bir devlet denetimi söz konusudur. O dönemde mizah alanında suya sabuna dokunmayan örneğin cinselliği ön plana çıkaran ürünler yayınlanmaktadır. Çok partili yaşama geçiş süreci ve sonrası yıllarda dergiler, daha çok siyasi amaçlı olarak yayınlanmıştır.³⁷ Demokrat Parti iktidarıyla birlikte, dergicilik sektörü

³⁵ Cahid Şenel, "Tanzimat'tan günümüze Felsefe Dergileri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Bilim ve Sanat Vakfı yay. 15 Ağustos 2018, s.480-481

³⁶ Bkz.M. Rauf İnan, "Gazinin Halkçılık Ülküsü Halkevleri ve Sonrası", *Atatürk Konferansları 1975-76*, TTK yay, Ank 1983, s. 38

³⁷ Selim İlkin - İlhan Tekeli, *Savaşın İçinden Geleceğine Yönelen İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si*, Cilt:III, İletişim yay. İstanbul 2018 s.285-290

Batı'dan, özellikle de Amerika'dan etkilenmeye başlamıştır. Böylelikle Amerika'da yaygın olan ilgi çekici, sansasyonel haberlere yer veren dergicilik anlayışı ülkemizde de benimsenmiştir. 1952 yılında aylık *Resimli Hayat* dergisi, 1955'te haftalık *Hayat* dergisi, 1956'de Şevket Rado'nun çıkardığı ve 1978'ekadar süren *Hayat* mecmuası sayılabilir.³⁸

Türkiye'nin bugünkü haber dergiciliğine yakın anlamda ilk haber dergisi, 15 Mayıs 1954'te çıkan *Akis* dergisidir. Siyasi, aktüalite dergisi *Akis*, *Time*, *L'Express* ve *Der Spiegel*'den esinlenir. Metin Toker tarafından yayımlanan *Akis* dergisi 1954-1968 yılları arasında yayınlanmıştır. Tarafsızlık ilkesiyle yola çıkmış olan dergi kısa sürede Demokrat Parti iktidarına muhalefetiyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Dönemin bir başka önemli dergisi *Devir*'dir. *Akis* gibi *Devir* de *Time* ve *Newsweek*'i örnek alan dergidir.

30 Mayıs 1958 tarihli çıkan *Kim* dergisi ilk sayısından itibaren *Akis* gibi DP iktidarına muhalefet etmeyi amaçlamıştır. Sert muhalif bir yayın çizgisindeki derginin en kısa zamanda kapatılması da kaçınılmazdı. *Kim* dergisi 23 Aralık 1959'da bir aylığına kapatılınca, dergi çalışanları aynı gün *Mim* adlı bir dergi çıkarır. 26 Ocak 1960'ta *Kim* tekrar yayın hayatına döner ve 27 Mayıs *İhtilali*'ne kadar acımasız eleştirilerini sürdürür. *Akis* dergisi el değiştirmesinin ardından Nisan 1968'de yayın hayatına son vermiştir.

1954'te Turhan Fevzioğlu, Bülent Ecevit, Osman Okyar, Metin And tarafından siyaset, iktisat ve kültür içerikli olan *Forum* dergisi yayımlanmıştır. “*Derginin çıkış amacı, 1954 seçimlerinden sonra iktisat ve siyaset alanında başarısız bir çizgiye gelen Demokrat Parti iktidarının bilimsel bir yöntemle eleştirilerek uyarmak ve yurt sorunlarını kapsamlı*

³⁸ Gönenç, a.g.e. s.71; bkz. *Medyakronik*, 28.02.2007

biçimde sergilemek olarak belirlendi”³⁹

Demokrat Parti iktidarının ardından gelen 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ve özgürlükçü 1961 Anayasası’nın hazırladığı ortam sol dergilerin ve yayınların sayısının hızla artmasına yol açmıştır. Ülkenin içerisinde bulunduğu ortam fikir dergilerinin gelişmesine imkan sağlamıştır. İşte *Türk Kültürü* dergisi, 1962’de bu özgürlükçü ortamda ideolojik sağ-sol kamplaşmanın vücut bulduğu dönemin bir mahsulüdür.⁴⁰ *Türk Kültürü* dergisinin *Milli Kimlik* ve *Milliyetçi* misyonlu bir yayın politikası takip etmesi âdeta dönemin bir ihtiyacı gereğidir.

Bu dönemde sol muhalif hareketin sözcülüğünü yapan *Yön* dergisi yayınlanmıştır. Dergi, Kemalizm’in halkçılık ve devletçilik ilkelerini ve kalkınma sorununu ön plana çıkarmıştır. *Yön* dergisinde her hafta ekonomi, politika, toplum, çalışma, kültür ve sanat konularında eleştirel değerlendirmeler yapıldı. Derginin imtiyaz sahibi ve sorumlu yazı içleri müdürü Doğan Avcıoğlu’dur. 1963 yılında sıkıyönetim tarafından kapatılan dergi 1964-1967 yılları arasında yayın hayatını sürdürmüştür. *Yön* dergisinin ardından 1963 yılında *Sosyal Adalet*, 1967’de *Türk Solu ve Ant*, 1968’de *Aydınlık Sosyalist*, 1969’da *Devrim* ve *Emek* dergileri yayınlanmıştır. Bu özgürlükçü ortam 12 Mart 1971 *Muhtırası*’na kadar sürmüştür. Bu dönemde apolitikleşme ve Türkiye’nin bir tüketici toplum olma özelliği kazanması, toplumun alt kademelerini de kapsayan tüketici ağırlıklı dergileri ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde çıkan en önemli dergilerden biri 1971 yılındaki çıkan *Gırgır* dergisi olmuştur. Kısa sürede tirajı 500.000’e ulaşan *Gırgır*, ABD’deki *Mad* ve Sovyetler Birliği’ndeki *Krokodil*’in ardından dünyanın üçüncü mizah dergisi oldu.⁴¹

1980’li yıllarda basın yine büyük baskılarla karşı karşıya kaldı. Bu nedenle

³⁹ Hıfzı Topuz, “Türk Basın Tarihi 1941-1960”, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, Cilt:2, Yapı Kredi Yayınları İstanbul, 2002, s. 254

⁴⁰ TKAE, <http://www.turkkulturu.org.tr/> 10.02.2020

⁴¹ Hıfzı Topuz, “Türk Basın Tarihi 1961-1980”, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, Cilt:3, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 27,298

dergicilik alanında da büyük bir hızla *magazinleşme süreci* yaşanmaya başlanmıştır. *Nokta* dergisi muhalif ve özgürlükçü yayın çizgisini takip etmiştir. 1980 sonrasında yayımlanmaya başlayan dergilerden kimileri çunlardır: Haftalık Magazin dergileri: *Hafta Sonu*, *TV'de 7 Gün*, *Haftanın Sesi*, *Merhaba*, *Hayat*, *Hey*, *Ses*. Haftalık Mizah dergileri: *Fırt*, *Çarçaf*. Haftalık Çocuk Dergileri: *Milliyet Çocuk*, *Tecüman Çocuk*, *Türkiye Çocuk*, *Hürriyet Çocuk*. Haftalık siyasi dergiler: *Nokta*, *Yankı*. Aylık Dergiler: *Ev Kadını*, *Erkekçe*, *Bilim Teknik*, *Bravo*, *Onyedi*, *Samanyolu*, *Kadınca*, *Kadın*. Ülkemizde dergi çeşitleri gün geçtikçe artmaktadır. Her kesime seslenen pek çok dergi yayımlanmaktadır ve bu dergilerin sayısı her geçen gün çoğalmaktadır.⁴²

1.3.TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ: KURULUŞU, AMAÇLARI, YAYINLARI VE TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961 yılında kurulmuştur. Dışişleri Bakanlığı dünya üzerinde yaşayan tüm Türklerin kültür sorunları ile ilgilenecek ve bu sorunlar üzerine ilmî çalışmalar yapacak bir kuruma ihtiyaç duyar. Bu sırada Ankara'da Türk Kültürü üzerine ilmî araştırmalar yapacak bir bağımsız kurum oluşturma çabası içinde olan Prof.Dr. Abidin İtil, Prof.Dr.Ahmet Temir ve Prof.Dr.Osman Nedim Tuna'nın bu girişimleri Dışişleri Bakanlığı tarafından desteklenir.⁴³ Böylece bu 3 bilim insanının 18 Ekim 1961 tarihinde verdikleri kuruluş dilekçesi 20 Ekim 1961'de kabul edilerek *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü* adı altında kamu yararına çalışır ilmî bir dernek kurulmuş olur. TKAE, daha sonra Bakanlar Kurulunun 8 Nisan 1968 gün ve 6-9826 sayılı kararı ile resmen kamusal niteliğe sahip sivil yapı olmuştur.⁴⁴

⁴² Gönenç, a.g.e. , s.73-74; Topuz, a.g.e. 192-237

⁴³ İlker Aytürk, The Flagship Institution of Cold War Turcology: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980, *European Journal of Turkish Studies (EJTS)*, 24/2017, <https://journals.openedition.org/ejts/5517?lang=tr>. s. 13

⁴⁴ Dursun Yıldırım, "Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü 50 Yaşında" *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan – 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri*, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yay, Ankara 1912, s.1-3; Haydar Yalçın, Bilgi Çağında Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, (Temel Dinamikler, Üstlenilmesi Gereken Roller), *Türk Kültürünü*

TKAE'nin kurucu başkanı Prof.Dr. Abidin İtil'in bir yıllık görevin ardından 1962'de Prof.Dr.Ahmet Temir başkanlığa gelmiş ve 1975'e kadar görev yapmıştır. Kamusal nitelikli oluşunun finans desteğini 1970'lerin ortasından itibaren yitirmeye başlayan TKAE, 25/26 kişilik personelinin de buna bağlı olarak kaybetmeye başlamıştır. Ahmet Temir'in 1975'te ayrılışının ardından başkanlığa 2006 yılına kadar görev yapacak olan Prof.Dr.Şükrü Elçin getirilir. Mücadeleci bir bilim insanı olan Elçin'in gayretlerine rağmen iş dünyasından desek görülme de dönemin devlet adamlarından Süleyman Demirel ve Alparslan Türkeş'in destekleri alınarak TKAE'nin ayakta kalması sağlanır.⁴⁵ Kıt kanaat finans gücüyle tüm Türk dünyasının sorunlarına ışık olmaya çalışan enstitü, yayın faaliyetlerine devam etmeye çalışır. 2006'da sağlık sorunları nedeniyle 31 yıllık başkanlık görevinden ayrılan Şükrü Elçin'in yerine TKAE'nin 4. başkanı olarak Prof.Dr. Dursun Yıldırım seçilir.⁴⁶

TKAE'nin gayesi tüzükte şöyle ifade edilir: *“Türk dünyasını bir bütün olarak ele almak ve Türklerin dili, edebiyatı, coğrafyası, etnolojisi, sanatı, folklorü, jeopolitiğini araştırmak, sosyal ve ekonomik durumlarını incelemek, elde edilen sonuçları konferanslar ve yayınlar yoluyla kamuoyuna tanıtmaktır”* Bu amaçla 179 adet yayın yapan enstitü, ayın hayatına 1961 yılında İzzettin

Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan – 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yay, Ankara 1912, s.224-228

⁴⁵ TKAE'nin kuruluş şartlarında rol oynayan temel faktörün bilim ve düşünsellikten ziyade resmiliğin etkisinin olduğu iddiaları da ileri sürülür. Bu konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Mehmet Özden, Tez Jüri Değerlendirme Raporu'nda *“Oysa bilinir ki TKAE, devlet ve istihbaratın bir kanadının kurduğu sivil görünümlü ve güdümlü bir müessesedir. Kurulduğu 1961 yılı Türkiye'si 27 Mayıs Darbesi'ni yapan cunta olan Milli Birlik Komitesi içinde tartışma ve hizipleşmelerin yaşandığı bir yıldır. Alparslan Türkeş ve 14'ler grubu ile diğeleri arasında tasfiyeye varan mücadeleler yaşanmaktadır. Türkeş, Türk Kültürü dergisi için önemlidir. Çünkü derginin yazarları ile yakın arkadaşlığı vardır. Hatta bazıları ile NATO kapsamında Amerika'ya gitmiş NATO'nun anti-komünist, anti-Sovyet konsepti içinde eğitim almışlardır. Türk Kültürü dergisinin de zaten bir boyutu budur. Türkiye dışındaki Türk dünyası, derginin temel ilgi alanlarından biridir. Dergi yazarlarının birçoğu Rusya Türklerindendir ve aynı zamanda Türkiye'de Türkoloji'nin kurucu isimleridir”* Özden'in fikirleri İlker Aytürk'ün makalesinde de teyit edilmekte. Bkz. İlker Aytürk, The Flagship Institution of Cold War Turcology: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980, *European Journal of Turkish Studies (EJTS)*, 24/2017, <https://journals.openedition.org/ejts/5517?lang=tr>

⁴⁶ Yıldırım, a.g.m, s.3-5

Kerkük tarafından hazırlanan *Kerkük Üzerine Söylenmiş Şiirler* adlı eserle başlamıştır. TKAE'nin yayın hayatında odaklandığı konular şu başlıklar altında kategorize edilebilir.

- a) Sosyo-Politik Sorunlarla ilgili Yayınlar: TKAE, Türk diyarlarındaki sorunları çözümleriyle birlikte kamuoyuna ve ilgililere duyurmak ve gerçekleri kayıt altına alarak gelecek nesillere aktarmak. Bu konuda: *Karabağ Dosyası, Ermeni Mezalimi, Musul ve Kürdistan Sorunu ve Doğu Anadolu Gerçeği, Rumeli'den Türk Göçleri, Doğu Anadolu Gerçeği, van Tarihi, Türklerin Kürt Boyu* gibi konularda enstitü 30 kadar yayın yapmıştır.
- b) Türk Dili, Tarihi, Coğrafyası, Sanatı, Arkeolojisi veya Edebiyatıyla ilgili Yayınlar: *Tarihte Türklük, Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri, Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, Çaka Bey, Kerkük Üzerine Söylenmiş Şiirler, Türk Marşları, Anadolu Efsaneleri, Şiirle Selam, Nesirle Selam, Adlarımız, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri.*
- c) Bulgar-Kafkas gibi Türk Coğrafyasındaki Türk Varlığıyla ilgili Yayınlar: *Rumeli'de Türk Göçleri, Kaşgar Ağzından Derlemeler, Kazan Türkleri, Dobruca ve Türkleri, Türkiye ve Türk Dünyasının Jeopolitiği ve Bulgaristan'da Türk Kültürü.*
- d) Türkçe'nin Dışında Fransızca, Almanca ve İngilizce Yayınlar: *Turkische Fliesen und Keramik, Anatolien (Almanca), Contribution A L'Histoire Des Polilation, Turques En Bulgarie (1876-80) (Fransızca). The Eastern Question: Emperializm And The Armenien Community (İngilizce)*
- e) Bibliyografik Yayınlar: *Doğumunun 95.Yıldönümü Münasebetiyle Ziya Gökalp Bibliyografyası, Türk Kültürü Bibliyografyası*

- f) Biyoğrafik Yayınlar: *Reşit Rahmei Arat, Ömer Seyfettin'in Şiirleri*, 25. Yılında *Yahya Kemal Beyatlı, Yusuf Akçura, Mehmet Kao-plan, Türk Dünyasında Eğitim Reformu ve Gaspıralı ismail Bey, Erol Güngör, Mimar Sinan Hayatı ve Eserleri, Fahri Celal Göktulga*
- g) Kutadgu Bilig ve Dede Korkut gibi Temel Türk Edebiyatıyla ilgili Yayınlar: *Dede Korkut, yaatılış ve Türeyiş, kutadgu Bilig III Index, Türk Milli Kültürü, Türk Dünyası El Kitabı (4 Cilt)*
- h) Anı ve Armağan Kitabı: *Zeynep Korkmaz, Emel Esin, Yaşar Önen, Muharrem Ergin* adına hazırlanan eserler.
- i) Gezi Kitapları: *Moğolistan ve Çin Günlüğü*
- j) Konferans, Araştırma Serileri ve Bildiri Kitapları: *16. Milletlerarası Altaistik Kongresi, Milletlerarası I. Kıbrıs Tetkikleri Kongresi Bildirileri*⁴⁷

Yukarıda yayınlanan kitaplar olarak verdiğimiz eserler TKAE yayınlarının birinci kısmını oluşturur. Enstitünün ikinci yayın başlığı dergilerdir. Dergiler Türkçe ve üç yabancı dilde çıkmaktadır. *Türk Kültürü* adını taşıyan dergi, 1962 yılından 2008'e kadar aylık çıkarılmıştır. Ancak yaşanan şartlar⁴⁸ derginin 2008'de kapanma ve yeni bir formatta aylık değil, ancak yılda 2 kez

⁴⁷ İbrahim Dilek – Yılmaz Yeşil, “50 Yıl içinde TKAE yayınları (1961-2011)”, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan – 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri*, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yay, Ankara 1912, s.218-223

⁴⁸ TKAE ‘Kamu hizmeti yapar’ nitelikte bir kuruluş olduğu Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmıştır. Buna bağlı olarak malî açıdan desteklendiği süreçte enstitü, Türklük sorunları konulu sayısız yayınlara, konferans ve sempozyumlara imza atmış, fakat malî desteğin kesilmesiyle maalesef kurum olarak ayakta kalabilme mücadelesini dahi zorlukla sürdürebilmiştir. Soğuk Savaş dönemi ideolojilerinin toplumsal bağları zaafiyete uğratacağı endişesiyle millî gayeli bilimsel bir kurum olarak kurulan enstitü, devlet finans desteğinin kesilmesi ile kuruluş amaçlarını icraa edemez hale gelmiştir. Bu durum çok düşündürücüdür. Binlerce yıllık devlet tecrübesine sahip olmakla övünülen bir konuda devlet politikalarını anlık reflekslere maruz bırakmak maalesef TKAE gibi millî vasıflı kurumların bilimsel faaliyetlerini de baltalamaktadır. Kısaca “Enstitüye devlet desteğinin azalarak sürmesi hem enstitü faaliyetlerini, hem de dergilerin yayınlanma şartlarını sıkıntıya sokmuş, dergiler kapanma noktasına gelmiştir” Bkz. Bülent Gül, *Türk Kültürü Dergisi 50 Yaşında, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan – 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri*, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yay, Ankara 1912, s.231.

yayın hayatına devam etmesini zorunlu kılmıştır.⁴⁹ Enstitünün *Türk Kültürü Araştırmaları* adını taşıyan diğer ilmî dergi, üniversite düzeyinde bir bilimsel nitelikte olmasına rağmen yine maddî sorunlar nedeniyle kapatılmıştır. TKAE'nin yayınladığı üçüncü dergi olan *Culture Turcica*, Almanca, İngilizce ve Fransızca yayınlanmış, fakat bu dergi de malî imkânsızlıklar nedeniyle 4. sayıda kalmıştır.⁵⁰

TKAE, yayınevi olarak 1961 yılından itibaren Türk Dili, Türk Tarihi, Türk Kültürü gibi Türk Dünyası Coğrafyası vb. konularda 400'ün üzerinde kitap yayımlamış ve yayımladığı eserler Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının kütüphanelerinde ve kataloglarında yer alırken, *Library of Congress* (ABD); *Deutsche National Bibliothek* (ALMANYA), *Bibliothèque Nationale de France* (FRANSA), *University of Tokyo Library* (JAPONYA); *Amazon*; *WorldCalt.org: The World's Largest Library Catalog* gibi saygın yabancı devlet ve üniversite kütüphanelerinde de kataloglanmaktadır.⁵¹

1961'de kuruluşunun ardından TKAE, Kasım 1962'de *Türk Kültürü* dergisinin birinci sayısını yayınladı. Derginin kuruluşunda imtiyaz sahibi Prof.Dr. Ahmet Temir, yazı işleri müdürü Doç.Dr. Şerif Baştav'dır. Türk Kültürü'nün ön plana çıkan ilk yazar kadrosunda Ahmet Temir, Halil İnalcık, Ahmet Caferoğlu, Necmettin Hacıeminoğlu, İbrahim kafesoğlu, Faruk Kadri Timurtaş, Abdülkadir İnan, Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Fethi Tevetoğlu gibi isimler görülmektedir.⁵² Dergi 2012'de 50. yılını kutlayarak Türk dünyasının

⁴⁹ İlker Aytürk, *The Flagship Institution of Cold War Turcology*.adlı makalesinde TAKE'nin 1973'lere kadar finansal ve personel kaynağı konusunda hiç sorun yaşamamasını istihbarat teşkilatı tarafından desteklenmiş olduğu iddiasına başlar.. Hatta bu zengin kaynak desteği ile Ahmet Temir'in başkanlığı döneminde TKAE'de 10.000 ciltlik bir kütüphane oluşturulduğunu belirtir. Aytürk bu iddiasını dönemin istihbaratçılarından Enver Altaylı'nın eserine dayandırır. Bkz Enver Altaylı, Ruzi Nazar, *CIA'nın Türk Casusu*, İstanbul 2013, Doğan yay. İlginçtir ki enstitünün finans kaynağının kesilmesine denk bir dönemde başkan Ahmet Temir'in enstitüden ayrılarak Almanya'ya gitmesi İlker Aytürk'ün iddialarını düşündürücü kılıyor.

⁵⁰ Yıldırım, a.g.m.s. .6-7

⁵¹ <http://www.turkkulturu.org.tr/hakkimizda.asp> 10.02.2020 ; Biyografi Bankası: "Kim Kimdir?" , <http://www.kimkimdir.net.tr/dernekler/turk-kulturu-arastirma-enstitusu> 8.05.2020

⁵² *Türk Kültürü, Yıl: 1, Sayı: 1,2 ,3,4,5 Kasım 1962- Mart 1963* arası dergi yazarları esas alınmıştır.

yarım asırlık fikir tarihine de imza atmıştır. *Türk Kültürü* dergisi sadece Türkiye'nin değil, bütün Türk Dünyasına yönelik çok ciddi olarak tasarlanmıştır. Birinci sayısında yayınlanan *Amacımız ve Yolumuz* adlı makalede derginin amacı şu şekilde açıklanmıştır: “Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında da Türk olarak kabul edilen ve Türkçe'nin birer lehçesini konuşan birçok topluluk vardır. Türk kültürü ile ilgili araştırmalarda ancak bunların hepsini de göz önünde bulundurarak ve hepsine de aynı değeri vererek, harekele bilimin icaplarını yerine getirmek mümkündür. Bir dil bilgini için hangi ülke ve bölgede ve hangi siyasi sınırlar içerisinde konuşulursa konuşulsun Türkçe'nin bütün ağızları değerlidir. Enstitümüzün ilmi araştırmalarında kültürle ilgili bilim dalları teşkil edecek ve bunun neticesi olarak, millet ve milliyetçilik felsefeleri, Türk milliyetçiliği tarihi, bugünkü durumu, kültür ve ülkü buhranları, Türk dünyasında kültür ve ülkü buhranları, Türk dünyasında fikir ve ülkü ayrılıkları, bunların sebepleri, kültür, ülkü, fikir ve işbirliğine ulaşmak için tutulması gereken yolun tesbiti gibi konuların da günün icaplarına göre bilim açısından incelenmesine çalışılacaktır”⁵³ Amacı ve yolu bu şekilde belirlenen *Türk Kültürü* dergisinin yayın politikasının ana başlıkları içinde de *Türk Dünyası Topluluklarının Tarih, Etnoloji, Dil, Sanat, Sosyal Problemler, Hayat Felsefesi ve Coğrafya-İktisat* başlıkları yer almıştır.⁵⁴

Derginin son dönemi yani 2020 yılı itibarıyla yayın kurulunda Ahmet Bican Ercilasun, Bahaeddin Yediyıldız, İsa Özkan, Yunus Koç, Bülent Gül, Fatih Sakallı, İsa Sarı ve Esra Bilge Savcı yer almaktadır.⁵⁵ *Türk Kültürü* dergisinin varlığı Türkiye Türkleri ile dünya Türklüğünün bugün birbirini tanıması konusundaki önemi tartışılmaz bir gerçektir. Derginin kapalı demirperde

⁵³ *Türk Kültürü, Amacımız ve Yolumuz, Yıl: 1, Sayı:1, Kasım 1962, s.1-2*

⁵⁴ İlker Aytürk, *The Flagship Institution of Cold War Turcology* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980, s.15-16

⁵⁵ *Türk Kültürü*, Türk Kültürü Araştırma Dergisi İnternet sitesi, www.tkaed.org,

lkelerine Sovyet Rusya baskısına rağmen ulaşmayı başarabilmesi dünya Türklüğünün kimlik bilincinin gelişmesine katkısı çok büyüktür.⁵⁶

Sadece Türkiye'nin değil; tüm Türk Dünyasının kimlik ve kültür alanına bilimsel bir ışık olmaya alışan *Türk Kültürü* dergisi, aynı zamanda yakın dönemin düşünce tarihine âdetâ bir laboratuvar olmuştur. Böylesi önemli bilimsel misyonu üstlenen derginin bugün geldiği nokta üstlendiği değerin çok altındadır. *Türk Kültürü* dergisi bugün hakemli ve ciddi bir bilim dergisidir. Fakat derginin dünya bilim indeksine dahil olması, taranabilir nitelikte olması konusunda da sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle finansal ve akademik desteğin yetersizliği dergiyi sahipsiz kılmaktadır. Derginin web sitesi kurulmasına rağmen eleman ve maddi yetersizlikler web sayfasının interaktif olmasına da engeldir.⁵⁷ Dolayısıyla 1961'de kamusal nitelikli olarak kurulan bir enstitünün en önemli ve en uzun soluklu yayın organı olan *Türk Kültürü* dergisinin Türk düşünce ve kültür dünyasına sağladığı katma değer onun devlet ve toplum olarak desteklenmesini gerektiriyor. Zira dergiye gösterilecek ilgisizlik bilime, düşünceye ve akademiye itibarsızlıktır.

⁵⁶ Bülent Gül, Türk Kültürü Dergisi 50 Yaşında, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan (50. Yıl Sempozyumu Bildirileri)*, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yay, Ankara 1912, s.229-230.

⁵⁷ Bülent Gül, a.g.m. s.233-234

2. B Ö L Ü M

YÖNTEM ve ARAÇLAR

Modern döneme geçildiğinden beri araştırma tekniklerinde birtakım ilerlemeler oldu. Nicelik ve nitelik ölçme noktasında araştırmayı kolaylaştıran ve araştırma kapsamını genişleten farklı teknikler geliştirildi. XVIII – XIX. yüzyıllarda makine endüstrisi ve teknik alanında katedilen aşamalar tüm dünyada köklü değişikliklere neden olarak bilgiye ulaşma ve işleme noktasında yeni bir paradigma doğumuna yol açtı. XX. yüzyılda bilim ve teknoloji alanındaki ilerleme, daha da hızlanarak bilgisayarların çağını başlattı. Bilgisayar kullanımı sayesinde nesneleri, olayları, kısaca etrafımızdaki dünyayı tanıma, ölçme ve değerlendirme imkânları genişledi. İşte bu gelişmeler neticesinde “Sosyal Ağ Analizi metodu” gelişen ve değişen dünyada bilimsel araştırma teknikleri içinde önemli bir metrik analiz metodu olarak yerini almıştır.

2.1. SOSYAL AĞLAR VE SOSYAL AĞ ANALİZİ METODU

Sosyal ağ kavramı, aslında insanın varlık bilincine ulaştığı en eski zamanlardan beri insan hayatının bir parçasıdır. İnsan, doğumundan itibaren hem kendi cinsiyle hem de etrafında bulunan her türlü nesne (canlı veya cansız) ile temas edegelmiştir. Akli melekelerini kullanma becerisi ve doğasındaki öğrenme ve tanıma arzusundan dolayı, çevredeki her çeşit varlık ile etkileşim halinde olmuştur. Hertürlü etkileşim bir tür ağı sembolize eder. Bu ilişki ağı, yapısına göre basit veya karmaşık olabilir. Mesela basit bir şekilde; insanın ağaçla, toprakla, taşla, hayvanlarla, masayla, dolapla, yatakla, teknolojik cihazlarla vs. kurduğu ilişkiler de bir ağı tarif edebilir.

İnsanların birbirleriyle olan etkileşimleri sosyal ağlara güzel bir örnektir. Aile içindeki ilişki ağı, arkadaşlarla olan ilişkiler, iş ağları vs. insanın birbirleriyle olan ilişkisini merkeze alan her türlü ağ, sosyal ağ özelliği taşır. Ramazan

Acun'un *Sosyal Ağ* kavramına getirdiği açıklama, kavramın iyi anlaşılması bakımından güzel bir örnektir: “*En basit tanımıyla bir sosyal ağ, düğümler (node) ve aralarındaki ilişkilerden oluşan bir sosyal yapıdır. Düğümler, bireyler ve/veya organizasyonlardır. İlişkiler, değerler, ülküler, fikirler, arkadaşlık, akrabalık, iş ve ticaret gibi bir ya da birden çok konuda olabilir. Sonuçta ortaya çıkan ağ yapısı sıklıkla çok karmaşıktır. Bu karmaşık yapıların toplumsal problemlerin çözümünden başlayarak, kurumların nasıl yönetildiğine ve bireylerin hedeflerine ulaşmada ne derece başarılı olduklarına kadar pek çok konuda kritik bir role sahip olduğu önceki araştırmalar tarafından ortaya konmuştur.*”⁵⁸

Değişen dünyada insanların iletişim ve ilişki kurma biçimlerindeki gelişmeler yepyeni araçları ortaya çıkarmıştır. Günümüzde Twitter, Facebook, Instagram, LinkedIn gibi insanların sanal yollarla ilişki kurabildiği birçok sosyal medya networkleri (ağ) bulunmaktadır. Sosyal ağlar ilk bakışta karmaşık yapılar gibi görünmektedir. Derinlemesine bakıldığında bu karmaşık yapılar bize büyük resmi görmek için önemli bilgiler verebilir.⁵⁹ Birtakım problemlerin daha net bir şekilde görülmesini sağlayabilir ve çözümün bir parçası olmaya yardımcı olabilir. Toplumların, cemiyetlerin, devletlerin, gezegenlerin dahi ilişki ağları vardır. Bu ilişkiyi anlamak için o ağın şemasını çizmek, büyük resmi ortaya çıkarmak gerekir. İşte bu noktada sosyal ağ analizi sistemleri devreye girmektedir.

Girişte de bahsedildiği üzere bilgi çağına geçişin bir ürünü olarak, bilimsel araştırma tekniklerinde yeni araştırma metotları doğmuştur. Bu yeni bilimsel metodun bir ürünü olan *sosyal ağ analizi*, bilgiye ulaşmada birtakım metriklerin kullanılmasını esas alır. Kavram olarak bilimsel analiz, tahlil

⁵⁸ Ramazan Acun, “Sosyal Ağ Bakış Açısından Tarihçi Kimliğinin Oluşumu: Ahmet Yaşar Ocak Üzerine Bir Deneme”, *Ötekilerin Peşinde Ahmet Yaşar Ocak'a Armağan*, 2015, ss. 1-25, s. 5 <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/8558472/sosyal-ag-bakis-acisindan-tarihci-kimliginin-olusumu-ahmet-yasar-ocak-uzerine-bir-deneme> ,.12.02.20 tarihinde görüntülendi.

⁵⁹ Mehmet Gencer, “Sosyal Ağ Analizi Yöntemlerine Bir Bakış”, *Yıldız Social Science Review*, C.3, S:2, 2017, 19-34, s. 24

etme, unsurlarına ayırma, parçalara bölerken bütünselliği koruma, organ doku uyumunu gözden çıkarmama gibi dinamiklere odaklanır.⁶⁰ Sosyal ağ analizi metodu, eldeki verilerin dijital bir ortamda toplanması ile bunların bazı parametrelerden geçirilerek, karmaşık ağ yapıları şeklinde düzenlenmesini ve ortaya net sonuçlar çıkmasını sağlar. SAA metodu basit bir şekilde, araştırılan konuyla ilgili insan, şehir, coğrafya, devlet gibi aktörlerin aralarındaki ilişkilere odaklanır. SAA'ya Zeynep Dörtok Abacı şöyle bir tanımlama getiriyor: “Sosyal ağ, kişilerin veya diğer çoklukların aralarındaki etkileşimi, yardımlaşmayı, etkileri gösteren bir yapıdır. Sosyal ağ analizi ise sosyal yapıyı aktörlerden/ düğümlerden ve aktör çiftlerini birbirlerine bağlayan ilişki kümelerinden oluşan bir bütün olarak görerek, sosyal yapıyı ve etkilerini inceler”⁶¹ Bir başka tanıma göre Sosyal Ağ Analizi: “Teorik kavramları, yöntemleri, analitik teknikleri içeren, bireylerin ve grupların birlikte sosyal ilişkilerini, bu ilişkilerin yapısını ve sosyal davranış, tutum, inanç ve bilgi üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmayı hedefleyen bir yaklaşımdır.”⁶²

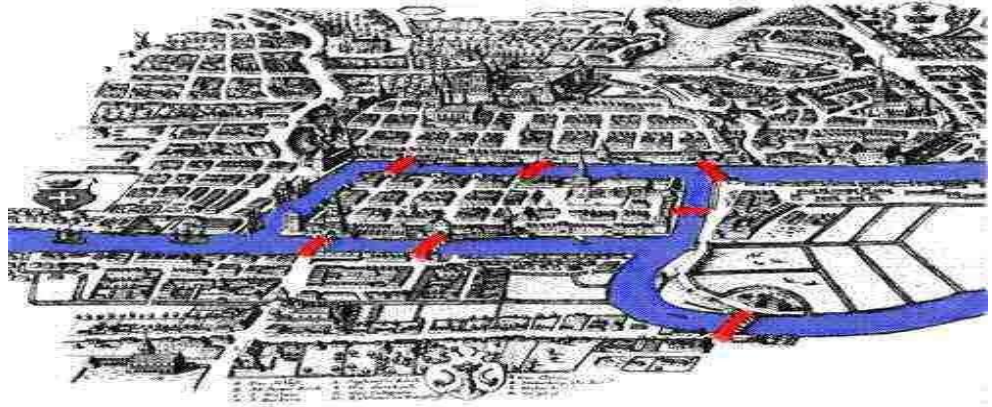
XX. yüzyılın ikinci yarısında matematik ve sosyoloji alanlarındaki bazı gelişmelere bilgisayar teknolojilerinin yaygınlaşması da katıldıktan sonra *Sosyal Ağ Analizi* ortaya çıkmıştır. Bu metot, yapısı itibarıyla matematiksel sistemler, algoritmalar, yani matematiksel ifadeleri kullanır. Bu bakımdan SAA'nın doğmasında ilk gelişmeler matematik alanında olmuştur denilebilir. Bir matematikçi olan Leonard Euler, 1736'da *grafik teorisini (graph theory)*, basit bir problemten yola çıkarak geliştirmiştir. Buna göre Euler, Prusya'nın Königsberg şehrindeki köprülerden tek bir seferde geçerek tüm yerleşmeyi gezebilmenin mümkün olup olmadığını sorgular. Bu problemten yola çıkarak yerleşim yerindeki köprülerin bir çizge (graph) sini çıkarır.

⁶⁰ Mustafa Alkan, Adnan Gül, “Tarih Metodolojisinde Tarihsel Analiz”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 10, Sayı: 29, 2006, ss. 77-88, s. 79

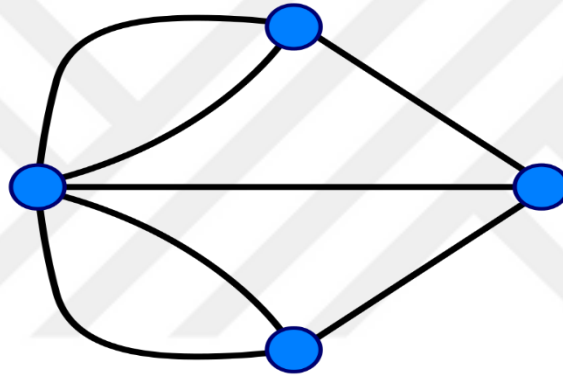
⁶¹ Zeynep Dörtok Abacı, “Bilgi Çağında Tarihçi Olmak: Sosyal Ağ Analizi Yaklaşımı ve Osmanlı Tarihi Çalışmaları”, *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, C.2, S.2, 2013, ss. 32-57, s. 37

⁶² C. Prell, *Social Network Analysis, History, Theory and Methodology*. California: Sage, s. 12, 2012; Z. D. Abacı a.g.m. s. 35

Resim 1. Königsberg’deki 7 köprü (XVIII. Yüzyıl)⁶³

Resim 2. Köprülerin Temsili Grafiği⁶⁴

Grafik/Çizgedeki her bir düğüm/nokta köprü başını ve her bir doğru, yolları sembolize etmektedir. İşte bu grafik kullanılarak sosyal ağ analizinin ilk kez

matematiksel alt yapısı meydana getirilmiş olmaktadır.⁶⁵ Bu basit grafikte olduğu gibi sosyal ağ analizinde her bir düğüm/nokta bir kişiyi, kurumu veya birimi temsil ederken, doğrusal çizgiler ise bu aktörlerin birbirleri arasındaki ilişkisini göstermektedir.

Sosyal ağ analizi elbette bir tek matematiksel ifade ve sistemler üzerine kurulmadı.⁶⁶ XX. yüzyılda toplum ve insan bilimi üzerinde yapılan çalışmalar

⁶³ Teo Paoletti (The College of New Jersey), “Leonard Euler's Solution to the Königsberg Bridge Problem – Königsberg, Convergence”, *Mathematical Association of America* (May 2011), <https://www.maa.org/press/periodicals/convergence/leonard-eulers-solution-to-the-koenigsberg-bridge-problem-koenigsberg>, 16.03.2020

⁶⁴ En. Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Eulerian_path, 16.03.2020 tarihinde görüldü.

⁶⁵ J. W. Duncan, *Six degrees: The science of a connected age*, New York: W.W. Norton, 2002, s. 30.; Z. D. Abacı, a.g.m. s. 36

⁶⁶ Sosyal Ağ Analizinin farklı disiplinlerdeki kullanımı ve tarihsel gelişme süreci hakkında: F. Tönnies, *Community and society*. C.P. Loomis (Trans.), New York: Dover. “SNA, matematik ve bilgisayar uygulamaları gibi farklı alanlardan gelen pek çok etki altında gelişen disiplinler arası bir yöntem oldu.” Z. D. Abacı, a.g.m. 36-37

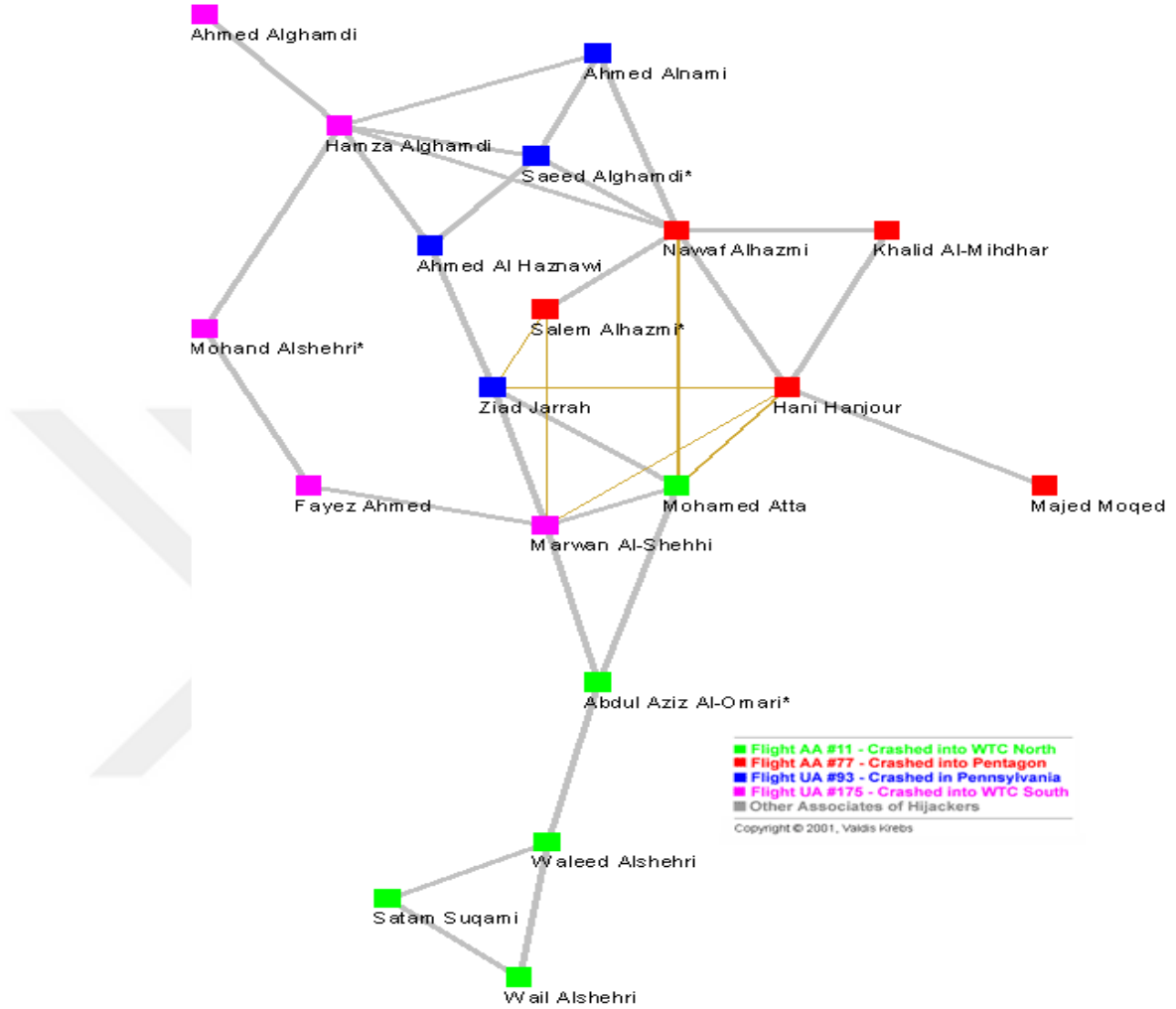
vasıtasıyla sosyal ağ analizi, matematik dışında farklı disiplinlerin de inceleme ve yöntem konusu oldu. Bireyler ve toplumlar arası ilişkilerin incelenmesinde sosyal ağların önemi fark edildikten sonra, ağ analizi metodu psikoloji ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerde kullanılmaya başlandı.⁶⁷ 1980'lerden sonra bilgisayar sistemlerinin gelişmesiyle sosyal ağ analizi metodu daha ileri bir forma kavuştu.

Sosyal ağ analizi birçok bilimsel disiplinin kullanabileceği, faydalanabileceği bir metottur. Akla gelebilecek birçok konu ve alanda bu yöntem kullanılarak şeffaf sonuçlara ulaşılabilir. Yakın zamanda ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid 19 virüsü'nün yayılım haritası da bir çeşit SAA metodu kullanılarak ortaya çıkarılmaktadır. Bu örnekteki gibi, pandemi halinde olan bir hastalığın yayılma hızının yavaşlatılabilmesi için SAA metodu, alınacak önlemlere yardımcı olması bakımından kullanılabilir. Bunun için eldeki verilerin en doğru ve hızlı bir şekilde eksiksiz olarak toplanması ve insanlar arası ilişki örüntüsünün grafik tablosunun çıkarılması gerekir. Gerisi önlemlerin ne kadar hızlı alınabildiğiyle ilgilidir.

SAA'nın uygulanabileceği konuların çeşitliliğini göstermek bakımından Zeynep Dörtok Abacı'nın söylediklerine bakılabilir: *“SNA'nın farklı alanlarda kullanımına örnek verecek olursak, bugüne kadar salgın hastalıkların yayılırken izlediği yoldan, web üzerinden kitap satışının bölgesel dağılımına, bir lisede öğrenciler arasındaki arkadaşlık ilişkilerinden, düşünce ve kavramların filozofların eserlerinde birbirlerinden ne ölçüde alıntılandığına, hatta Hz.Muhammed'in hadislerinin râviler aracılığıyla (hadis rivayet ağı) kuşaktan kuşağa aktarılmasına kadar geniş bir yelpazede farklı disiplinlerde kullanılmıştır.”*

⁶⁷ Charles Whetherell, “Historical Social Network Analysis”, *International Review of Social History*, S. 43, 1998, ss. 44-125, s. 125

Resim 3. El Kaide'nin Terörist Hücre Yapılanmasını Gösteren Bir Ağ Haritası⁶⁸

Resim 3.'e bakıldığında bir terör örgütünün hücre yapılanmasını gösteren ağ haritası görülecektir. İşte bunun gibi hertürlü ilişkinin örüntüsü SAA yoluyla ortaya koyulabilir.

⁶⁸ V. E. Krebs, "Mapping networks of terrorist cells", *Connections*, 24/3, 43–52, 2001; Z. D. Abacı, a.g.m. s. 37

Resim 4. 4'er Yıllık Periyotlarda 6 Ayrı Dönemin Doğu Deniz Ticaret Yolları ve Limanları Arasındaki İlişki Ağını Gösteren Bir Harita⁶⁹

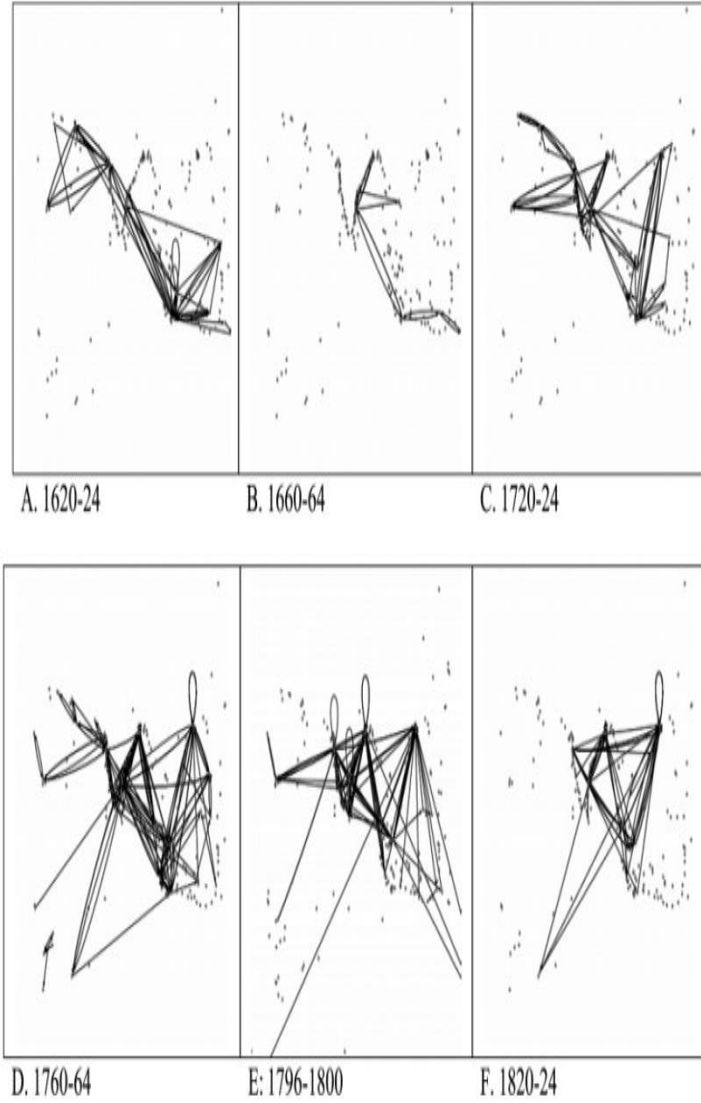

FIG. 3.—Development of Eastern trade over geographic regions in snapshots of six four-year periods

⁶⁹ Emily Erikson, Peter Bearman, “Malfeasance and the Foundations for Global Trade: The Structure of English Trade in the East Indies, 1601–1833”, *American Journal of Sociology*, AJS Volume 112 Number 1 (July 2006): 195–230, s. 212 by the topic Networks In Historical Research http://www.themacroscope.org/?page_id=308 13.03.20 görüldü; Bu ticaret ağını gösteren başka bir kaynak için şuna bakılabilir: Emily Erikson & Sampsa Samila, “Social Networks and Port Traffic in Early Modern Overseas Trade, *Social Science History*”, 39(2), 2015 151-173. doi:10.1017/ssh.2015.49.

Resim 5. Floransalı Aileler Arasındaki Evlilikler ve Ekonomik İlişkiler Ağı⁷⁰

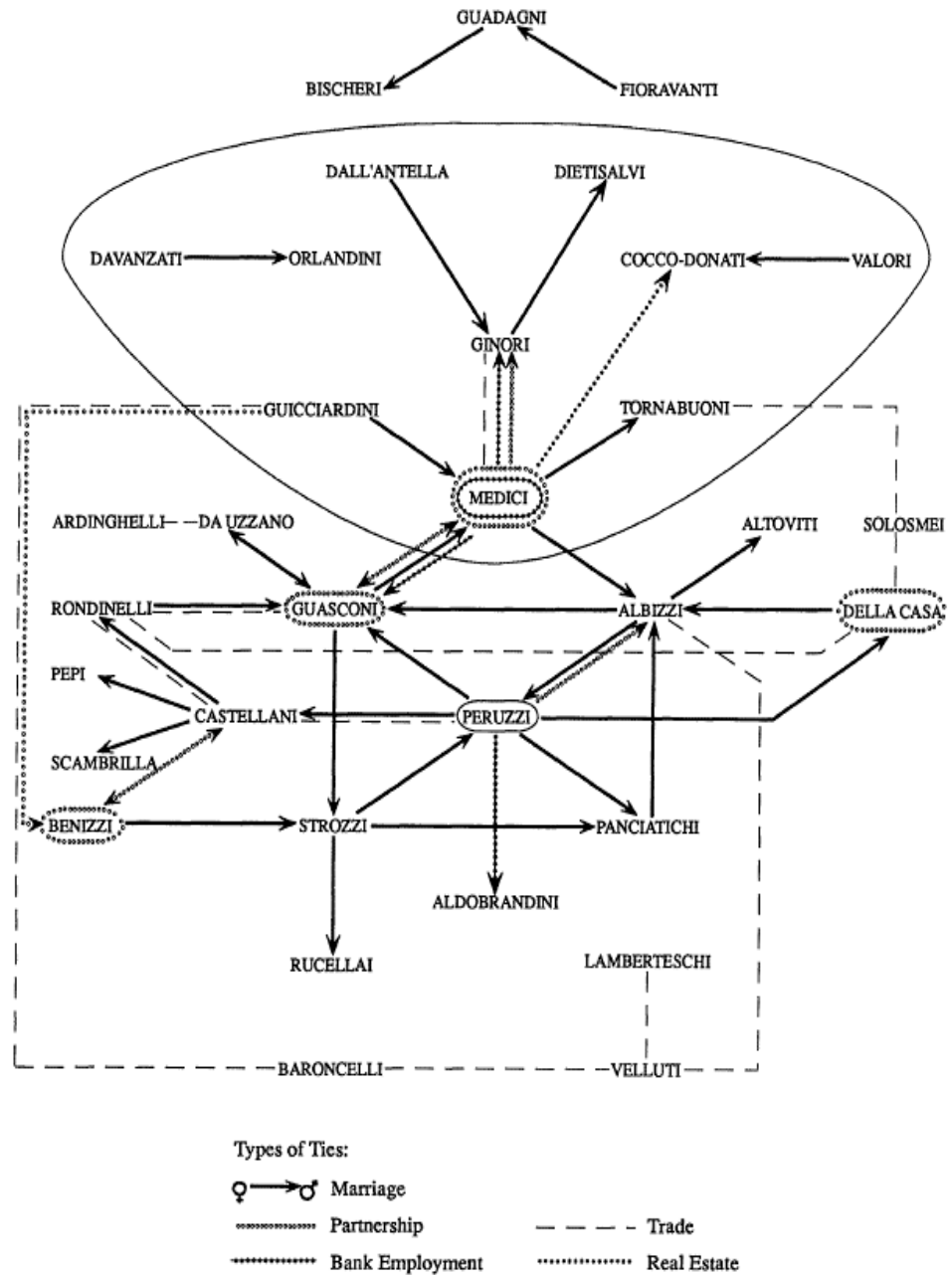

FIG. 2a.—Marriage and economic blockmodel structure (92 elite families)

Görüldüğü üzere, SAA metodu birçok konu ve alanda kullanılabilen ve bu bilim dallarına katkı sağlayan interdisipliner bir araştırma yöntemidir. Yukarıda verilen resimlerde olduğu gibi daha birçok örnek bulunabilir.

⁷⁰ J. F. Padgett & C. K. Ansell, "Robust Action and the Rise of the Medici, 1400-1434". *American Journal of Sociology*, 98(6), 1993. 1259-1319. by Networks In Historical Research http://www.themacroscope.org/?page_id=308 görüldü 13.03.20

2.2. MUHTEVA ANALİZİ METODU

Muhteva analizi, bir veya bir dizi metin içerisinde belli kelimelerin/kavramların varlığını, kullanım sıklığını ve aralarındaki ilişkileri belirlemek için kullanılan bir araştırma metodudur.⁷¹ Bu yöntemle, araştırma yapan kişiler inceledikleri metnin içindeki kavramları veya ifadeleri sayısal bazda ölçerek çıkarım yapabilir. Muhteva analizi, metnin yazıldığı dönem, yazarı ve okuyuculara verilmek istenen mesaj hakkında fikir edinilmesini sağlamaktadır. Hemen hemen bütün yazılı materyallerin muhteva analizi yapılabilir. Kitaplar, gazeteler, dergiler, tarih metinleri/belgeleri, diyalog ve sohbetleri konu alan yazılar dâhil yazıya aktarılan birçok metin muhteva analizinin konusu olmaktadır.

Yazar kimliği ve konjonktürel durum hakkında bilgi edinebilmede muhteva analizi etkilidir. Örneğin; herhangi bir yazarın kimliği hakkında, yazara ait eserlerin muhteva analizi yapılmak suretiyle çıkarımda bulunulabilir. Yazarın hangi sosyal yapı ile ilişkili olduğu, içine doğduğu toplumsal ortam, düşünce yapısı, dünya görüşü; kısaca yazarın kimliği hakkında bilgiler bu yöntem ile öğrenilebilmektedir. Muhteva analizinin öğrenmeye etki ettiği bir diğer husus, konjonktürel durumdur. Konjonktür; coğrafi, iklimsel, ekonomik ve demografik şartların 10-50 yıllık dönemler içinde ekonomik, sosyal, siyasi, diplomatik ve askeri olaylar üzerinde gerçekleştirdiği değişimlerdir.⁷² Konjonktür, belirli bir dönemi kapsadığı için dergi, gazete gibi belirli bir sürede yayın yapan materyallerin muhteva analizi ile incelenmesi dikkat çekici sonuçlar verebilmektedir. Teknolojik altyapı ve bilgisayar sistemlerinin gelişmesiyle gelineen noktada, muhteva analizi zihinsel modeller

⁷¹ Fatma Acun, “Muhteva Analizi Metodu ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 2005, ss. 27-50, s. 27 <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/172776/muhteva-analizi-metodu-ve-cumhuriyet-tarihi-arastirmalarinda-kullanimi> 01.04.20 görüldü

⁷² Ramazan Acun, “Konjonktür, Tarih, Tarihi: Metot Vurgulu Bir Araştırma”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 2015, ss. 1-25, s. 16

(mental models) ve bunların linguistik, iletişimsel, sosyal, kültürel ve tarihi önemlerini keşfetmek üzere de kullanılmaktadır.⁷³

2.3. BİBLİYOGRAFİK YAYIN VE ATIF DİZİNLERİ

Sosyal Ağ kavramını tartışırken, yaşamın neredeyse her alanında bir tür ilişkiler ağına var olduğundan, canlı veya cansız varlıkların, fikirlerin, coğrafyaların bile bir ilişki halinde bulunduğu bahsetmiştik. Bizim işleyeceğimiz konu bakımından ele alacağımız SAA örnekleme, bibliyografik sosyal ağlara bir örnek teşkil etmektedir.

Bibliyografik sosyal ağlar, herbiri bir bilimsel aktör olan bilim adamlarının birbirleriyle olan referans ve atıf merkezli ilişkilerine verilen sosyal ağlara denilmektedir. Bugüne kadar tespit edilebilen en eski dipnotun tarihi V. yüzyıla kadar gitmektedir. Buna göre, hukuk ile ilgili bir konuda bir başka kaynaktan doğrudan alıntı yapmak amacıyla ilk defa dipnot gösterilmiştir.⁷⁴ Modern anlamda ilk atıf kullanımı ise modern bilimin temellerinin atıldığı XVII. yüzyılda başlar.⁷⁵ Dipnot kullanmanın birçok nedeni olabilir. Genel olarak bir atıf yapmanın eser sahibine ve atıf yaptığı kişiye saygınlık kazandırdığı düşünülür. Bilimsel etik değerlere göre de referans göstermek çok önemlidir. Eklersek, bir başkasına atıf yapmanın ya da başka bir kaynağı adres göstermenin başlıca nedenleri şunlardır denilebilir: Bir fikre veya bilgiye yorum yapmak, kendi tezini desteklemek, paylaşılan fikrin/eserin özgünlüğünü ortaya koymak, bir başkasına şükranlarını sunmak, bir kişiyi onurlandırmak, saygınlık kazanmak, okuyucunun yeni adreslere ulaşımı için yol göstermek dipnot kullanımına neden olan faktörlerdir.

⁷³ F. Acun, *Muhteva Analizi...*A.g.m.

⁷⁴ Fatma Acun, “Osmanlı Tarih Araştırmalarında Dipnotlar”, *CIEPO Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Araştırmaları 6. Ara Dönem Sempozyum Bildirileri: 14-16 Nisan 2011 – Uşak*: Cilt 1, ss. 61-70, 2011: Uşak İli Kalkınma Vakfı. S. 64

⁷⁵ Ramazan Acun, “Çanakkale Savaşı Araştırmalarının Sosyal Ağ Analizi Yöntemiyle İncelenmesi”, *Çanakkale 1915: Tarih, Ekonomi, Edebiyat ve Sanat*, 2017, ss. 625-634, s. 626,

<http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/27288282/canakkale-savasi-arastirmalarinin-sosyal-ag-analizi-yontemiyle-incelenmesi> , 02.15.20 tarihinde görüldü.

“... dipnot modern yaşamda bir uzmanlık alanının teknik uygulamaları ve ideolojisiyle bağlantılıdır.”⁷⁶ Atıf yapma, kaynak gösterme gibi aksiyonlar aslında, bir fikrin başka fikirlerle olan ilişkisini sembolize eder. Başka bir kaynağı referans gösteren her şahsın bir fikir kimliği vardır. Yapılan ve alınan atıflar o eserin/kişinin diğer aktörlerle olan ilişki dünyasını da ortaya koymaktadır. Belirli alanlarda, bazı olay veya kişilerin önemlerinin ortaya koyulması noktasında, atıf ilişkilerinin ehemmiyetini açıklamak için şu ifadeler gayet yerinde olacaktır: “*Bilindiği üzere, atıflar, bilim insanlarının 17. yüzyıldan bu yana, önceki çalışmaların hakkını teslim edip kendi düşüncelerini etkileyen kaynakları açıklamalarının en sistematik yolu olmuştur... Atıf verilerinin sistematik olarak derlenmesinden oluşan bibliyografik atıf dizinleri sayesinde, bu veriler sadece araştırmaya vasıta olmakla kalmamış, kendileri araştırma konusu haline gelmiştir. Gerçekten de atıf dizinleri kullanılarak, belli alanlarda anahtar niteliğindeki olayların keşfi, kronolojisi, karşılıklı ilişkileri ve göreceli önemlerini ortaya koyacak araştırmalar yapılmaktadır.*”⁷⁷

XX. yüzyıl başlarından itibaren dipnotlara verilen önemin artmasıyla birçok eserde, gösterilen atıfların sayısı artmıştır. Araştırma konuları hususunda ilgili eserleri tespit edebilmeyi kolaylaştırmak ve bununla ilgili karmaşayı önlemek için Eugen Garfield adında bir dilbilimci, XX. yüzyılın ortalarında bibliometri ve scientometri metotlarının geliştirilmesine ön ayak olmuştur.⁷⁸ Buna göre Eugen Garfield’ın çalışmalarını yürüttüğü *Bilimsel Bilgi Enstitüsü* (Institute for Scientific Information – ISI) üç ayrı yayın ve atıf dizini veri tabanı oluşturmuştur. Bunlar:

1- Science Citation Index (SCI),

⁷⁶ A. Grafton, *Dipnotlar: Merak Uyandıran Bir Tarih*, Tercüme: Fatma Acun. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013, ss. 1-241, s.7

⁷⁷ R. Acun, “Çanakkale Savaşı Araştırmalarında...” a.g.m. s. 626

⁷⁸ Nur Mine Ciloğlu, *Hürrem, Sosyal Ağ Analizi ve Hürrem Sultan Kaynakçası Üzerine Bir Değerlendirme*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2018, ss. 1-271, s. 105 (Yayınlanmamış Master Tezi)

2- Social Sciences Citation Index (SSCI) ve

3- Arts and Humanities Citation Index (A&HCI)⁷⁹ dir.

SCI, merkezi Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan ISI - Web of Science tarafından kullanılan indekstir. SCI, araştırmacılar için tüm bölgelerdeki araştırma verileri, kitaplar ve yayınlarla bağlantı kurarak geniş kapsamlı bir veritabanı oluşturmaktadır. 2.6 milyonu aşkın veri çalışmaları ve veri setleri mevcuttur.⁸⁰ SSCI ile sosyal bilimler alanındaki yayın ve bilgilere hızlı bir şekilde erişilebilmektedir. SSCI kapsamında 50 farklı disiplinde 3000'in üzerinde dergi taranmaktadır. SSCI çok disiplinli bir indekstir. Taranan dergi içeriklerine 1956 yılından itibaren ulaşılabilir.⁸¹ Arts & Humanities Citation Index (AHCI), Institute for Scientific Information (ISI) tarafından 1975 yılında geliştirilmiştir.⁸² Web of Sciences ile erişilebilen AHCI araştırmacılara, yöneticilere, öğretim üyelerine ve öğrencilere, aradıkları bibliyografik ve alıntı, sanat ve beşeri bilimlerle ilgili dergi makalelerini, araştırma verileri, analiz eğilimleri, dergiler, araştırmacılar ve onların paylaştığı bulgulara hızlı ve güçlü bir erişim sağlamaktadır. AHCI 4,5 milyonu aşkın kayıt içermektedir.

ISI WOS⁸³ dizinlerinin yanında uluslararası çapta büyük bazı atıf dizinlerine bakıldığında, 2000'li yıllarda ortaya çıkan Google Akademik ve Scopus atıf dizinleri göze çarpmaktadır. 2004'de kullanıma açılan Google'ın bir hizmeti olan Google Akademik, uluslararası çapta en zengin yayın ve atıf dizini

⁷⁹ Umut Al; Yaşar Tonta, "Atıf Analizi: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Tezlerinde Atıf Yapılan Kaynaklar". *Bilgi Dünyası*, 5(1), 2004, ss. 19-47, s. 21

⁸⁰ Seref Sağıroğlu, Murat Dener, Silver Güneş, Abdülkadir Güllü, Adem Tataroğlu, Abdullah Orman, Duygu Sinanç, Ramazan Terzi, Hakan Şahin, Saliha Çetinyokuş, Sezen Savran, Hüseyin Akçay, "Ulusal Veritabanı ve Atıf İndeksi Kurulumu için Stratejiler, Problemler ve Çözüm Önerileri", *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part: C, Tasarım Ve Teknoloji*, 3(2), 2015, ss. 501-512, s. 503

⁸¹ A.g.m.

⁸² A.g.m.

⁸³ Ahmet Asan, "ISI'nin Kullandığı İndeksler: SCI -Expanded, SSCI ve AHCI: Tarihsel Gelişim, Bugünkü Durum ve Etki Faktörü (IF)", *Orlab On-Line Mikrobiyoloji Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 5, 2004, ss. 1-21, s. 1-4 www.mikrobiyoloji.org/pdf/702040501.pdf , 17.03.20 tarihinde görüldü.

olarak kabul edilmektedir.⁸⁴ Google arama motoru, araştırılan konuyla ilgili makale sayıları ve makalelerin listesini vermektedir. Bu sayede aranan makaleye atıfta bulunan diğer makaleler ve makalelerin sayısı bulunmaktadır. Google Akademik’de birçok yayın türüne ait verilere rastlanmaktadır. Örneğin makaleler, tezler, kitaplar, bildiriler Google datasında yer almaktadır. Scopus, Google Akademik gibi yayın ve atıflardan oluşan büyük bir veri tabanıdır. Beşeri ve fenni bilimlere ait geniş bir yayın havuzunu tarayarak bunlardan analiz verileri sağlamaktadır.

Türkiye’de Tübitak’a bağlı bir enstitü olan Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM); sosyal, beşeri, fenni bilimler olmak üzere birçok alanda yayın dizinleri içeren veri tabanları üretmektedir.⁸⁵ Türkiye’deki en geniş basılı ve elektronik yayın havuzuna sahip olan Cahit Arf Bilgi Merkezi aracılığı ile bilimsel eserlere erişim olanağı sağlamaktadır.⁸⁶ ULAKBİM; üniversiteler ve araştırma kurumları arasında araştırma ve eğitim amaçlı ağlar kurmak, işletmek, bu ağların yurt içi ve yurt dışındaki ağlarla bağlantısını sağlamak, bilgi üretimine yardımcı olacak nitelikte bilgi teknolojileri desteği sağlamak ve bu ağ üzerinden ve/veya geleneksel yollarla ülkemizdeki bilimsel bilgi üretimine yardımcı olacak şekilde akademik bilgi ve belge hizmetleri sunmak ve ülkenin bilgi birikimini yansıtacak bilgi ürünleri geliştirmek, üniversiteler ve araştırma kurumlarını birbirine bağlayan akademik ağı ulusal ve uluslararası bağlamda etkileşimli, yüksek hızlı, yeni teknolojilere açık ve dünya standartlarında tutmak, bilgi ve belge erişim hizmetlerini gelişen teknolojilere uyumlu şekilde ulusal çapta yaygınlaştırmak, ulusal bilimsel bilgi ürünlerini içeren uluslararası standartlarda bilgi sistemleri geliştirmek, benzer sistemlerle entegrasyonunu

⁸⁴ R. Acun, “Vakıf Araştırmalarının Sosyal Ağ Analizi: Merkezdekiler ve Kenardakiler”, *Türk Sosyal Tarihçiliğinde Bir “Yalnız” İsim Bahaeddin Yediyıldız’a Armağan*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2015, ss. 67-76, s. 68 <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/13634117/vakif-arastirmalarinin-sosyal-ag-analizi-merkezdekiler-ve-kenardakiler> 10.03.20

⁸⁵ Ramazan Acun, “Bilimsel Etki Analizinde Yeni Bir Yaklaşım Doğru, Eser Seviyesi Metrikler ve Türkiye’de Bir Uygulama”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C: 5, S: 10, 2012, ss. 269-288, s. 271

⁸⁶ Adı geçen yazarlar, “Ulusal Veritabanı ve Atıf Endeksi Kurulumu için Stratejiler, Problemler ve Çözüm Önerileri”, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, a.g.m.

sağlamak ve küresel durumdaki e-bilgi kaynaklarına ev sahipliği yaparak arşiv niteliğine ulaşmak gibi konulardan sorumludur.⁸⁷

Türkiye’de oluşturulan bibliyografya/yayın ve atıf dizinlerine verilebilecek başka örnekler de vardır. Örneğin Türkiye Atıf Dizini (TAD) bunlardan biridir. TAD’nin içeriğine bakıldığında yalnızca tıp ve sağlık bilimleri alanında yapılan çalışmaları kapsadığı dikkat çekmektedir.⁸⁸ Sitede sağlık bilimi alanında indexleme yapılmakta olup, Türkiye kaynaklı 457 tıp dergisinin incelemesi bulunmaktadır. Öte yandan, sağlık bilimleri dışında, sosyal ve beşeri bilimlere yer verilmemesi bu konularda bibliyografik inceleme ve analiz yapacak kimseler için yeterli veriyi sunmamaktadır.

Türk kültürü ve tarihini esas alan bir bibliyografya dizini olarak Türkoloji Eserleri Bibliyografyası (TEB) göze çarpmaktadır. Türk dili ve edebiyatı, tarihi gibi Türk kültürünü esas alan her konudan araştırmalar bu dizinde yer almaktadır.⁸⁹ Türkoloji merkezli yayınları kapsaması bakımından, tam bir tarih dizini veya kapsamlı bir sosyal ve beşeri bilimler dizini olmasa da, Türk kültürü alanında bibliyografik tarama yapacak kimseler için faydalıdır. Toplamda bu konuyu ele alan 2639 eser bulunmaktadır.

Bir başka yerli yayın dizinine Osmanlı Edebiyatı Çalışmaları Bibliyografyası örnek verilebilir. Adından anlaşılacağı üzere Osmanlı edebiyatını merkeze alan kaynaklar bu veritabanında bulunmaktadır. Bu konuda yapılmış tezler, kitaplar, makaleler, proje ve bildiriler sitede yer almaktadır.⁹⁰

⁸⁷ <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/hakkimizda> görüldü 5.04.2020

⁸⁸ Türkiye Atıf Dizini hakkında: <https://www.atifdizini.com/default/tr-index.html> görüldü 3.04.2020

⁸⁹ Türkoloji Eserleri Bibliyografyası projesinin amacına dair: “Türk dili, edebiyatı, tarihi ya da kültürü üzerine yazılmış eserlerin künye bilgilerini bir araya getirip dev bir başvuru kaynakçası oluşturmayı amaçlayan Türkoloji Eserleri Bibliyografyası, Türkolojinin kapsamı dâhilinde başta Türkçe olmak üzere İngilizce, Rusça, Fransızca gibi pek çok dilde kaleme alınmış binlerce telif ve tercüme kitapla ilgili çeşitli bilgileri ihtiva etmeyi hedeflemektedir.” <https://www.isa-sari.com/bibliyografya/> 6.04.2020 tarihinde görüldü.

⁹⁰ Osmanlı Edebiyatı Çalışmaları Bibliyografyası’na dair: “Bu bibliyografya, Osmanlı dönemi edebiyatı uzmanlarının yanı sıra Ortadoğu ve modern öncesi edebiyatlar üzerine çalışanlar için de temel başvuru kaynağı olmayı amaçlamaktadır.” <https://www.osmanliedebiyati.com/> 6.04.2020 görüldü.

Son olarak yerli yayın ve atıf veritabanına örnek olarak Türkiye Akademik Atıf Sistemi (TAKA) ve İSNAD Atıf Sistemi'nden bahsedilebilir. İSNAD Atıf Sistemi, sosyal ve beşerî bilimler alanında araştırma yapan ve yazı kaleme alan öğrenci, akademisyen ve yazarlar ile bu alanda yayın yapan kurum ve kuruluşların hizmetine sunulan bir yayın/atıf veritabanıdır.⁹¹ TAKA ise, 2005 yılında çalışmalarına başlanıp 2010'da teknik alt yapısının tamamlanmasından sonra sadece üç yıl hizmet verdikten sonra kapanan bir veritabanıdır. Türkiye'nin akademik ve bilimsel performansının ölçülmesi için planlanan TAKA, çeşitli parametreler belirleyerek bibliyografik bir veritabanı oluşturmuştur. Kurum, yazar/kişi, şehir, bilim dalı gibi alanlara göre yayın sayıları ve dağılımları; etki ortalamaları vb. analizlerin yapılması; yazar, kurum, bilim dalı atıf sayılarının hesaplanması; dergi atıf raporlarının ve genel raporların yayımlanması⁹² konusunda planlamalar yapılmıştır. Ne yazık ki bu proje sürdürülememiştir.

Yerli bibliyografik veritabanına bir başka örnek de, bizim, Türk Kültürü dergisinin sosyal ağ analizini yapacağımız online ortam olan Kaynakça Info'dur. Üzerinde çalışma yapacağımız için, Kaynakça Info'yu kapsamlı olarak bir sonraki bölümde incelemek uygun olacaktır.

2.4. DİZİN VE ANALİZ PLATFORMU: KAYNAKÇA INFO

XX. - XXI. yüzyılın değişen dünyasında, bilgisayar ve internet kullanımının artmasıyla yepyeni bir çağ başlamıştır. Tarih boyunca bilgiyi iyi kullanan ve bilgiye en hızlı ulaşan toplumlar, diğerlerinden hep önde olmuşlardır. Modern bilimin gelişmesiyle bilginin yer değiştirmesi ve birikerek gelişmesi de hız kazanmıştır. Hız mefhumunun değişen dünya sisteminde zihinlere yerleşmesi, iletişim sistemlerindeki inkişaf ile doğrudan bağlantılıdır.

⁹¹ İSNAD Atıf Sistemi hakkında: "İSNAD, sosyal ve beşerî bilimler alanında hazırlanan çalışmalarda kullanılmak üzere geliştirilen akademik yazım ve kaynak gösterme sistemidir" <https://www.isnadsistemi.org/> 4.04.20 görüldü.

⁹² Nur Mine Çiloğlu, adı geçen master tezi, s. 110-111

Özellikle son 20-30 senede, bilgisayar ve internet sistemlerine bağlı olarak geliştirilen program ve yazılımlar, online ortamdaki bilgi paylaşımına muazzam bir ivme kazandırmıştır. Bahsedilen paradigma değişiminin sonucunda, özellikle akademik ve bilimsel anlamda yapılan çalışma ve eserler konusunda doğru bilgiye ulaşmayı sağlayan araştırma platformlarının sayısını artırmıştır. Bunlardan birisi de Kaynakça Info yahut Türkiye Kaynakçası adıyla ortaya çıkmıştır.

Web teknolojisi, birçok konuda olduğu gibi, bilimsel araştırmalar ve kaynakça yönetim uygulamaları bakımından büyük bir potansiyele sahiptir.⁹³ Kaynakça Info, online iş birliği ağı modeline dayanan, web tabanlı bibliyografik bir araştırma ve analiz etme programıdır.⁹⁴ Kaynakca.info veya Türkiye Kaynakçası, konusu Türkiye olan bir araştırma, öğrenme ve paylaşma ortamı olarak tasarlanmıştır.⁹⁵ Temelleri 1996 yılında Hacettepe üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Ramazan Acun tarafından atılmıştır. Bölümün ders muhtevasında bulunan Bilgisayar ve Tarih dersinde ilk adımlar atılmış, Acun'un öğrencileri ile bilfiil ortak bir çalışma başlatmak suretiyle Kaynakça Info'nun muhtevası ortaya çıkmaya başlamıştır. Program, Hacettepe Üniversitesinin desteklediği bir araştırma projesi ile devam etmektedir.⁹⁶ Sadece içerikten bahsedilirken "Türkiye Kaynakçası" ifadesinin kullanımı tercih edilirken, hem yazılım hem içerik bakımından ele alırken "Kaynakça Info" tabiri tercih edilmektedir.⁹⁷ Site, bibliyografik bir dizinden

⁹³ Ramazan Acun, "Türkiye'de Online İşbirliği Ağ Modeline Dayalı Bir Kaynakça Yönetim Uygulaması", *Gazi Akademik Bakış*, 4(8), 2011, s. 1, <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/171031/turkiye-de-online-isbirligi-ag-modeline-dayali-bir-kaynakca-yonetim-uygulamasi> 03.02.20 görüldü.

⁹⁴ "Türkiye Kaynakçası veya kaynakca.info, konusu Türkiye olan bir araştırma, öğrenme ve paylaşma ortamıdır." <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/hakkinda> 03.02.20

⁹⁵ Serhat Küçük, "Tarih Araştırmalarında Yeni Bir Yöntem Arayışı: Osmanlıca Kaynaklar ve İnterdisipliner Bir Uygulama (Kaynakca.info Örneği)", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Cilt:6, Sayı:6, 2013, ss. 819-832, s. 822

⁹⁶ Kaynakça Info'yu kim destekliyor? Kaynakca.info'yu "Türk ve Türkiye Araştırmalarında Genel Eğilimlerin Tespiti" başlıklı araştırma projesi çerçevesinde Hacettepe Üniversitesi desteklemektedir (Proje No: 09011701001; Yürütücü: Prof. Dr. R. Acun). <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/hakkinda> 03.02.20

⁹⁷ Kaynakça Info ve Türkiye Kaynakçası ifadelerinin kullanımı hangi bakımlardan tercih edildiğine dair sitede ilgili bilgi bulunabilir. Sitenin anasayfasına şu linkten ulaşılabilir: <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/>

çok daha fazlasını sunduğu için biz Kaynakça Info tabirini kullanmayı daha uygun görüyoruz.

Başlangıçta sadece üniversite içindeki ağda kullanılan Kaynakça Info, 2008 yılından itibaren online ortamda paylaşım ve kullanıma açılmıştır. Kaynakça Info Türkiye’de ortaya çıktıktan sonra zaman içinde ulusal sınırların ötesine geçerek enternasyonel seviyede kullanılmaya başlanmıştır. Bugün dünyanın birçok yerinden siteye girilmekte ve işlem yapılmaktadır. Bu bakımdan yerli ve milli olarak meydana getirilen Kaynakça Info, beynelmilel ölçekte talep gören, ülkemizin dünya bilim ve araştırma alemine sunduğu hakiki bir değer olarak görülmelidir.

Bilgi paylaşıldıkça çoğalır mantalitesiyle yola çıkan Kaynakça Info’nun dört temel amacı vardır:

- 1- Türkiye hakkında yayınlanmış her konudan ve her dilden yazılı eserlerin bibliyografik künyelerini ve tam metinlerini uluslararası standartta toplayıp paylaşım açmak,
- 2- Eser muhtevassından hareketle hazırlanan e-öğrenme soruları yoluyla bir öğrenme ortamı oluşturmak,
- 3- Bibliyometrik veriler üzerinde bibliyometrik araştırmalar yapılmasını sağlamak,
- 4- Yorum, değerlendirme/derecelendirme mekanizması aracılığıyla eserler ve yazarlar hakkında ölçülü tartışmalara zemin oluşturmaktır.⁹⁸

Kaynakça Info’nun en önemli özelliklerinden birisi sosyal ağ modeline dayanıyor olmasıdır. Güncel olarak kullandığımız birçok sosyal paylaşım organizasyonlarına benzer bir formatta, Kaynakça Info’da insanların birbirleriyle etkileşim kurması, bu sayede bilgi paylaşımına zemin oluşturmak hedeflenmiştir. Sosyal ağlarda kullanılan üyelik mekanizması

⁹⁸ Muhammed Nurullah Parlakoğlu, *Gertrude Bell’in Kaynakları*, Hacettepe Üniv. Sos. Bil. Ens. Tarih A.B.D. Doktora programı, Tar 652 dersi Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler ve Araştırma Etiği ödev metni, Ankara, 2018, s. 3-4

kullanılmaktadır. Sitede araştırma yapmak isteyen bir kişi üye olarak veya olmayarak çalışması için veri toplayabilir. Öte yandan üye olmak suretiyle sitede bulunan bazı fonksiyonların kullanımı imkanına sahip olunmaktadır.

Kaynakça Info'da üç tip üyelik vardır. Bunlar normal üyelik, editörlük, ve yöneticiliktir. Normal üyeler sitedeki birçok fonksiyonu kullanabilmektedirler. Eser-yazar ve atıf ekleme, topluluk kurabilme, gruplarda yorum ve paylaşım yapabilme imkanlarına sahiptir. Editörlerin, standart üyelere göre ekstra bazı yetkileri vardır. Normal üyeler tarafından eklenen eser, yazar ve dipnotların, doğruluğu ölçüsünde, onaylama işlemi editörler tarafından yapılır. Editörlerin ekledikleri ve düzenledikleri eser, yazar ve atıflar anında sisteme işlemektedir. Ayrıca editörler analiz yetkisine sahiptir. Analiz ile ilgili ayrıntıya daha sonra değinilecektir. Üyelere editörlük yetkisi veren ise yöneticidir. Yönetici en geniş hareket imkanına sahiptir. Üyelik başvurularını kabul eder, bazı üyelerin statülerini değiştirir, editörlük verebilir. Ek olarak, site ile ilgili bazı istatistiki verilere ulaşabilir.

Online iş birliği modeli ile çalışan Kaynakça Info'da, kullanıcılar ilgi alanlarına göre eser türü seçebilmektedir. Hatta eser türü daha da özelleştirilerek, bölge, dönem ve devlet/medeniyet kriterlerine göre daraltılabilmektedir. Bu sayede kullanıcı doğrudan kendi ilgi alanına göre eserler ve yazarlar ile karşılaşmaktadır. Topluluklar kurmak suretiyle, aynı konularla ilgilenen kimseler bir araya gelebilmekte ve gruplarda paylaşım yapabilmektedir. Kaynakça Info, topluluklar aracılığıyla sitedeki bilgi paylaşımının artırılmasını hedeflemektedir. Aynı zamanda, günümüzde bütün dünyada milyarlarca insanın sık sık kullandığı Twitter, Facebook, LinkedIn gibi sosyal paylaşım ağlarına bağlantı linki veren Kaynakça Info, bu platformlarda bilgi paylaşmayı da sağlamaktadır. Bu yönüyle Kaynakça Info, çevrimiçi sosyal katılım kültürünü desteklemektedir. İnsanların doğru bilgiyi birbirleriyle paylaşmasıyla yeni araştırmalara bir kapı aralanabileceği de göz ardı edilmemelidir. Bilim camiasında böyle bir bilgi alışverişi sağlandığı

takdirde, yeni araştırmalara yönlendirme bakımından sonuçları pozitif olacaktır.

Ekran Görüntüsü 1. Kaynakça Info Bana Özel sayfası görünümü. Üyenin ilgi alanlarına göre kaynakça, eser, yazar önerilerinin bulunduğu sayfa.

Ahmet Feyzi Gül

Bana Özel

Öne Önerilerim

Takip Ettiğim

Topluluk Oluştur

Yeni Eser Ekle

Yeni Yazar Ekle

Analiz

Ayarlarım

Çıkış

Onay Bekleyenler 2

Yeni soru 2

Etkinliklerim 63

Bklediğim Eserler 2080

Bklediğim Atıflar 4244

Oluşturduğum Kaynakçalar 3

Kaynakçalara Yaptığım Yorumlar 1

Eserlere Yaptığım Yorumlar 2

Yazarlara Yaptığım Yorumlar 1

Hazırladığım Sorular 0

Yanıtladığım Sorular 53

Önerilen Kaynakçalar Bana Öner

selçuklular kaynakçası
Ruşşuk
Mümtaz Tuhun Kaynakçası
Osmanlı İlmîği, Durup

Önerilen Yazarlar Bana Öner

Mümtaz Hakan SAKAR
Dilek ZAPÇIOĞLU
Jean Baptiste LECHÉVALIER
Evren Çelik WITSE

Okumak İçin Bana Öner

Erik Jan Zürcher
Devletin Sıkışılması. Ortadoğu'da ve Orta Asya'da Zorunlu Askerlik (1775-1925)
İstanbul, 2003, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Kitap 1160 Sayfa 21 W 18 W Ormanlı 19 W Akademi

Şükrü Elçin
"Hatay Mitingi"
Türk Kültürü Dergisi.
Kitap 1160 Sayfa 21 W 18 W Ormanlı 19 W Akademi

Bibliotheca Mesopotamica 2
. 1975, Undena Publications.
Kitap 1160 Sayfa 21 W 18 W Ormanlı 19 W Akademi

Ekran Görüntüsü 2. İlgi Alanlarım. Üye olan her kullanıcı ilgi alanlarını belirleyebilir. Bu sayede ilgilendiği konulara göre eserler, yazarlar, kaynakçalar, topluluklar üyenin önüne düşecektir.

İlgi alanlarım (Ayarlarınız seçimi anında kaydedilmektedir)

Eser Türü

Araştırma - İnceleme | Başvuru Eserleri | Edebiyat - Sanat | Diğer

☐ Antropoloji	☐ Arkeoloji	☒ Bilim ve Teknoloji
☐ Biyoetik	☐ Canlı Varlıkları	☒ Coğrafya
☐ Dilbilim	☒ Edebiyat	☐ Eğitim
☒ Felsefe	☐ Folklor	☐ Hukuk
☐ İktisat	☐ İlahiyat	☒ Psikoloji
☐ Sağlık	☐ Sanat Tarihi	☐ Siyaset
☒ Sosyal Bilimler	☒ Sosyoloji	☒ Tarih
☐ Yer Bilimleri		

Bölge

Devlet / Medeniyet

Dönem / Yüzyıl

Ekran Görüntüsü 3. Takip Ettiklerim sayfası. Bu sayfada üye, takip ettiği/beğendiği eser, yazar, topluluk ve kaynakçaları kontrol edebilmektedir.

Türkiye Kaynakça.info

Kaynakça Nedir? S.S.S İletişim

07 Nisan 00:37 Aysel Durmaz Miramar adlı eseri ekledi.
07 Nisan 00:31 Aysel Durmaz Cebelavı Sokak'ının Çocukları adlı eseri düzenledi.

Eserler, yazarlar, kaynakçalar, üyeler aramaya başla

Ahmet Feyzi Gül

Bana Özel Öne Çıkanlar Takip Ettiklerim Topluluk Oluştur Yeni Eser Ekle Yeni Yazar Ekle Analiz Ayarlarım Çıkış

Benim kaynakçalarım 3

Beğendiğim kaynakçalar 3

Beğendiğim eserler 15

Beğendiğim yazarlar 24

Benim topluluklarım 0

Katıldığım topluluklar 2

"Aydınlanma ve Bilim Tarihi Kaynakçası".
49 Eseri İzleniyor

Bu kaynakça 25 kez görüntülendi.

"Türk Kültürü Dergisi Kaynakçası".
1 Eseri İzleniyor

Bu kaynakça 12 kez görüntülendi.

"Türk Modernleşme Tarihi Kaynakçası".
367 Eseri İzleniyor

Bu kaynakça 170 kez görüntülendi.

Daha fazla sonuç getir

Üyelerin sahip olduğu bir imkan da kendi kaynakçalarını oluşturabilmeleridir. Bu sayede, çalışacakları veya ilgilendikleri eserleri bir potada toplayabilmektedirler.

Ekran Görüntüsü 4. Twitter ve Facebook bağlantıları

Türk Kültürü Dergisi

Birleştir

Künye Makaleler Yorumlar Kaynakçalar Sorular İstatistikler

Dergi Türkçe +

Yorum Yaz

Kaynakçaya Ekle

Soru Çöz

Soru Gönder

Künye:

Emeği Geçenler: Ekle

Yayın Yeri: Ankara

Yayıncı: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü (TKAE)

ISSN: 1300-3372

Kısaltma:

Sınıf: Hakemli

Yayın Başlangıç Tarihi: 1962

Periyod: Aylık

İçerik Dosyası:

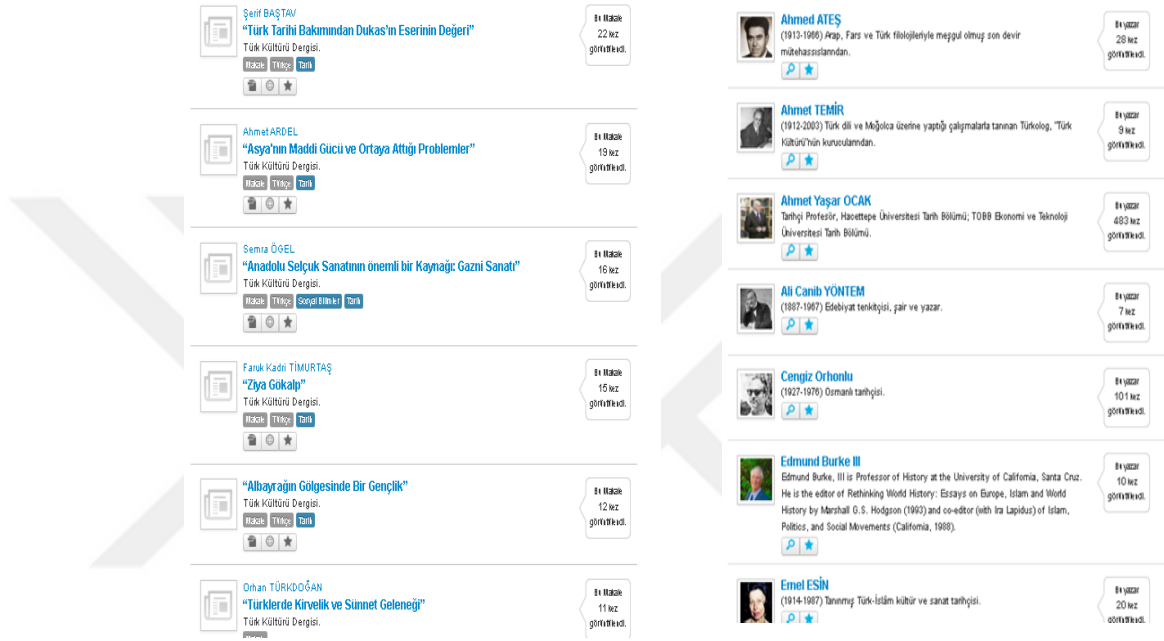
Web adresi: http://www.tkaed.org

Operatör: Ramazan Acun

Güncelleyen: Halime Dilber

Kaynakça Info’da eser ve yazarların seviyesinin ölçülmesini sağlayan bazı metrikler bulunmaktadır. Bununla hangi eserin, yazarın veya kaynakçanın ne kadar incelendiği, üyelerin hangi konulara ne kadar ilgi gösterdiği görülebilmektedir.

Ekran Görüntüsü 5 ve 6. Eser ve yazar seviyesini gösteren görüntüleme sayısı metriği

Kaynakça Info, yazar ve eserler ile ilgili bilgilendirmeler de yapmaktadır. Bu bakımdan tam bir öğrenme platformudur. Üyeler tarafından yazar ve eserlerin bilgileri/biyografileri girilir. Editör ve yönetici onayı aldıktan sonra, bilgiler Kaynakça Info’yu kullanan herkese görünür. Sitedeki her bir yazar, eser, kaynakça vs. birer öğrenme objesidir.⁹⁹ Her kullanıcı bu objeler üzerinde yorum yapabilir veya beğenebilir; hatta soru hazırlayabilir. Hazırlanan sorular herkese açık bir şekilde anasayfada görülebilmektedir. Bu sayede bilgi paylaşımına dinamizm kazandırılmaktadır.

⁹⁹ Ramazan Acun, “Bilimsel Etki Analizinde Yeni Bir Yaklaşım Doğru Eser Seviyesi Metrikler ve Türkiye’de Bir Uygulama”, *Gazi Akademik Bakış*, 5(10), 2012, s. 275

Kaynakça Info, atıf dizini oluşturmaktan öte bir platformdur. Sisteme girilen atıflar kullanılarak oluşan çok yönlü atıf ilişkilerini ölçebilmek için bir analiz modülü bulunmaktadır. Analiz modülü, sisteme 2011 yılında eklenmiştir.¹⁰⁰ Analiz modülünde bulunan iki tip özellik sayesinde, eserlerin muhtevasında bulunan kelimelerin kullanım sıklığı, hangi kavramın eserde ne kadar çok kullanıldığı ölçülebilirken, sosyal ağ analizi ile atıflar arasındaki ilişkiler ortaya koyulabilmektedir. Muhteva analizi, mesela yüz sayılık bir derginin bütün makale başlıklarını ölçmek suretiyle hangi kelimelerin ne sıklıkta kullanıldığını yıllara göre grafik tablosunu çizebilmektedir. Ancak, henüz eser metinlerinin içeriğini analiz etme özelliğinden yoksundur. Bu yönde geliştirmeler yapıldığı takdirde çok daha ayrıntılı bilgiler ortaya çıkacaktır. Bu sayede ortaya çıkan veriden çok daha çeşitli bilgiler üretilebilecektir. Analiz modülünün kullanıcılara sunduğu bir diğer yöntem ise sosyal ağ analizidir. Daha önce de belirtildiği gibi, sosyal ağ analizi belirli kişi veya nesneler arasında birçok yönden ilişkileri değerlendiren bir araştırma yöntemidir.

Kaynakça Info'daki atıf verileri analiz edildiğinde, ortaya bir atıf bulutsusu yani atıfların kendi arasındaki ilişkiyi gösteren bir sosyal ağ çıkmaktadır. Bu doğrultuda, atıf yapanların birbirleriyle olan ilişkileri birçok yönden değerlendirilebilir. Bir yazarın bilimsel kimliğini ortaya koymak isteyen bir araştırmacı, Kaynakça Info sosyal ağ analiz modülünü kullanarak yazarın aldığı ve yaptığı atıflardan çıkarım yapabilir. Ya da herhangi bir konu üzerinde çalışan bir araştırmacı, çalıştığı alanda eser vermiş olan yazarların etkisini sosyal ağ analizi ile ölçebilir. Buradan hareketle söylenebilir ki, Kaynakça Info bilgiyi derleyip düzenlerken hem insanların paylaşımına açmakta hem de analiz modülü vasıtasıyla yeni bilgilerin üretilmesinde rol oynamaktadır.

¹⁰⁰ Ramazan Acun, “Sosyal Ağ Bakış Açısından Tarihçi Kimliğinin Oluşumu, Ahmet Yaşar Ocak Üzerine Bir Deneme”, *a.g.m.* s. 9

KAYNAKÇA INFO (7.4.2020) VERİLER	
Üye Sayısı	16268
Kişi Sayısı	117941
Atıf Sayısı	291756
Makale Sayısı	138856
Kitap Sayısı	121583
Dergi Sayısı	8171
Tez Sayısı	12002
Web Sayısı	628

Tablo 1. Kaynakça Info'nun Güncel Verileri¹⁰¹

Kaynakça Info'nun şu ana dek ulaştığı sayılar yandaki tabloda görülmektedir. Sistem gün geçtikçe daha çok insana ulaşmaktadır. Ne kadar çok kullanıcı Kaynakça Info'yu kullanırsa veriler o derecede gelişecektir. Üye sayısının artması, eser ve atıf sayılarının artışında etkili olacaktır. Ne kadar çok eser ve atıf sisteme yüklenirse, yeni bilgilerin üretilmesi noktasında daha iyi sonuçlar elde edilecektir.

2.5. KAYNAKÇA INFO'DA TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİ YAYIN VE ATIF DİZİNİ

Neden Türk Kültürü'ne sosyal ağ analizi uyguluyoruz? Bu sorunun cevabı şöyle verilebilir: Sosyal ağ analizi metodu, tarih bilimi çalışmalarında yeni bir araştırma yöntemi sayılır. Bu alanda yapılan çalışmaların çoğu klasik bir mantaliteyle icra edilmekte olduğundan bir süre sonra birbirini tekrar eden çalışmalara rastlanmakta ve tarih biliminde yeni bir bilgi, fikir veya yaklaşım ortaya koymak zorlaşmaktadır. Çalışmamızda SAA metodunu kullanarak, klasik araştırma usullerine yeni bir metod eklemek ve yeni nesil araştırma tekniklerinin tanıtımında bir parça rol almak istedik. Bilim, geçmişin birikimi üzerine ilerlemektedir. Bu doğrultuda her geçen gün teknolojik imkanların gelişmesiyle farklı teknikler ortaya çıkmaktadır. Bilgisayar ve yapay zeka sistemlerinin tüm dünyada yerleştiği şu dönemde, teknolojinin bizlere sunduğu imkanlardan tarih bilimi araştırmalarında da geri kalmamak gerekir.

¹⁰¹ İlgili veriler Kaynakça Info sitesinin yöneticisinden alınmıştır.

Kaynakça Info, üyelerine sunduğu analiz modülü ile SAA çalışması yapma imkanı sunmaktadır. Bibliyografik bir veritabanına sahip olduğu için, bilhassa atıf ağları ve yazarlar arasındaki ilişkilerin ortaya koyulması konusunda nitelikli çalışmalara ortam hazırlayabilmektedir. Öte yandan muhteva analizi kısmı, henüz metin taraması yapılamadığı için eksiktir. Kaynakça Info’da muhteva çalışması yapmak isteyen bir araştırmacı, eser başlıklarına göre kelime ve kavram bazında bazı sonuçlar elde edebilmekte; hatta kelime filtreleme yöntemiyle kavramın uzun yıllar arasındaki kullanım sıklığına göre konjontürel çıkarım yapabilmektedir. Metin analizi modülü sisteme dahil edildiğinde, içerik araştırmalarının çok daha zengin bir formata kavuşacağı kesindir. Kaynakça Info’yu geliştirme çalışmaları hala devam etmektedir. Sistem, gün geçtikçe kaliteli araştırmalar yapabilmek için güçlü alt yapı sunan iyi bir ortam olma yolunda ilerlemektedir.

Türk Kültürü dergisinin milli kimliğe olan yaklaşımı, belirlenen dönem kapsamında SAA yöntemine göre incelenerek, dergideki yazarların atıf ağları ortaya çıkarılacaktır. Ayrıca, muhteva analizi modülü kullanılarak, esas aldığımız konuyla ilişkili kelime veya kavramlar, kullanım sıklığına göre değerlendirilecek ve seçilen bazı kavramlar konjontürel analize tabi tutularak Türk Kültürü dergisinin sosyo-politik değişim ve hadiselerle gösterdiği yayın refleksi ölçülecektir. Bunun için öncelikle SAA metodunda kullanacağımız ölçü birimlerini incelemek gerekir.

3. BÖLÜM

YÖNTEM VE ANALİZ

3.1. TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİNDE MİLLİ KİMLİK KONUSUNDA ÖNE ÇIKAN YAZARLARI BELİRLEMEK: SOSYAL AĞ ANALİZİ

Bu bölümde yapılmak istenen, Türk Kültürü dergisinin belirlenen konu ve dönem sınırlandırması (milli kimlik 1962-1980) doğrultusunda, Kaynakça Info sosyal ağ analizi modülü kullanılarak ortaya çıkan, yazarlar arası atıf aktivite ve alışverişine bakılmak suretiyle yalnızca atıf ağları yönüyle dergide öne çıkan yazarları tespit etmektir. Böylece, dergi yayınlarının içerik incelemesine farklı bir perspektif kazandırmak hedeflenmiştir. Türk Kültürü dergisi kapsamında yaklaşık 4000 atıf verisi, Kaynakça Info veritabanına yüklenmiştir. Bizim dönem sınırimız itibariyle, bu atıflar 1. ve 216. sayılar arasını kapsamaktadır. Türk Kültürü'nün bütün atıf dizinini içine alan bir çalışma başka bir araştırmanın konusu olabilir.

Sosyal ağ, basit bir şekilde, nokta/düğümün birbiriyle herhangi bir yönden bağlantısını gösteren yapılardır. Nokta/düğümün ağdaki aktörleri gösterirken, çizgiler aktörler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Noktaları birbirine bağlayan çizgiler, türüne göre bir veya birden çok ilişkiyi ifade etmektedir. Görsel açıdan bakıldığında, sosyal ağlar genelde karmaşık bir görünüme sahiptir. İç içe geçmiş bir sürü çizgi ve bunların arasında noktalar bulunur. Bir çizgi ile birbirine bağlanan noktalar komşu aktörlerdir.¹⁰² Aktörler ve ilişkiler aracılığıyla ortaya çıkan ağ haritalarına sosyogram adı

¹⁰² S. P. Borgatti, M. G. Everett & J. C. Johnson, *Analyzing Social Networks*, London: SAGE (2013); L. C. Freeman, "Visualizing Social Networks", *Journal of Social Structure*, 1(1), 2000, http://doi.org/10.1007/978-1-4419-8462-3_11 16.03.20 görüldü; N. Öztaş, & M. Acar, "Ağbağ Analizine Giriş: Kavramlar ve Yöntemler". In M. Acar & H. Özgür (Eds.), *Çağdaş Kamu Yönetimi II*, Nobel Akademi, ss. 289–320, Ankara, 2004; Hülya Ağcasulu, "Sosyal Bilimlerde İlişkileri İnceleyen Bir Yöntem: Sosyal Ağ Analizi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No: 22 (Özel Sayı), Ekim 2018, 1915-1933, s. 1921

verilmektedir.¹⁰³ Sosyogramlar; veriler üzerinde mukayese etme imkanı sağlamakta, sayısal çıkarımlar yapmayı kolaylaştırmakta, konuyu bütün olarak ifade etmekte, uluslararası bir dil oluşturmakta, zaman tasarrufu sağlamakta ve konu hakkında bilgisi olmayanlar için bile az çok fikir vermektedir.¹⁰⁴

Sosyal ağ analizinde kullanılan birçok merkezilik ölçütü vardır, şu üçü çok yaygın kullanılmaktadır: Derece merkeziliği (degree centrality), arasındalık merkeziliği (betweenness centrality) ve yakınlık merkeziliği (closeness centrality). Çalışmamızda, SAA metodunun söz konusu bu merkezilik ölçütleriyle birlikte, en değerli atıfların ölçümünde kullanılan Eigenvector parametresi de kullanılacak ölçü birimleri arasındadır. Şunu belirtmek gerekir ki, burada analize tabi tutulacak olan atıf verileri, Türk Kültürü dergisinin sadece bir kısmına aittir. Derginin bütün atıfları henüz girilmemiş olsa da, bizim konu sınırimız itibariyle gerekli atıflar sisteme yüklenmiştir. Ek olarak, derginin başlangıcından günümüze kadar bütün eser künyeleri eksiksiz bir şekilde girilmeye çalışılmıştır. Veri ve materyalin toplanma sürecinde derginin bazı sayılarına ulaşamamıştır. Buna rağmen Kaynakça Info üzerinde Türk Kültürü sayılarının tamamına yakını tamamlanmıştır.

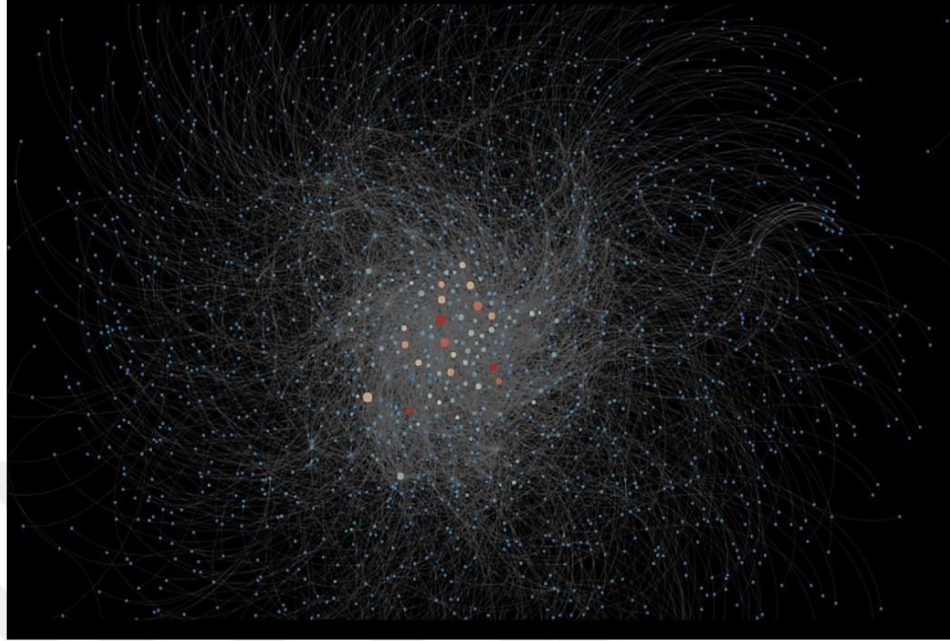
Kaynakça Info analiz modülü kullanılarak ortaya çıkan sosyogramlar bir bulutsu görünümündedir. Nebula olarak da geçen bulutsu, sosyal ağ analizine bir kavram olarak; uzay boşluğundaki milyarlarca gaz, toz ve yığının bir araya gelerek oluşturduğu kütle çekim alanlarından mülhem olarak girmiştir.¹⁰⁵ Oluşan çekim gücü ile kütleler giderek büyür ve yıldızları meydana getirir. Bu bakımdan sosyal ağlar, görünüm itibariyle bulutsu yapılar ile benzerlik göstermektedir.

¹⁰³ Hülya Ağcasulu, a.g.m. s. 1921

¹⁰⁴ Ağcasulu, a.g.m. s. 1921-1922

¹⁰⁵ Ramazan Acun, “Vakıf Araştırmalarının Sosyal Ağ Analizi: Merkezdekiler ve Kenardakiler”, *Türk Sosyal Tarihçiliğinde Bir “Yalnız” İsim Bahaeddin Yediyıldız’a Armağan*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2015, ss. 67-76, s. 71-72

Sosyogram 1. Vakıf Araştırmalarının Sosyal Ağ Analizi Görüntüsü: “Vakıf Bulutsusu”¹⁰⁶

Sosyal ağ analizine başlayabilmek için öncelikle Kaynakça Info’ya üye girişi yapılır, sonra uygulama seçeneklerinden “Analiz” butonuna tıklanır.

Ekran Görüntüsü 11. Analiz Butonu

Analiz butonuna tıklandıktan sonra açılan pencerede “sorgu” butonuna basılır.

Ekran Görüntüsü 12. Sorgu

Sorguya tıklanınca önümüze bir tablo çıkacaktır. Bu tabloda türüne göre sorgu seçenekleri vardır. Yazar, eser, kaynakça türlerine göre analiz yapılabilmektedir. Yıl aralığı belirtilerek ilgili konuda daraltma yapılabilir.

¹⁰⁶ Acun, A.g.m. s. 72

Ekran Görüntüsü 13. Eser Sorgulama

Arama yapılırken, önümüze esere ait verilerin olduğu bir tablo çıkar. Burada “çiz” ibaresine basıldığında istenilen analiz işlemi gerçekleştirilmiş olur.

Ekran Görüntüsü 14. Sosyal Ağ Analizi Çizim Ekranı

Ad	Yayın yılı
"Altın Elbiseli Adam"	1971
"Bir Neslin Dramı" üzerine düşünceler II	1971
"Eski Türkçe Bilirim" ve Kara Sevda	1979
"Filistin Türkleri" Konusunda Türk Asıllı Tarihçi-Yazar Dr. Aliye Elhatip'le Bir Görüşme	1989
"Fundamenta" Kitabının İkinci Cildi Hakkında	1966
"Gagaringrad" Dolayısıyla	1963
"Gelip Görsünler Berlin'il" Komünizme bir bakış ve bir konuşma	1967
"Halk Şairi" deyimini üzerine	1976
"Haydar Baba'ya Selam" şiirinin Türkiye'deki etkileri	1969
"Hayes Turkes"? - Ermeniler tarafından yapılan Türk katliamının 60. yıldönümü münasebetiyle -	1965

Türk Kültürü Atıf Dizini (TKAD)'nin merkezilik ölçütlerine göre analizi bir sonraki başlık altında incelenebilir.

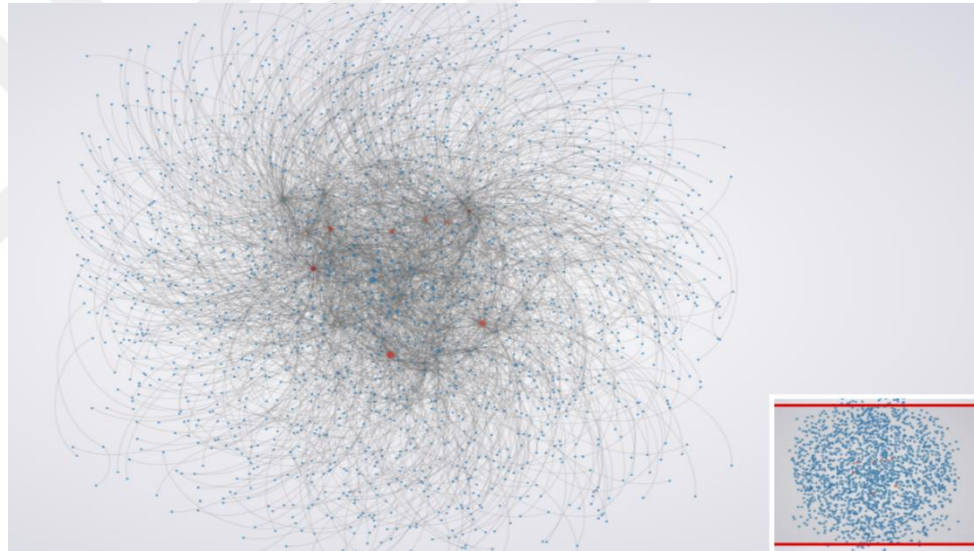
3.1.1. Derece Merkeziliğine Göre Öne Çıkan Yazarlar

Bu merkezilik ölçütü, ağda bulunan bir noktanın diğer bir nokta ile arasındaki doğrudan bağlantı sayısını gösterir. Eğer bir atıf ağı inceleniyorsa, derece merkeziliği alınan atıfların sayısını ifade eder. Buna göre, nokta/düğümle ağdaki yazarları, çizgiler ise yazarlar arasındaki atıf alışverişini temsil etmektedir. Bir yazar ne kadar çok sayıda atıf aldıysa, bu onun ağdaki

niteliğini gösterir. Çok atıf alan, ağda bir otorite/üstat¹⁰⁷ konumundadır. Otorite konumunda olan yazarlar, belirli bir alanda kilit mahiyette çalışmalar yapmış, birçok araştırmacıya yol gösteren kişilerdir. Kısaca, atıf ağlarının incelendiği bir çalışmada derece merkeziliği alınan atıf sayısına odaklanır.

Derece merkezilik ölçütü, bir sosyal ağda herhangi bir aktörün diğer aktörlerle olan doğrudan ilişkisine dikkat çekmektedir. Atıflar yoluyla oluşan bir ağda, en çok atıf alan yazarlar bu parametreye göre ön plana çıkar. Diğer bir deyişle, bir nokta/düğüm ne kadar çok bağlantı alıyorsa, bulunduğu ağ içinde sosyal kapitali o kadar yüksektir.¹⁰⁸

Sosyogram 2. Türk Kültürü Bulutsusuna Bakış

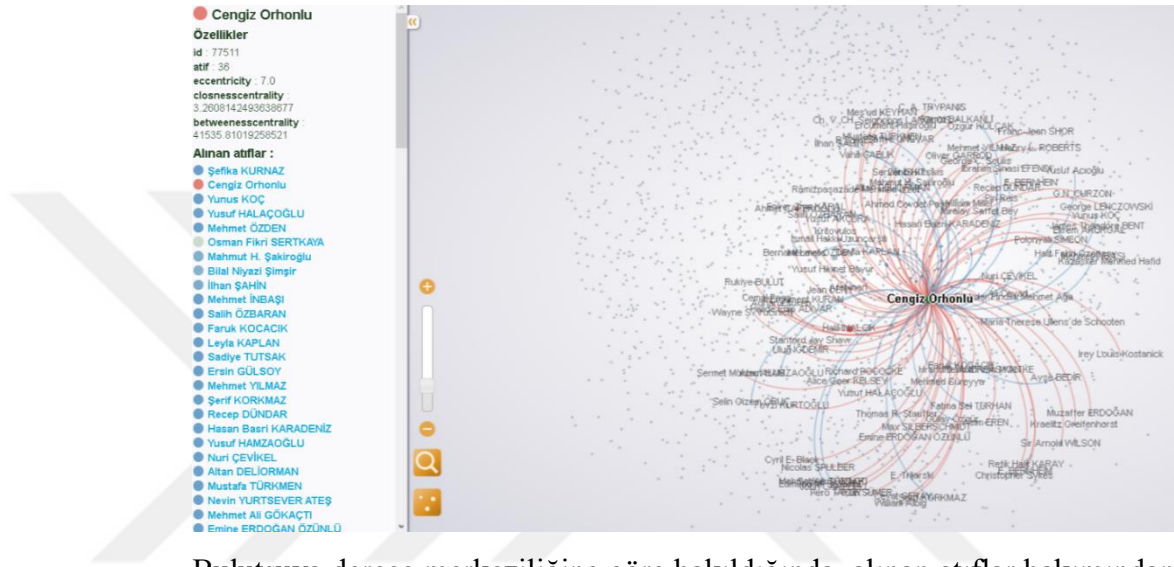
Görüldüğü üzere, TKAD bulutsusunda aktivite ve etkileşim sıklığı merkeze doğru artmaktadır. Bu görüntü merkezdekilerin birçok yazarla atıf alışverişi yönünden ilişkide olduğunu göstermektedir. Bulutsudaki her bir nokta, Türk Kültürü dergisinde yazan yazarları ve bu yazarların atıf yaptığı başka

¹⁰⁷ Ramazan Acun, “Sosyal Ağ Bakış Açısından Tarihçi Kimliğinin Oluşumu: Ahmet Yaşar Ocak Üzerine Bir Deneme”, s. 5

¹⁰⁸ Sosyal Kapital kavramı için bkz: R. S. Burt, “The Social Capital of Structural Holes”, in *New Directions in Economic Sociology*, Edited by M. F. Guillien, R. Collins, P. England and M. Meyer, New York: Russel Foundation, 2001; Ramazan Acun, “Sosyal Ağ Bakış Açısından Tarihçi Kimliğinin Oluşumu: Ahmet Yaşar Ocak Üzerine Bir Deneme”. görüldü: 12.02.20, s. 5, <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/8558472/sosyal-ag-bakis-acisindan-tarihcikimliginin-olusumu-ahmet-yasar-ocak-uzerine-bir-deneme>

yazarları temsil etmektedir. Kaynakça Info doğrudan derece merkeziliği ölçütüne göre analiz yapmamaktadır. Fakat hâlihazırda varolan analizlerle alınan ve yapılan atıflar listelenebilmektedir. Ekranda görülen nokta/düğümün her birinin üzerine fare imleci ile tıklanıldığı zaman, o yazara ait alınan ve yapılan atıf verileri ayrıntılı bir şekilde görülebilmektedir.

Ekran Görüntüsü 15. Alınan ve Yapılan Atıfları Gösteren Tablo

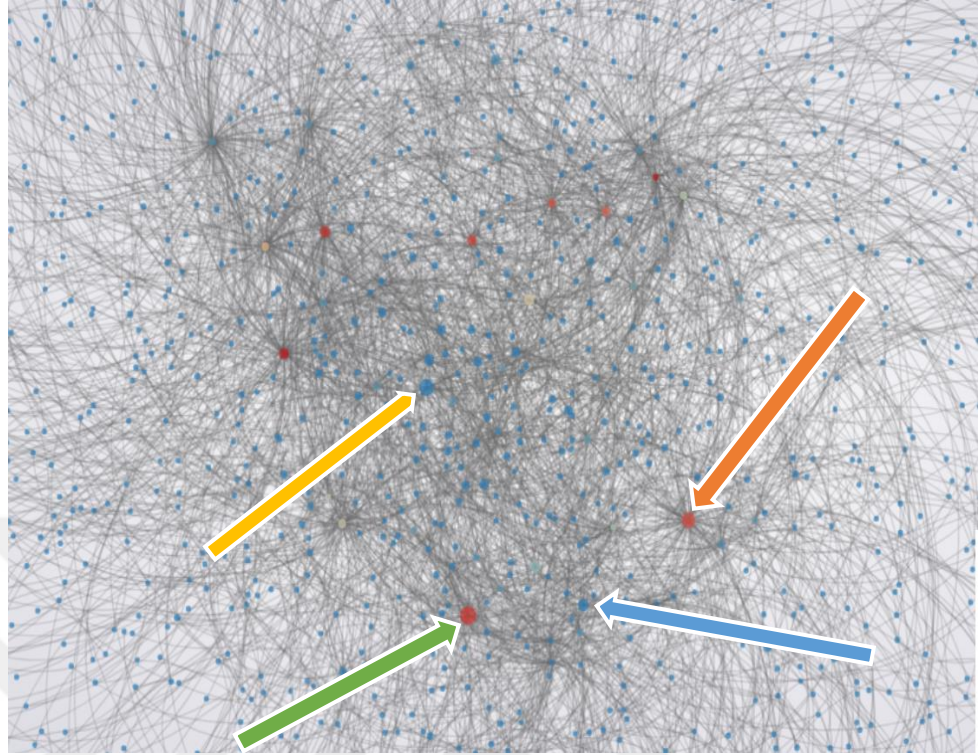
Bulutsuya derece merkeziliğine göre bakıldığında, alınan atıflar bakımından ön plana çıkan yazarlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yazar	Aldığı Atıf Sayısı
Halil İnalıcık	47
Mehmet Fuad Köprülü	41
Cengiz Orhonlu	36
Reşid Rahmeti Arat	25
Zeki Velidi Togan	22
Abdülkadir İnan	20
Ahmet Caferoğlu	20
Fethi Tevetoglu	19
Oktay Aslanapa	18
Ziya Gökalp	17

Tablo 2. Derece Merkeziliğine Göre Ön Plana Çıkan Yazarlar

Alınan atıfların çokluğu, o yazarın bir otorite/üstat olduğunu gösterir. Yukarıdaki tabloda derece merkeziliğine göre öne çıkan yazarlar verilmiştir. Buna göre, dört yazar dikkat çekmektedir.

Sosyogram 3. Öne Çıkan Yazarlara Yakından Bakış

Herbir düğüm bir yazarı temsil ettiği gibi, düğümlerin büyüklüğü de alınan atıfların çokluğunu işaret etmektedir. 3 numaralı sosyogramda, dört farklı renkte ok ile yazarlar gösterilmiştir. Buna göre, yeşil ok ile işaret edilen yazar Halil İncılık, sarı ok Mehmet Fuad Köprülü, turuncu Cengiz Orhonlu ve mavi ile işaret edilen Reşid Rahmeti Arat'tır. Bulutsunun merkezinde toplanan bu dört yazar, alınan atıflar dikkate alındığında oluşturduğumuz Türk Kültürü Atıf Dizini içinde en çok atıf alan bilim adamları konumundadır. Aslen Rusya-Kazan Türk'ü olan, karşılaştırmalı Türk dili araştırmalarının Türkiye'deki kurucusu ve uygulayıcısı dilbilim profesörü Abdürreşid Rahmeti Arat¹⁰⁹, Türk Kültürü dergisinde sıkça atıf yapılan yazarlardandır. Derginin muhtevasına bakıldığında, Türk dili ve lehçeleri üzerine yönelmiş birçok yazıya rastlanılmaktadır. Bu yazılardan bazıları Reşid Rahmeti Arat'a aittir. Arat'ın dışında, Türk dili ve lehçeleri konusunda birçok yazı bulunmaktadır. Bu yazıların büyük kısmı, alanında bir üstat olarak kabul edilen Ordinaryüs Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat'a atıflar yapmış, onu referans

¹⁰⁹ <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/113419/resid-rahmeti-arat>

göstermiştir. Bu doğrultuda, derece merkeziliği ölçütüne göre sosyogram 3 incelendiğinde Arat'ın özellikle dil bilim alanında makalesi bulunan yazarlardan atıf aldığı görülmektedir.

Öte yandan, sosyogram 3'te göze çarpan düğümlerden diğer ikisi, çalışmalarında genel olarak Osmanlı tarihi ekseninde eserler vermiş olan Halil İncalcık ve Cengiz Orhonlu'dur. Osmanlı tarihi çalışmalarında birer üstat olan Halil İncalcık ve Cengiz Orhonlu, Türk Kültürü'nde en çok atıf alan yazarlardandır. Bu bakımdan denilebilir ki, Türk Kültürü dergisi Türk tarihi-Osmanlı tarihi ekseninde yapılan çalışmalarda İncalcık ve Orhonlu gibi alanında otorite iki yazarı referans göstermiştir. Belirtilen durum Türk Kültürü bulutsusuna sosyogram 3'te olduğu gibi yansımasıdır. En çok atıf alan diğer bir yazar Mehmet Fuad Köprülü'dür. Politika ve bilim camiasında ön plana çıkan müstesna bir karakter olan Köprülü, akademik çalışmalarında en çok Türk edebiyatı-Türk edebiyatı tarihi konusundaki eserleriyle ün kazanmıştır. Türk Kültürü dergisinde yer alan yazılar, Köprülü'ye özel bir önem vermiştir. Köprülü'nün yazıları dergide çokça geçmektedir. Birçok yazar Köprülü ve eserlerine atıflar yapmıştır. Tablo 2'de belirtilen bilgileri şöyle değerlendirmek doğru olur: Reşid Rahmeti Arat ve Fuad Köprülü'nün bir otorite olarak kabul edilmesi, derginin yayın politikası itibarıyla Türk dili ve edebiyatı konularına odaklandığını, bu minvalde yazılara dergide sıkça yer verildiğini göstermektedir. Ayrıca İncalcık ve Orhonlu'ya yapılan atıfların çokluğu, derginin Türk tarihi konusunu da ciddi bir şekilde önemseydiği ve işlediğini ortaya koymaktadır. Burada son olarak şu çıkarım yapılabilir: En çok atıf alan dört yazarın hepsinin de Türk Kültürü'nde yazıları vardır. Ayrıca bu yazarlar aynı nesle mensup, birbirine yakın zamanda yaşamış kimselerdir.

Çok atıf alan diğer yazarlara baktığımızda şu isimler göze çarpmaktadır: Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Ahmet Caferoğlu, Fethi Tevetoğlu, Oktay Aslanapa, Ziya Gökalp. Bu isimler birkaç yönden ortak noktalara sahiptir. Aralarında Ahmet Caferoğlu, Abdülkadir İnan ve Zeki Velidi Togan gibi Türk dünyasının yetiştirdiği değerli fikir adamları bulunmaktadır. Oktay

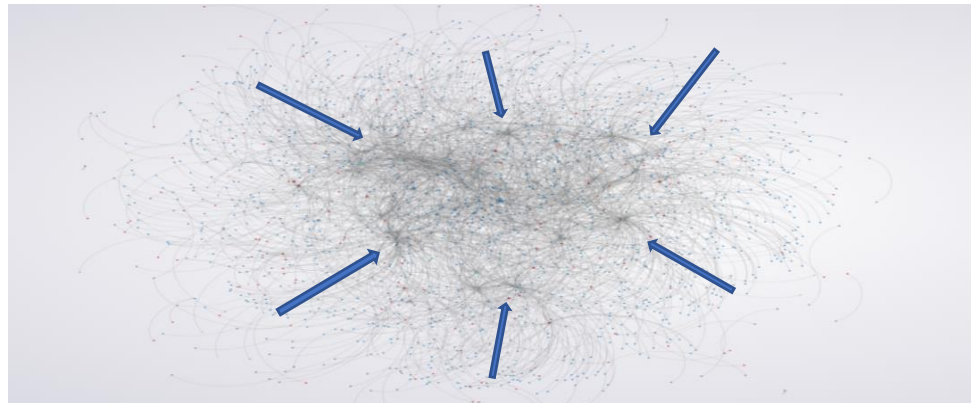
Aslanapa Türk kültürüne ait mimari ve sanat eserleri hakkında çok değerli çalışmalar yapmış önemli bir bilim adamıdır. Ziya Gökalp'ın kültür ve medeniyet anlayışı dergide yoğun bir şekilde işlenmiştir. Gökalp'ın Türkçülük fikri ve Atatürk ile mefkûre bazında olan ilişkisi sıkça vurgulanmaktadır. Fethi Tevetoğlu da Türkçü ve Atatürkçü kimliğiyle ön plana çıkan, aynı zamanda Sovyet komünizmine yönelttiği eleştirileriyle güncel politik meselelere odaklanan önemli bir yazardır. Neticede hepsi Türk milliyetçiliği ekseninde çağdaş bir Türkiye Cumhuriyeti mefkûresi etrafında toplanan yazarlardır.

3.1.2. Yakınlık Merkeziliğine Göre Öne Çıkan Yazarlar

Bu ölçüt, ağda bilgiye en hızlı ulaşan ve yayan yazarları gösterir. Yakınlık merkeziliği açısından kuvvetli bir aktör, ağda bilgiyi kısa sürede yaymaktadır. Atıf ağlarında, yapılan atıflarla oluşan doğrudan bağlantı sayısını veya bir noktanın diğer noktalarla ne kadar çok alışverişi olduğunu gösteren ölçüttür. Genellikle çok fazla atıf yapan yazarların yakınlık merkeziliği güçlüdür.

Yakınlık merkeziliğine göre, atıflar yoluyla oluşan bir sosyal ağda bir aktör diğer aktörler ile ne kadar çok etkileşime giriyorsa ağda bilgiye en çabuk ulaşan ve yayan kişi odur. Kısacası bilgiyi yayma kabiliyeti en çok olan yazardır. Bu ölçüt TKAD'de atıflar yönüyle en çok etkileşime giren, en çok atıf yapan yazarları göstermektedir.

Sosyogram 4. Yakınlık Merkeziliğine Göre Türk Kültürü Bulutsusu

Yakınlık merkeziliğine göre giden ve gelen atıfların yoğunlaştığı alanlar genel olarak gösterilmiştir. Bulutsunun çeşitli bölgelerinde, özellikle merkeze doğru bazı alanlarda bağlantı yoğunluğu artmaktadır. Bağlantı alışverişinin sıklaştığı yerlerde atıf etkileşimi yüksektir. Yani koyu alanlar bilginin dağıldığı ve toplandığı noktalardır.

Türk Kültürü bulutsusunda, atıf aktivitesi en yüksek on yazar 3 numaralı tabloda verilmiştir. Bakıldığı zaman, alınan atıflardan ziyade yapılan atıfların daha belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, Türk Kültürü dergisinde birçok yazı yazan Rıza Kardaş'ın, yaptığı atıflar dolayısıyla girdiği etkileşim göze çarpmaktadır.

Tablo 3. Atıf Aktivitesine Göre Öne Çıkan Yazarlar

Yazar	Alınan Atıf	Yapılan Atıf	Toplam Bağlantı
Rıza Kardaş	7	136	143
Cengiz Orhonlu	36	89	125
Fethi Tevetoglu	19	104	123
İsmet Binark	10	101	111
Emel Esin	10	88	98
Ahmet Caferoglu	20	75	95
Orhan Fuat Köprülü	11	82	93
İ. Ercüment Kuran	12	68	80
Mahmut Şakiroğlu	4	75	79
Beria Remzi Özoran	7	64	71

Ziya Gökalp eserleri üzerine çalışmalar yapan Kardaş, Gökalp'in *Terbiye'nin Sosyal ve Kültürel Temelleri* adlı eserini hazırlamasıyla ün kazanmıştır. Medeniyet ve kültür perspektifli birçok yazı yazan Kardaş'ın, Türk Kültürü dergisinde Ziya Gökalp

fikriyatına dair birçok makalesi bulunmaktadır. Rıza Kardaş'ın, Türk Kültürü dergisinde Necati Akder ile birlikte Gökalp, medeniyet ve kültür konularına en çok değinen yazar olduğu söylenebilir. Kütüphanecilik ve arşivcilik konusunda Türkiye'nin yetiştirdiği en önemli araştırmacılardan olan İsmet Binark, Türk Kültürü Atıf Dizini'nde en çok etkileşime sahip yazarlardan biridir. Tezhip sanatı ve kitapçılık konusunda yaptığı çalışmalar, alanında bir

otorite olmasını sağlamıştır.¹¹⁰ Cengiz Orhonlu ve Fethi Tevetoğlu atıf aktivitesinde yüksek skor elde eden diğer iki yazardır. Bunların yanında, Türk kültürü sahasında Türkistan sanat ve mimarisini inceleyen Emel Esin listede yer bulmuştur. Emel Esin, çok değerli bir Türk kültür ve sanat tarihçisidir. Dergide yazdığı yazılarla, Oktay Aslanapa ile birlikte bu alanın otoritesi konumundadır. Eserlerinde çokça dipnot kullanarak birinci ve ikinci elden kaynakları referans göstermektedir.

Atıflardan oluşan Türk Kültürü bulutsusunda etkileşim bakımından öne çıkan diğer yazarlara tarihçi ve fikir adamı Ercüment Kuran, Osmanlı tarihçisi Mahmut Şakiroğlu, Türk dili edebiyatı ve tarihi konusunda çalışmalar yapan Orhan Köprülü, Türk dili ve lehçeleri üzerinde eserler veren Ahmet Caferoğlu ve Türk Kültürü'nde Kıbrıs kültür ve tarihi konusunda yazılar yazan Beria Remzi Özor an katılmıştır.

3.1.3. Arasındalık Merkeziliğine Göre Öne Çıkan Yazarlar

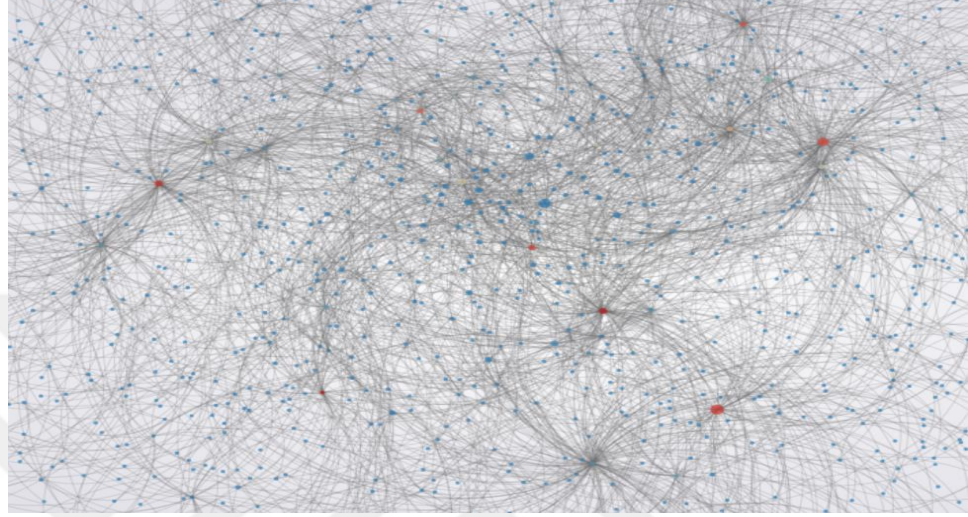
Bu parametre, atıflardan oluşan bir sosyal ağda, kolay ulaşılabilen nokta/düğümle ri gösterir. Arasındalık merkeziliğine göre önde olan bir yazar, birçok farklı disiplinden, konudan ve farklı bir zamandan gelen yazarların adeta bir kavşak noktasıdır. Örnek vermek gerekirse, sanat tarihi alanında çalışmalar yapan bir araştırmacı, atıflardan oluşan bir ağda farklı bilimsel disiplinlerden gelen, farklı konular üzerinde çalışan ve dönem olarak farklı zamanlarda yaşamış nesilleri birleştiren köprü konumundadır.

Arasındalık ölçütü, ağda köprü konumunda olan aktörlere odaklanır. Köprü konumundaki aktör; ağda bulunan farklı nesillerden, konulardan ve disiplinlerden gelen aktörler ile bağlantı kurabilme özelliğine sahiptir. Arasındalık merkeziliği, atıfların oluşturduğu bir ağda, en kolay ulaşılabilen

¹¹⁰İsmet Binark ile ilgili ayrıntılı bilgi ve eserler listesine şuradan ulaşılabilir: <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/111198/ismet-binark>

ve farklı disiplin ve nesillerden atıf alan veya onlara atıf yapan yazarları göstermektedir.

Sosyogram 5. Arasındalık Ölçütüne Göre Türk Kültürü Bulutsusu

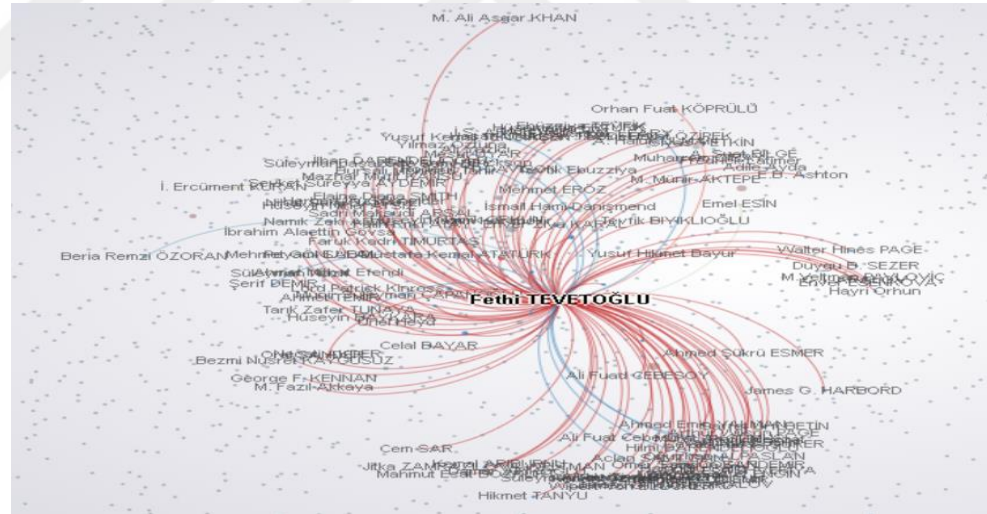

Sosyogram 5, arasındalık ölçütüne göre öne çıkan yazarları kırmızı rengin tonlarında göstermektedir. Açıktan koyuya doğru arasındalık değeri artmaktadır. Köprü konumunda olma özelliğine sahip birkaç yazar vardır. En dikkat çeken yazarlar şunlardır:

- 1- Necati Akder
- 2- Fethi Tevetoğlu
- 3- Ahmet Caferoğlu
- 4- Halil İnalcık
- 5- Fevziye Abdullah Tansel

Fethi Tevetoğlu, Akder gibi Türk Kültürü'nde birçok yazı yazmıştır. Eserlerinde Türkçü bir bakışla Sovyet komünizmine ağır eleştirilerde bulunmuştur. Sovyetlerin Türkiye üzerinde takip ettiği politik faaliyetlerin arka planına odaklanan Tevetoğlu, bir dedektif misali, yazılarıyla Türkiye'deki komünist propagandalar üzerine gitmekte, adeta bir komünizm avcılığı işine girişmektedir. Güncel politik-ideolojik meseleler ile birlikte, çalışmalarında daha çok yakın dönem Osmanlısı ve milli mücadele tarihine odaklanmaktadır. Tevetoğlu, farklı disiplinlerden yerli ve yabancı birçok üstat ile atıf bağlantısı kurmuştur. Bazılarına örnek vermek gerekirse; Mazhar Müfit Kansu, Tarık Zafer Tunaya, Rıza Nur, Gotthard Jäschke, M. Veltman Pavloviç, Walter Laqueur, Lord Kinross, Celal Bayar, Roderic Davison, Ebuzziya Tevfik, James Harbord, Ahmet Mithat Efendi, Ziya Gökalp gibi çeşitli alanlarda yetkin ilim ehliyle atıflar yoluyla bağlantı kurmuştur.

Sosyogram 7. Fethi Tevetoğlu'nun Türk Kültürü Bulutsusundaki Yeri

Arasındalık ölçütüne göre öne çıkan diğer yazarlara bakıldığında; Ahmet Caferoğlu, İbrahim Kafesoğlu, Cengiz Orhonlu, İsmet Binark, Fevziye Abdullah Tansel gibi Türk dili ve edebiyatı, Türk tarihi ve kültürü, Türk dili ve lehçeleri, ciltleme sanatı ve kitapçılık tarihi alanında otorite olarak kabul edilen yazarlar göze çarpmaktadır. Halil İnalcık da, her ne kadar diğer yazarlara nispetle Türk Kültürü'nde daha az yazmasına ve daha az atıf ilişkisine sahip olmasına rağmen listeye dâhil olmuştur. İnalcık, aldığı

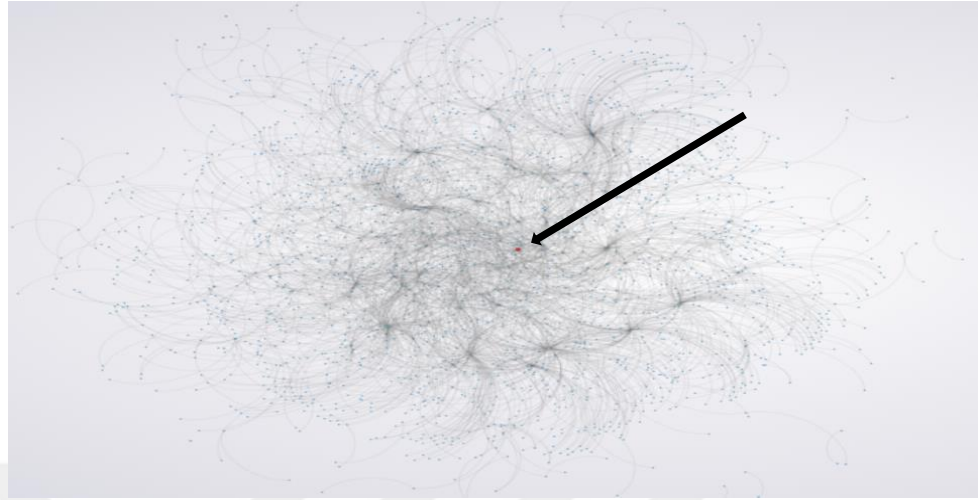
atıfların çeşitliliği yönünden bu listede yerini almış görünmektedir. Bu durum, Halil İnalcık'ın ne derece otorite bir bilim adamı olduğunu bir kez daha göstermektedir.

3.1.4. Eigenvector Merkeziliğine Göre Öne Çıkan Yazarlar

Eigenvector ölçütü sosyal ağ analizinde önemli bir merkezilik ölçütüdür. Araştırma konularında öne çıkan ve kilit isimleri bulmayı sağlayan bir metriktir. Çok atıf alan bir üstattan atıf alan bir kişi ortaya koyduğu çalışmayla değerli bir iş yapmış olur. En çok atıf alan olmasına gerek yoktur, burada önemli olan aldığı atıfların çalışılan alanda otoriteler tarafından yapılmış olmasıdır. Örneğin bir tarih yazıcısı, otorite olmayan yüz farklı yazardan atıf alıyor, diğer yanda bir tane üstattan atıf alıyorsa ikincinin eigenvector merkeziliği bakımından değeri daha büyüktür.

Atıfların oluşturduğu bir sosyal ağda eigenvektör ölçütü, ağda en kaliteli atıf alan yazarlara odaklanır. Bir örnek ile açıklamak gerekirse, herhangi bir yazar bir diğerinden daha çok atıf almış olabilir; ancak diğer yazar ondan az atıf almış olsa da aldığı atıflar daha değerli ve kaliteli ise o yazar bu metrikte öne çıkar. Kaliteli atıf, alanında üstat kabul edilen ve birçok kişinin referans gösterdiği bir yazardan alınan atıfları ifade eder. Derece merkeziliğine benzer bir tarafı olsa da, eigenvektörde atıfların niceliğine değil niteliğine bakılır. Buna göre TKAD bulutsusunda eigenvektör ölçütünde tek bir ismin yıldızlaştığı görülmektedir. Bu kişi Mehmet Fuad Köprülü'dür.

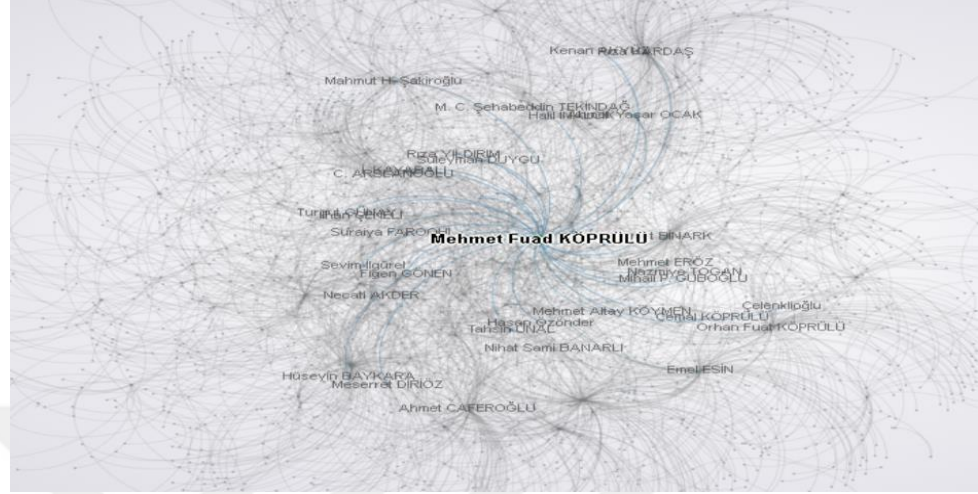
Sosyogram 8. Eigenvektör Ölçütüne Göre Türk Kültürü Bulutsusu

Türk tarihi ve edebiyatı konusunda tam bir otorite olan Fuad Köprülü, Türk Kültürü dergisinde de çok önemli bir yere sahiptir. Köprülü'nün birçok konuda kaleme aldığı yazısı dergide yayınlandığı gibi, bizzat kendisi makalelerin konusu olmuştur. Sosyogram 8'de bulutsunun tam ortasında konumlanan kırmızı nokta Fuad Köprülü'yü temsil etmektedir.

Köprülü'yü alınan atıflar yönüyle öne çıkartan, hem birçok yazardan atıf alması, hem de aldığı atıfların kaliteli olmasıdır. Atıf aldığı yazarlardan bazılarına bakılacak olursa; Halil İncelik, Nejat Göyünç, Mehmet Altay Köymen, Necati Akder, Nihat Sami Banarlı, İsmet Binark, Fevziye Abdullah Tansel, Şükrü Elçin, Şehabettin Tekindağ, Mehmet Eröz, Ahmet Caferoğlu, Emel Esin, Ahmet Bican Ercilasun, Ahmet Yaşar Ocak örnek verilebilir.

Sosyogram 9. Köprülü'nün Türk Kültürü Bulutsusundaki Yeri

Politikadaki aktivitesinden akademi dünyasında yaptıklarına kadar çok renkli bir karakter olan Fuad Köprülü, özellikle Türk edebiyatı araştırmalarıyla tanınan bir otoritedir. Köprülü'nün Türk tarihi, edebiyatı ve kültürüne olan yaklaşımı Türk Kültürü dergisinin adeta yayın politikası olmuştur. Bu bakımdan Fuad Köprülü Türk Kültürü dergisinde çok özel bir yere sahiptir. Dergideki yazarlara ve kendisinden sonra gelen birçok araştırmacıya yol göstermiş ve ilham vermiştir. Sosyogram 8 ve 9'un sunduğu veriler de bunu kanıtlar niteliktedir.

Sosyal ağ analizi merkezilik ölçütlerine göre yapılan değerlendirmelerde Türk Kültürü dergisinin öne çıkan yazar/kişileri arasında şu isimler gösterilebilir: Halil İncik, Reşid Rahmeti Arat, Mehmet Fuat Köprülü, Ziya Gökalp, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan, Fethi Tevetoğlu, Rıza Kardaş, Necati Akder, İbrahim Kafesoğlu, Fevziye Abdullah Tansel, Ercüment Kuran, Orhan Köprülü, Cengiz Orhonlu, Ahmet Caferoğlu, Emel Esin, Mahmut Şakiroğlu, İsmet Binark, Oktay Aslanapa, Beria Remzi Özor.

Atıflar yoluyla yapılan analizde öne çıkan yazarlar, 5. bölümden itibaren, belirlenen milli kimlikle ilgili dergi yayınlarının içerik incelemesine konu

olan yazılarda tekrar karşımıza çıkacaktır. Ancak şunu da belirtmek gereği vardır ki milli kimlikle ilgili Türk Kültürü dergisi yayınlarında dipnot kullanımı olmayan yazılar da bulunmaktadır. Dergideki milli kimlik perspektifinin daha iyi anlaşılabilmesi için atıflar yoluyla yapılan analiz dışında, muhteva analizi metodu ile ortaya çıkan kavram şemasına ve klasik metod olarak adlandırabileceğimiz tarama ve tasnif sonucu toplanan yayın materyaline de bakmak gereklidir. Böylece kapsamlı bir milli kimlik perspektifi tablosu çizmek mümkün olabilecektir.

3.2.TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİNDE MİLLİ KİMLİKLE İLGİLİ ÖNE ÇIKAN KAVRAMLARI BELİRLEMEK: MUHTEVA ANALİZİ

Muhteva analizi, bir veya birçok metin içinde geçen kelime ve kavramların varlığını tespit etmeye ve bu kavramları bulundukları metin ve yazar bağlamında incelemeye yarayan bir araştırma metodudur. Bu metod kullanılarak, metin içinde geçen kavram ve kelimelerin ne kadar sık kullanıldığı, varlık ve yokluğu, anlamları ve aralarındaki ilişkiler sayısal veriler ölçeğinde saptanabilir.¹¹¹ Bu sayede incelenen metnin vermek istediği fikir, metnin yazıldığı dönem ve yazar kimliği hakkında bilgiye ulaşılabilir. Yazıya geçirilen her türlü metin muhteva analizi araştırmasına konu olabilir. Türk Kültürü dergisi, 50 yıldan uzun bir süre yayın yapan bir dergidir. Bu bakımdan, araştırmacılara konjonktürel durum itibariyle bazı bilgiler edinebilecekleri yeterli bir araştırma evreni sunmaktadır. Bu doğrultuda, öncelikle Türk Kültürü üzerinde yapılacak muhteva analizi için bir araştırma

¹¹¹ Fatma Acun, “Muhteva Analizi Metodu ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 2005, s. 27; “Muhteva Analizi” hakkında Türkçe’de yapılmış ilk tetkiklerden biri Şerif Mardin’in Ankara Üni. Siyasal Bilimler Fakültesinde yayınlanan 1969 tarihli “Siyasi Fikir Tarihi Çalışmalarında Muhteva Analizi” başlığını taşımaktadır. Mardin burada “Ülkü” dergisini incelemiştir: Şerif Mardin, *Siyasi Fikir Tarihi Çalışmalarında Muhteva Analizi*, Ankara Üni. Siy. Bil. Fak. Yayınları, Ankara, 1969

sorusu belirlenmiştir. Bizim makalelerini incelediğimiz dönem, yıllara bakıldığında derginin yayın hayatına başladığı tarih olan 1962 ile 1980 arası dönemi kapsamaktadır.

Ancak muhteva analizi gereği, 2018 yılına kadar derginin bütün sayılarında bulunan makalelerin künyeleri (eksik bazı sayıları hariç) Kaynakça Info adlı web tabanlı araştırma ortamına yüklenmiştir. Araştırma, derginin yayın yaptığı bütün yılları kapsayarak, seçilecek bazı kavramların konjonktüre duyarlı olup olmadığı sorunsalından yola çıkmakta; bu noktada Türk Kültürü dergisinin, yayın politikası bakımından içinde bulunulan sosyo-politik duruma nasıl tepki verdiğini ölçmeyi hedeflemektedir.

Kaynakça Info muhteva analizi modülü, metin taraması yapacak altyapıya henüz sahip değildir. Bundan dolayı araştırma, eser/makale başlıklarında geçen kelimelerin sıklığı üzerinde gerçekleştirilecektir. Atıf analizinde gösterildiği gibi, sitede konu başlıklarının bulunduğu çubuk üzerindeki *Analiz* butonuna tıklanır. Atıf analizinin aksine burada muhteva sorgulama ekranına gitmek için sağ üst köşede bulunan muhteva analizine girildikten sonra, incelenecek eser ile ilgili bilgiler sorgulanır.

Ekran Görüntüsü 16. Muhteva Analizi Butonu

Ekran Görüntüsü 17. Muhteva Analizi Sorgu Ekranı

Makale başlıkları ilgili makalelerin içeriğini temsil gücüne sahip, özlü bir veya birkaç cümleden oluşan kısa metinler olarak düşünülebilir. Yazıldıkları tarih kesin olarak belli olduğu için zaman boyutunda analiz yapmak için uygundur.¹¹²

Yazar kimliği ve konjonktürel durum hakkında bilgi edinebilmede muhteva analizi etkilidir. Örneğin; herhangi bir yazarın kimliği hakkında, yazara ait eserlerin muhteva analizi yapılmak suretiyle çıkarımda bulunulabilir. Yazarın hangi sosyal yapı ile ilişkili olduğu, içine doğduğu toplumsal ortam, düşünce yapısı, dünya görüşü; kısaca yazarın kimliği hakkında bilgiler bu yöntem ile öğrenilebilmektedir. Muhteva analizinin öğrenmeye etki ettiği bir diğer husus konjonktürel durumdur. Konjonktür, coğrafi, iklimsel, ekonomik ve demografik şartların 10-50 yıllık dönemler içinde ekonomik, sosyal, siyasi, diplomatik ve askeri olaylar üzerinde gerçekleştirdiği değişimlerdir.¹¹³ Konjonktür, belirli bir dönemi kapsadığı için dergi, gazete gibi belirli bir sürede yayın yapan materyallerin muhteva analizi ile incelenmesi dikkat çekici sonuçlar verebilmektedir. Teknolojik altyapı ve bilgisayar sistemlerinin gelişmesiyle gelinen noktada, muhteva analizi zihinsel modeller (mental models) ve bunların linguistik, iletişimsel, sosyal kültürel ve tarihi önemlerini keşfetmek üzere de kullanılmaktadır.¹¹⁴

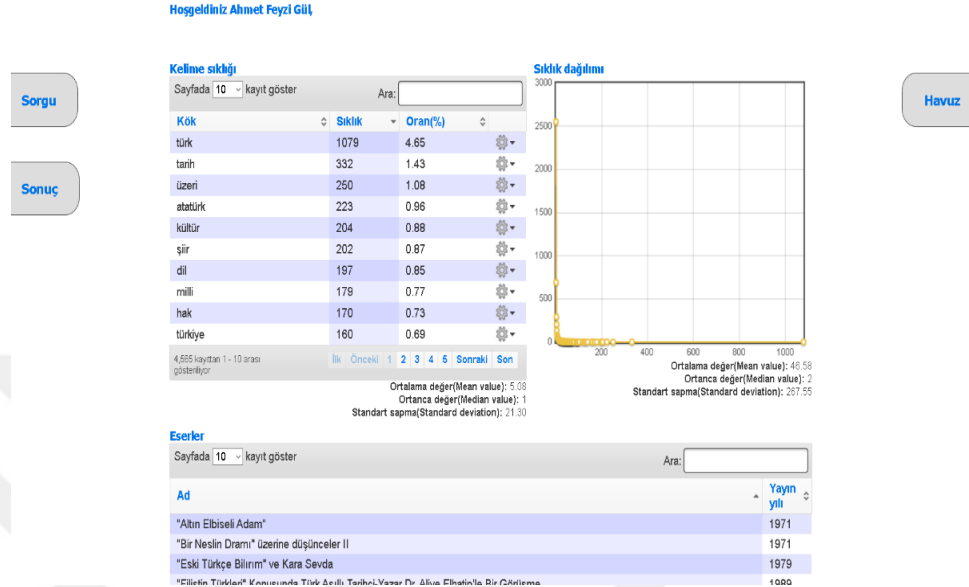
¹¹² R. Acun, A.g.m. “*Konjonktür, Tarih Tarihçi...*” s. 20

¹¹³ Ramazan Acun, “Konjonktür, Tarih, Tarihçi: Metot Vurgulu Bir Araştırma”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 2015, ss. 1-25, s. 16

¹¹⁴ F. Acun, A.g.m.

3.2.1. Sık Kullanılan Kavramlar ve Konjonktürel Analiz

Ekran Görüntüsü 18. Kavramların Sıklıklarını Gösteren Ekran

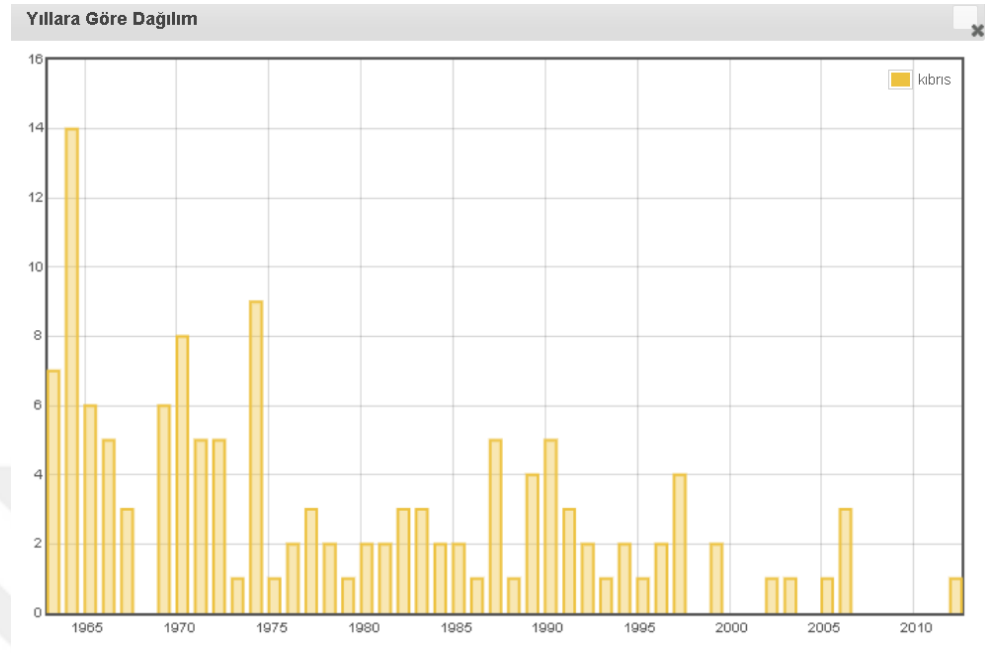
Kayıtlı bulunan 4838 makalenin başlığında geçmekte olan toplamda 4565 kelime/kavram vardır. Kavram sıklıklarını gösteren verilere göre Türk Kültürü dergisinde yayınlanan makale başlıklarında en çok geçen kavramlar arasında şunlar yer almaktadır: *Türk, tarih, Türklük, Atatürk, Gökalt, kültür, aile, milli, Türkiye, Osmanlı, Kıbrıs, edebiyat, sanat, şiir, dil, Türkçe, halk, mesele, eğitim, aydın, Azerbaycan, Anadolu, Türkistan, Türk dünyası, dış Türk, destan, Sovyet-Rus, Bulgaristan, cumhuriyet, devlet, milliyet, ordu*. Sıklık bakımından oranı yüksek çıkan *üzeri, bazı, gör, bak, hak, ilgi, yüzyıl* gibi tek başına bir anlam ifade etmekten uzak olan kelimeler de vardır. Ancak bunlar araştırma odağı gereği konumuzun dışında kalmaktadır. Makale başlıklarında sıklıkla kullanılan kavramlara bakıldığında milli tarih ve kültür unsurlarını çağrıştıran kavramların eserlerde sıkça işlendiği anlaşılmaktadır. Kimlik tarifi gereği; milliyet, dil, milli kültür ve tarih, milli eğitim, Türkiye, Türkçe, milli edebiyat, milli destan ifadeleri eserlerde yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Türk Kültürü dergisi, zihniyet itibarıyla tarihi ve milli değerleri önemseyen, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, Türkiye'nin bilimde,

ekonomide, eğitimde, politikada çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasını hedefleyen bir fikri yapıya sahiptir. Haliyle, bu zihin yapısı derginin yayın politikasının temelini oluşturmaktadır. Yapılan yayınlarda yukarıda bahsedilen kavramların sıklıkla geçmesi, derginin sahip olduğu fikri kimlik ile açıklanabilir.

Milli kültür perspektifiyle yazılan makalelerde, konu yelpazesinin genişleyerek çeşitli problemler üzerine odaklandığı görülmüştür. Örneğin Türk sanatı, Türk destanları, Türkistan (Dış Türkler) meselesi, Azerbaycan, Rus-Türk ilişkilerinin tarihi ve Sovyet ideolojisi meselesi, Balkanlar tarihi, Bulgaristan Türkleri meselesi, Kıbrıs tarihi ve meselesi, Cumhuriyet tarihinde dil ve eğitim meselesi, aydın-halk ikiliği, kültür ve medeniyet ekseninde Ziya Gökalp, Osmanlı tarihi, Türkler ve Anadolu gibi konular ekseninde yayılım göstermiştir.¹¹⁵

Muhteva analizi kapsamında, Türk Kültürü'nde geçen bazı kavramlar belirlenmiş ve bunların konjonktüre duyarlı olup olmadığı incelenmiştir. Bu kavramlar, Türk Kültürü dergisinin işlediği konulardan *dış Türkler meselesi* kapsamında değerlendirilen dört konu başlığı etrafında belirlenmiştir. Buna göre Kıbrıs, Bulgaristan, Azerbaycan ve Ermeni kavramları seçilmiştir. Coğrafi, kültürel ve tarihi olarak Türkiye ile yakından ilgili bu kavramlar üzerinde gerçekleşen sosyo-politik değişimlerin, Türk Kültürü yayın refleksine nasıl yansıtıldığı tespit edilmiştir.

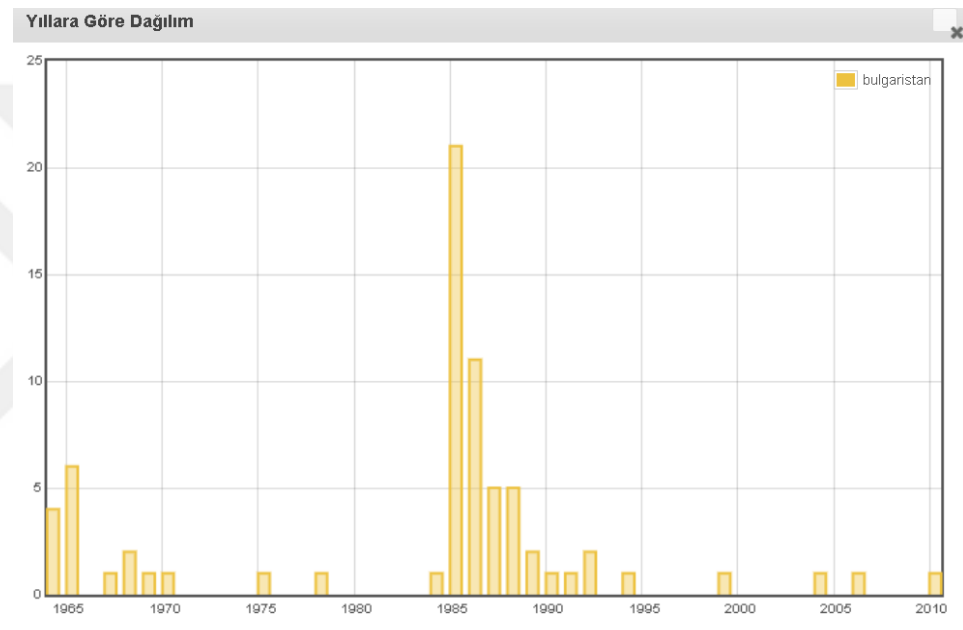
¹¹⁵ Türk Kültürü dergisinin 1962-1980 dönemi yayınlarını kapsayan bir muhteva incelemesi örneği için “EKLER” kısmındaki resimlere bakınız: İlker Aytürk, “The Flagship Institution of Cold War Turcology: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980”, *European Journal of Turkish Studies (EJTS)*, 24/2017, <https://journals.openedition.org/ejts/5517?lang=tr>

Grafik 1. *Kıbrıs* Kelimesinin Yıllara Göre Kullanım Sıklığı

Türk Kültürü dergisinin yayına başlamasından itibaren ilk 10-20 yılı özellikle milliyetçi ve devletçi anlayışın tesirinin çok fazla görüldüğü bir dönemdir. Derginin yayın politikası ekseninde dış Türk meselesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu politik durum, yayınlanan makalelerde sıkça yer almıştır. Bu doğrultuda, 1960 ve 1970'li yıllarda Türkiye gündeminde sıcaklığı artan Kıbrıs meselesinin dergideki makalelerin ele aldığı konulardan biri olması gayet makul görünmektedir. Özellikle, Kıbrıs'ta Rum kesiminin 1963 yılında başlattığı, adada yaşayan Türk toplumunu hedef alan sistematik saldırılar döneminde, makalelerde Kıbrıs kelimesinin kullanım sıklığının en yüksek seviyeye ulaştığı gözlenmiştir. Kıbrıs Türklerince "Kanlı Noel" olarak görülen saldırılar, derginin milliyetçi kimliğinin bir yansıması olarak o dönem yayınlanan makalelerde sıkça Kıbrıs kelimesinin geçmesinde etkili olmuştur. Takip eden yıllarda meselenin sıcaklığını koruduğu grafikten anlaşılmaktadır. 1970'li yılların ortasında kelimenin geçme sıklığının tekrar yükseldiği gözlenmiştir. 1974'de Yunan cuntasının desteğiyle EOKA lideri Nikos Sampson'un Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama teşebbüsü ve bunun akabinde Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar giden

süreç kapsamında, dergide Kıbrıs meselesini işleyen makale sayısı artmıştır. Belirtilen dönemlerde Kıbrıs meselesinin politik yanıyla ilgili yayınlar yapılmasının yanında; adanın tarihi, kültürü, coğrafyası ve toplum kimliği üzerine de ilmi yazılar kaleme alınmıştır. 1 nolu grafikten anlaşıldığı üzere, Kıbrıs kavramı konjonktüre duyarlı bir kavramdır. Kelimenin kullanım sıklığının yıllara göre değişimi belirgin bir görüntüde seyretmektedir.

Grafik 2. *Bulgaristan* Kelimesinin Yıllara Göre Kullanım Sıklığı

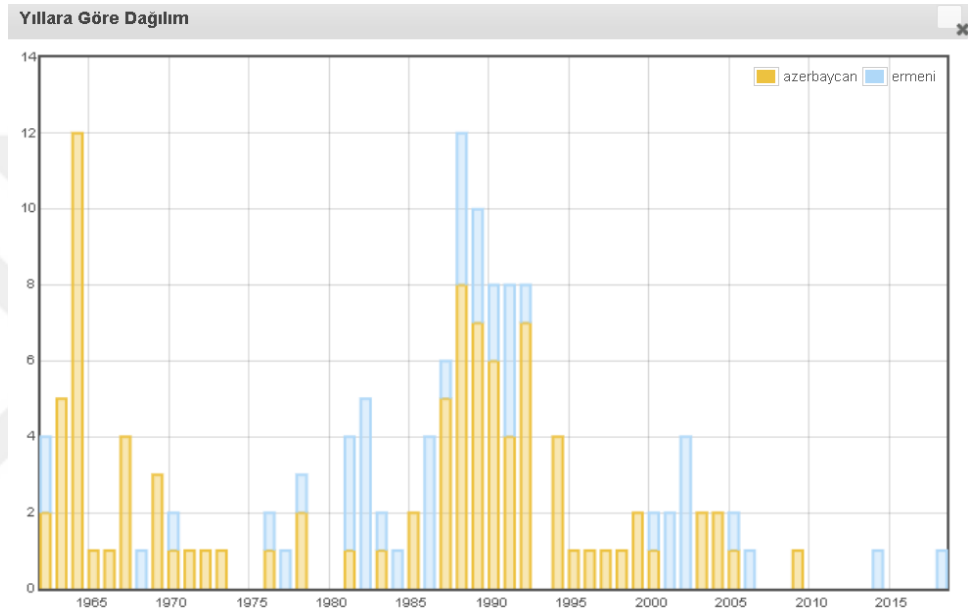

Bulgaristan’da Türk ve Müslüman halklar üzerindeki baskı ve saldırganlık, XIX. yüzyıl sonlarından itibaren hızla tırmanmıştır.¹¹⁶ Grafik 2’de kelime aktivitesinin arttığı bariz bir şekilde görülen 1984 yılı, Türklere yönelik sindirme ve asimilasyon politikasının hız kazandığı bir yıldır. Takip eden zamanda, birtakım şiddet ve saldırı altında kalan Bulgaristan Türkleri, başlattıkları direniş hareketiyle seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Direniş eylemleri Türkiye’de yankı bulmuş ve Türk azınlıkları meselesini gündeme taşımıştır. 2 nolu grafikte görüldüğü üzere Türk Kültürü dergisi, bahsi geçen

¹¹⁶ Filiz Çolak, “Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Hareketi”, *The History School (Tarih Okulu)*, İlkbahar Yaz: XIV, 2013, ss. 113-145, s. 113

yıllarda yayın aktivitesini bu konu üzerine yoğunlaştırmıştır. Bulgaristan kelimesinin kullanım sıklığı dikkate alındığında 1980'lerin ortasındaki aktivite göze çarpmaktadır. Buradan anlaşıldığı üzere, Türk Kültürü dergisinde geçen Bulgaristan kelimesinin konjonktüre duyarlı olduğu görülmüştür.

Grafik 3. Azerbaycan ve Ermeni Kelimelerinin Yıllara Göre Dağılımı

Türk Kültürü'nün yayın hayatına başladığı dönemde Azerbaycan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin bir üye devletiydi. Grafik 3'te görüldüğü gibi, başlangıçta Azerbaycan kelimesinin kullanımı yüksektir. Bu dönemde yazılan makale başlıkları incelendiğinde, dış Türkler bahsi etrafında şekillenen bir Azerbaycan perspektifi gözlenmiştir. Sovyetler Birliği içindeki Türk halklarının, komünist rejim tarafından sindirildiği ve milli kültürlerinin unutturulduğu tezi üzerinden bir Azerbaycan perspektifi geliştirilmiştir. Sovyet Rus yönetiminin, Türkistan diyarında aktif olarak götürdüğü asimilasyon politikasının halen devam ettiğine dikkat çekilen makaleler kaleme alınmıştır. Bu doğrultuda Türkiye ile milli kültür bağı olan Türk dünyası ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesi yönünde telkinlerde bulunulduğu gözlenmiştir. 1980'lerden itibaren Ermeni kelimesinin eserlerde kullanımı

arttığı görülmektedir. Bahsi geçen yıllarda Ermeni ASALA örgütünün suikast ve terör faaliyetleri ile gündeme geldiği dikkate alındığında bu yükselişin gayet makul bir sebebe dayandığı anlaşılabacaktır. Devam eden süreçte, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dağılmaya başlamıştır. Azerbaycan bu dönemde Sovyetlerden ayrılıp bağımsızlığını kazanmıştır. Yine bu dönemde bir diğer politik hadise daha cereyan etmiş ve Azerbaycan ile Ermenistan arasında yaşanan Dağlık Karabağ özerk bölgesi problemi, Azerbaycan bağımsızlık kutlamalarına gölge düşürmüştür. 3 nolu Grafik'te belirgin bir şekilde, hem Azerbaycan hem de Ermeni kelimelerinin sıklığının aynı anda artması, makalelerin bu hadiselerle paralellik arz ettiğini göstermektedir. Bu durum Türk Kültürü dergisinin, bahsi geçen sosyo-politik değişimlere kayıtsız kalmadığını, konjonktüre duyarlı Azerbaycan ve Ermeni kelimeleri üzerinden kanıtlamaktadır.

Belirlenen kavramların, Türk Kültürü dergisi tarafından nasıl işlendiği ve derginin sosyo-politik değişimlere nasıl tepki verdiğini göstermek bakımından yukarıda verilen örnekler yerindedir. Ek olarak; kelime sıklığını ölçmeye yönelik yapılan analizlerde bir noktaya değinmek gerekiyor. Grafiklerde hangi kelime ölçülürse ölçülsün, kelimelerin kullanım sıklığında 2002 yılından sonra belirgin bir azalma olduğuna dikkat edilmiştir. Bu durum incelendiğinde, Türk Kültürü dergisinin, belirtilen yıldan itibaren aynı nüshada iki sayı çıkarmasının etkili olduğu görülmüştür. Aylık periyod halinde yayın yapan dergi, bu tarihten sonra iki aylık yayınlar yapmıştır. Haliyle makale sayısı da ona göre azalmıştır. 2008 yılından itibaren ise, dergi yılda iki kez yayın yapmaya başlamıştır. Bu durum, Kaynakça Info muhteva analizi içinde Türk Kültürü'nün kelime sıklığı değerlerine grafiklerdeki gibi yansımıştır.

3.2.2. Kullanılan Kavramlara Göre Yazar Kimlik Tespiti

Milli kimlik perspektifine göre, belirli bir dönem esas alınarak toplanan Türk Kültürü dergisi makalelerinin yoğunluklu bir şekilde değerlendirilmesi dördüncü, beşinci ve altıncı bölümlerde yapılmıştır. Haliyle, üç aşağı beş yukarı hangi yazarın nasıl bir fikri yapıya ve üsluba sahip olduğu, ilgili makalelerin içeriklerinin paylaşıldığı ve değerlendirildiği bahsi geçen bölüm başlıkları altında yer almaktadır. Burada Kaynakça Info'daki muhteva analizi modülü kullanılarak yalnızca belirlenen bazı yazarları kapsamak suretiyle, yazar kimlik tespiti yapılmıştır. Çalışmada, makalelerinden faydalanan bütün yazarların muhteva analiziyle incelemesini yapmanın çok kapsamlı bir iş olacağı düşünüldüğünden, sadece belirlenen yazarlar analize tabi tutularak, Kaynakça Info muhteva analizi modülü ile yazar kimliği tespitine yönelik bir örnek sunulmuştur.

Eser başlıkları özelinde yapılacak olan muhteva analizi çalışmasında, belirlenen yazarlar, milli kimlik konusu perspektifinde yazılar kaleme alanlar arasından seçilmiştir. Çalışmanın en başında belirlenmiş olan iki yüzün üzerinde makalede, ayrıntılı inceleme sonucu milli kimlik ve milliyetçilik tematiği etrafında birçok yazısı bulunanlar arasından dört isim muhteva analizi yazar kimlik tespitine konu olması için seçilmiştir. Bu işlem, makalelerin ayrıntılı incelemesi sonrasında, dergide yayınladıkları makalelerle tesir ve sayısal yönden göze çarpan bazı yazarların şahsi kanaat ile belirlenmesine dayanır. Bunun tercih edilmesindeki başlıca sebep, sosyal ağ analizi ile ortaya çıkan tablolarda, yalnızca atıf ilişkisi kriteri göz önüne alınarak yapılmasının, Türk Kültürü dergisi yazarlarından bazılarını geri planda bıraktığının görülmesidir. Oysa milli kimlik ve milliyetçilik temasında tesirli yazıları olan bazı isimler, sadece çok az dipnot kullandığı veya hiç kullanmadığı için sosyal ağ analizi parametresine göre geri planda kalmıştır. Öyle ki derginin milli kimlik bakışının tam olarak yansıtılması bu yazarlar incelenmeden kesinlikle eksik kalacaktı. Dolayısıyla biz de bu isimleri muhteva analizinin bir konusu olarak belirlemek suretiyle, dergideki milli

kimlik ve milliyetçilik temasının genel hatlarıyla makale başlıklarında kullanılan kelimeler ölçeğinde mümkün olduğunca az noksanlı bir görüntüsünü yansıtmak istedik. Aksi halde büyük resmin bir parçası eksik kalırdı.

Bir önceki bölümde atıf verileri baz alınarak yapılan analiz sonucunda, 1962-1980 dönemi kapsamında öne çıkan Türk Kültürü yazarları halihazırda paylaşılmıştı. Dikkat çeken ve gözden kaçmaması gereken bir hususu bu noktada belirtme gereği doğmuştur. Türk Kültürü dergisinde kaleme alınan birçok yazı içinde, bazılarının dipnot ve kaynak referansı gösterdiği görülürken, bazı yazılarda ise hiçbir dipnot veya kaynak gösterme işleminin yapılmadığı ilgili veriler Kaynakça Info sistemine yüklenirken görülmüştür. Özellikle milli kimliği oluşturan en önemli unsur olan dil mefhumunu konu alan makalelerde, çok az dipnot kullanılmış ya da hiç kullanılmamış olması, her ne kadar yazılarıyla dergide önemli bir etkiye sahip olsalarda, bazı yazarların sosyal ağ atıf analizinde öne çıkan yazarlar arasına girememesine neden olmuştur. Bilindiği gibi Kaynakça Info sosyal ağ analiz modülü, yapılan ve alınan atıfları göz önüne alarak ortaya bu doğrultuda bir sonuç çıkarmaktadır.

Çalışmamızın odak noktası olan *milli kimlik* mefhumu çerçevesinde belirlenen, 1962-1980 dönemini kapsayan 200'ün üzerinde makale ayrıntılı eser/metin taramaları ile belirlenmiş ve derinlemesine bir inceleme yapılmıştır. Muhteva analizi yazar kimlik tespiti içinde, bir önceki bölümde sosyal ağ analizi atıf etkileşimine göre göze çarpmayan fakat önemli bir etki sahibi olduğu düşünülen bazı yazarlar bu kısma dahil edilmiş ve Türk Kültürü dergisinin milli kimlik yönünden daha iyi anlaşılabilmesi amaçlanmıştır; ayrıca bu yazarların dergideki kimliklerinin tespitiyle muhteva analizi metodunun bir başka fonksiyonuna örnek gösterilmek istenmiştir. Seçilen yazarlar milli kimlik konusu temel alındığında, esas alınan dönemde en çok yazan ve fikirleriyle öne çıkan kimseler arasında bulunmaktadır. Buna göre; İbrahim Kafesoğlu, Necmettin Hacıeminoğlu, Ali Fehmi Karamanlıoğlu ve Faruk

Timurtaş'ın muhteva analizindeki verilere göre dergideki yazar kimlikleri tespit edilmiştir. Kafesoğlu atıflar merkeze alınarak yapılan sosyal ağ analizi sonuçlarında öne çıkan yazarlardan biri olsa da, yukarıda ismi geçen Necmettin Hacıeminoğlu, Faruk Timurtaş ve Ali Fehmi Karamanlıoğlu çok az dipnot kullandıkları ve yazılarının çoğunda kaynak göstermeye gerek duymadıkları için atıf analizinde geri plana düşmüşlerdir. Oysa bu yazarların, belirlenen dönemde milli kimlik konusunda yazılan dergi makaleleri yakından bakıldığında oldukça sivrildiği görülmüştür.

Kimlik nedir? sorusuna ağırlıklı olarak sosyolog ve psikologlar tarafından geliştirilen *Kimlik Teorisi* ile cevap verilmektedir.¹¹⁷ Buna göre, bireysel kimlik, hayat akışının belli bir safhasında bireyin sahip olduğu organize sosyal ilişkilerden müteşekkil bir bütündür. Kişilerin, sahip oldukları rollere bağlı olarak birden çok kimliği olabilir. Çalışmada, belirlenen yazarların Türk Kültürü dergisi içindeki rollerinden mülhem olarak yazar kimlikleri incelenmiştir. Bunu görmek için muhteva analizinin kelime sıklığını ölçme ekranı kullanılmıştır. Metin taraması yapılamadığından yalnızca makale başlıklarından hareketle bir ölçüm yapılmış ve bu veriler doğrultusunda yazar kimlikleri hakkında çıkarımda bulunulmuştur.

Tablo 5'te Kafesoğlu'nun en çok kullandığı kelimeler görülmektedir. Buna göre en çok kullandığı beş kavram sırasıyla Türk, milliyet, milli, kültür ve tarihtir. Kafesoğlu, derginin en eski ve kıdemli yazarlarından biridir. Kafesoğlu'nun yazıları derginin yayın hayatına başladıktan sonra uzunca bir süre devam etmiştir. Türk Kültürü'nde yazdığı makalelerinde ağırlıklı olarak Türk tarihi, milli kültür, milliyetçilik ideolojisi, Atatürk, Ziya Gökalp gibi konuları işlemiştir.

¹¹⁷ J. P. Burke, "Identity Change", *Social Psychology Quarterly*, 69. 2006, 81-96, 14.07.2010 tarihinde <http://wat2146.ucr.edu/papers/06a.pdf> adresinden alınmıştır; J. E. Stets ve J. P. Burke, "Identity theory and social identity theory", *Social Psychology Quarterly*, 63.3, 2006, s. 224-237; S. Stryker ve J. P. Burke, "The past, present, and future of an identity theory", *Social Psychology Quarterly*, 63.4, 2000, ss. 284-297, 14.11.2008 tarihinde <http://wat2146.ucr.edu/papers/00c.pdf> adresinden erişilmiştir; R. Acun, A.g.m. "Konjonktür, Tarih Tarihçi..." s. 19

Tablo 5. İbrahim Kafesoğlu'nun Sık Kullandığı Kelimeler

Kelime sıklığı

Sayfada 10 kayıt göster Ara:

Kök	Sıklık	Oran(%)	
türk	15	9.80	⚙️
milliyet	14	9.15	⚙️
milli	8	5.23	⚙️
kültür	7	4.58	⚙️
tarih	5	3.27	⚙️
ordu	4	2.61	⚙️
devlet	4	2.61	⚙️
millet	4	2.61	⚙️
siyaset	4	2.61	⚙️
gökalp	4	2.61	⚙️

74 kayıttan 1 - 10 arası gösteriliyor İlk Önceki 1 2 3 4 5 Sonraki Son

Macar Türkoloğu ve tarihçisi Gyula Nemeth'in öğrencisi olan Kafesoğlu, Selçuklu ve İslam öncesi Türk tarihi alanında yetkin bir tarihçidir. Türk-İslam kültürüne dair birçok araştırmada bulunan Kafesoğlu'nun en bilinen çalışması *Türk Milli Kültürü* adlı eserdir.¹¹⁸ Bir Türk kültür tarihçisi olması hasebiyle, Türk Kültürü dergisindeki yazıları bu perspektifle kaleme alınmış görünmektedir. 1962-1980 arasında 50'den fazla makalesi Türk Kültürü'nde yayınlanmıştır. Kafesoğlu'nun dergideki yazılarına bakıldığında, Türk dünyasında bir kültür buhranı yaşandığına dikkat çektiği gözlenmiştir. Yazarın, Türkiye'nin milliyetçi bir siyaset izlemesi gerektiği fikrini savunmakta olduğu bariz bir şekilde göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda, yazılarında en çok değerlendirdiği noktalardan biri de dış Türkler meselesidir. Bu perspektifte, Türkiye'nin bütün Türk dünyası ile irtibatını kuvvetlendirecek güçlü bir kültür politikası izlemesi gerektiğini sık sık dile getirmektedir. Tablo 5'in verilerine göre, İbrahim Kafesoğlu'nun dergide milliyetçi bir kültür tarihçisi kimliğiyle öne çıktığı söylenebilir.

¹¹⁸ İbrahim Kafesoğlu biyografisi ve eserleri için bkz: Müellif Abdülkadir Donuk, Halil İbrahim Kafesoğlu (1914-1984) <https://islamansiklopedisi.org.tr/kafesoglu-halil-ibrahim> 17.04.20 tarihinde görülmüştür.

Henüz bir asistanken Türk Kültürü'nde yazmaya başlayan Necmettin Hacıeminoğlu, dilbilimci kimliğiyle dergide en dikkat çeken yazarlardan biridir. Bilhassa dil buhranı olarak değerlendirdiği Türkçedeki tasfiye hareketi üzerine makaleler yazmıştır. Dilde tasfiye işine şiddetle karşı çıktığı yazıları yüzünden Türk Dil Kurumu'ndan ihraç edilmiştir. Türkçenin sadeleştirilmesi meselesine milliyetçi bir tavırla yaklaşan Hacıeminoğlu, dilde tabii tekâmül görüşünün savunucularındandır.

Tablo 6. Necmettin Hacıeminoğlu'nun Sık Kullandığı Kelimeler

Kelime sıklığı			
Sayfada	10	kayıt göster	Ara:
Kök	Sıklık	Oran(%)	
dil	13	11.40	⚙️
türk	6	5.26	⚙️
okul	4	3.51	⚙️
milli	4	3.51	⚙️
tarih	3	2.63	⚙️
tenkit	3	2.63	⚙️
ilim	3	2.63	⚙️
marksizm	3	2.63	⚙️
reddiye	3	2.63	⚙️
madde	3	2.63	⚙️
69 kayıttan 1 - 10 arası gösteriliyor			
İlk Önceki 1 2 3 4 5 Sonraki Son			

Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere, dil meselesiyle ilgili birçok yazısı bulunan Hacıeminoğlu, makalelerinde en çok dil kavramına yer vermiştir. En sık kullandığı kelimelerde okul kelimesi olduğu da göze çarpmaktadır. Yazarın, ilk ve ortaöğretim eğitim sistemi ile dil meselesi arasında paralellik kurduğu birçok değerlendirmesi bulunmaktadır. Bu konuda kaleme aldığı bazı makalelere şunlar örnek verilebilir: *Okullarda Türkçe Dersleri* (1963), *Milli Eğitim Bakanlığının Dil Politikası* (1966), *Okullarda Milli Kültür ve Milli Dil* (1966). Ayrıca, yazarın dil ile başlayan ayrışmanın toplumda bir ikilik meydana getirdiği fikrine, yazılarında sıkça yer verdiği görülmüştür. Bu doğrultuda, *İki Dilli Aydınlar* adlı makalesi halk aydın kültür ikiliğine dikkat çekmektedir.

Ali Fehmi Karamanlıoğlu, dergide dilci kimliğiyle sivrilen yazarlardandır. Yazıları ve düşünce yapısı, Necmettin Hacıeminoğlu ile benzerlik göstermektedir. Üslup bakımından da bu iki yazarın birbirine benzediği görülmüştür. Türk Dil Kurumu'na tasfiyecilik hususunda yönelttiği eleştirilerden dolayı kurumdan ihraç edilen dergi yazarlarından biridir. Karamanlıoğlu, dilde tabii tekâmülün bir savunucusudur. Türk dili tarihini kapsayan birçok yazısı bulunmaktadır. Türk dili ve lehçeleri alanında akademik çalışmalar yapmış olan Karamanlıoğlu'nun asıl uzmanlık alanı Kıpçak Türkçesidir.¹¹⁹ Yazar 1973 yılında genç yaşta yakalandığı böbrek hastalığından ölene kadar aktif bir akademik kariyere sahip olmuştur.

Tablo 7. Ali F. Karamanlıoğlu'nun Sık Kullandığı Kelimeler

Kelime sıklığı			
Sayfada	10	kayıt göster	Ara:
Kök	Sıklık	Oran(%)	
dil	7	5.11	⚙️
türk	5	3.65	⚙️
kütüphane	4	2.92	⚙️
türkçe	3	2.19	⚙️
anadolu	3	2.19	⚙️
yıl	3	2.19	⚙️
yıldönümünde	2	1.46	⚙️
ten	2	1.46	⚙️
kültür	2	1.46	⚙️
ara	2	1.46	⚙️
106 kayıttan 1 - 10 arası gösteriliyor			
İlk Önceki 1 2 3 4 5 Sonraki Son			

7 numaralı tabloda Karamanlıoğlu'nun makale başlıklarında kullandığı kelimelerin sıklığı verilmiştir. Burada en çok dil kavramının geçmesi şaşırtıcı değildir. Türk dili tarihini inceleyen bir araştırmacı olan Karamanlıoğlu, Türk Kültürü'nde yazdığı makalelerinde en çok Türkçe ve dil meselesi üzerine yoğunlaşmıştır. En dikkat çeken yazılarına *Türkçeleşmenin Neresindeyiz* (1963), *Anadolu Kütüphanelerinde* (1963), *Türk Dil Kurumu Bir İlim*

¹¹⁹ Ali F. Karamanlıoğlu biyografisi ve eserleri için bkzn: <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/78253/ali-fehmi-karamanlioglu> 17.04.20 tarihinde görülmüştür.

Müessesesi Midir (1966), *Kimler Türkçeci* (1967) ve *Cumhuriyete Kadar Dilimiz* (1969) örnek verilebilir.

Öğrencilik yıllarında Faruk Nafiz Çamlıbel, Nihat Sami Banarlı gibi Türk dili ve edebiyatı alanında yetkin şahıslardan ders alan Faruk Kadri Timurtaş, Türk dili ve edebiyatı tarihinde ihtisas yapmış değerli bir bilim adamıdır.¹²⁰ Türk Kültürü'nün en kıdemli yazarlarından biridir. Dergideki yazılarına Türk dili ve milliyetçilik teması hâkimdir. Türkçe'nin sadeleşmesi meselesine ılımlı bir tavırla yaklaşan Timurtaş, dilde tasfiye hareketine son derece makul bir ilmi tavırla karşı çıkmıştır. Bu bakımdan, o da diğer Türk Kültürü yazarları gibi Reşid Rahmeti Arat ekolünden gelen dilde tabii tekâmül felsefesinin savunucusudur. Yazılarında milli, dini ve kültürel değerlerin yaşatılmasında her bakımdan zengin ve özgün bir Türkçeye sahip olmanın ne kadar gerekli olduğu üzerinde sık sık durmuştur. Dil işinde uzman olmayan kimselerin uydurma furyası ile Türkçeyi mahvettiklerini; Türk Dil Kurumu'nun bunda başrol oynadığını ileri sürmüştür. Bundan dolayı, birçok kez farklı yazarlar ile kalem kavgasına girmiştir. Yazarın, tarafsız bir dil akademisi kurulmak suretiyle dil meselesinin yalnızca dil bilim uzmanlarına bırakılarak çözülebileceği fikrini her fırsatta belirtmekten geri durmadığı görülmüştür.

Tablo 8. Faruk K. Timurtaş'ın Kullandığı Kelimelerin Sıklığı

Kelime sıklığı			
Sayfada	10	kayıt göster	Ara:
Kök	Sıklık	Oran(%)	
dil	7	5.69	⚙️
atatürk	7	5.69	⚙️
şiiir	4	3.25	⚙️
milliyet	4	3.25	⚙️
türk	4	3.25	⚙️
hoca	3	2.44	⚙️
ziya	3	2.44	⚙️
yıldönümünde	2	1.63	⚙️
üzeri	2	1.63	⚙️
tarih	2	1.63	⚙️
86 kayıttan 1 - 10 arası gösteriliyor			
İlk Önceki 1 2 3 4 5 Sonraki Son			

¹²⁰ Faruk K. Timurtaş biyografisi ve eserleri için bkzn: <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/78663/faruk-kadri-timurtas> 17.04.20 tarihinde görülmüştür.

Bir Türk dili bilgini olan Faruk Timurtaş, Türk Kültürü dergisinde kaleme aldığı yazılarında doğal olarak en çok dil kavramını kullanmıştır. Şiir, milliyet, Türklük gibi kavramlar da makalelerinde nispeten öne çıkan kelimelerdir. Aynı zamanda yazarın Atatürk'ü konu alan yazılarının çokça yer aldığı, tablo 8'de net bir şekilde görülmektedir. Atatürk ilke ve inkılaplarının değeri bağlamında yazdığı makalelerinde, harf inkılabı ve dil devriminin milli bir Türk dili için ne kadar kritik bir önemi haiz gelişmeler olduğuna vurgu yapmıştır. Bu veriler doğrultusunda, Timurtaş'ın dergide milli dil ağırlıklı yazılar yazan bir kimliğe sahip olduğu çıkarımı yapılabilir.

Ekran Görüntüsü 19. Timurtaş'ın *Atatürk* Bağlamında Yazdığı Bazı Makaleler

Bağlamlar

- Atatürk'ün Gerçek Yönü
- Atatürk İnkılaplarının Ana Vasfı
- Atatürk'e İsnad Edilen Nutuk
- Atatürk'ün dil üzerine sözleri
- Atatürk'ü Anlamak
- Atatürk için Şiirler
- Atatürk'ün Tarih Görüşüne Düşman Olanlar

Bu bölümde, muhteva analizi yöntemiyle Türk Kültürü dergisinde öne çıkan kavram ve kelimeler belirlenmiş, derginin yayın yaptığı dönemde meydana gelen bazı sosyo-politik değişimlere ne derece bir önem gösterdiği milli kimliği yansıtan kavram ve konular örneğinde ortaya koyulmuş ve belirlenen yazarların makale başlıklarında kullandığı kavramlar göz önüne alınarak Türk Kültürü dergisinin yayın karakteri ve politikasına farklı bir pencereden bakma imkanı sunulmuştur.

Bir sonraki bölümden itibaren, derginin milli kimliğe olan bakışı, muhteva analizi ile öne çıkan kavramlar göz önüne alınarak belirlenen kavram ve konu başlıkları etrafında incelenecek ve konuyla ilgili toplanan yayın materyalinin içerik yönünden detaylı değerlendirilmesi yapılacaktır.

4. B Ö L Ü M

MİLLÎ KİMLİĞİN TOPLUMSAL TABANI

Kimlik, toplumsal bir varlık olarak bir insanın kendine özgü nitelik ve özellikleri, toplum içinde belirli bir kimse olmasını sağlayan unsur, kısaca insanın kim olduğudur. İnsana özgü olan bu belirtiler, aynı şekilde farklı özne ve nesneleri de tanımlamak için kullanılabilir. “*Millî kimlik ve millet, birbirleriyle ilişkili etnik, kültürel, teritoryal, ekonomik ve yasal-siyasî pek çok unsurdan oluşan karmaşık yapılardır.*”¹²¹ Bireysel kimlik ferdî özellikleri belirtirken, toplumsal kimlik birçok bireyin meydana getirdiği halkın veya milletin özelliklerini, o topluma has bir tarzı ifade eder. Türk Kültürü dergisi yazılarında, milliyetçiliğin hâkim olduğu bir kimlik imgesi görülmektedir. Dil, tarih ve kültür bağlarının ortaya çıkardığı bir üst yapı olarak tanımlanabilecek milliyetçilik, Türk Kültürü dergisinin kimlik algısının en dikkat çeken yanıdır. Yazılar genel olarak dil, kültür ve bu ikisiyle ilişkili bir tarihi arka planı konu almaktadır. Dergi herne kadar milliyetçiliği benimsese de muhalif naktai nazardan “*Milliyetçilik modern dünyadaki belki de en zorlayıcı kimlik mitidir ama muhtelif biçimler alır. Millî kimliğe dair mitlerin, siyasî topluluğun temeli olarak ülkeye/toprağa ve soya (veya her ikisine de) atıfta bulunması manidardır ve bu konudaki farklılıklar, ekseriyetle ihmal edilmiş olmakla birlikte, dünyanın pek çok yöresinde patlak veren çatışmaların ve istikrarsızlığın kaynaklarını oluşturur. En sert ve uzatmalı "milletlerarası" çatışmaların çoğunun millî kimlik konusunda birbirleriyle rekabet ve çekişme halinde bulunan iddia ve düşüncelerden kaynaklanması bir raslantı değildir.*”¹²² ifadeleri düşünce zenginliğinin cilvelerinden olsa gerek.

¹²¹ Anthony D. Smith, *Millî Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim yay. İstanbul 1994, s. 33

¹²² Smith, a.g.e, s. 9

Muhteva analizi ile ortaya çıkan kavram şeması göz önüne alındığında, Türk Kültürü dergisinin milli kimlik perspektifinde belirlenen dönem aralığında ele alınan meselelerde en dikkat çeken kavram ve söz öbekleri şu şekilde sınıflandırılmıştır: Milli, aile, aydınlar ve halk, Türklük, dış Türkler (Türk Dünyası), Ziya Gökalp, milli eğitim, milli kültür ve sanat, milli dil, Türkçe, dil ve eğitim, dil ve sanat, sadeleştirme ve özleştirme. Belirlenen kavramlar bir önceki bölümde muhteva analizi ile ortaya çıkan kavram şeması içinden ön plana çıkan ve makale içeriğinin ayrıntılı incelenmesinden sonra bu doğrultuda yapılan bir sınıflandırmanın sonucudur. Bu noktada Türk Kültürü dergisinin, milli kimlik yönüyle 1962-1980 dönemi içinden seçilen 200'ün üzerinde makalenin detaylı incelemesini yapmak için yukarıda bahsedilen kavramlar çerçevesinde bir konu başlığı sınıflandırması yapılmıştır. Buna göre belirtilen kavramlar temelde üç ana başlık altında değerlendirilmiştir:

- Milli Kimliğin Toplumsal Tabanı,
- Milli Kimliğin Mimarı ve İnşaa Araçları,
- Milli Kimliğin Asli Unsuru: Milli Dil.

Beşinci bölüm başlığı altında incelediğimiz yazıların genel tartışma içeriğine bakıldığında, milli kimliğin toplumsal tabanı, konularına göre yukarıda bahsi geçen aile, aydınlar sınıfı, Türklük ve dış Türkler (Türkiye dışında yaşayan Türkler) gibi kavramlar ekseninde değerlendirilebilir. Dergide kimlik perspektifinin toplumsal yönünü ele alan konulardan biri “aydın-halk” ikiliği meselesidir. Burada kendi kültür değerlerine yabancı kalan aydın tiplmesi eleştirilmektedir. Dil meselesiyle de yakından ilgili olan bu konu, halk ve aydın arasındaki kültürel farklılaşmaya dikkat çekmektedir.

Bir diğer konu başlığı *Aile*'dir. Aile, toplumu oluşturan en küçük yapı taşıdır. Aile kültürü, Türk toplumunun kimliğini ortaya koyan en değerli yapılarından biridir. Dergideki genel bakışa göre, Türk toplumunun aile kültürü, yabancı etkiler altında kalarak değişmeye zorlanmaktadır. Bunda kendi kültürüne düşman/yabancı birtakım aydınların rolü bulunmaktadır.

Bunlar Türk kültür yapısında en değerli yapıtaşı olan Aile mefhumunu bozmak, yıkmak istemektedirler. Medeniyet fikri elbette ilerleme için elzemdir. Ancak kendi kültür değerine yabancı olan bir millet, çağdaş medeniyet zümresinde kendine asla yer bulamaz. Bu başlık altında derginin aile mefhumu ve Türk kimliği arasında nasıl bir ilişki olduğu bahsi geçmektedir.

Türklük kavramı çerçevesinde yapılan incelemede, dergi yazılarından genel bir perspektif sunulmaktadır. *Türklük*'ten kastedilen bütün dünya Türklüğüdür. Belirli bir coğrafyadan bağımsız âlemşumul bir *Türklük* imgesi çizilmektedir. Tarih, dil ve kültür bağlamında birçok mesele bu başlık altında tartışılmaktadır. Derginin nasıl bir Türk kimliği algısı olduğu ve milli kültürün hangi yönlerden Türk kimliği üzerinde etkili olduğu bu başlık altında paylaşılan pasajlarda görülecektir.

Dış Türkler meselesi Türk Kültürü dergisinin çokça ele aldığı tartışma konularından biridir. Dış Türk tabiri, anlam olarak Türkiye dışında yaşayan Türkleri ifade etmektedir. Balkanlar, Avrupa, Orta Asya, Orta Doğu, Doğu Akdeniz bölgeleri dış Türk meselesi tartışmalarında sıkça ele alınan coğrafyalardır. Özellikle Sovyet Rusya baskısı altındaki Asya Türkleri (Türkistan) dış Türk meselesi'nin merkezinde yer almaktadır.

4.1.AİLE

Bir milli kültür unsuru olan aile mefhumu, Türk kimliğinin oluşmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Aile, Türk milli kültürünün özü olarak görülebilir. Milli varlığın muhafazasında aile yapısı kritik bir öneme sahiptir. Milli varlık, ancak kendi kültürüne sahip çıkan milletlerin sahip olduğu bir değerdir. Milli varlığın devamlılığı için milli kültüre olan bağlılık ve yaşayışın toplumda hakikat bulması gerekir. Aile, Türk toplum yapısının mikro halidir. Aile yapısında meydana gelecek bir değişim bütün toplumu etkileyecektir. Modernleşme olarak telakki edilen çağdaş medeniyet

seviyesine ulaşma fikri, Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'si'ne miras kalan bir mefhumdur. Genel manada pozitif bir anlam taşısa da, bazı kültürel bunalımlara neden olması yönüyle kimi tartışmaların odağı olmuştur. Kültür değişmesi, modernleşme çabalarının yan etkilerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle Türk Kültürü dergisinde, aile mefhumu merkeze alınarak birtakım çıkarımlar yapılmıştır.

Kültürdeki millilik vasıflarının milleti millet yapan değerler olduğu tezini tüm yayın politikasında takip eden Türk Kültürü dergisi, evrensel medeniyet havuzunun önemli su kaynağı olan milli kültürün Türk milletinin de kimliğini oluşturduğunu kabul ediyor. Bu konuda milli kültürün sosyal ve siyasi projelere kaynaklık eden temel esas olması gerektiğini ileri süren dergi, Ziya Gökalp'ın *Asri Aile ve Milli Aile* adlı makalesini yayınlayarak bir kriter belirliyor: “...Biz Türkler, medeniyet itibariyle Avrupalıları kendi fevkimizde görebiliriz; bu hususta Avrupalıların tilmizi, mukallidi olabiliriz. Fakat zinhar, hiçbir milletin harsını kendi harsımızın fevkinde görmemeliyiz; zinhar, hars hususunda hiçbir milletin tilmizi yahut mukallidi olmamalıyız... Memleketimizde, medeni terakki ile harsi tekâmül arasında, bu derin farkların anlaşılmasızlığı yüzünden, diğer müesseseler gibi, ailenin de şedit bir buhran geçirmekte olduğunu görüyoruz. Bir taraftan garpçılar, milli harsın mevcudiyetinden haberdar olmadıkları için, yalnız medeni terakkiye ehemmiyet veriyorlar; binaenaleyh, her husus gibi, aile sahasında da, körü körüne Avrupa'yı taklide çalışıyorlar; asri aileye vasıl olacağız diye, milli aileyi tahrip ediyorlar. Diğer taraftan, müfrit şarkçılar da an'anevi aile bozulacak diye, asri aileyi ve asri kadınlık telakkilerini kemal-i şiddetle reddediyorlar...”¹²³

Dergide, topluma rehberlik eden aydınların dahi kendi içinde bölünmesinin yanı sıra, sosyal yapının çekirdek dokusunu oluşturan ailenin de millilik ve yabancılaşma ikilemi yaşadığı belirtiliyor. Dergi, bir başka yayında bu çatışmanın yıpranan muhatabının Türk aile yapısı olduğu konusunda:

¹²³ Ziya Gökalp, “Asri Aile ve Milli Aile”, *Türk Kültürü*, 1977, sayı 178, s. 38

“Ülkemizde, aileler ekserisi kan akrabalığına bağlı olarak teşekkül etmişlerdir. Bundan dolayı ailede bağlılık, sarsılmayacak şekilde temel atmıştır. Böylece ülkemizde aileler arası tesanüt hiçbir zaman gözden kaçmaz. Ailelerde örf ve adetlerin riayetine son derece titizlik gösterilir. Bu da ülkemiz ailelerinin irsi bir özelliği olsa gerek¹²⁴” Böylece milli kimliğin sosyal dokusunu, çekirdeğini oluşturan ailenin muhafazakâr nitelikte olduğu belirtiliyor. Ayrıca toplumsal karakterin oluşumunda bireye kadar inen davranışların önemine de dikkat çekiliyor: *“Görülüyor ki, her ne kadar ailelerin üst yapısı sağlam manevi değerler taşıyorsa da, idame ve cemiyet nizamı bakımından arada tesanütün aksadığı meydana çıkıyor... Bir milletin sosyal yapısı, o cemiyetin kişilerinin maddi ve manevi davranışlarıyla ve cemiyete yaptıkları tesir ile belli olur. Çünkü kişiler ayrı ayrı davranışlarıyla cemiyetin karakterini meydana getirirler. Bundan dolayı cemiyetin sosyal yapısı da kişilere bağlıdır...”¹²⁵*

Bu arada dergide Türk milli kültürünün çağdaş medeniyeti oluşturan yabancı kültür tehlikesine karşı, bir idealizme bağlanmasının tarihsel bir zorunluluk olduğu kanaati M. Kemal Atatürk’e vurgu yapılarak anlatılıyor: *“...Türk milleti tarih boyunca her yönüyle gayretli, şuurlu ve hedefini bilen bir cemiyet idi. Böyle azimli bir milletin, tarihten ilham alarak bizim nasıl olmamız lazım geldiğini, Ata’nın ‘az zamanda çok şeyler başardık’ sözlerinden anlamamız gerekir kanaatindeyim... İlerlemeler kaydeden muasır medeniyetler karşısında bozulup kaybolmaya yüz tutmamız tehlikesi vardır. Var olabilmek gayretinde kendimize göre Türk cemiyeti fertleri arasında müşterek bir gaye olabilecek esaslarımız var mıdır? Hâlbuki bugün ülkemizde, diğer milletlerin var olabilmek için meydana getirdikleri ideolojilerin savaşını veriyoruz... vazifemiz, tesanütü kurup, dayanışmayla bize emanet edilen bu ülkeyi dünya milletlerinin var olmakla yok olmak savaşının sahnesi dışına çıkarmak ve bu maksatla kendi ideolojimizi işlemektir. ülkemizin her sathına yayılmak*

¹²⁴ Fehmi İşcan, “Türk Milleti ve Muasır Medeniyetler Topluluğu”, *Türk Kültürü*, 1970, sayı 95, 12. Bkz. Faruk Sümer, *Oğuzlar* adlı eseri

¹²⁵ İşcan, a.g.m. s.13

*istenen ayrılığı ve ikilikleri, huzursuzlukları giderelim.”*¹²⁶ Burada Türk Kültürü dergisinin yayın anlayışı bakımından evrensel fikri değerlerden ziyade millî hususiyetlerin oluşturduğu kimlik değerlerini koruma ve geliştirmeyi esas aldığını görüyoruz. Bu durum ister istemez milli kültürü ve kimliği koruma güdüsüyle çağdaş medeniyete ve evrensel değerlere halk nazarında ötekileştirme algısı doğurmaz mı sorusunu da akla getiriyor?

Millî kimliği inşa eden sosyal dokunun ana çekirdeği olan ailenin, millet bütünlüğünü de sağladığını belirten İbrahim Kafesoğlu, *Milliyetçilik ve Aile* adlı makalesinde aileyi milliyetçiliğin kilit taşı olarak görüyor: “...*Aile, insan gruplarının şekil ve muhtevası yönlerinden fevkalade mühim bir içtimai müessesedir. Topulukların hukuki, iktisadi, siyasi durumlarını anlamak için ilk incelenecek içtimai yapının aile olduğunda ilim adamları fikir birliği halindedir... Aile millet varlığında temel yapı durumunda olduğu için, millet birliğini korumayı vazife bilen milliyetçilikte büyük itibar sahibidir... Marksizmin aile ve sosyal hayata dair olumsuz etkileri, toplumun temel taşı olan aile yapısını bozan etkisi...”*¹²⁷ Kafesoğlu’nun aile ile millî ideoloji arasında bağ kurmasında, 70’lerin soğuk savaş ikliminde komünizmin aile değerlerine yönelik itibarsızlaştırıcı politikalarının etkisi büyüktür. Bu konuda yazar, makalesinde: “*Türk toplumunda insanca yaşamının ilk şartı sayılan iffet ve aile yuvasına bağlılık millî tarihte temellenmektedir.*” diyor. Kafesoğlu 1963’te Türk Kültürü’ndeki bir başka yazısında, reaksiyoner bir tavırla isim vermeden Sovyet ideolojisi müdavimlerinin basın-yayın ve sanat yollarıyla, Türk halkını ve Türk kültürünü etkilemeye çalışanları eleştiriyor. Buna karşı çözüm yolu olarak aile, kadın, iffet, eşitlik ve özgürlük gibi millî kimliğin alt unsurlarından Türk kültürüne dair örnekler veriyor.¹²⁸

¹²⁶ Fehmi İşcan, “Türk Milleti ve Muasır Medeniyetler Topluluğu”, *Türk Kültürü*, 1970, sayı 95, 13-16

¹²⁷ İbrahim Kafesoğlu, “Milliyetçilik ve Aile”, *Türk Kültürü*, 1970, sayı 88, s. 1-3

¹²⁸ İbrahim Kafesoğlu, “Tarihin Işığında Millet-Atatürk Beraberliği”, *Türk Kültürü*, 1963, sayı 4, s. 1-3

4.2.AYDINLAR SINIFI

Aydın kavramı Türk Kültürü dergisi yazılarında sıkça tartışılır. Bu konudaki makaleler, birtakım Türk entelektüelinin topluma örnek olması gerektiği halde öyle davranmadığı, halkı küçümsediği ve kendi kültür değerlerine yabancılaştığı eleştirisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu özellikteki aydınlar iki gruba ayrılır. Birincisi sâfi Batı hayranlığından kaynaklanan, kendi değerlerinden uzaklaşan, modernleşeceğim derken yabancı kültür değerlerine özenen aydın tipleridir. Bunlar Atatürk'ün belirlediği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma niyetine sahip olsalar da yanlış bir yola girmiş ve sonuçta kendi özünden uzaklaşmışlardır. *Özenti* diye nitelenen bu aydın tipleri, halk değerlerine yüz çevirmekte ve halk kültürünü sanki ilkel bir topluma ait yaşam tarzıymış gibi görmektedir.

Bir diğer aydın tipleri ise toplumda kültürel bir ikilik oluşmasını bilerek isteyen ve bunun için çabalayanlardır. Bunlar, bazı dış fikir akımlarının¹²⁹ etkisi altındadır. Kurtuluşun da yalnız kendi savundukları sistem ile olacağını iddia etmektedirler. Bir misyoner gibi hareket edip bu doğrultuda Türk halkı ve Türk kültürüne yabancı olan bir anlayışı Türkiye'de dayatmak istemektedirler. Kendi kültürüne yabancı aydın tipi, Türk Kültürü dergisini aydın-halk çatışması bağlamında kültür mefhumunu yeniden değerlendirmeye yöneltmiş görünmektedir. Milli kültürün ne olduğu, yabancı kültürler karşısında milli kültürün nasıl korunacağı, kültür ve medeniyet mefhumlarının arasındaki ilişkinin ne anlam ifade ettiği hususunda birtakım yorumlar geliştirilmiştir.

Kültürün genel manada insanlığın ortak eylemlerini temsil ettiğini ve bir tür fiili evrensellik değeri taşıdığını iddia eden Erol Güngör: *“Milli kültür ve yabancı kültür diye birbirinden tamamen ayrı, bağımsız mevcudiyetlerden bahsetmek doğru değildir. Hiçbir kültür, özellikle Türk kültürü, başkalarıyla*

¹²⁹ Burada dış fikir akımlarından özellikle Komünist ideoloji kastediliyor. Dönem itibarıyla Sovyet-Rusya'nın yayılmacı tutumu sadece emperyal nitelikli değil; rejim ihraç edici niteliktedir.

temastan ve onların etkisiyle değişmekten müstağni sayılamaz”¹³⁰ diyor. Böylece kültür kavramının dar manaya hapsedilerek milli veya yabancı şablonlarıyla izole edilemeyeceğine vurgu yaparken kültürün genellik özelliğinin yanında kendine has bir kimlik taşıdığını da şöyle ifade ediyor: “Yine de, her kültürü hususi vasıflara sahip bir bütün olarak görmemiz gerekiyor” Güngör, 70’lerin ideolojik kamplaşma dönemine dikkat çekerek : “bugün bizde kaba bir ayırımla sağ ve sol dediğimiz gruplar, milli kültürün nasıl olması gerektiği konusunda ortaya çıkan hizipleri temsil etmektedir.”

Kültürün evrensellik bütünlüğünün hususi parçaları hükmündeki millilik kavramının hiziplere ve ideolojilere alet edilebileceği riskini sübjektif bakış olarak niteleyen Güngör, milli kültüre objektif bakışı ise şöyle açıklıyor: “Bu türlü düşünenler herhangi bir anda toplumun bir kesitini aldığımız taktirde büyük çoğunluğun benimsemiş olduğu kültür unsurları ve komplekslerinin milli kültürü teşkil ettiğini söylerler. Bu manada milli olan ile millete mal olan aynı manaya gelir... Kültürün devamlı değiştiğini kabul ediyorsak, o zaman bütün zaman ve mekânlar için geçerli bir ‘milli kültür şeması’ çizmenin doğru olmadığını da kabul etmeliyiz... Türkiye bir yandan ‘Batı medeniyeti’ne intibak etmeye çalışan bir ülke olarak, bir yandan da kendi kültürünün yarattığı hususi durumlar içinde ele alınması gereken bir ülkedir... herşeyden önce teknolojik değişimin yarattığı sosyal ve kültürel değişmelerle karşı karşıyayız.”¹³¹

Kültür kavramının genel değerlerinin inanç ve ulus değerleriyle daralarak millilik misyonu yüklenmesinin toplumsal değişimi de etkileyebileceğini belirten Erol Güngör, yerel ve yerliliğin değişimin önünde bir direnç oluşturduğunu vurgularken: “Değişimin özünde yatan tavır ‘millilik’ kavramı içinden Müslüman dünyasıyla ve belki bizzat Müslümanlıkla ilgili görülen şeyleri çıkarmaktır... Bütün bunlara rağmen, yerli kültürün çok

¹³⁰ Erol Güngör, “Yabancı Kültürler Karşısında Milli Kültür”, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 190, s. 1-8. Bu makale Aydınlar Ocağı tarafından 26-28 Mayıs 1978’de İstanbul’da düzenlenen “Milliyetçiler III. İlmi Kurultayı”nda verilen tebliğdir.

¹³¹ Güngör, “Yabancı Kültürler Karşısında Milli Kültür”, a.g.m. s.1-2

kuvvetli olduğu noktalarda yabancı unsurlara karşı önemli bir mukavemet görölmektedir... birçok maddi değişmelerin gerisinde manevi kültürdeki değişmeleri bulmak kabildir; yani bu maddi değişmeler birtakım tavır ve zihniyet değişmelerinin sonunda meydana gelmiş bulunuyor.”¹³²

İnsan yaşamının kurumsallaşmış eylemleri olan kültür, aynı zamanda bir zihniyetin dışavurumudur. Zihinde teoride kalan kültür, canlı yaşamın pratik alanlarıdır. Aydın-halk kültür ikiliği konusunda ise şöyle bir bakış hakimdir: *“Kültür bir kavram veya bir teoridir; bize müşahhas olarak görünen şey o kültürü taşıyan insanlardır. Bu yüzden kültür kıyaslamalarında insan hakkındaki değerlendirmeler büyük bir önem taşır. İki kültürün karşılaştırılması iki insan tipinin karşılaştırılması demektir. Bu bakımdan aydınlarımızın Batıyı görüşleri ile halkımızın görüşü arasında çok büyük bir fark buluyoruz. Türk aydınının Batıya karşı tavrı ifrat ile tefrit arasında, teslimiyete varan bir hayranlık ile nefret ve düşmanlık arasında gidip gelmektedir... Halkın temsil ettiği yerli kültür büyük ölçüde ayakta dururken, aydınlar, tıpkı A’raf sakinleri gibi, yerli kültür ile batılı kültür arasında marjinal bir varlık sürdürmektedirler...”*

Aydın sınıfı ile halk arasındaki uyumsuzluğun temel sebebi yeniliğe olan bakıştır. Aydınlar kendi değerlerini küçük görme temayülündedir: *“Türk aydını, Batıya kıyasla kendi kültürünün hiçbir değer taşımadığı kanaatindedir. Hatta genellikle yerli kültür değerlerinin nelerden ibaret olduğu hakkında gerekli bilgisi de yoktur. Yerli kültürün değerleri ancak hayran olunan yabancılar tarafından takdir edilir ve aranır olunca Türk aydını bunlara itibar etmiş, fakat burada yine kendi eksiğini tamamlamak yerine Batılıyı tatmin etmeyi düşünmüştür... Aydınlarımız bütün felaketlerinin kendilerine intikal eden milli kültürden geldiğini düşünmüşlerdir...”*

¹³² Güngör, a.g.m.s.2-3

Halkın kendine rehber görmediği aydın sınıfa karşı gösterdiği direnç, inanç ve değerlerin kalıplaşarak aydına karşı bir reaksiyon silahına dönüşmesi halk-aydın yabancılaştırmasını doğurmuştur. Bu durumun özellikle devlet politikalarına yansımalarının tepeden inme icraatları doğurduğunu belirten dergi: “...Yabancı kültürün yayılması ve yerleşmesi zihniyet değişmesinden tavır değişmesine doğru olmaktadır. Bu türlü değişme genellikle mecburi kültür değişmesi meydana getirmek isteyen devlet idarecilerinin başvurdukları bir yoldur. Türkiye’de bunun en açık örneği kanunları değiştirmek suretiyle yeni bir örf ve adet sistemi yaratmanın denenmesi olmuştur... Müesseseleri kopya etmek yoluyla kültür değişmesinin hem çok ağır, hem çok pahalı bir yol olduğunu gösteren en iyi örnek siyasi rejim değişmeleridir”¹³³ diyerek kültür değişiminde farklı bir problematiğe dikkat çekmektedir.

Kültürün, bir milleti millet yapan değerler bütünü olduğuna sık sık değinen Türk Kültürü dergisi: “Kültürün, bir milleti diğer milletten ayıran, sadece ona mahsus olan duyma, düşünme, inanma ve davranış tarzları olduğu herkesin bildiği bir gerçektir... milletlerin kültürlerini ve bundan hasıl olan fikirlerini, imanını, ruhunu ve idealini, düşmanca kültürler, fikirler ve inanışlar ile yıkmadan, silah zoru ile, savaş meydanlarında yıkmak zordur... Türk cemiyetinin içinde bulunduğu çıkmazı hazırlayan sebeplerden birisi, belki de birincisi kendi zenginliklerini tanımadan yabancı kültürlerle karşı karşıya gelmiş bir aydın kitlesinin çoğunlukta oluşudur...”¹³⁴ diyerek aydın-halk zihniyet çatışmasındaki sorumlunun aydınlar olduğunu belirtiyor.

Dergide kültür değişiminde aydın-halk çelişkisi konusunda N. Hacıeminoğlu, kültür değişiminin bir toplumu derinden etkileyen ve uzun sürede gerçekleşebilecek bir olgu olduğunu belirtirken, iki tür kültür değişimi üzerinde durmaktadır. Birincisi tepeden inme, şeklen yapılmak istenen

¹³³ Erol Güngör, “Yabancı Kültürler Karşısında Milli Kültür”, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 190, s. 3-8

¹³⁴ Tahsin Ünal, “Milli Kültür Düşmanları”, *Türk Kültürü*, 1976, Sayı 163, s. 40-45

değişikliklerdir. Yeniliklere karşı halkın ve aydınların tavrını kıyaslayarak: *“Rahat ve huzurunu artırmayan şeyleri, surf ‘yeni’ diye halk niçin benimseyer? ...Halk aydınlar gibi şekli ve dışı değil, muhtevayı ve içi esas kabul etmiştir...”*¹³⁵ halkın pratikte işine yarayan değişiklikleri çabuk benimsediğine dikkat çekiliyor. Kültür değişiminde olması gereken ise uzun zamana yayılmış olarak, toplumun genelinin maddi ve manevi fayda gördüğü birtakım unsurları kabul etmesidir ki en doğal yol budur. Bu bakımdan dergi yazarları, dönemin aydınlarını tanımlarken *yenilikçi, yenilikte aceleci* halkın genelinin temayülü aksine yeni olan herşeyi hemen kabule meyilli olduğunu belirtiyor.

Dergideki genel kanıya göre, aydınlar şekilce değişim arzusunu yansıtırken, halkı değişim ve yeniliği göremeyen bir sürüye benzeterek aşağıladığı ileri sürülmektedir. Aydınların bu davranışı, kendi iç dünyasındaki kültür ve medeniyet ezilmişliğinin bir yansıması olarak görülmektedir: *“...Halk ile kendileri arasındaki farklı şartları hesap edemeyen, halkın içtimai değer ve itibar anlayışı ile kendilerinin değer ve itibar anlayışları arasındaki tabii farkı sezemeyen okur-yazar zümresi gittikçe, sinesinden çıkmış olduğu halkı küçümsemeye başlar, hor görür, basit bulur. Halk da aydına yabancı gözü ile bakar, ona güvenmez, ona inanmaz ve kendisini ona açamaz...”*

Aydınların farklı olma arzusundan kaynaklanan her türlü yeniliğe açık olması, kültürel değişim açısından başta yapılan birinci tanıma uygun düşmektedir. Dönemin aydınlarının bu tavrının Türk halkına ve Türk kültürüne bir faydadan çok zarar getireceği fikri ağır basmaktadır. *“...Kabul edilen her yeni medeniyet unsuru, uyulması gereken bazı yeni nizamları da beraberinde getirmektedir. Çok defa mecburiyet halini alan bu kabil nizamlar da halkın ‘yenilik’ lere karşı ‘soğuk’ durmasına sebep olur.”*¹³⁶ Aydınların bu şekilci tavrı halkı yeniliklere daha da kapalı hale sokmaktadır.

¹³⁵ Necmettin Hacıeminoğlu, “Kültür Değişimleri Karşısında Türk Halkı”, *Türk Kültürü*, 1963, sayı 4, s.30

¹³⁶ Hacıeminoğlu, *a.g.m.* s.30

Şekil ve görünüşte değil de, muhtevayı esas alan, maddi ve manevi fayda sağlayan yenilikler halkın süzgecinden geçen esas kültürel değişimlerdir. Aksi halde sırf yeni diye halk birşeyi benimsemez. Hatta bu şekilcilik sebebiyle yeniliklere karşı daha soğuk bir tavırla yaklaşır.

Modern bilimde *yenilik yasası* olarak bilinen kurala göre, bir yeniliği önce halkın yüzde ikisi olan öncüler olumlu karşılar. Kitlenin büyük kısmı ise *geç takipçileri* temsil etmektedir. Bu açıdan yeniliğe ve yenilik fikrine açık olan aydınların varlığı bir toplum için çok önemlidir. Türk Kültürü dergisinin aydınlar noktasındaki eleştirisi, sırf farklılık ve farklı görünme kaygısı ile şekilci bir yenilik tuzağına düşülmesinden dolayı, toplumda kültürel bir uyumsuzluk ortamı oluşmasıdır. Aydınlar halkı gericilikle itham etmektedir. Oysa bunda onların büyük etkisi vardır: *“Kültürel gelişme de geniş ölçüde iktisadi şartlara dayandığına göre, maddi temeli ve muhtevayı değiştirmeden dış görünüş ile günlük hayat tarzını yenileştirmek mümkün olmaz. Demek ki halk aslında gerici bir unsur değil temkinli bir unsurdur.”*¹³⁷

Dergi yazarları, Türk sanat ve düşüncenin kaynağının halkın öz kültürüne bağlı olduğuna şöyle vurgu yapıyor: *“Bizde dahi sanatkârların yetişmemesi, sanatkârlarımızın estetik zevklerini halkın canlı müzesinden almamaları dolayısıyladır...”* sadece sanat ve düşünce alanında değil, devlet yönetiminde dahi dinamizmin zenginlik kaynağının milletin değerleri ve öz kültürü olduğuna vurgu yapılırken devlet idaresind halktan kopmanın yıkılmaya götüren başlıca sebep olacağı ileri sürülüyor: *“Osmanlı Devleti’nin sukut etmesine sebep, devleti idare eden kimselerin halktan ve halk kültüründen uzaklaşmalarıdır. Yabancıları taklit onları kendi milletlerine yabancı kılmıştır. Yeniden dirilmesinin, hür ve müstakil bir millet olmanın şartı, halka*

¹³⁷ Hacıeminoğlu, *a.g.m.* s.30 Türk Kültürü dergisinin yayın hayatına başladığı dönemin ilk makalelerinden olan bu yazının gerek konusu, gerekse işlenişi, 20 yıl sonraki kültür konulu makalelerle aynı paralellik taşıyor. Konunun muhteva, tartışma ve metodolojisindeki bakış tarzı aynen devam etmekte. Kapsayıcı bilimsel üst bakış, geçen uzun zamanda aydın-halk ve kültür-düşünce eksenindeki sorunların çözüm üretmekten uzak olduğunu ortaya koyuyor. Türk Kültürü dergisinin konuya yaklaşımındaki hassasiyet, Osmanlı sonrası yeni Türk devleti inşaa edilirken, tavan ve taban mimarisinin siyasi ve sosyal gerçeklikleri fazla zorlayıcı nitelikte olduğunu gösteriyor.

doğru gitmektir. Halka doğru gitmek, halkın arasında yaşayarak onu anlamak, onun kültürünü tanımak ve benimsemek demektir... Bir taraftan halkın içine girmek, halkla beraber yaşamak, halkın kullandığı kelimelere, cümlelere dikkat etmek, söylediği atasözleri, gelenekte yaşayan hikmetleri işitmek, düşündeki tarzı, duyusundaki üslubu tespit etmek, giyinişinde, evinin mimarisinde, mobilyalarının sadeliğindeki güzellikleri tadabilmek... Bundan başka, halkın masallarını, fıkralarını, menkıbelerini ‘tandırname’ adı verilen, eski töreden kalma inanışları öğrenmek, halk kitaplarını okumak, Korkut Ata’dan başlayarak âşık kitaplarını, Yunus Emre’den başlayarak tekke ilahilerini, Nasreddin Hoca’dan başlayarak halk nüktecilğini, çocukluğumuzda seyrettiğimiz Karagöz’le orta oyununu aramak, bulmak lazım...”¹³⁸

Halktan ve halk kültüründen uzaklaşmanın siyasi ve toplumsal yapıda birliği bozacağı fikri, bir başka yazıda tarihten örneklerle destekleme yoluna gidilmiştir: “*Arap kültür çevresinde hâkim olan Türkler Araplaşmaya; İran kültür çevresinde hâkim olan Türkler ise, İranlılaşmaya başladılar ve kısa zamanda siyasi hâkimiyetlerini de kaybettiler...Büyük Selçuklu İmparatorluğu, mimari ve tezyini sanatlar müstesna, Türk medeniyetinden ziyade İran medeniyetinin inkişafına hizmet etmiştir*”¹³⁹

Dergide, milli kültürün gelişime kaynaklık edebilme özelliğinin özgürlükçü bir yönetimle mümkün olabileceği, bunun için de hukuk ve adalete dayalı ve halk iradesinin etkin olduğu demokrasi kültürünün yerleşmesi gerektiği konusunda ifadelere rastlanmaktadır: “*...Halk iradesine dayanan demokrasi, Türk milletini selâmete götürecek yegane yoldur. Türk aydını sık sık şaşırmıştır ama Türk halkı asla aldanmamıştır. Daha Orhun Kitabeleri’nde bile kendi milletine yabancılaşan, aydınlar ile milli değerlere bağlı kalan halk tabakası arasındaki tezata işaret edilmiştir.*”¹⁴⁰ Böylelikle aydın-halk

¹³⁸ Mehmet Kaplan, Ziya Gökalp ve Halk Kültürü, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 108, s. 3-4

¹⁴⁰ Kaplan, *a.g.m.* s. 5-8

ikileminde sorumluluğun sanatı, düşünceyi ve yönetimi temsil eden aydınlarda olduğuna bir kez daha vurgu yapılıyor.

4.3.TÜRKLÜK

Milli kimliğin toplumsal tabanını ortaya koyarken Türk imajının dergide nasıl bir görüntü oluşturduğuna da bakmak gerekir. Bu bakımdan milli kimlik algısını genel bir perspektifte kapsayan *Türklük* kavramı burada değerlendirilmiştir. 3. bölümde yapılan muhteva analizinde en sık kullanılan ifadelerden birinin Türk/Türklük kavramı olduğu görülmüştür. Kavram muhtevası gereği geniş bir alt konu yelpazesi sunmaktadır. Dergide Türk toplumunun tarihi ve milli karakterini ele alan yazılar, geniş bir perspektifte bu başlık altında incelenmektedir.

Milliyetçi bir kimlik yapısıyla öne çıkan Türk Kültürü dergisi, milli kültür değerlerine bağlılığa büyük önem verir. Milli kültür bir milletin benliği ve hafızasıdır. O olmadan millet bütünlüğü ve varlığından bahsetmek mümkün değildir. Kültür değerlerine olan bağlılık milliyetçiliğin olmazsa olmazıdır. Genel yaklaşımla bakıldığında dergi, milliyetçiliği milli kimliğin inşaa edilmesinde bir amaç olarak görmektedir. Buna göre, milliyetçilik çağın en modern düşüncesidir. En gelişmiş devletler, daima kendi kültür ve tarihleriyle övünür. Millet olma bilinci bu devletlerde çok yüksektir. Dolayısıyla kendisine çağdaş medeniyet zümresine katılmayı hedef edinen Türkiye'nin de milliyetçilik mefhumunu özümsemesi gerekir. Bu da ancak kendi tarihine, kültürüne, milli değerlerine önem vermekle gerçekleşebilir. Bu sayede millet bütünlüğü sağlanmış olur.

Kendi kültürüne yabancı olmak hatta kendi kültür öğelerine düşman olmak dergiye göre utanılacak bir durumdur. Buna göre, modernleşme fikriyle yola çıkıp da milliyetçiliği gericilik saymak başlı başına hata yapmaktır. Milli kültürünü yaşatan toplumlar daima canlı kalır. Bu bakımdan, milliyetçilik ilerlemenin olmazsa olmaz bir öncülü olarak görülmektedir.

Türk Kültürü dergisi, her ne kadar yayınlarında toplumsal dokunun milli kimlik mimarı olarak milliyetçiliği görse de bu milliyetçilik anlayışı ırk merkezli şovenist bir yaklaşım değil, milli değerleri önemseyen, vatanseverlik esasına dayanan bir niteliktedir. Hatta milliyetçilik sadece milli kimliğin sosyal bütünlük harcı değil; aynı zamanda siyasi bir ideoloji olarak devlet felsefesini de ihtiva eder. Dergi bu konuda: *“Bütün ileri devletlere bakıldığında milliyetçi ve vatansever oldukları görülür. Demek ki milliyetçilik gerilemeye sebep değil; aksine ilerleme için öncül değerinde bir şarttır... İnsan nasıl fiziki teşekkülât itibariyle bir bütün ve vücut organlarının birbirini destekleyici ve tamamlayıcı faaliyetleriyle bir ahenk içindeyse, toplum da fertlerden meydana gelen dış yapısı, his, akıl, muhakeme, hafıza mahsulü olan ve ‘kültür’ sözüyle ifade edilen manevi faaliyetiyle ahenkli bir bütündür. İnsanın el, ayak, kalp, dimağ vb. gibi uzuvlarına karşılık cemiyetin de dil, tarih, edebiyat, sanat, fikir, felsefe adlı organları vardır... her cemiyette bu sosyal unsurların toplamı ‘milli kültür’ dediğimiz manevi faaliyetler birliğini meydana getirir... cemiyetin ilerlemesi milli kültür unsurlarının uyum içerisinde geliştirilmesine bağlıdır... toplumun maddi gücü, manevi yapısı ve kültür unsurları arasında birbiriyle bağlantılı içtimai faaliyetler bulunan bir bütün olduğu hakikati tespit edilmiştir”*¹⁴¹

Dergide iki tip toplum kuramından söz edilmektedir. Milli bilince sahip olan toplumlar canlıdır. Vitalitik toplum kuramına göre milliyetçilik fikri bir millete ruh, canlılık ve beka kazandıran kimlik bilinci kazandırır. Öte yandan bir de mekanik toplum tipi vardır. Mekanizm, herşeyin esasının madde ile açıklandığı felsefedir. Bu kurama göre toplum ve insan bir robot gibidir. Adeta duygu, muhakeme, zeka vs. manevi melekelerden tecrit edilmiş bir makine yapısıdır. Dergi yazarlarına göre mekanist toplum tipi, *komünist-materyalist* ideolojiyle çok yakın ilişki içerisinde. Mekanizm toplumu Türk kimliğine birebir terstir. Türk milleti milli değerlerine düşkün, milli birlik ve bütünlüğü önemseyen ve bilhassa yaşayan bir toplumdur. Milliyetçi

¹⁴¹ İbrahim Kafesoğlu, “Milliyetçiliğin İlmi Temelleri”, *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 20, s. 2-3

bir karaktere sahiptir. Şahsiyetçi yahut vitalitik cemiyet tipi, Türklüğe has özellikleri ihtiva eder. Çünkü Türk toplumunda milli duygular, milliyetçilik ve kültür gibi faktörler ön plandadır.¹⁴²

Cumhuriyet Türkiye'si'nin siyasi ve kültürel mayasını milli vicdan olarak gören Türk Kültürü dergisi, vicdandan milli birliğe ve milli devlete götüren değerleri de Türk kimliğinde görmektedir. Vicdan-devlet ilişkisi dergide Atatürk perspektifinden şöyle tanımlanır: “Atatürk, biliyordu ki, Millet Meclisindeki birlik ve tesanüt Türk Milletinin birliğinin ve tesanütünün bir sembolü olacaktır¹⁴³... Atatürk'ün kazandığı büyük başarıları milletin başarıları olarak göstermeye çalışmasındaki titizlik ve ulaştığı neticelerin de millet meclisinin yardım ve desteği ile elde edildiğini her fırsatta belirtmesi dikkate şayandır... Atatürk'ün gaye edindiği hedeflerden biri milli birliği muhafaza etmek ise, ikincisi de bu birliği milli meclis içinde teşahhus ettirmek idi... Atatürk çok iyi biliyordu ki, milli vicdan milli birliği beslemektedir. Milli birlik de vatan duygusunu ve düşüncesini beslemektedir... Milli vicdanın olmadığı yerde, cansız bir vatan ve kansız bir millet olur...”¹⁴⁴ Burada, milli birliğin ancak milli meclis ile vücut bulacağı ileri sürülürken, demokrasi ve halkın egemenliği gibi değerlerin Türk kimliğinin önemli bir parçası olduğuna da dikkat çekilmektedir.

Türk Kültürü dergisinde, klavuz model olarak Batı Medeniyeti'nin esas alınması M. Kemal Atatürk'ün çağdaşlaşma modeli ile doğrudan ilgilidir. Buna göre, ilerleme fikri Türklüğün zaten özgün karakterinin bir parçasıdır. Modernleşme milli kimliği, milli kültürü, Türk toplumunu ve devleti evrensel değerlerle zenginleştirerek geliştireceği için elzemdir: “Meseleye çok geniş bir perspektifden bakacak olursak, milli kültür davasını Batılılaşmanın bir gereği sayabiliriz. Çünkü bizim örnek aldığımız Batı ülkeleri milli kültür esasına göre kurulmuşlardır... Bütün bunların sonunda diyebiliriz ki, milli

¹⁴² Kafesoğlu, a.g.m. s. 3-4 Toplum kuramlarıyla ilgili daha ayrıntılı bilgi bu metinde bulunabilir.

¹⁴³ Nihat Nirun, “Atatürk'ün Milli Mücadele Ruhu”, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 193, s. 7; Bkz.M.Kemal Atatürk, *Atatürk'ün söylev ve Demeçleri* adlı eserinden.

¹⁴⁴ Nirun, a.g.m. s. 8-10

kültürümüze yabancı kültürler karşısında bağımsız ve itibarlı bir şahsiyet kazandırmanın birinci ve en önemli şartı, bu kültürü çağdaş standartlar karşısında değerlendirebilecek insanlar yetiştirmek, bu insanlardan meydana gelen araştırma kurumları ve eğitim müesseselerine her türlü resmi ve özel imkanı sağlamak, bunları yaparken de modern insanın kültürel ihtiyaçlarına cevap vermek durumunda olduğumuzu hiçbir zaman akıldan çıkarmamaktadır.”¹⁴⁵ denilerek Türk toplumunun millilik vasıflarının zenginlik ve gelişim ile doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmaktadır.

Türk Kültürü dergisinde, tarihsel Türk kimliğinin kültür değerlerinin farklılıklar içinde asimile olamayacak kadar köklü olduğu şöyle belirtiliyor: *“Türk milli kültürü yakın zamanlara kadar herhangi bir resmi desteğe sahip bulunmadığı, bütün değişmeler kendi aleyhine cereyan ettiği halde, olağanüstü bir canlılıkla ayakta kalmayı başarmıştır... ileri bir kültür, ileri bir teknolojiden uzak kalmaz. Şu halde; milli kültürün geliştirilmesinde, Batı ile olan münasebetlerin kısılmasına değil, genişletilmesine ihtiyaç vardır.”*

Dergide, Türk milliyetçiliğinin ırkçı ve şovenist bir anlayış ile alakası olmadığına sık sık değinilmektedir. Türk toplumu durağan değil bilakis hareketli, canlı ve ilerlemeci bir karaktere sahiptir.: *“(Türklük) kendi içine kıvrılmış kapalı bir sistem değildir, kendini devamlı yenilemek zorundadır...Eskiye devamlı birşeyler katarak onu her an yenilemediğimiz taktirde tıpkı bir müzede yaşayan insanlara benzeriz. Müzeler güzeldir, ama hayatın dışında şeylerdir...”¹⁴⁶*

Milli kimliğin inşaa edilmesinde rol oynayan milli kültürün vicdani değerleri koruyarak mümkün olacağını belirten Türk Kültürü dergisi, yenilik hareketlerinde düşülen en büyük hatanın, milli metotlar geliştirmek yerine; taklitçi icraatlarla geleneğe ve milli kültüre yabancılaşmaya neden olduğunu

¹⁴⁵ Erol Güngör, “Yabancı Kültürler Karşısında Milli Kültür”, *Türk Kültürü*, 1978, sayı 190, s. 14

¹⁴⁶ Erol Güngör, “Yabancı Kültürler Karşısında Milli Kültür”, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 190, s. 11-13

ileri sürüyor: “Türkiye son yüz elli yılda, sosyal meselelerini halle çalışırken, kendisi onlar üzerinde kafa yoracak yerde, Batıyı taklide çalışmış veya Batı’dan uzmanlar çağırmıştır. Onlar da Türkiye’ye kendilerine göre şekil vermişlerdir. Böylece, kendimizi yabancı ellere teslim ediş, bizi bize yabancı kılmıştır... Batı’yı taklit veya kendi işimizi Avrupalılara bırakmamızın en kötü tarafı, bizim düşünme ve araştırma yapmamıza engel olmasıdır. Bundan dolayı, milli meselelerimiz üzerinde düşünen ve araştırma yapan ilim adamları yetiştirmedikçe, yabancılara uydu olmaktan kurtulamayız.”¹⁴⁷

Yerli kalma taassubu ile yabancılaşma riski arasında ikilemde kalmanın milli varlığın önündeki en büyük engel olduğu fikrinde olan dergi yazarları, bu noktada mazide temellenmiş milli kültür ile çağın yeniliklerinin ortak bir paydada birleşmesi gerektiği fikrindedir. Bu konuda milli varlık ile çağdaşlık arasında şöyle bir ilişki kurulmaktadır: “Atatürk’e göre, milli varlığı sürdürebilmenin bir tane yolu vardır. O da Türk milletinin çağa ayak uydurması, çağın hâkim medeniyetine ortak olmasıdır. Çağın hakim medeniyeti ise Batı medeniyetidir... Atatürk, çağdaşlaşma meselelerine değişik bir metodla yaklaşmıştır. Öncekiler, modernleşirken imparatorluğun bütünlüğünü korumak için çeşitli ırk ve din mensubu toplulukları bir arada tutabilme endişesi içinde hareket etmişler, dolayısıyla köklü tedbirler alamamışlardır. Atatürk, tarihi gelişmenin neticesi bütün gayretini ‘Anadolu Vatanı’ etrafında bütünleşmiş, milli bir devletin yücelmesine sarf etmiştir... Türk milletine başarılarıyla, köklü kültürü ve zengin tarihi ile kendine ve geleceğine güven duygusunu yeniden uyandırmış ve ona yeni bir heyecan ve hayatiyet kazandırmış ve Türk milletini bu duygular içinde çağın medeniyetine ortak olmaya yöneltmiştir...”¹⁴⁸ Türkiye toplumu işte bu Anadolu vatanı imgesini, kimliğinin en önemli sembollerinden biri olarak kabul etmektedir.

¹⁴⁷ Mehmet Kaplan, “Üniversitenin Milli Gelişmedeki Yeri”, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 189, s. 9

¹⁴⁸ Abdurrahman Çaycı, “Türk Yenileşme Tarihinde Atatürk”, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 181, s. 5-7

Pergelin sabit ayağıyla kökü tarihin derinliklerinde, dönen kuşatıcı ayağıyla çağın modernizmini yaşayan bir milli kimlik tanımı çizen Türk Kültürü dergisi, milletin beka meselesini dün ve bugünün ahenkli bütünlüğünde görüyor: *“Bu milli kültür, milletimize şahsiyetini veren ve diğer milletlerden bizi ayıran maddi ve manevi varlık ve değerlerin bütünüdür... Milli kültür bir milletin bekası için şarttır. Türk âlemindeki umumi kültür akışı bu mahiyet ve karakteri gösterdiği gibi, bütün Türk devirlerinin bir terkibi ve bir tekâmül zirvesi mahiyetinde olan Anadolu Türk-İslam kültür ve sanatı ayrıca en derin, en zengin ve en renkli Türk kültürü örneğini teşkil etmektedir... Mevlana, Yunus Emre, Sinan, Levnii, İtrii ve daha birçok Türk-İslam bilgini, sanatçısı milli kültürümüzün gelişmesinde etkili olmuşlardır.”*¹⁴⁹

Kökü tarihin derinliklerine inen Türk milleti, binlerce yıllık yaşam tecrübesini ortak yaşam bağına dönüştürerek kültürünü hem kurumsallaştırmıştır. Ulus bilinci en erken oluşan milletlerden olan Türklerde devlet felsefesi, *milleti yaşat ki devlet yaşasın* esasına dayanmıştır. Türk Kültürü dergisi bu esasa dayanarak devlet-toplum bağına ifade ederken milleti yaşatmanın en önemli gereğini milli kültür değerlerinde görüyor: *“Tarihte görülmektedir ki, en başarılı devlet adamları, sorumluluğunu üzerine aldığı milletin kültürünü en çok temsil edebilme kabiliyetini gösteren şahsiyetler olmuştur... Türk siyaset adamının ilk vazifesi, bu milli kültür unsurlarının nasıl olup da millete yaşama direnci, yükselme heyecanı, kendini saydırma isteği, refaha ve mutluluğa ulaşma gayreti verdiğini ve bu gayelere varmak için ne gibi tedbirlere başvurduğunu öğrenmek ve anlamaktır...”*¹⁵⁰

Türk toplumunun kurduğu siyasi teşkilatın köksüz ve kültürsüz bir yapılanma olmadığı, aksine cemiyetin sosyal dokusunun tüm değerlerini kapsadığını belirten dergi yazarları, en üst seviye siyasal organizasyon olan devlet ile milli kültür arasında güçlü bir bağ olduğu fikrini paylaşmaktadır. *“Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmak ve yaşatmaktaki büyük başarısını, şüphesiz milli Türk*

¹⁴⁹ TKD Haberler, “Milletlerarası İkinci Türkoloji Kongresinin Açılışında Kültür Bakanı Rıfık Danışman tarafından yapılan konuşma metni”, *Türk Kültürü*, 1976, Sayı 170, s. 52-53

¹⁵⁰ İbrahim Kafesoğlu, “Milli Kültür ve Siyaset”, *Türk Kültürü*, 1975, Sayı 157, s. 5-6

kültürü prensiplerini sezmekteki üstün gücüne borçluydu... siyaset-millî kültür birliğinin idraki içinde olarak Türk karakterinin gereklerine uygun hareket edebilen bir Türk devlet adamının başarısızlığa uğraması mümkün değildir.”¹⁵¹

Millî kültür ve millî kimlik bağının devletin yaşam gayesini ve felsefesini oluşturduğuna ısrarla vurgu yapan Türk Kültürü, bu konunun salt tek bir milleti değil; uluslararası kültür ve medeniyet havuzunun da ana kaynağı olduğundan hareketle, tüm dünyaya duyurulması için *Türkiyat Kongreleri*’nin yapılması lüzumunu şöyle ifade ediyor: “Cumhuriyetin ellinci yıl dönümü dolayısıyla... 15-20 Ekim 1973 arasında İstanbul’da tertiplendi... İlk defa olarak, beynelmilel bir ilmi toplantıda, Türk kültürü bilcümle konuları ve geniş coğrafi yayılışı ile bir bütün olarak ele alındı ve bu kültür dünyasının merkezinin Türkiye olduğu ilan edilmiş oldu. İki bin yılı aşan bir tarih ve Çin hududundan Doğu Avrupa’ya kadar uzanan bir mekân üzerine yayılmış bulunan Türk kültürünün azameti bu kongrede aşikâr oldu... Türkçe’nin bugün de dünya beynelmilel dillerinden biri olduğu keyfiyeti teslim edildi...”¹⁵²

Topluma millî bilinç kazandırması yönüyle de Türklük biliminin çok önemli bir yeri olduğu fikrini paylaşan dergi yazarı Beria Remzi Özoran, bu alanın üstatlarından bahsederken Fuad Köprülü’ye ayrı bir parantez açıyor: “Batıda sadece bir bilim dalı olan Türkoloji, Türk dünyası için önemli bir cereyanı – Türkçülüğün yeniden doğuşunu- hazırlamak bakımından ayrı bir değer ve mana taşır... Türk milletine benliğini buldurmak, Türk edebiyatının, Türk dilinin, Türk tarihinin ve folklorunun değerlerini bulup meydana çıkarmak için çalışan öncüler: Ahmet Vefik Paşalar, Süleyman Paşalar, Şemsettin Samiler, Mehmet Eminler de, Ahmet Hikmetler de, Yusuf Akçurular da ... bu ruhu taşıyorlardı... F. Köprülü’nün kendine has sağlam ve şaşmaz bilim metodunun yanı sıra sezilen bu heyecan da meşaleleşen ruhtan doğmuştur...

¹⁵¹ Kafesoğlu, a.g.m. s. 6-7

¹⁵² Emel Esin, “Birinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi (15-20. X.1973)”, *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 134, s. 22-25

Köprülü'nün eserleri bir başka bakımdan da ordulara bedeldir: Türk'e türlü haksızlığı reva gören, Türk'ün medeniyetini, insaniyetini, sanatını görmek istemeyen Batı dünyasına –Hiç olmazsa bu dünyanın bilim çevrelerine- kendi şahsında Türk bilimini, Türk sanatını ve Türk medeniyetini alkışlatmak.”¹⁵³

Bu ifadelerde görüldüğü üzere, Türk Kültürü dergisi Anadolu ve dünya Türklük bilincini yaşatma ve yerleştirme konusundaki hassasiyetini Türkoloji ilminde yapılan yetkin çalışmalar ve bu alanın öncülerinin çabalarına duyduğu içten bir övgü ile göstermektedir.

Soğuk Savaş'ın siyasi atmosferi ülkelerin yalnızca dış ilişkileri ve iç politik dengelerini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda fikir hayatı ve sosyal bilimlerin yöntemi üzerinde de önemli etkileri olmuştur. Sosyal bilimlerde benimsenen yöntem ve araştırma metotlarında bu dönemde ABD hegemonyasına uygun ürünler vermek amacıyla değişim yaşanmıştır¹⁵⁴ II. Dünya Savaşı'nın ardından başlayan iki kutuplu soğuk savaş dönemi, demokratik ve sosyalist ideolojik savaşı da başlatmıştı. Demirperde olarak da bilinen sosyalist kutbun komünist kültürü, milli ve manevi değerlerin kitleleri uyutan sosyal ilüzyonlar olduğunu deklare etmesi, milli hassasiyetleri olan Türk Kültürü dergisinin, rahatsızlığını şu ifadelerle belirtmesine neden olmuştu: “*Son on üç, on beş yıldan beri memleketimizde fikir buhranı ve mefhumlar anarşisi ihdas edilmek istenmiş ve maalesef bunda az veya çok muvaffak olunmuştur... sıcak harpten vazgeçerek, onun yerine soğuk harp, sinir harbi, psikolojik propaganda savaşını sürdürmek istemekte, milletin fertlerini birbirine yabancı ve düşman kamplara ayırmak, milli birlik ve tesanütü parçalamak, milli mukavemet psikolojisini tahrip etmek yolunu ihtiyar eylemiş bulunmaktadır... Cemiyetin dayandığı ana temeller olan, onu ayakta tutan ne kadar manevi, milli, tarihi, ahlaki, içtimai, psikolojik değerler varsa, bunların hepsinin manaları ve hatta kutsiliği çürütülmek*

¹⁵³ Beria Remzi Özorun, “Fuad Köprülü, Türkoloji ve Türkçülük”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 47, s. 57-59

¹⁵⁴ Cangül Örnek -Resul Babaoğlu, *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı, Antikomünizm ve Amerikan Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Can Sanat yay 1. Basım, Mart 2015, İstanbul, s.5

istenmiştir.”¹⁵⁵ Bu ifadeler, soğuk savaş ortamının ideolojik kamplaşmasında Türkiye toplumunun bundan nasıl etkilendiğine dair bir bakış açısı sunmaktadır. Türk Kültürü perspektifinde, Türk toplumunun milli değerlerinden ayrılmaması gerekliliği burada da vurgulanmıştır.

Soğuk savaş, başlangıçta siyasi cepheler oluştursa da ilerleyen yıllarda özellikle 60’larda sosyal ayrışmalara neden olan ideolojik kamplaşmalara ve 70’lerde de eylem ve çatışmalara zemin hazırlamıştı. Bu yüzden dergi, milletin kimlik değerlerine olan hassasiyetini yayınlarına net olarak yansıtmıştır: *“Devletin ve rejimin varlığına kasteden fiilleri EYLEM adı altında, sanki iyi birşeymiş gibi, zihinlere ve gözlere şirin gösterme yoluna gitmişler... Devletin ve rejimin varlığını tehlikeye sokacak bir mahiyet almaya başlamıştır... cemiyeti, milleti ayakta tutan manevi değerlerden biri olan aile ve namus gibi mefhumları gerçek manalarından saptırarak, onları çürütmek, yani tepetaklak etmek yoluna gitmişlerdir... Milli şuuru ve gururu ayakta tutacak çalışmalar hızlandırılmalıdır... Türk milletini mefhumlar anarşisine iten yabancı kuvvetlerle tesirli bir şekilde mücadele etmek için, milliyet şuuru ve gururu etrafında birleştirmeliyiz.*”¹⁵⁶ Dönemin milli kimlik ile sosyalist ideolojinin benlik savaşında, derginin yayınlarındaki hassasiyeti belirleyen ağırlıklı unsur milli ve manevi değerler olsa da, bunda dönemin askeri darbe ve muhtıra şartlarının da etkisi vardır.¹⁵⁷

Dergi, Türk milli kimliği için kültürden devlete uzanan ilişkiyi millilikle açıklarken özellikle M.Kemal’in dilinden halkıyla bütünleşen bir aydın sınıfın millet-devlet kaynaşmasını sağlayacağını vurguluyor. Atatürk’ün 1925 Kasım ayında Ankara Hukuk Mektebi’ni açış nutkunda vurguladığı *“Gerçi eski zihniyet hummalı inkılap hareketleri arasında sinmeye mecbur kalmıştır. Ancak eski zihniyet sindirilmekle bu ihtilal veya devrim yapılmış olabilirse de tam inkılaba erişilemez. İhtilali inkılaba çevirmenin tek çaresi*

¹⁵⁵ A. Selçuk Özçelik, “Fikir Buhranı ve Mefhumlar Anarşisi”, *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 128, s. 1-4

¹⁵⁶ Özçelik, *a.g.e.*, s. 2-4

¹⁵⁷ 1960 İhtilali ve 1971 Muhtırası devlette ve millette bekâ algısı oluşturduğundan bu durum yayınlara da yansımış *Millilik* konusu üzerinde durulan en hassas konulardan olmuştur.

tepki ihtimalini tasfiye etmektir. İdari inkılapları kültür inkılaplarıyla bütünlemektir ve bunun için alfabesinden başlayarak yeni bir nesil yetiştirilmelidir”¹⁵⁸ ifadelerinde, milli kültürün devletin mayası olması gerektiği ve böylece sosyal temelinin milli kültür; siyasi çatısının ise milli bir devlet olması kanaatini taşımaktadır.

Milli şair sıfatıyla dergide sık sık yazılara konu olan M. Emin Yurdakul’un: *“Ben Türk’üm! Dinim, cinsim uludur!... Türk’üz biz, başka bir milletten değiliz. Rus değiliz. İngiliz değiliz. Yeryüzündeki bütün milletlerden ayrı, Tanrı’nın özenerek yarattığı bir milletiz. Türklüğün kalbi olan Anadolu’muzda her şeyiyle bir Türk’lük şuurunu uyandırmak zorundayız...”* ifadelerinde geçen milli iman olgusu, dergide milli kimliğe dini kutsallık derecesinde bir önem verildiğini gösteriyor. Bunu destekleyici nitelikte Mustafa Kemal’in; *“...Bilelim ki, ulusal benliklerini bilmeyen uluslar başka uluslara yem olurlar... milli şuurunu, milli imanını kaybeden milletlerin bazıları tarihten silinmiş, bazıları da başka ulusların hakimiyeti altında yaşamak zorunda kalmışlardır.”*¹⁵⁹ şeklindeki beyanını yer yer paylaşan yazılara rastlanılmaktadır. Dergi, burada millilik hassasiyetini bir misyona dönüştürmüş gibi görünmektedir.

Türk Kültürü dergisi, yayınlarında milli mensubiyeti zirveleştiriyor gibi görünse de, bu hiçbir zaman safı ırkçı ve ben merkezci bir havada seyretmemektedir. Türk toplumu, putlaştırılmış bir devletin teslimiyetçi tebası değildir. Devlet organizasyonu dahil, herşeyin merkezinde millet bulunmaktadır. Her milleti birbirinden özel kılan kendine has karakteri vardır. *“ Milletlerin teşekkülünde antropolojik manada ırktan ziyade, etnolojik manada ırk esaslı önemlidir. Bu dahi milliyeti teşkil eden yegâne amil değildir. Millet: Kültür birliği, dil birliği, örf ve adet birliği, milli seciye, maşeri psikoloji gibi amillerin karışımıdır... Fert devlet için yaratılmış değil, bilakis devlet fert için kurulmuştur... Millet, devlet sahibi olsun olmasın, aynı*

¹⁵⁸ Selahtn Demirkan, “Türk İnkılabı Tarihi Mefhumlarından: Zihniyet Nedir?”, *Türk Kültürü*, 1971, S:109, s.33-38

¹⁵⁹ Mehmet Güneş Koryurt, “Milli Benliğimize Dönüş”, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 79, s. 5-6

*dili konuşan, müşterek maziye ve kültüre sahip olan, özel bir siyasi varlık olarak yaşamak arzusu besleyen fertlerin mecmuudur...*¹⁶⁰

Demirperde ülkelerinde komünist ideolojinin, toplumu üretim-tüketim ilişkisinin bir nesnesi olarak görmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Çünkü toplum nesne değil; bilakis devletlere ruhunu veren milli kimliğin öznesidir: *“Tarihi materyalizm ve enternasyonalizm taraftarlarının propagandalarına en büyük engel milli mefkûre ve milli ruh kaynaklarından gelen kuvvet ve kudrettir... Beşeriyetin tabii inkişafı ve yükselişi ancak milliyet ve milli istiklal esasında mümkün olduğunu hayatın amansız kanunları ispat etmektedir...”*¹⁶¹ Bu ifadelerde, toplum ile devlet arasındaki sosyal dokunun, milli-tarihi değerlerle harmanlanan bir yapıya sahip olması gerekliliği vurgulanmaktadır.

60’lı yılların sağ ve sol ideolojik kamplaşma dönemi, siyasi ve sosyal beka problemine zemin hazırlamıştı. Devrin yayın organlarına da yansıyan bu durum, ya sosyal demokrasi adıyla sosyalist ideolojik yayınların, ya da devletin ve milletin gerçek sahipliği misyonuyla milli ve manevi değerlerin esas alındığı yayınlar şeklinde ağırlık kazanmaktaydı. Dolayısıyla dünyadaki kapitalizm-komünizm savaşı Türkiye sınırları içinde siyasi ve sosyal kimlik mensubiyeti mücadelesini yaşıyordu. İşte Türk Kültürü dergisinin zaman zaman militarizm kokan şu ifadeleri hem Türk toplumuna has olan bir karakteri yansıtmakta hem de konjonktürün milli refleksine örnek gösterilebilir: *“Türk asker doğdu, asker yaşadı, asker yaşıyor. Tarihin tanıdığı en eski varlık olan bu ırk, uzun devreli hayatının her safhasında asker millet olarak temayüz etti... Dünya tarihinde, Türkler kadar, ülkü uğrunda hareket eden, hak namına kılıç çeken fütuhât felsefesine ve insanlık gayelerine bağlı başka bir millet gösterilemez... Kızıl Elma bir hedeftir.”*¹⁶²

¹⁶⁰ Hamit Zübeyr Koşay, “Sadri Maksudi Arsal’ın Hizmetleri ve Millet Anlayışı”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 53, s. 21

¹⁶¹ Abdülkadir İnan, “Milli Şuurun Kudreti”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 51, s. 7-10

¹⁶² A. Mertol Tulum, “Asker Millet Olarak Yaşamının Sırrı”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 46, s. 17

Ordu-millet mefhumu Orta Asya yarı göçebe kültüründe dinamik yaşamın tabii bir sonucu iken İslam sonrası yerleşik kültür döneminde bu mefhum toplum esaslı kültürel bir unsur olmaktan çıkarak toplumu kontrol mekanizması manasında, siyasi ve militarist yöne doğru bir anlam kaymasına uğramıştır. Anlaşılan o ki, toplum kavramının muhtevasında olan askeri vasıf, daha sonradan millet kavramını kendi uhdesinde görmeye başlamıştır. Bu durumun kaçınılmaz sonucu olarak çeşitli askeri darbeleri gösterilebilir. Milleti ve devleti sahiplenme güdüsü militarist cuntaları doğurmuştur. Burada dergi hakkında ne genelleyici bir zorlama içinde olunabilir, ne de Türk Kültürü dergisi böyle bir zihniyete mensup olmakla suçlanabilir. Bilakis dergi, milli kültür endeksli yayınlarla devletin tüm kurum ve kuruluşlarının millete hizmet idealinin takipçisidir.

Dergi yayınlarında bazen gözlenen “*Türk ordusunun esas vasıflarından biri de tarihi ve milli bir teşkilat oluşudur. Ordu bölünmez bir bütün olan Türklüğü temsil eder ve onun emrindedir.*”¹⁶³ ifadeleri derginin yayın politikasını yansıtırken ordu, milli kimliğin bir parçası olarak görülür. Derginin her yıl *Ordu*, *Zafer* adlı sayılar çıkarması, tüm devlet kurumlarının millete hizmet anlayışının bir yansımasıdır. Belki demokratik kesinti dönemlerinde yayınlara yansıyan keskin söylemlerden bahsedilebilir; fakat devleti militaristleşiren bir yaklaşıma da rastlanmamıştır. Özellikle milli heyecanın hissedildiği dönemlerde, yoğun duyguyla yazılmış yazılar sık sık görülmektedir. *Gözüm, canım, efendim, Mehmetçiklerime armağan* adlı şiirde olduğu gibi zaman zaman nazım yoluyla bu tür yayınları sürdürmüştür.

Hepsinin bir ahdi, bir yemini var!

Söz götürmez namusu var, dini var,

Kanla silinecek Moskof kini var,

*Ya bizimdir, ya kimsenin bu vatan!”*¹⁶⁴

¹⁶³ Necmettin Hacıeminoğlu, “Türk Milleti ve Ordusu”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 46, s. 10

¹⁶⁴ Fethi Tevettoğlu, “Ya Bizimdir Ya Kimsenin! (Şiir)”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 46, s. 16

Yayınlarında görülen Türk toplumuna has bir millilik heyecanı sosyal, siyasi ve askeri alanda olduğu kadar din ve inanç yönüyle de kendini göstermektedir. Yazılarda din ve inanç mefhumu, maneviyatın kaynağı olarak görülmektedir. Bununla birlikte, maneviyat ise kültür ile zenginleşerek toplumda bir inkişafın hazırlayıcısıdır. Oktay Aslana'ya göre din ve inançlar, milli terbiyenin sadece bir yönünü oluşturur: “*Yalnız, dine dayanan ve kültürle beslenmeyen bir terbiye çok defa tek taraflı olmaya ve dar bir çerçeve içinde kalmaya götürüyor... Kendi kültürümüz, sanatımız ve tarihimizden uzak kalırsak Türklüğümüzü nasıl anlayabiliriz? Gündelik gazeteler ve haftalık yayınlar milli bir kültür temeline oturmadığı için, bunların çeşitli meseleleri karmakarışık ele almaları bir kör dövüşünü andırıyor... çeşitli yollardan çareler aranıp gençliğe milli kültür duygusu, bilgisi ve şuuru vermek hususunda hiçbir fedakarlıktan kaçınılmaması gereken bir mesele olduğunda şüphe yoktur.*”¹⁶⁵

Türk Kültürü dergisi, millet üzerine temellendirdiği tüm kurumsal oluşumları Türk milli kimliğinin varlığına payanda, birer destek unsuru olarak görürken, hiçbir müessesenin milletin milli kimliğini kendi kalıbına dönüştüremeyeceğini ısrarla savunmaktadır. Siyasi otorite olan devlet, hegemonya inşaa edici bir yapı değildir. Aksine milli kimlik değerlerini yaşatmak için bir aracı kurumdur: “*Basiretli bir devlet siyasetinin asla gözden uzak tutamayacağı husus, maddi imkânları manevi varlığı besleyecek, kuvvetlendirecek tarzda, yani iktisadi alandaki çalışmaları manevi değerlerin ruhuna ve gelişme istikametine uygun olarak tanzim etmektir. Çünkü aslolan manevi varlık olup, maddi imkânlar onun emrinde birer vasıttan ibarettir...*”¹⁶⁶ Görüldüğü üzere devlet siyasetinin Türk milliyetçiliğine bağlanması ve bunun da dini ve manevi değerlerden uzak kalmaması yayınlarda sıklıkla gözlenen millet temelli yönetim felsefesinin bir yansımasıdır.

¹⁶⁵ Oktay Aslanapa, “Gençliğin Milli Kültür ve Sanatla İlgisi”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 43, s. 11-12

¹⁶⁶ İbrahim Kafesoğlu, “Devlet Siyasetimizde Milliyetçilik”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 39, s. 1-4

Dergide, Türkiye toplumunun çağı yakalama ve modernleşmesinin kendi asli değerlerine sahip çıkmakla mümkün olacağı fikri hakimdir. Türkiye devletinin ve toplumunun çağdaş seviyeye ulaşması, Atatürk'ün koyduğu ve yeni nesile miras bıraktığı en önemli hedeftir. Ancak bu seviyeye çıkmak, toplumun kendine has değer ve karakterinden uzaklaşması demek değildir. Bu doğrultuda Türk milletine örnek olması için, Atatürk'ün şu sözlerine atıf yapılarak değişen ve gelişen iki toplum örneği veriliyor: *“Asya ve Avrupa’nın iki çalışkan milleti Japonlar ve Almanlar kendi geleneklerinden hiçbir taviz vermezler, fakat milli geleneklerine bağlılık onların ilerlemelerine, yeniliğe, yaratıcılığa mani olmaz. Zaten bunun aksi taklitçilikten öteye geçmez, başkalarından her gördüğünü kaparı, kendi haslet ve meziyetlerini, adetlerini unutanlar, terk edenler zamanla benliklerini de kaybederler ve hiçbir itibar görmezler...İlim ve fen nerede ise orada olacağız. Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir... Asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz”*¹⁶⁷

Köklü olduğu kadar dünya uygarlığına büyük katkılar sunduğu vurgulanan Türk kültür ve medeniyeti, bazı itibarsızlaştırıcı ithamlarla karşılaşmıştır. Türk toplumunu ve ortaya koyduğu eserleri küçümseyen bazı şarkiyatçılara karşı Halil İncik şu sözlerle itiraz geliştirmiştir: *“Avusturyalı bilgin Menghin ‘Türklerin cihan tarihindeki hissesi tahdit edilemez. Türk tarihinin cihan tarihini büyük tekâmüle sevk eden bir kuvvet olduğuna şüphe yoktur.’ demiştir. Atatürk için bu ifade netice kazanılmış bir meydan muharebesi kadar değerli idi...”*¹⁶⁸

İncik, Türk tarihinin araştırılmasında ve Türk milletinin ne derece dünya uygarlığına katkılar sunan bir geçmişe sahip olduğunun ortaya koyulmasına Atatürk'ün verdiği önemi ise şurada anlatıyor: *“Tarihimizin ve dilimizin karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründeki analıklarını reddolunmaz ilmi belgelerle ortaya koydukça, yalnız Türk milleti için değil*

¹⁶⁷ Nejat Göyünç, “Atatürk ve İstiklal”, *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 26, s. 2

¹⁶⁸ Halil İncik, “Türk Tarihi ve Atatürk'te Tarih Şuuru”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 7, s. 6-11

ve fakat bütün ilim âlemi için dikkat ve intibahı çeken kutsal bir vazife yapmakta olduklarını emniyetle söyleyebilirim... Tarihi bu derece tarafgirlikle, bu derece kör bir kinle tahrif edilmiş, yağmalanmış bir millet gösterilemez... Avrupa'da hala Türk'ün her türlü terakkiye hasım bir adam olduğu, manen ve fikren inkişafa gayr-i müsait bir âdem olduğu zannedilmektedir. Bu azim bir hatadır... İşte Avrupa'da mütemadiyen mücadele ettiğimiz bu zihniyet mevcuttur..."¹⁶⁹

Binlerce yıllık insanlık tarihinde halk topluluğu olmaktan öteye gidememiş insan grupları çoktur. Bir arada yaşamının kültürel değerlerini ilk keşfedenler ilk milletleşenler olmuştur. Türk milleti, bu meselede öncü toplumlardan biridir. Değerlerini millileştiren, bir yönetim felsefesi kurarak siyaseten kurumsallaşan toplumlar bunu tarihlerini millileştirerek yapmışlardır. İncalcık'ın, Türk tarihinin incelenmesinde Atatürk'ün duyduğu arzu konusunda Kafesoğlu şöyle bir ekleme yapmaktadır: *"Atatürk, dünya Türkleri tarihinin 'ana hatları' nı yazdırmış bütün Türklüğün ilmi yollardan incelenmesi için kongreler toplamış, yerli-yabancı mütehassısların tebliğlerini dikkatle takip etmiş, nihayet Türk kültür ve medeniyetinin olanca parlaklığı ile ortaya çıkarılması için Türk Tarih Kurumu'nu tesis etmiş ve ayırdığı para ile milli tarih araştırmalarında ilk feyizli çıkışı açmıştır."*¹⁷⁰

Dergieki genel fikre göre, kültürün bir ideal olarak takibi, dar sınırlara kapanarak değil; evrensel medeni değerlerin milli kimlikle sentezi neticesinde yapılabilir. İncalcık bu noktada, kültürel bağınazlık ve saplantının Türk milletini ileriye götürmeyeceği fikrinden hareketle yine Atatürk'ün şu ifadeleriyle bir açıklama getirmek istiyor: *"Milli kültürün her çıkışında açılarak yükselmesini Türk cumhuriyetinin temel direği olarak temin edeceğiz... Her kavmin mevcudiyeti, kıymeti, hakk-ı istiklali malik olduğu ve yapacağı medeni eserlerle mütenasiptir."*¹⁷¹

¹⁶⁹ Halil İncalcık, a.g.e. s. 6-11

¹⁷⁰ İbrahim Kafesoğlu, "Millet Atatürk Beraberliği", *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 4, s. 3-4

¹⁷¹ Halil İncalcık, "Türk Tarihi ve Atatürk'te Tarih Şuuru", *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 7, s. 9

Devrin şartlarının konjonktürel etkisi dergide bazı konuların sıklıkla işlenmesini gerektirmiştir. Bunlardan biri milliyetçiliktir. İbrahim Kafesoğlu, milliyetçiliğin yanlış tefsir edildiği düşüncesiyle, bu meselenin Türkiye toplumunun bir numaralı sosyal problemlerinden biri olarak değerlendirmektedir: “*Milliyetçilik meselesini, Türkiye sosyal problemlerinin birincisi saymak mümkündür. Çünkü bu mevzu hal çareler aradığımız milli ve içtimai davalarımızın mihrak noktasını teşkil etmektedir...Türkiye’de bir mukadderat meselesi ehemmiyetini kazanmış olan milliyetçilik, ilk manasıyla alındığı takdirde toplum; huzur, sükûn ve güvene; Türklük, bir buçuk yüzyıldan beri hasreti çekilen ve artık milli vicdanda vahdetleşen ana-gayeye; hür, mesut ve demokratik düzene kavuşabilir... dünya döndükçe milliyetçilik ve Türk milleti yaşayacak...*”¹⁷² Bu ifadeler, 70’li yıllarda ölümcül çatışmaya dönerek bir iç savaşı patlak veren şartların doğmasında, komünist-sosyalist ideolojinin saldırgan tutumunun yanı sıra, milliyetçiliğin katı savunmacı-sahiplenici tavrının da etkili olduğunu düşündürmektedir.

Derginin milliyetçilik konusunda koruyucu bir tavrının olduğu malumdur. Şimdiye kadarki paylaşımlardan görüldüğü üzere Türk Kültürü dergisi, dönemin ideolojik kutuplaşma ortamında milliyetçilik fikrinin âdeta bir merkez savunma üssü gibi hareket etmektedir. Zaten bu dönemde yaşanan tartışmaların merkezinde bu kavram sıklıkla yer almaktadır. Dönemin yoğun eleştiri ve övgüleme kavgası arasında milliyetçilik fikrine yöneltilen bir eleştiriye şu örnek verilebilir: “*Milliyetçilik artık eskimiş, devrini kapamıştır. Böyle köhne fikirler Türk toplumunun ilerlemesini engeller, üstelik milleti ırkçılık ve Turancılığa götürür. Bunu önlemek için milliyetçiliği yıkmak lazımdır!*”¹⁷³ Bu değerlendirmeye karşı, şu ifadelerle itiraz geliştiriliyor: “*Sevgi esasında gelişen milliyetçilik duygusu beşeri bir unsurdur...İnsanlığın tarihi, milli dayanışmaların husule getirdiği, daima daha iyiyi, daha mükemmeli, daha faydalıyı arayıp bulmak alanında asilane rekabetlerin hikâyesidir. Bu sebeptendir ki bütün medeni milletler vatanperver ve*

¹⁷² İbrahim Kafesoğlu, “Milliyetçiliğin Yanlış Tefsirleri”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 7, s. 1-5

¹⁷³ Kafesoğlu, “Kültür Milliyetçiliği”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 5, s. 1

milliyetçidir.”¹⁷⁴ Milliyetçiliği eleştiren kesimin sıklıkla başvurduğu ırkçılık ve faşizm suçlamalarına karşı dergi, ırkçılığı reddetmekte ve millet bilincine ulaşan her toplumun haddizatında milliyetçi olduğunu belirterek milliyetçilik tartışmalarında savunmacı tarafta yer almaktadır. Böylelikle milliyetçi düşüncenin Türk toplumun milli kimliğinin bir parçası olduğu yaklaşımı işlenmektedir.

4.4.DIŞ TÜRKLER

Dış Türkler konusu Türk Kültürü dergisinin sıkça paylaştığı bir meseleyi gündeme getirmektedir. Türkiye dışında yaşayan birçok Türk vardır. Türkiye dışındaki Türk topluluklarını ifade etmek için kullanılan bu tabir, yayınlarda özellikle o dönem için Sovyet Rusya tahakkümünde bulunan Batı Türkistan ve Çin hakimiyetinde bulunan Doğu Türkistan halkları için kullanılmaktadır. Konunun genel çerçevesine göre, Türkiye dışındaki Türk halklarının, bağımsız ve özgür bir şekilde kendi kültürlerini ve inançlarını yaşamaktan mahrum durumda olduklarına dikkat çekilmektedir. Türk toplumları, hâkim siyasi yapı ve ideoloji tarafından sürekli sömürülmekte ve kültür asimilasyonuna maruz bırakılmaktadır.

Dış Türkler konusunda bahsi geçen bölgelerde Batı ve Doğu Türkistan esareti dışında yaşayan başka Türk toplumlarına da eğilinmektedir. Bunlardan bilhassa Balkanlar’da yaşayan Türklerin ağır bir kültür tahribatı sorunuyla karşı karşıya olduğu vurgulanmaktadır. SSCB’de yaşayan Türkler, rejimin kültürsüzleştirme politikasından etkilenmektedir. Bu coğrafyada yaşayan birçok Türk, kendi dilinden ve milli kültüründen koparılmaktadır. Bu durum Türkiye ile anavatan Türkleri arasındaki bağı zayıflatmakta ve milli kültür bütünlüğüne zarar vermektedir. Bu durumu sürekli gündeme getiren Türk Kültürü dergisi, Türkiye dışında kalan Türkleri, milli kimlik kavramının yaşayan birer sancısı, duyulan bir hüznü olarak kabul ettiği gözlenmektedir.

¹⁷⁴ Kafesoğlu, a.g.m.s.2

Dönemin en güçlü iki devletinden biri olan Sovyet Rusya'nın kontrolünde olan birçok Türk topluluğu, komünist rejim tarafından yoğun bir kültürsüzleşme propagandasına tâbi tutulmaktaydı. Yayınlarında bu konuya geniş bir yer ayıran dergi, Sovyet Rusya yönetiminin Türkistan diyarında uyguladığı ağır kültürsüzleştirme politikasını çok sert bir şekilde eleştirmektedir. Bu doğrultuda, Türkistan ahalisinin kültür bunalımına girmesindeki en büyük etkenin, Sovyet rejiminin temeline payanda olan komünist/sosyalist ideolojinin getirdiği kültürsüzlük fenomeni olduğuna vurgu yapılmaktadır. Buradan hareketle sosyalist ideolojinin değerler sistemi incelenmekte ve komünist kültürün ne anlama geldiği tartışılmaktadır: *“Sosyalist rejimlerin birer değer sistemi olarak kültüre ne ölçüde mal olduğu meselesi büsbütün karışıktır; buralarda sosyalizmin daha ziyade azınlık iktidarlarına meşruiyet sağlamak üzere kullanıldığı anlaşılmaktadır.”*¹⁷⁵

Dergide, Sosyalizmin kültürel anlamda tektipleştirici yapısına değinilirken, milli devletlerin kültürel değerlere olan bağlılığına ve devleti meydana getiren iki ana aktörün ne olduğuna dikkat çekiliyor: *“Maddi devlet siyasidir, manevi devlet ise dini, ahlaki, estetik ve felsefi değerlerin meydana getirdiği milli bir bütündür. Maddi devlet ile manevi devlet, kuvvetini birbirinden alan bir birlik ve beraberliğe ulaştığı gün, Milli Devlet mefkûresi gerçekleşmiş olur.”*¹⁷⁶

Komünist Rusya'nın, 1917'den sonra geniş topraklarında yaşayan etnik gruplar üzerinde ağırlaşarak devam eden politikası, konuya çok hakim olmayan bir tarih araştırmacısının dahi bildiği tarihi bir malumdur. *Dış Türkler* bahsinde bu konuyu sıklıkla işleyen Türk Kültürü dergisi, Sovyet Rusya'nın kültürel emperyalizm yahut kültürsüzleştirme hareketine karşı net bir tavırla yaklaşmaya devam etmektedir: *“...Ruslardan gayri milletler için milliyet ve din konusundaki inanışlarına gericilik, yobazlık damgası*

¹⁷⁵ Erol Güngör, “Yabancı Kültürler Karşısında Milli Kültür”, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 190, s. 8

¹⁷⁶ Sadık Tural Kemaloğlu, “Milli Destanlarımız Üzerine”, *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 90, s. 28-29

vurulmuştur. Bir yandan enternasyonalizmi savunan öte yandan da Panslavist siyaset güden komünist Rusya, etnik grupların ve bilhassa Türklerin aralarında yarattığı değerler sistemine ait destan, ağıt, türkü, masal gibi mahsullere Panislamizm ve Pantürkizm ülküleri taşıdığından komünizmi başarıdan (!) alıkoyacağını ileri sürüyordu.”¹⁷⁷ Türk destanları, komünist rejimin kültürsüzleştirme politikasına taban tabana zıt bir kültür ürünü olduğundan, Sovyet yönetimi bu destanları Pantürkist söylemin ana kaynağı olarak değerlendirmiş ve bunlara yönelik deformasyon çalışmaları başlatmıştır. Türk Kültürü dergisinin, bu tip propaganda ve aksiyonları sert biçimde eleştirdiği görülmektedir.

Rusya Türklerinin kültürel anlamda birlik ve beraberliğini sağlayabilmek adına yapılması gereken çalışmalar tartışılırken, İsmail Gaspıralı'nın gazete faaliyetlerine atıf yapıldığı bir yerde şöyle deniyor: “*Gaspıralı İsmail Bey, 10 Nisan 1883'te Kırım'da Tercüman Gazetesi'ni çıkardı. Gazetesinde, Rusya'daki Müslüman halkların kültür birliği için, (dil birliği, gaye ve iş birliği)ni zaruri görüyor...Eski kültür hazinemizden habersiz, köksüz ve sığ bir nesil yetişiyor.*”¹⁷⁸

Kültürel asimilasyon politikasının yalnız Sovyet Rusya değil komünist Çin rejimi tarafından da sürdürüldüğü vurgulanmaktadır. İlgili yazılarda bu iki devletin bölgede en çok önemseddiği hususun, kültür farklılığını ortadan kaldırmak olduğuna dikkat çekilmek isteniyor: “*Kılıç ile alınan ve kılıç ile tutulan müstemlekelere karşı kültür kılıcı da çekildi. Rusya ve Çin, Türk ülkelerinden müteşekkil müstemlekelerinde, kültür savaşı açtılar. Maksat Türk boylarının kendi din ve milli kültürlerine olan hissi ve fikri bağlarını kesip, onları avare bırakmak ve artık boş kalan gönüllerini komünizm mefkûresine bağlamak idi.*”

¹⁷⁷ Bkz. Fahrettin Kırzioğlu, *Dede Korkut Oğuznameleri*; Sadık Tural, a.g.m. s.39;

¹⁷⁸ Mehmet Eröz, “Türk Dili ve Milli Kültür”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45, s. 76-78

Sovyet Rusya ve Çin'in kültürel emperyalizmi esas alan asimilasyon politikasına dair Emel Esin, "müstemlekeci devletler" parantezinde SSCB ve Çin güçlerinin gaye ve yöntemine değiniyor: "...Her müstemlekeci devlet, yok etmek istediği mazlum milleti, ilk önce öz dilini, tarihini, yani milli mevcudiyetinin idrakinin köklerini unutturmak ister."¹⁷⁹

Sovyet Rusya'nın Orta Asya Türk halklarının kültürlerini unutturma çabasının bir örneği de Türklerin literatürde bilinen en eski sözlü/yazılı kültür ürünlerinden olan *Dede Korkut Hikayeleri* üzerinde yapılan tahrif faaliyetleridir. Türk destanlarına yönelik SSCB'nin tahrif girişimleri bununla da sınırlı değildi. Millete Türk ve İslam kültürünü hatırlatan ne varsa hepsi Sovyet rejiminin ağır tahrif ve baskısıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu konuda Türk Kültürü dergisinin verdiği bilgiler tarihe bir not düşmek bakımından önemlidir: "Kısaca, Müslümanlığı kabul eden Türklerin bütün ahlaki, sosyal ve estetik müesseseleri gibi, edebiyatı da İslam'la birleştiğinden *Dede Korkut Hikâyeleri*, bu derin imtizacın değerleri ile bezenmiştir. İşte Moskova'nın aslında tamamıyla masum bu halk hikâyelerini yasak kitap ilan edişindeki sebep de budur."¹⁸⁰

Destanlara yönelik kültür tahribatının merkezinde, *Dede Korkut Kitabı*'nın yasak ilan edilerek 'gömme töreni' ile ortadan kaldırılması mevzû yer almaktadır. Sovyet rejiminin, Türk milli kültürünü tahrif için başlattığı edebi eserlerin tahribatına dair şu bilgiler dikkat çekicidir: "Rus olmayan milletlerin milli edebiyatlarını şiddetle tenkit eden bir hareket... Bu hikâyeler, 'menfi tesir yapan, anti popüler, politikaya aykırı, zararlı eserler' den sayıldı; 2 Ağustos 1951'de *Pravda* gazetesinde bu hikâyeler hakkında şiddetli bir tenkit yazısı çıktı. Bu yazıda 'Uzun zamandan beri zararlı ve aksi tesir yapan kitap, *Dede Korkut*, Azerbaycan'da milli hikâye kılığına bürünerek öğretildi. Bu kitabın sayfelerinde halkın milliyetçi, pantürkist görüşü, herhangi bir başka

¹⁷⁹ Emel Esin, "Türk Kültürü", *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 43, s. 37-38

¹⁸⁰ Nihat Sami Banarlı, "Rusya'da Yasak Edilen Kitap: *Dede Korkut*", *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 39, s. 65-66; yazarın konuyla ilgili kullandığı kaynaklar Bkz W. Barthold, Fuat Köprülü, *İslam Medeniyeti Tarihi*; Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*;

*şeye karşı meczubane bağlılığı medih yoluyla yayılmakta ve öğretilmektedir. Dede Korkut, Muhammed'in yağmacı harplerini medh ve halkı düşmanlığa, kan dökmeye sevk etmektedir.”*¹⁸¹

Meselenin bir başka yönü ise Türkiye’de dış Türkler mevzûnun ne derece tartışıldığı ve önemsendiğidir. Yurt dışındaki Türklere yapılan kültür tarhribatının Türkiye içinde de bazı maksatlı gruplar tarafından kasıtlı olarak yapılmak istendiği; hatta bunun Türkiye halkından saklanmaya çalışıldığı şurada ileri sürülmektedir: “... *mühim bir nokta da gerek İslam imanı gerek hazreti Muhammed aleyhindeki seviyesiz ve maksatlı neşriyatın, 1951’den bu yana Türkiye’de de sistematik bir şekilde çoğalmış olmasıdır. Aynı hadise, Moskova’nın Türklerde ne gibi faziletlerin yok olmasını istediğine de kesin delildir...*”¹⁸²

Dış Türkler meselesi, Türkiye halkını ne derece ilgilendiren bir meseledir? Bu soruya bir cevap niteliğinde İbrahim Kafesoğlu şunları söylüyor: “*Dış Türkler, Türkiye için bir kuvvet ise, Türkiye de dış Türkler için bir ümittir. Ümitle kuvvetin birleştiği ‘Bütün Türklük’ deyiminde Türk dünyasının mukadderat birliği en veciz ifadesini bulur... İstenen şey, milli menfaatler icabı, makul ölçüde kültür bağlarını muhafaza yoluyla beraberlik şuurunu uyanık tutmaktan ibarettir.*”¹⁸³

Türk Kültürü dergisinin dış Türkler bahsine bakışı, meseleyi sahiplenici bir yaklaşım göstermektedir. Bütün Türklük, dünyadaki her Türkün aynı kültür kaynağından çıktığını varsayan bir bütünlüğü işaret eder. Bu doğrultuda Türk toplulukları arasındaki tarihi ve kültürel bağlar, ilmi icaplar dairesinde meydana çıkarılmalı, Türk dünyasında şuur birliği canlandırılmalı; nihayetinde kültür emperyalizmindeki milyonlarca Türkün perişan durumuna bir dur denilmelidir. Türkiye halkı ve devleti yapılan bu haksızlığa karşı sesini yükseltmelidir.

¹⁸¹ Banarlı, *a.g.m.* s.65

¹⁸² Banarlı, *a.g.m.* s. -66

¹⁸³ İbrahim Kafesoğlu, “Bütün Türklük”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 8, s. 1-2

Türk destanlarının Sovyetler Birliği'nde uğradığı takibat ve tahrifata Türk Kültürü yazarlarından Abdülkadir İnan sıkça yer vermektedir. Sovyet Rusya rejiminin destanlara uyguladığı yöntemlere bakıldığında ne derece bir kültür asimilasyonu yapılmak istendiği anlaşılabilir. İnan'ın verdiği örnekler, gerçek manada bilimsel ürün ortaya koymak isteyen Rus bilim adamlarının da ciddi baskı altında olduğunu göstermektedir. Sovyet Bilimler Akademisi'nde yapılan destan araştırmalarının önemli bir kısmının Türk destanlarıyla ilgili olduğu düşünüldüğünde, İnan'ın söyledikleri daha iyi anlaşılır: “*Bu incelemeler arasında çok değerli etütler bulunduğu gibi Türk destanlarının milliyetçilik ve Pantürkizm ideolojisinin kaynakları olduğunu iddia ederek bunların Türk boyları arasına yayılmasını durdurmayı teklif edenleri de vardır... Bunlardan Türk tarihine veya destanlarına karşı tarafsız, müspet etüt hazırlayanlar derhal Moskova'ya çağrılıp cezalandırılırlar. Kırgızların Manas destanı üzerine müspet etüt yapan S. M. Abramson, Moskova'ya çağrılıp Akademide yargılandı, eserini yalanlamaya zorlandı...*”¹⁸⁴

Öte yandan, Türk destanlarının tahrip edilmesine destek olan bazı kimselerin de Türk olduğuna dikkat çeken İnan: “*Destanlarımızın zararlı ideoloji kaynağı olduğunu yalnız Rus milliyetçi ‘bilginleri’ değil, bizim siyasetçilerimizden de iddia edenler çıkıyor... Azerbaycan'ın bu devirde ileri gelen devlet adamı ve Akademi yayınlarında ‘ilmi’ yazılar yazan Bagirov, Dede Korkut Kitabı hakkında, ‘ Bu kitabı gerici, halk düşmanı milliyetçilik zehri ile dolu, Panislamist bir kitaptır’ diyor.*”¹⁸⁵ diyerek meselenin üzücü bir tarafına da dikkat çekmektedir.

İşin enteresan tarafı, tahrip edilmek istenen Türk eserlerinin Çarlık Rusya zamanı akademiasının birer ürünü olmasıdır. Her biri milli kültürün çok değerli aynası olan Türk destanları, Sovyet asimile etme politikasından etkilenen Türk unsurundan biridir: “*Hâlbuki bu hikâyeleri çarlık devrinde Akademiye bağlı kurumlar tarafından neşir ve tecrübe edilmişti... Kırgızların*

¹⁸⁴ Abdülkadir İnan, *Milli Destanlarımız Üzerine İnceleme ve Araştırmalar*, Türk Kültürü , 1963, Sayı 7, s. 25

¹⁸⁵ İnan, *a.g.e.*, s. 25

400.000 beyitli ‘Manas’ destanı da 30 yıllık mücadeleden sonra bu son yıllarda bölüm bölüm basılmaya ve Rusçaya tercüme edilmeye başlandı. Bu destana karşı Rus ‘bilginleri’nin ileri sürdükleri iddia Bagirov’un Dede Korkut Kitabı hakkında söylediklerinin aynı idi: Bu destan Panislamizm ve Pantürkizm ideolojisi unsurları ile tahrif edilmiş imiş... Bu destanın hepsinin neşrine teşebbüse geçilmiş ise de ‘ Pantürkizm ve Panislamizm unsurlarından’ temizlenmesi şart koşulmuştur.”¹⁸⁶

¹⁸⁶ İnan, a.g.e., s. 25

5. BÖLÜM

MİLLİ KİMLİĞİN MİMARİ VE İNŞA ARAÇLARI

Türk Kültürü dergisinin milli kimliğe olan bakışını ortaya koyabilmek için yalnızca toplumsal tabana odaklanmak yeterli değildir. Milli kimliğin oluşum ve inşaa araçlarına da bakmak gerekir. Dergide bu inşaa araçlarına bakıldığında tartışmaların odağı olan üç kavram öne çıkmaktadır: Milli Kimliğin Mimarı Olarak Ziya Gökalp, Milli Kimliğin Bir İnşaa Aracı olarak Eğitim ve yine Milli Kimliğin İnşaa Aracı olarak Sanat. Her ne kadar milli dil kavramı da kimliği meydana getiren en önemli unsurlardan biri olsa da, Türk Kültürü dergisinde dil bahsine çok geniş bir yer ayrılması ve apayrı bir önem verilmesi dolayısıyla onu bir sonraki bölümde incelemek daha doğru görünmektedir.

Gökalp başlığı altında, Ziya Gökalp'in milli kültür ve medeniyet dairesinde sahip olduğu fikirleri, birçok yazar tarafından söyleyeceklerine bir dayanak noktası olarak yazılara taşınmıştır. Türk Kültürü dergisinde Ziya Gökalp figürü çok güçlü bir etkiye sahiptir. Birçok yazıda onun fikirleri, şiirleri paylaşılmış ve verilmek istenen mesaja referans alınmıştır. Makalelerde, Gökalp ile M. Kemal Atatürk arasında bir köprü kurulduğu görülürken, bu ilişki teorisyen-pratisyen bağlamında ele alınmaktadır. Ayrıca Gökalp'in kendi kaleminden yazılarına, üniversite ders notlarına, şiir ve sözlerine sıklıkla yer verilmektedir.

Eğitim konusu dergide sıkça tartışılan meselelerden biridir. Türk kimliğinin oluşumunda en tesirli faktörlerden biri olan eğitim, kültür politikası ile yakından ilişkili bir tartışma konusu olarak ele alınmaktadır. Eğitimde kullanılan dil, ders müfredatı, milli ve tarihi değerlerin öğretimi tartışmanın esas konusunu teşkil etmektedir.

Türk Kültürü dergisi, şiir, edebiyat, tarihi eserler bağlamında *sanat* konusuna da yer vermiştir. Türk tarihinden kesitler veren şiirler, milli kimlik ve milli kültür öğelerini yansıtan hikâye ve edebi metinler sanat başlığı altında inceleyeceğimiz pasajları içermektedir. Milliyetçi fikirlerin temsilcilerinden Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp gibi fikir sanatçılarının şiirleri, makalelerde çokça yer almıştır. Türk sanatsal kimliğinin esas unsuru olarak görülen Halk Edebiyat'ından bol bol paylaşımlar yapılmıştır. Böylece milli kimliğin bir inşaa aracı olarak şiir ve edebiyat arka planında sanat bahsine yönelinmiştir.

5.1. MİLLİ KİMLİĞİN MİMARİ GÖKALP

Medeniyet ve kültür (hars) perspektifinde tartışılan konularda sıkça Ziya Gökalp'in fikirlerine başvurulmuştur. Medeniyet nedir? Kültür nedir? İkisi arasında nasıl bir fark vardır? Türk milli kimliğinin oluşumunda kültür ve medeniyet kavramları nasıl değerlendirilebilir? Bu soruları soran dergi yazarları, esasında Türk milli kimliğini meydana getiren faktörleri incelemektedir.

Kültür kavramı, medeniyet olmadan tek başına noksan kalan bir mefhumdur. Medeniyet ise kültürsüz olmaz. Haddizatında ikisi birbirini tamamlayan unsurlar olduğu için hep birlikte anılırlar. Adeta iç içe geçmiş kümeler gibidir. Medeniyet uluslararası bir niteliğe sahipken, kültür daha öznel ve tekindir. Başka bir deyişle medeniyette genellik, akıl ve bilim öne çıkarken, kültürde hususilik, duygu ve estetik göze çarpar. Her kültür bir medeniyet dairesine katılır. Bu bakımdan medeniyet, kültürler üstü bir mefhumdur.

Türk milli kültürü, farklı dönemlerde farklı medeniyetlerin eksenine girmiştir. Gelineen noktada Türkiye, Batı medeniyeti dairesine yakın görünmektedir. Dergideki genel kanağe göre, modernleşme bir hedeftir; ancak kültürel bozulmaya sebep olmamalıdır. Milli kültür unsurları, modern medeniyetler zümresine hâkim olan akıl ve bilimin gerçekliğiyle uyumlu

olmalıdır. Çağdaş medeniyetin gerisinde kalmış bir milli kültür, tek başına bir anlam ifade etmez. O bakımdan medeni seviyenin gereklerine ayak uydurmak gerekir. Öte yandan, modernleşme yolunda öz kültürü kaldırıp bir kenara atmak yanlış bir netice doğuracaktır. Medeniyet ve kültür öyle bir dengede tutulmalıdır ki millet hem benliğini kaybetmemeli hem de çağın gerisinde kalmayan bir üretkenlikte hareket edebilmelidir.

Kültür ve medeniyet konularında ortaya koyduğu eserlerle Türk milli kimliğinin muhtevasını ve yapısını belirleyen Ziya Gökalp'e, Türk Kültürü dergisindeki yazılarda önemli bir yer ayrılmıştır. Cumhuriyetin temelinde yatan milliyetçilik ve demokrasi mefhumlarının fikrî alt yapısını inşaa eden Gökalp, meşrutiyet'e vurgu yaparak bir anayasa oluşturmada önce, milli kültürün öznesi olan Türk milletinin psikolojisini incelemek gerektiğini şu sözleriyle belirtiyor: *“Türkiye’deki inkılap, Türk milletinin içtimai hayatına, milli ruhuna uygun olmalı... İyi bir Kanun-i Esasi yapabilmek için evvelilerde Türk milletinin psikolojisini ve sosyolojisini tetkik etmek lazım.”*¹⁸⁷

Ziya Gökalp'in, Türk inkılabının fikir babası olduğu fikrinden hareketle, modernleşme ve milliyetçilik mefhumlarını merkeze alarak yeni Türk devletinin teorik alt yapısını meydana getirdiğine dair bir yerde şöyle değinilmektedir: *“Batılılaşma, demokrasi, siyasi ve iktisadi istiklal ve laiklik gibi, Türkiye’deki başlıca fikir cereyanlarını en iyi ifade edebilmiş olan Ziya Gökalp’ten tatbikatta bazı yönlerden sapmalar olmuşsa da, Türkiye’deki yenileşme hareketlerine, daima onun ana davalar karşısındaki düşünce üslubu hakim olmuştur...Gökalp, Türk inkılabının fikrî mimarıdır...”*¹⁸⁸

Medeniyet ve kültür mefhumlarını karşılaştıran Gökalp, kültürsüz bir medeniyetin olamayacağını, medeniyet olmadan da kültürün oldukça fakirleşeceğini belirtmektedir. Kültürün değişen ve gelişen bir mefhum

¹⁸⁷ Zeki Ömer Duru, “Gökalp’ten Atatürk’e”, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 193, s. 13-21

¹⁸⁸ bkz. Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, Ötüken yay.İst. 2015; Duru, *a.g.m.*, s. 13-16,

olduğu kabul edilirse, zamanın gerisinde kalmış günün ihtiyaçlarına ters düşen bazı kültür unsurlarının değişmesi gerektiği ortadadır. Bu doğrultuda Atatürk'ün, çağdaş medeni unsurların gerisinde kalmamak için inkılaplar yoluyla geri kalmış kültür unsurlarının değişebileceği fikrine dergide şöyle değinilmiştir: *“Atatürk ‘Devrimcilik’ veya ‘İnkılapçılık’ı ‘gelişme yolunda bir değişme anlamında anladığı içindir ki, yeni Türk cemiyetinde ilerleme yönünde değişimlerin meydana gelmesi, yani yeni kültür unsurlarının alınması ve cemiyetçe kabul edilebilmesi için, geleneğe bağlı kültürümüzden birçok yetersiz kültür elemanlarının terk edilmesi gereği üzerinde ısrarla durmuştur.”*¹⁸⁹

Medeniyet ve kültür ayrımı üzerinde durmaya devam eden Ziya Gökalp, akıl ve bilimin yönlendirmesiyle oluşan ortak birikimin medeniyeti oluşturduğunu, bu ortaklığın ise her milletin anlayışına farklı yansımalarının kültürü ortaya çıkardığını anlatıyor: *“İşte, milletlerin medeniyette müşterek olmaları, onlar için de ‘akılda tarık’ın bir olmasından ve harsta ayrı bulunmaları, onlar için de ‘zevk’in ve meşrebinden hususi bulunmasından ileri gelmiştir.”*¹⁹⁰ Hars ve medeniyet farkını ortaya koyduktan sonra, Osmanlı batılılaşmasında bir dönüm noktası olan Tanzimat olayının, çağdaş medeniyet unsurlarına yönelmek yerine, bilhassa kültür (hars) bağlamında transferler yapılmasının yanlışlığına dikkat çekmektedir: *“Biz, Tanzimatta, bu medeniyetten Avrupa medeniyetine geçerken, yalnız akıl ve mantığımızı, fenniyye ve usullerimizi değiştirecektik; Avrupa’dan, yalnız yeni medeniyetin derslerini alacaktık. Fakat Tanzimatçılar, medeniyetten başka bir de hars olduğunu bilmedikleri için, garplaşmak ameliyesini, milli şahsiyetimizin en derin menbalarına kadar teşmil etmek istediler. İşte Tanzimatçıların en büyük hatası budur.”*¹⁹¹

Gökalp, dergide bir medeniyetin üstünlüğünü kabul edip benimsemenin, kültür travmasına neden olmaması ve milli harsın daima korunması

¹⁸⁹ Duru, a.g.m., s. 17-21

¹⁹⁰ Ziya Gökalp, “Asri Aile ve Milli Aile”, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 178, s. 34-38

¹⁹¹ Gökalp, a.g.e., s. 34-38

gerekliliğini de şöyle anlatıyor: “Evet, Avrupa medeniyetine ciddi bir surette gireceğiz. Fakat o medeniyet içinde, biz, milli harsımızla, diğer Avrupalı milletlerden yine ayrı kalacağız... Avrupa medeniyetine girerken, milli harsımızın da teceddüt edeceğini kabul etmek ıktiza eder... biz medeniyet itibariyle Avrupa’nın bir tilmizi olmak mecburiyetindeyiz. Fakat hars itibariyle, tamamiyle müstakil olmaya çalışmalıyız.”¹⁹²

Dergide, Türk milli kültürünün siyasi ve sosyal kuramcısı olarak görülen Ziya Gökalp’in ortaya koyduğu medeniyet ve kültür eksenindeki fikirlerine sıkça yer verilmektedir. Gökalp’e göre, toplumun rasyonel ve duygusal olmak üzere birbirini besleyen iki ana melekesi vardır. Her toplumun hem rasyonel hem de duygusal bir karakteri vardır. Bir toplumun rasyonel tarafı, pragmatizm ve evrenselliği ön plana alan medeniyet düşüncesiyle paralellik gösterir. Diğer yandan, toplumun duygusal yönü ise, özgün kültür ve değer hükümlerinin bir yansımasıdır. Türk toplumunun uygar seviyeye çıkabilmesi için rasyonel tarafında inkişafa ihtiyacı vardır. Bu öyle birşeydir akli ve kalbi dengeyi kaybederse Türk milli kimliği bundan zarar görebilir: “Ziya Gökalp’e göre: ‘Bir kavmin vicdanında yaşayan kıymet hükümleri (jugements de valeur) nin toplamına, o kavmin kültürü denilir, terbiye, bu kültürü, o kavmin fertlerinde ruhi melekeler haline getirmektir. Bir kavmin zihninde yaşayan gerçeklik hükümleri (jugements de realite)nin toplamına o kavmin teknoloji (technologie)si denilir. Öğretim bu bilgileri o kavmin fertlerinde ruhi alışkanlıklar haline getirmektir.’”¹⁹³

Gökalp’in kıymet hükümleri olarak kavramlaştırdığı kültür, bir toplumun kimliğini oluşturmaktadır. Milli olan bir unsur o toplumun değer hükümlerinden bir parçaya sahiptir ve bu yüzden de millilik mefhumunu içeren her parça toplumsal kimliği oluşturan halkalardan birini temsil eder. Eğitim ve öğretim Gökalp’in kavramlaştırdığı milli terbiyenin alt dalları

¹⁹² Ziya Gökalp, a.g.m. s. 34-38

¹⁹³ Rıza Kardaş, “Doğumunun 101. Yılı Dolayısıyla Ziya Gökalp’te Kültür ve Medeniyet Anlayışı Üzerine Bir Deneme II”, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 174, s. 2-6; Ayrıca bkz. Orhan Türkdoğan, *Ziya Gökalp Sosyolojisinde Bazı Kavramların Değerlendirilmesi*; Ziya Gökalp, *Türkiye’nin Sosyal ve Kültürel Temelleri*

olarak kabul edilirse, bu iki yapının biri kıymet hükümlerine göre şekillenmesi gereken eğitimidir. Bahsedilene göre, eğitim bir metottur, bir üsluptur, bir öğretme şeklidir. Her milletin kendi kültürel kıymetlerinden feyzalarak ortaya çıkan bir öğretim yöntemidir. Bu açıdan, eğitim kesinlikle milli olmalıdır diyen Gökalp; diğer taraftan öğretilen muhtevanın evrensel medeniyet mefhumuna göre düzenlenen bilim ve teknik merkezli olması gerektiğini ilave eder. Yani terbiyenin iki aracı olan eğitim ve öğretimden birinin milli, diğerinin ise la-milli olarak icra edilmesinin gerekliliğini savunur: *“Kıymet hükümleri, her cemiyette başka türlü olduğu için, milli bir mahiyeti haiz olduğu gibi, onların toplamı olan kültür de millidir; o halde, kültürün çocukların ruhuna aşılmasından ibaret olan terbiyenin milli olması gerekir. Tam tersine, gerçeklik hükümleri ve onların toplamı olan teknoloji la-milli (milliyetle ilgili değil)dir, o halde fen ve tekniğe ait bilgilerin çocuklara öğretilmesi demek olan öğretimin de la-milli olması lazım gelir.”*¹⁹⁴

Gökalp’in ortaya koyduğu terbiye anlayışından bağımsız olarak, verdiği örneklerle bakılırsa üç farklı terbiye mekanizmasının geliştiği toplum tipi vardır. Bunlardan ilki iptidai toplumdur. Geri kalmış toplumlarda okur-yazar oranı düşüktür, cehaletin ağır basmaktadır. Öte yandan bunlar terbiyede kısmen milli ölçüyü yakalayan toplumlardır. Bir diğeri milletlerüstü anlayışa sahip toplumdur. Burada yalnızca uluslararası toplumun geleneksel değerine bakılır. Gökalp’in akıl ve teknoloji ile ilişkilendirdiği medeniyet yapısı bu toplum tipine has bir özelliktir. Bunlarda milli kimlik bilinci ise zayıftır. Ziya Gökalp’e göre, ikinci toplum tipi de tam anlamıyla milli terbiyeyi karşılamaktan uzaktır. Son verdiği terbiyenin toplum tipinde ise, milletlerarası gelenek ve değerlerin, milli kültür öğeleriyle uyumlu bir bütün haline getirildiği terbiye sisteminden bahsetmektedir. Buna tam anlamıyla milli terbiye ünvanını vermiştir. Türkiye toplumunun ve siyasal mekanizmasının hedefi bu tiplere ulaşmak olmalıdır.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Kardaş, a.g.m. s. 2-5

¹⁹⁵ Kardaş, a.g.e., s. 2-5

Ziya Gökalp'in kültür-medeniyet ekseninde vurgulamak istediği anafikre göre, kültür mefhumu, medeniyetin her millete olan yansımasının o milletin anlayışına göre şekil aldığıdır. Medeniyet kültürün bir üst kümesi gibidir. Her millet medeniyet mefhumuna birşeyler katmıştır. Bu kavramların ikili ilişkilerine bakıldığında biri diğerine göre özel ve dolayısıyla millidir. Millilik vasfı kültüre aitken, medeniyet milletlerarası evrensel değerlerin bir çatısı gibidir. Gökalp, şu cümlelerde kültür-medeniyet ilişkisini ayrıntılı olarak anlatıyor: “Kültür, bir milletteki dini, ahlaki, hukuki, lisani, estetik, iktisadi müesseselerin toplamı demektir... Kültür milletleri (Nations culturelles): Bir kavmin müesseseleri daha önce birlikte yaşadığı kavimlerle ortaktır. Böyle bir birliğe medeniyet zümresi denir ve bu ortak müesseselerin toplamına da medeniyet denir...Bir kavim milletlerarası medeniyetin müesseselerine kendi dil ve vicdanının rengini vererek, onları kendi ruhuna uydurmaya başladığı dakikada müstakil ve milli bir medeniyete yani kültüre malik olmaya başlar. Bu kavmin bütün manasıyla tam bir millet olması ancak bu yolda müstakil bir kültüre sahip olmasıyla kaimdir.”¹⁹⁶

Medeniyet ve kültür arasındaki ilişki üzerinde sıklıkla duran Türk Kültürü dergisi, medeniyet tarifini yaparken, kültür merkezli düşünerek, birçok milletin bir araya getirdiği teknik ve rasyonel gerçeklik hükümlerinin sonucu milletlerüstü bir medeniyet mefhumunun oluştuğuna vurgu yapıyor: “Medeniyet ise din, ahlak, estetik, teknik veya ilim karakteri arzeden ve geniş bir toplumun veya birbiriyle münasebette bulunan birçok toplumların bütün kısımlarıyla ortak, aktarılabilir mahiyetteki sosyal olayların karmaşık bir bütünüdür...” Rıza Kardaş, dergide kültür-medeniyet ilişkisini açıklarken, bu iki mefhumun aslında kompleks bir ilişki ağının büyük resmini meydana getirdiğini şöyle ifade ediyor: “İngiliz antropoloğu M.B. Taylor’un kültür tarifi (1871) ‘Kültür veya Medeniyet, toplumun bir üyesi olarak insan

¹⁹⁶ Kardaş, a.g.m. s. 6 Bkz. Ziya Gökalp, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri* ; Ziya Gökalp, “Bir Kavmin Tetkikinde Takip Olunacak Usul”, *Milli Tettebular Mecmuası*; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Cilt: II

*tarafından kazanılmış bilgi, sanat, ahlak, örf ve adet ile benzeri kabiliyet ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.”*¹⁹⁷

Ziya Gökalp *Hars* adıyla kavramlaştırdığı kültürün muhtevasını kısaca açıklıyor: “*Hars, halkın geleneklerinden, teamüllerinden, örflerinden, sözlü ve yazılmış edebiyatından, dilinden, musikisinden, dininden, ahlakından, estetik ve ekonomik mahsullerinden ibarettir.*”¹⁹⁸ Gökalp’e göre medeniyet, çeşitli kültürlerin ortak bir malıdır. Kültür, medeniyetin usul ve tekniğiyle belki gelişebilir; ama kazanılmaz, o zaten vardır. Bir toplumun dünyayı ve olayları algılama şekli medeniyetine göre değişir, zaman içinde bir toplum başka bir medeniyete ihda edebilir.

Kültür-medeniyet ekseninde geçen diyalogu farklı bir kavramla da açıklamak isteyen Ziya Gökalp, *Ümmet* mefhumunu ortaya atarak dini temelli bir üstkültür tanımı getiriyor: “*Yalnız bir millete mahsus olan müesseselerin toplamına kültür denir, yalnız bir ümmete mahsus bulunan müesseselerin toplamına da din adı verildiği gibi...*” Kültürün milli birlik ve bütünlüğün vazgeçilmezi olduğuna da değinen Gökalp, toplumu bir arada tutan çimento gibi bir yapıştırıcı, birleştirici olduğuna hükmediyor: “*Bir toplumun bütün fertlerini birbirine bağlayan, yani aralarında dayanışma husule getiren müesseseler, kültür müesseseleridir. Bu müesseselerin toplamı o toplumun kültürünü teşkil eder... Kültüre dahil olan unsurlar, ancak toplumun bütün fertlerinde duygu birliği yahut iş ayrılığı husule getiren, yani cemiyetin fertleri arasında dayanışma sağlayan müesseselerden ibarettir.*” G. M. Foster, *Traditional Cultures*’ü referans göstererek kültüre bir başka tanımlama daha getiren Rıza Kardaş, kültürü paylaşılan ve öğrenilen hayat tarzı olarak niteliyor: “*Kültür, aletler, teknikler, sosyal müesseseler, vaziyet alışlar, inançlar, motivasyonlar ve grupça bilinen değer sistemlerinin*

¹⁹⁷ Rıza Kardaş, “Doğumunun 101. Yılı Dolayısıyla Ziya Gökalp’te Kültür ve Medeniyet Anlayışı Üzerine Bir Deneme I”, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 173, s. 2-10; bkz. M.B. Taylor, *Primitive Culture: Researchs into the Development of Mithology*

¹⁹⁸ Bkz. Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*; Rıza Kardaş, a.g.m. s.3-4

*hepsinden ibaret bir toplumun üyelerince paylaşılan öğrenilmiş hayat tarzıdır.”*¹⁹⁹

Kültür ve dil, birbirini tamamlayan iki kavramdır. Dil mefhumu olmadan bir kültürden bahsetmek mümkün değildir. Bu iki kavram arasındaki ilişkiye de değinen Ziya Gökalp, halk dilini kültürel dil olarak tanımlarken, yazı dilini medeniyetin bir ifade aracı olarak kabul etmektedir: “*Bir milletin kültürünün zarfı konuşma dilidir, medeniyetinin zarfı yazı dilidir.*”

Türkiye’nin son iki-üç yüz yılda yüzünü Batı medeniyetine çevirmesi konusunda, bir başka medeniyet dairesine katılmanın kültür bunalımına yol açma ihtimalinden bahsederken, medeniyet mefhumunun kültüre aşılmasıyla bu riskin ortadan kalkabileceğini ileri sürüyor: “*İki dilli milletlerde kültür ile medeniyet birbirine karışmazlar, birbirine yabancı kalırlar. Hâlbuki medeniyet, kültür ağacına aşılmadıkça bütün çiçeklerini açamaz. Kültür ağacının kökleri, milletin bağrında, kalbinde, ruhundadır. Medeniyet başkalarının bahçesinden ya çiçek halinde koparılır, o zaman ömrü süresiz olur yahut bir aşı kalemi suretinde kesilerek kültür ağacına aşılanır, o zaman ömrü daimi olur ve her türlü çiçeklerini ve yemişlerini bizim bahçemizde de vücuda getirir.*”²⁰⁰

Türk Kültürü dergisinin yayın politikasında yer verilen önemli başlıklardan biri de Türkçülük hareketinin mazisi ve güncel durumudur. Fikri temelde Türkçülüğü, bütün dünya Türklerinin ortak bir kültür dairesi içinde toplanması olarak kabul eden dergi yazarları, bu fikre politik bir ideolojiden ziyade, bir medeniyet anlayışı olarak bakar. Buna göre Türkçülük, modern bir devlet ve millet olma yolunda en çağdaş yaklaşımın bir tezahürüdür: “*Türkçülük, Ziya Gökalp’in getirdiği halk kültürü fikriyle, dil ve edebiyat sahasında büyük bir inkılap yapmıştır. Türkiye’ye gidişin arkasında, bir*

¹⁹⁹ Rıza Kardaş, *a.g.m.* s.8-10

²⁰⁰ Rıza Kardaş, “Doğumunun 101. Yılı Dolayısıyla Ziya Gökalp’te Kültür ve Medeniyet Anlayışı Üzerine Bir Deneme I”, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 173, s. 2-10; bkz Ziya Gökalp *Külliyatı*, “Limni ve Malta Mektupları”, Cilt: II

ideoloji, bir hayat felsefesi, bir medeniyet anlayışı vardır... 'Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak' Gökâlîp ve diğêr Türkçüler, ideolojilerini bu üç kelime ile hûlâsa etmişlerdir. Bu üç kelime Türk tarihinin üç medeniyet merhalesini anlatır."²⁰¹

Kültür ve medeniyet ekseninde konuşmalarına devam eden Ziya Gökâlîp, kültürün tarihîlik vasfı üzerinde durmaktadır. Milletlerarası içtimai müesseselerin medeniyeti, tek başına bir topluma ait içtimai müesseselerin ise kültürü oluşturduğunu daha önce de belirten Gökâlîp, millî kültür unsurlarının ata yadigarı misali bir sonraki nesillere aktarılmasının, medeniyet mefhumunu oluşturan sekiz içtimai kanunun bir gerekliliğı olduğunu vurgulamakta: *"Kültür'ün her cemiyete mahsus bir yaşayış ve davranış tarzı olması ve tarihîlik vasfını taşımasıdır. Kültür'ün bu karakteri Ziya Gökâlîp'in tarifinde daha da açıktır: 'Kültür (Hars), bir milletin dini, ahlaki, hukuki, muakalevi, bedii, lisani, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkli mecmuasıdır...' Kısaca, belirli bir topluluğa ait içtimai ve teknik müesseseler kültür'ü, milletlerarası içtimai ve teknik müesseseler medeniyet'i meydana getirir... Millî kültür unsurlarının, vatan toprağı gibi, ata yadigarı olarak, teslim alınması ve gelecek nesillere devredilmesi içtimai kanunlar icabıdır.*"²⁰²

Kültürün zaman içerisinde bazı değişmelere uğraması yönüyle adeta canlı bir organizmaya benzemesi, toplumun millî kimliğinde kökten bir değişme anlamına gelmez diyen İbrahim Kafesoğılu, her yeniliğın, öncekinin üzerine geldiğinde eski olanı tamamiyle silmediğini belirtir. Değişim, kültürün kendini yenilemesi ve hayatta kalabilmesi için mutlak suretle gereklidir: *"Eskilik ve devamlılığına bakarak kültür'ün donmuş, taşlaşmış kaideler birliğı olduğu sanılmamalıdır... Gelişme, yenilenme kültürdeki devamlılığı sağlayan hemen biricik faktördür... kültürlerin zamanın seyri içinde, cemiyet ile birlikte değişikliklere uğraması tabiidir..."*²⁰³

²⁰¹ Kaplan, a.g.m., s. 16-17

²⁰² İbrahim Kafesoğılu, "Kültür Nedir?" , Türk Kültürü, 1969, Sayı 77, s. 16

²⁰³ İbrahim Kafesoğılu, a.g.e. s. 16

Gökalp'in Cumhuriyet Türkiye'si'nin tüm milli vasıflarının mimarı olduğuna her fırsatta değinen Türk Kültürü dergisi yazarları, Gökalp'in İstanbul Üniversitesi'nde verdiği sosyoloji dersine ait notlarından, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve yerleşmesinde oynadığı rolden minnetle bahsetmektedir: *“İstanbul Darülfünunu'nda ilk defa sosyoloji dersini veren üstad Ziya Gökalp'tir... Büyük mütefekkirin hiçbir yerde neşredilmemiş olan bir notunu, ölüm yıl dönümü vesilesiyle sunuyorum... 'bir millet medeniyet itibariyle hangi içtimai nev'e, hars itibariyle hangi içtimai kısma mensuptur anlaşılır, birbirine karıştırılmaz. Türk milletini de bir sınıfta ithal etmek için cemiyetlerin iki türlü tasnifini nazarı dikkate almak lazımdır... Bununla beraber bir milletin harsında esas olan üç şey vardır. Bunlar, 1) İçtimai bünye, 2) Din, ve 3) Lisan'dır.'... Ziya Gökalp bu fikirlerini 1918 yılında üniversite gençliğine ders olarak vermiştir. Türkiye'nin demokrasiye gireceğini, cumhuriyet kurabileceğini ne güzel anlatmıştır!... Ziya Bey'i Atatürk çok iyi anladı. Bu itibarla Ziya Bey 'ide' , Atatürk 'aksiyon' olmuştur.”*²⁰⁴

Türkiye'nin fikri mimarı olarak gördüğü Ziya Gökalp'in Atatürk ile olan ilişkisine sık sık değinen dergi, düşünce ve aksiyon bazında Cumhuriyetin kuruluş ve yerleşmesini iki şahsiyet üzrine bina ediyor: *“Gökalp bugünkü Türkiye'nin fikir mimarıdır. Atatürk ihtilalinin ve inkılaplarının ana çizgisi Türk topluluğu milli bir cemiyet, Türkiye'yi milli bir devlet yapmaktı. Varlığımızın tek teminatı olan bu temel fikri Gökalp işlemiş, Atatürk gerçekleştirmiştir.”*²⁰⁵

Gökalp'in, Cumhuriyet devrinin inkılapçı nesline verdiği fikri destekten Kafesoğlu şöyle bahsediliyor: *“ Ziya Gökalp çağdaş ve inkılapçı Türkiye'nin ileri-manevi mimarı olmuş ve O, bir hak ve hakikat adamı sıfatıyla, daha 1924'de 'Düşünmek ve söylemek kolay, fakat yapmak ve bilhassa*

²⁰⁴ Enver Behnan Şapolyo, “Türkiye Asri Bir Cemiyet mi, Değil mi?”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 48, s. 26-29

²⁰⁵ T.K.A.E. , “Üçüncü Yılı Bitirirken”, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 36, s. 3

muvaffakiyet ile neticelendirmek çok güçtür.’ diyerek modern Türkiye’nin banisi Atatürk’ün yüksek şahsiyetini takdirle ve minnetle anmıştır.”²⁰⁶

Milli kültürün bir kimlik kartı hükmünde görülen Türklük ve Türkçülük fikrinin dergide nasıl algılandığını göstermek bakımından Ercüment Kuran’ın şu ifadeleri yerinde bir örnek olur: “*Askeri hareketlerin felaketle son bulması da Pantürkizm’in bir hayal olduğunu göstermiştir. Bu sebeptendir ki, Cumhuriyet devrinde Türk birliği, Akçuraoglu’nun düşündüğü gibi siyasi sahada, gerçekleştirilmekten vazgeçilip, Ziya Gökalp’in işaret ettiği yönde, kültür sahasında sağlamaya çalışılmıştır.*”²⁰⁷ Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere, Türk birliğinin dergide siyasi maksatlı değil, kültür birliği olarak tahayyül edildiği açık bir şekilde görülmektedir. Zaten konjonktürel durum itibarıyla, siyasi birliğin hayal edilmesi, gerçeklerle uzaktan yakından alakası olmayan bir durum olacağından ve bilimsel kimliğe zarar geleceğinden ötürü Türk Kültürü yayın politikasında böyle bir yaklaşıma rastlanmamıştır.

Gökalp’in zihni yapısında Türk kimliğini inşa eden birbirinden ayrılmaz üç cereyan vardır. Bunlar; millet bilinci Türklüğü; İslam, inanç kültürünü ve modern medeniyeti de güncel olarak temsil eden Batı Medeniyeti’dir. Gökalp, bu üç kimlik unsurunun biri diğerinden fazla önemsendiğinde ya da kayırıldığında, dengenin bozulacağı ve orijinal kimliğin zarar göreceği fikri üzerinde durur: “*Türklük, Müslümanlık, Muasır Cereyanları, Türk cemiyetinde fiilleri birbirini bütünlemektedir. Bu cereyanları zıtlılaştırmak, yahut onlardan biri hesabına ötekilerini tasfiye etmek temayülleri sadece aşırılık olarak vasıflandırılmış, bütün efkârı umumiye tahakküm edememiştir. Çünkü bu, üç cereyan Türk cemiyetinin şuursuz vicdanında uzlaşmış olarak yaşamaktadır.*”²⁰⁸

²⁰⁶ İbrahim Kafesoğlu, “Ziya Gökalp”, *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 24, s. 8-9

²⁰⁷ Ercüment Kuran, “Türk Milliyetçiliğinin Gelişmesi ve Yusuf Akçuraoglu”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 42, s. 26

²⁰⁸ Necati Akder, “Ziya Gökalp’e Göre Dil İnkılabı ve Ötesi III: Dil ve Felsefe”, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 38, s. 3; bkz. Ziya Gökalp: “Milli İçtimaiyatta Usul”, *İçtimaiyat Mecmuası*’dan

Türk Kültürü dergisinin tüm yayın hayatında cismen olmasa da fikren yaşayan ve tüm dergi hayatında eserleri ya doğrudan ya da referans gösterilen herhalde tek şahsiyet Ziya Gökalp'tir. Derginin Gökalp'e geniş yer ayrılmasının sebebi, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin düşünsel alt yapısını hazırladığı kanısındandır. Halil İncılık da bu fikri paylaşımlardan biridir: *"Ziya Gökalp 1910'dan sonra süratle yıkılmakta olan imparatorluğun en buhranlı zamanlarında yeni bir denge ve düzen, yeni bir istikamet arama ihtiyacına en yüksek seviyede tercüman olmuştur."*²⁰⁹

Henüz yeni Türk devleti kurulmamışken Gökalp'in paylaştığı fikirler ve çözüm önerilerinin, birçok aksiyonere rehber olduğunu söyleyen İncılık, şu cümleleriyle Gökalp çalışmalarına atıfta bulunuyor: *"Ziya Gökalp, Genç Türkler'in içtimaiyatçılığının en kuvvetli ve ciddi mümessili oldu. Daha Selanik'e gelmeden Diyarbakır'da Genç Türk yayınlarının tesiri altında 1909'da Peyman'da (Sayı 1, 28 Haziran 1909) yazdığı ilm-i içtima adlı makalede buhrana bir çözüm yolu bulmak için bu ilimle ciddi surette uğraşmak gerektiğini savunuyor...Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler adlı makalesinde (Genç Kalemler, Sayı VIII) asıl inkılabın içtimai mahiyette olması, yani cemiyete inmesi gerektiği fikrini savundu."*²¹⁰

Birçok Türk Kültürü yazarı gibi, Gökalp'in medeniyet fikrine de değinen İncılık önemli bir noktaya parmak basarak bir milletin farklı dönemlerde farklı medeniyetlere mensup olabileceğine dikkat çekiyor: *"Medeniyetler birbirleriyle karışmazlar, sahaları ve tekamülleri ayırdır. Mesela, bugün bir İslam medeniyeti, bir Budist medeniyeti, bir Avrupa medeniyeti vardır. Bir millet tarihinin her devrinde bir medeniyetin, bir başka devrinde başka bir medeniyetin mensubu olabilir. Böylece, Türkler Orta Asya'da iken uzak şark medeniyet dairesine, İslami Sultanlık devresinde Orta Doğu medeniyet dairesine girmişlerdir."*²¹¹

²⁰⁹ Halil İncılık, "Sosyal Değişme, Gökalp ve Toynbee", *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 31, s. 1-11

²¹⁰ İncılık, a.g.e., s. 1

²¹¹ Ziya Gökalp, "Hars ve Medeniyet", *Yeni Mecmua*, No: 60, 1918, s.142;

Gökalp'in kavramlaştırdığı milli şahsiyet ve milli mefkureye de parantez açan İnalçık, milli kahraman ve ideallerin ancak buhranlı dönemlerde ortaya çıkan müstesna kişiler olduğundan bahseder: *“Gökalp'e göre bir milletin kendi benliğini bulması, kendi hars ve medeniyetini tanıması, büyük milli felaketlere uğradığı zaman ortaya çıkan milli kahramanlar sayesinde olur. Milli şahsiyetler, milli ideali (mefkureyi) keşfederler ve kişiliklerinde temsil ederler... Balkan Harbi faciasından sonra Türk milliyetçiliği galeyanlı bir şekilde kendini göstermişti.”*

Milli kültürün dinamik bir yapısının olduğunu vurgulayan Gökalp, kültürel gelişmeden bahsederken, kendi kültürüne yabancı kalan aydınları uyarmayı da ihmal etmiyor: *“Gökalp milli kültürü donup kalmış bir örfler örgütü telakki etmemektedir. Dinamik ve daima gelişme halinde bulunan milli kültür, Gökalp sosyolojisinin en temel görüşü olarak kalmıştır...Sanatkarlarımız ‘uluslar ve fenniyeler (teknikler) olmakla iktifa etsinler. Bize başka milletlerin zevklerini ve meşreplerini getirmeye sakın uğraşmasınlar.”*²¹² diyerek başka kültürleri taklit etmenin yozlaşmaya sebep olacağı uyarısında bulunmuştur.

5.2. MİLLİ KİMLİĞİN İNŞA ARACI OLARAK EĞİTİM

Milli tarih ve milli kültürün, eğitim anlayışı ve müfredatında yer alması toplumda milli bilincin yerleşmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Milli eğitimin amacı dünyanın her yerinde aynıdır: Topluma faydalı bireyler yani iyi vatandaşlar yetiştirmek. Dergide yaygın rastlanan fikre göre; genç nesiller, ancak milli eğitim tedrisatından geçerek vatana millete faydalı fertler olabilir. Milli eğitimden kasıt, Türk tarihi ve kültür değerlerini yeni nesillere öğretmektir. Kendi milletini ve değerlerini sevmesini sağlamaktır.

Türk Kültürü dergisi, milli eğitim anlayışının okullarda, derslerde yerleşmesini son derece elzem görmektedir. Kimlik-kültür perspektifi

²¹² Halil İnalçık, “Sosyal Değişme, Gökalp ve Toynbee”, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 31, s. 1-11

tartışması ekseninde değerlendirilen eğitim meselesi, milli kültür altyapısının oluşturulmasında bir araç niteliği taşımaktadır. Eğitim meselesinde dikkat çekilen nokta, milli eğitim ile toplumun kültürel bir bunalıma girmekten korunmasıdır. Milli bütünlük için toplumda milli kültür bilincinin uyandırılması gerekir.

Türk Kültürü dergisine göre, modernleşme bağlamında yapılmak istenenler bir kısım aydın tarafından yanlış anlaşılmıştır. Kendi milli değerlerine yabancılaşma böyle bir yanlış anlaşılmanın sonucu gelişen bir olaydır. Modern batılı eğitim metotlarını Türk milli eğitimine uygulama noktasında bazı problemlerin olduğuna dikkat çeken dergi yazarları, son yıllardaki Türk eğitim sisteminin yeni yetişen nesli kendi kültüründen uzaklaştırdığını ileri sürmektedir. Bu tedrisattan geçen öğrencilerin büyüdülerinde milli değerlerden uzak, yabancı kültür hayranı bireyler olacağı endişesi dile getirilmektedir.

Türk milli eğitiminde dikkat çekilen bir problem de kullanılan dildir. Türkçe meselesi derginin başlı başına büyük bir tartışma konusudur. Okullarda kullanılan dil, çocukların eve gittiğinde konuştukları dilden farklı ve uzaktır. Öğrenciler okulda gördükleri Türkçe'yi normal hayatta kullanmamaktadır. Derginin eleştirisi, öğretilen bu dilin, yeni nesilde hem öğrenmeyi güçleştirdiği hem de nesiller arasındaki bağı koparttığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Eğitimdeki bu problemler milli kültür bütünlüğüne ve milli bilince darbe vurmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra devletin kültürel alt yapısını inşa etmek ve bir milli bilinç oluşturabilmek adına, Atatürk'ün başlattığı tarih ve dil araştırmaları kültürel temellerin köklü bir geçmişe dayandırılma çabasının bir ürünüdür. Tarihi geçmişi Osmanlı'dan önceye götüren araştırmalarla Türk tarihinin Osmanlı'dan ibaret olmadığı ve Türk milli kültürünün İslam dininden de önce ortaya çıkmış eski bir kültür temeline dayandığı tezi işlenmektedir.

Türk Kültürü dergisi yayınlarında, Türk Tarih ve Dil tezlerinin ortaya koyduğu kültür geçmişini işleyen birçok makale yazılmıştır. Bu durumdan yola çıkılarak denilebilir ki Türk Kültürü, Atatürk'ün eğitimde milli tarih ve milli dil anlayışını savunan bir çizgide yayın yapmıştır. Şu ifadelerde görüleceği üzere: *“Yeni Türk devletinin milli tarih görüşü, 1930 yıllarında...Türklerin tarih öncesi çağlardan beri millet olarak varlığını koruduğunu ve dünyanın her tarafına medeniyet yaydığını ileri sürüyordu... Atatürk devri gençliğinin sağlam bir milli şuurla yetişmesinde Türk Tarih Tezi'nin büyük payı olmuştur.”*²¹³

Milli kültür bilincinin yeni yetişen nesle aşılmasının önemine her fırsatta vurgu yapan Türk Kültürü yazarları, bu bilinci kazandırmanın en önemli yolunu eğitimin millileştirilmesinde görmektedir. Okullarda yabancı klasiklerden önce, yerli kültürden çıkmış Türk klasiklerinin okullarda okutulması gerektiği söylemi dergideki milli eğitim anlayışının güzel bir yansımasıdır. Atatürk'ten sonra Milli Eğitim Bakanlığının eğitimde izlediği yolun nispeten değiştiğini E. Kuran şurada ifade ediyor: *“Atatürk'ün ölümünden sonra, kültür sahasında millilikten uzaklaşma hareketi müşahade olunur. Milli Eğitim Bakanlığı, Dünya Klasiklerini yayımlamaya girişmekle gençlerin milli ideallerden çok hümanist bir kültürle yetiştirilmesine çalışmıştır.”*²¹⁴ Burada, hümanist Batı medeniyeti değerlerine karşı gelinmiyor; fakat milli kültür eserlerinin öğretilmesinin de olmazsa olmaz olduğu fikri mutlak suretle işleniyor: *“(Dünya) Klasiklerin yayınlanması aslında müspet bir hareketti: aydınlarımızın görüş ve duyuş ufkunu genişletmeye yaradı. Ancak, milli kültür eserlerinin yayınlanması da ihmal olunmamalıydı.”*²¹⁵

Öte yandan, eğitimde güncel problemlere de değinen Türk Kültürü dergisi, dönemin ideolojik atmosferinin Türkiye toplumuna olan yansımalarından yola çıkarak, bir kısım Türk aydınının milli kültürü ve tarihini küçümsediğine

²¹³ Ercüment Kuran, “Milli Tarih Görüşümüz”, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 85, s. 16

²¹⁴ Ercüment Kuran, “Milli Kültür'ün Değeri”, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 69, s. 1

²¹⁵ Kuran, *a.g.m.* s. 1-2

dikkat çekmek istemektedir. Buradan hareketle, Atatürk'ün çağdaş ve milli değerleri haiz bir eğitim anlayışını oturtma fikrinin zıddına, eğitimde milli değerleri yok sayan bir metodoloji sergilendiğine dikkat çekiliyor: “...Son otuz yılda Atatürk'ün düşüncesine aykırı bir eğitim ve kültür siyaseti Türk aydınlarının bir kısmında aşağılık kompleksi... Üniversite öğrencilerimizin çoğu milli tarih konusunda pek az şey bilmekte Türklerin geçmişte kılıç kuvvetiyle ülkeler zaptetmekten başka bir faaliyet göstermediklerini sanmaktadırlar...”²¹⁶

Eğitimde milli kültür ve tarih bilincinin yanlış ve eksik verildiği, bu yüzden de yeni neslin manevi bir kopuş yaşadığına değiniliyor: “Memleketimizde gittikçe artan manevi buhranı ve aşırı sağ ve sol cereyanların yıkıcı tesirlerini bertaraf etmek için, milli kültüre gereken ehemmiyeti vermekte gecikmemelidir... Milli kültür kalkınması ihmal olunursa, önümüzdeki yıllarda vatan toprakları barajlar ve fabrikalarla baştan aşağı donatılsa bile, milletimiz tehlikeden korunmuş sayılmaz.”²¹⁷

Eğitimde bilimsel kültürün yeterince geliştirilmediğini de vurgulayan dergi yazarları, yeni Türk devleti kurulduğundan bu yana milletin fikir ve bilimsel kültür konusunda yetersiz olduğu için henüz orijinal bir ilmî kimlik kazanılamamasından yakınıyor: “...Yurdumuzda mevcudiyeti kabul edilen ilmin feyizli sonuçlarından tabiatıyla Türk cemiyetinin de nasibini aldığı sanılmaktadır... Türkiye’de ilim varsa da, neticeleri bakımından bunun Türk kitleleriyle ilgili beklenen ölçüde olmaktan uzaktır. Aksi halde hakiki ilmin, bir medeniyet hamlesine girdiğimiz son kırk yıllık uzun huzur devresinde Türk cemiyetinin bütün olarak yükselecek köklü tesirlerini hissettirmesi, yani milletimizin ilim, fikir ve kültür alanında kendi orijinal şahsiyetini kazanmış olması gerekirdi.”²¹⁸

²¹⁶ Kuran, a.g.m., s. 2

²¹⁷ Kuran, a.g.m., s. 2

²¹⁸ İbrahim Kafesoğlu, “Türkiye’de ilmi Millileştirme Meselesi”, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 65, s. 2-5

Bilimsel kültürde orijinal eserler ortaya konamaması ve toplumda bir bilim kültürü oluşturulamaması konusunda Türk Kültürü yazarı İbrahim Kafesoğlu, üniversitelerin eğitimde uyguladığı metodun eksik ve yanlış olduğunu ileri sürmektedir. Hatta üniversitelerin bir orta çağ kurumundan ileri bir bilim eğitimi veremediğini iddia eder: “Bizim gibi ‘medenileşme’ hamlesine girişen bazı milletlerin nihayet bir nesil içinde muvaffakiyete ulaştıkları halde, bu mevzuda bizim başarısızlığımız ilim telakkimizdeki noksanlıktan ileri gelmekte ve bunda üniversite şüphesiz birinci planda rol oynamaktadır. İhtimai gerçeklerimizle alakası zayıf, sosyal meselelerde hassasiyeti az olan üniversite adeta bir ortaçağ müessesesi hüviyetine bürünmüştür denebilir... daha çok, amme hizmetinde vazife alabilmek maksadıyla, kanunların talep ettiği formaliteyi tamamlamak mecburiyetinden doğmaktadır.”²¹⁹

Üniversitelere ilginin sadece bir memuriyet kapısı algısından öteye gidememesinin yanısıra, yaşanan bir başka sorun tahsil alanların kendilerini halktan ve halk kültüründen uzaklaştırmalarıdır. Toplumu küçümseyici bir tavır takınan üniversiteli nesil ile halk arasındaki bağın kopmaya başlaması, milli kimlik bilincine olumsuz etki eden başka bir probleme sebep olmaktadır: “Üniversite duvarları gerisinde estirilen ilim ve kültür havası geniş halk kitlelerinin hakiki ihtiyaç ve manevi değerleriyle tam bir mutabakat göstermediğinden, anlayış ve duygu itibarıyla millettten ayrılan yüksek tahsilli nesil, içinden kopup geldiği cemiyetin ıstıraplarına çare bulmak iktidarını kaybetmektedir... Şiddetli yabancı kültür baskısına maruz bırakılan gençliğin, kendine ve milletine güvensizlikten doğan bir kompleks içinde, halk topluluklarından gittikçe uzaklaşacağı tabiidir. Bu durum aynı zamanda bizde niçin milli davalarımızın temsilcisi cesur bir mütefekkir, Türk hayat görüşünü derinliğine işleyen kudretli bir filozof ve Türk ilmini cihana duyurmaya muktedir, dünya çapında bir bilgin yetişmediğini de izah eder”²²⁰

²¹⁹ Kafesoğlu, a.g.m., s. 3

²²⁰ Kafesoğlu, a.g.m., s. 4

Milli kültür ve değerlerini halka iyi yansıtamayan üniversitelerin, halktan kopuş ve yabancılaşma merkezi haline geldiğinin savunulması, eğitimde bir aydın-halk ikiliğine de işaret etmektedir. Bu konuda derginin odaklandığı eleştirel nokta, yüksek okullardaki metodoloji ve ders muhtevasının kendini beğenmiş ve içinden çıktığı toplumun değerlerini kabul etmeyen, hatta aşağılayan, Batı veya sosyalizm aşığı aydın tipini beslemeye devam etmesidir. Yöntem ve muhteva tartışmasında bahsedildiği üzere, metodolojinin evrensel bilim kıstaslarına uygun olması gerektiğinin yanında, muhtevanın, yani derslerdeki içeriğin, her milletin kendine mahsus milli kültüründen beslenmesi gerektiği anlatılıyor: *“İlim anlayışımızdaki aksaklığın bir tek sebebi vardır. O da bizde ilmin metodu ile muhtevasının aynı şey sayılmasıdır. Halbuki metot milletlerarası değer vasfında bulunmakla beraber, araştırmanın tatbik edildiği muhteva, her cemiyetin kendine mahsus olduğu için millidir.”*

Üniversitelerimizdeki taklitçi yaklaşımdan biran önce vazgeçilmesi ve milletin ilerlemesini hedefleyen en güzide kurum olan bu yüksek okulların milli kültür değerlerini içeren dersleri müfredata mutlak suretle eklenmesi gerektiği açıklanmaya devam ediyor: *“Eğer Türkiye’de ‘yapılan’ ilim halkımızın ilerleme, yükselme arzusunu destekleyemiyor ve milli ihtiyaçları cevaplandıramıyorsa, bu, bizim taklitçi ilim anlayışımızın sakatlığından doğmaktadır... Medeni milletlerin topyekûn ilerlemeleri ilim metotlarını kendi cemiyetlerine tatbik etmeleriyle kabil olmuştur... Biz ayrıca Türkiye’de ilmin süratle millileştirilmesinin zaruretine de kaniyiz.”*²²¹

Türk Dil ve Tarih Kurumları milli kültürün iki önemli ayağını oluşturan tarih ve dil bilincinin kurumsallaşması için yapılan icraatların merkezindedir. Atatürk’ün bu müesseseyi kurma ve yerleştirmede koyduğu emek ve gayretler, Türk Kültürü dergisi tarafından her fırsatta minnet ve şükran ile anılmaktadır: *“Bir milletin ileri hamleler yapabilmesi için kendi tarihini iyice*

²²¹ İbrahim Kafesoğlu, “Türkiye’de ilmi Millileştirme Meselesi”, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 65, s. 4-5

bilmesi gerektiğine inanan ve bu hususu en büyük kuvvet kaynağı kabul eden Atatürk, hayatının sonuna kadar Türk tarihi çalışmaları ile yakından meşgul olmuş, tarihimizin en eski devirlere kadar uzanarak derinliğine ve genişliğine incelenmesini sağlamak maksadıyla Türk Tarih Kurumu ve Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ni kurmuştur.”²²²

Yerli tarih incelemelerinin hem milli hem de ilmi bakımdan zayıf olduğu, milli tarihimizin hep yabancılar gözüyle ve taraflı olarak anlatıldığına dikkat çeken Faruk Timurtaş'a göre, Atatürk'ün TTK'yı kurmasından sonra Türk tarihinin ilmi ve milli açıdan daha iyi incelemeye başlanıldığını vurgulamaktadır. TTK'dan sonra Türk tarihinin yalnızca Osmanlı'dan ibaret olmadığı gösterildi. Atatürk'ün Türk tarihi araştırmalarına ısrarla eğilmesi ve araştırmacıları teşvik etmesinde, bazı yabancı araştırmacıların, Türkleri ve Türk tarihini aşağılama refleksiyle Türk tarihini kaleme aldıkları bir gerçektir: “Atatürk'ün Türk tarihi üzerine ısrarla eğilmesi, yeni bir görüş ve yeni bir tez ileri sürmek üzere çalışmaya başlaması, 1928 yılında Fransızca bir coğrafya kitabında Türklerin sarı ırka mensup olduğunu, Türk ulusunun geri bir insan tipini temsil ettiğini okumasından sonra ortaya çıkmıştır...”²²³

Hakikaten, tarih çalışmalarında milli görüşün ön plana çıkması ve hâkim olması, Atatürk ile birlikte gerçekleşen bir hadisedir. Böylece Türk tarihi, yabancıların şahsi kalemlerine bağlı kalmaktan kurtulmuş, bütün yönleriyle incelenme imkanını bulmuştur. Osmanlı ve İslam öncesi Türk tarihi incelemesine olan ilgi artmıştır: “Böylece tarihimizi yabancıların gözüyle görmekten ve incelemekten kurtulmuş olduk...Osmanlı devrinde yazılan tarihlerde Osmanlı Devleti'nden önceki Türk tarihine hemen hemen hiç yer verilmez, sadece Selçuklulardan kısaca bahsedilirdi... Bununla, milletimizin yaratıcı kabiliyetinin derinliklerine giden yolu açmak, Türk deha ve seciyesinin esrarını ortaya çıkarmak, Türk'ün hususiyet ve kuvvetini kendine göstermek ve milli inkişafımızın derin ırki köklere bağlı olduğunu anlatmak

²²² Faruk Timurtaş, “Atatürk'ün Tarih Görüşüne Düşman Olanlar”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 42, s. 15-17

²²³ Timurtaş, *a.g.m.*, s. 16

istiyoruz.”²²⁴ Bu sayede eğitimde tüm yönleriyle gerçek bir Türk milli kimliği portresi çizibilmenin önü de açılmış oluyordu.

Türk Kültürü dergisi, Türkiye’de evrensel eğitim felsefesine uygun ilmi bilincin ve milli kültürün ihdası için genç neslin milli kültür ürünlerine vâkıf olmasını önemsemektedir: “Yeni nesiller Türk fikriyatının mazisi hakkında maalesef fikir sahibi değildirler. Bu suretle gençlerimizde köksüz bir medeniyetin mensubu imişler intibai uyanmıştır veya uyandırılmak istenmektedir. Eğitim ve kültür faaliyetleri yoluyla aşırı solculuğun yahut gerçek adıyla komünizmin, genç dimağlar üzerindeki zehirli tesirlerini izaleye süratle geçilmesi bugün artık şart ve zaruret haline gelmiştir.”²²⁵

Toplumda milli kimlik bilincinin meydana getirilebilmesi için eğitimde kullanılan içerik ve metodun milli kaynaklardan esinlenmiş olması gerekir. Türk Kültürü dergisinin Milli eğitim kavramına yüklediği manayı anlamak için şu cümlelere bakılabilir: “Dünyanın her tarafında milli eğitim faaliyetlerinin gayesi, iyi vatandaşlar, topluma faydalı fertler yetiştirmektir... Yurdun mukadderatını ele alacak genç nesilleri toplum menfaatleri yönünde geliştirmek ancak bu yolda mümkün olabileceği için medeni milletler milli eğitimlerini geliştirmek ve kuvvetlendirmek düşüncesiyle milyonlar harcarlar... Bu itibarla eğitim, her biri kendine has bir kültürün sahibi ve taşıyıcısı olan her millet için başkadır, orijinaldir, yani millidir...”²²⁶

Milli eğitimin evrensel ilmi metot ve kriterlerden bağımsız bir figür olmadığına dikkat çeken dergi, bilimin ve milli değerlerin ahenkli bir bütünlüğünü savunmaktadır. Bu noktada, milli eğitim mefhumunun Türkiye’de ne derece işlenebildiği, icra edilebildiği tartışmasında, eğitimde kültürel yozlaşma meselesine bazı sorular yöneltilerek çözüme dair bir arayış sergilendiği görülmektedir: “1) Memleketimizde eğitime temel teşkil etmesi

²²⁴ Timurtaş, a.g.m., s. 16-17

²²⁵ Adnan Ötüken, “Eğitim ve Kültür Hayatımızın Bugünkü Problemleri”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 40, s. 6-9

²²⁶ İbrahim Kafesoğlu, “Türkiye’de Milli Eğitim ve Meseleleri”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 40, s. 1-2

gereken Türk milli terbiyesinin değerleri tespit edilmiş midir? 2) Türk pedagoji sistemi kurulmuş mudur? 3) Okul kitapları Türk kitaplarına uygun mudur? 4) Yapılan yayınlar Türk milli kültürünü yaymaya ve zenginleştirmeye milli birlik ve bütünlüğü sağlamaya müsait midir?”²²⁷

Milli eğitim mefhumunu yerleştirmek milli duygu ve düşüncüyü merkeze koyan ve çağdaş ilmi standartları esas alan Atatürk Türkiye’si’nin temel hedeflerinden biriydi. Milli kimlik ve kültürün yeni nesillere taşıyıcı görevi üstlenen eğitim alanında Atatürk’ün milli eğitime verdiği önemi anlatmaya şu satırlardaki ifadeler yardımcı olabilir: “*Maarif Kongresinde öğretmenlere kitabeden bir konuşmasında: ‘Muhterem Hanımlar, Efendiler!... Asırların mahmul olduğu derin bir ihmali idarenin bünye-i devlette vücuda getirdiği yaraları tedavi için masruf olacak hizmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda ibraz etmemiz lazımdır... İstiklal için hazırlanan evlad-ı vatana hiçbir müşkül karşısında cer fûru etmeyecek kemal-i sabır ve metanetle çalışmalarını ve tahsildeki çocuklarımızın ebeveynine de yavrularının ikmal-i tahsil için her fedakârlığı ihtiyardan çekinmemelerini tavsiye ederim.*”²²⁸

5.3. MİLLİ KİMLİĞİN İNŞA ARACI OLARAK SANAT

Türk Kültürü dergisi, milliyetçi kimlik doğrultusunda milli tarih ve kültürel değerleri işleyen şiir, hikâye ve edebi metinleri içeren yazılar yayınlamıştır. Bu metinlerde ağırlıklı olarak Türklük imgesi ön plana çıkmakta, Gökâl, Yurdakul gibi Türkçülük fikrinin bayraktarlarına ait edebi içerikler yer almaktadır. Medeniyet, kültür, Türk tarihi, Türklük duygusu, Türk kadını ekseninde kaleme alınan metinler göze çarpmaktadır.

Şiir ve edebiyat deyince akla dil gelmektedir. Bu bölümde eserlerde nasıl bir dil kullanılması gerektiği yönünde beyan edilen fikirlere yer verilmiştir. Genel görüşe göre, Türkçe’nin sade, anlaşılır bir şekilde eserlerde

²²⁷ Kafesoğlu, a.g.m., s. 2-3

²²⁸ Cemal Gökçe, “Atatürk ve Milli Duygu”, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 38, s. 19

kullanılması üzerinde durulmaktadır. Sadeleşmiş Türkçe, güzel Türkçe'dir. Dil halkın konuştuğu dildir. Yazı dili konuşma dilinden bağımsız olamaz, olmamalıdır.

Milli ideal olan ülkü bilincinin halka sunulabilmesinin yollarından biri de sanattır. Özellikle sanatın şiir yönü üzerinde sıklıkla duran dergi bu konuda bir çok milli şairin kaleminden halkın milli ideal ve ülkü bilincini pekiştirmeye çalışmıştır. Dergide ideal, dava, yol, gaye, amaç gibi anlamlara da gelen *ülkü*, dergideki anlamıyla milli ve çağdaş değerleri bir potada eriten gayeyi ifade eder. Bu mefhumu iki kelimeyle milli gaye denebilir.

Türkçülük fikrinin edebiyattaki en büyük bayraktarlarından Mehmet Emin Yurdakul, neden sade bir dille şiirler yazdığını anlatırken, halka inmenin, halka ulaşabilmenin öneminden bahsederek, Divan şiirinin ünlü kâlemleri Fuzuli ve Baki'ye saygıyla atıfta bulunurken, diğer yandan bu sanatçıların halkın anlayamadığı dilde yazdığını da belirtir: *"Fuzuli'yi, bizim aşk ve hicranlarımızı terennüm ettiği ve Baki'yi de koca bir şehamet devrimizi yazdığı mersiye ile bir destan suretinde yaşattığı için tebci ederim. Yalnız eserlerinin lisan ve şekil itibariyle bizim öz dilimize uygun bulunmaması ve bunların sunacağı iklimin az kişiye nasip olması beni üzüyor."*²²⁹

Türk kadınlarının toplumdaki yeri ve önemine manzum ve nesir yazılarda yer veren Türk Kültürü dergisi, kadınların hak ve özgürlüğüne kavuşturan Atatürk'ü konu edinen halk şiiri örneklerine yer vermiştir: *"Atatürk, Türk kadınına seçme ve seçilme hakkını vererek onun cemiyet hayatına girmesini sağlamış, kadınlarımızın gerekir vasıflara haiz milletimizin umudu aydın gençler yetiştirebilmeleri için erkeklerimizden daha fazla bilgili olmaya mecbur oldukları düşüncesiyle hareket etmiştir. Bu inkılabın halk muhayyilesindeki tezahürünü aşağıdaki manide görüyoruz:*

²²⁹ Fethi Gözler, 30. Ölüm Yılı Dolayısıyla: Mehmet Emin Yurdakul, *Türk Kültürü*, 1974, Sayı 136-137-138 (Ortak sayı) , s. 15-17

Vurgunum göze kaşa / Yaşa sevdiğim yaşa / Kızları serbest eden / Mustafa Kemal Paşa.

Yarini savaşa gönderen Türk kadınının bundan büyük bir gurur duyması tabiidir:

Denizin dalgasına / El sundum halkasına / Ben yarimi yolladım / Yunan'ın kavgasına.”²³⁰

Milli kimliği işleyen çeşitli konularda birçok şiir, hikaye ve edebi yazıya yer veren dergi, tarihi ve politik hadiseler dışında Türk dil ve edebiyatına dair çeşitli paylaşımlar da yapmaktadır. Sanat ve edebiyatta milli kültür ürünlerine yer vermek suretiyle, okuyucularına ve nihayetinde Türk toplumuna bir milli kimlik bilinci kazandırma gayreti içerisinde görünmektedir.

Türk imgesinin yoğunluklu işlendiği bir şiir ve hikaye paylaşan dergi, aşağıdaki dizelerde Divani'nin *Türk Deyince* adlı şiirinden bir kesit sunarak, milli tarihe şiirsel bir yaklaşım sergilemiştir.

*“Biz Asya'nın ortasından yürümüşlük cihana
Hilalimiz şehitlerle boyanınca al kana
Layık olduk arşa kadar söylenecek o şana
Tarih yazar hem evveliz hem de ahirzamanız.”²³¹*

Abdülvahap Kocaman'ın *Bize Türk Derler* adlı şiirinden paylaşılan şu dizeler ise Türk milletinin geçmişine ve doğduğu yere dikkat çekiyor:

*“Ey duyduk duymadık demeyin millet
Bize Oğuz soyu olan Türk derler
Ezelden olmuşuz bu yere zillet*

²³⁰ Yurdanur Sakaoğlu, “Manilerimizde Milli ve Hamasi Unsurlar”, *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 128, s. 33-34

²³¹ Saim Sakaoğlu, “Günümüzün Halk Şiirinde Türklük Sevgisi”, *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 128; s. 22-27 Bkz. *Aşık Abdülvahap Kocaman'dan şiirler*, Adanalı Halk Ozanı Kocaman.

Göçüp Orta Asya'dan gelen Türk derler.”²³²

Buradan hareketle söylenilebilir ki, ülkü, vatan, millet ve kültürel esintilerin hakim tema olduğu birçok sanatsal yazının paylaşılması Türk Kültürü dergisinin yayın politikasını yansıtmaları bakımından son derece önemlidir.

Dönemin siyasî-ideolojik kutuplaşmış atmosferinin derginin yayınlarına yansımadağı bir alan görmek pek mümkün değildir. Politik meselelerden, sanat ve edebiyata kadar her alanda bir çatışma havası hissedilmektedir. Buraya kadar, kendi kültürüne yabancı aydın profiline sıklıkla eleştirildiğı daha önce görölmüştü. Sol-sağ çekişmesinin de işin içine girmesiyle dergi, eleştiri oklarını daha somut bir hedefe yöneltmektedir.

Sanatta milli kimlik öğelerinin yer alması görüşünde ısrarcı olan Türk Kültürü dergisi, sanat parantezinde farklı bir tartışmanın tarafı olmuştur. TRT kanalıyla sık sık işlenen batı tarzı söz ve müziklerin, toplumda bir kültür ikiliğı oluşturmaları, bu konuda örnek teşkil eder. Bir yazıda geçen şu ifadeler, dönemin aydınlarının tartışmadaki odağı, motivasyonu ve hangi başlıkları içerdığı konusunda bilgiler vermektedir: *“Türküler üstüne yazılan söylenen çoktur...Son zamanlarda radyo ve plaklarda ‘Folk, Folk-Pop’ gibi türkülerimizi esas olarak alan acayip manada güya Batı stilinde, Batı sazlarıyla çalınan şeyler türedi... T. R. T. ’nin ‘Türk hafif müziğı’ diye propagandasını yaptığı bu tür müzik popüler görünüşü ile şimdilik belirli bir zümreye hitap ediyor...Sol basın ve edebiyat, ‘Sanatta devrim’ adı altında bu akımı desteklemektedir... Kozmopolitler ve solcularca asıl olan Türk kültürünün her dalda imhasıdır... Türk Halk Müziğı’nden seçtiğı parçaları aranje ederek halka indirmeye(!) çalışan bu sanatçılar, halk türkülerimizi acayip bir uygulama ve kamuflej ile halka sunuyorlar”²³³*

²³² Sakaoğlu, a.g.m.,s. 22-27 Bkz. Zülfikar Divani, *Sev Dedi Bana*

²³³ Memduh Şenol, “Türkülerin Dili”, *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 124, s. 1-2

Dergide, sosyalist söylemin sanatı kullanarak toplum kültüründe yozlaşmaya sebep olduğuna yönelik birçok eleştiri vardır. Aşağıda Dadaloğlu aşiretinin isyan hadisesi örneğinde olduğu gibi, sanat faaliyeti parantezinde marksist fikriyata tepki gösterildiği açık bir şekilde görülüyor: “*Bahsi geçen Türkü’deki Türkmen şairi Dadaloğlu ve aşireti, ‘Sömürücülere ve topraklarını ellerinden almak isteyen Devlet’e karşı değil, bilakis kendilerine toprak, yer ve imkan veren Devlet’e bazen baş kaldırmışlarsa da, bunun marksist-sosyalist görüşle izahı doğru değildir... Türk kültürünün bir parçası olan türkülerimiz dünya durdukça Türk’ü söyleyecektir. Hiçbir zaman imperyalist güç onun kanuniyetini ve özünü bozamayacaktır.*”²³⁴ Dergi üstlendiği misyonun gereği olarak, sanatın her alanında milli kimlik ve kültürün estetik boyutunu besleyerek müzik, tiyatro, şiir ve edebiyat gibi faaliyet alanlarını topluma milli bilinç kazandırma aracı olarak da görmektedir.

²³⁴ Şenol, a.g.m., s. 3-5. Bahsi geçen türkü Yozgat Avşar Türküsü olup *Kalktı Göç Eyledi Avşar İlleri* adıyla bilinmektedir. Türkünün devlete isyan olduğu iddia edilen ilgili kısım. Belimizde kılıcımız kırmanı / Taşa geçer mızrağımın temreni / Hakkımızda devlet etmiş fermanı / Ferman padişahın dağlar bizimdir. Bkz.Türki Sitesi, www.turkuler.com (03.05.2020)

6. BÖLÜM

MİLLİ KİMLİĞİN ASLİ UNSURU: MİLLİ DİL

Dil mefhumu belki de milli kimliği meydana getiren en önemli yapı unsurudur. Milli dil Türkçe bahsi Türk Kültürü dergisinde yoğun bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. 3. ve 4. bölümlerde yapılan sosyal ağ analizi ve muhteva analizi sonuçlarına da bakıldığında, Türk Kültürü dergisi yazarlarının eserlerinde ele aldığı konu ve kavramlarda *dil* bahsini ne kadar önemsedikleri görülmüştür. Dergide dil meselesinin her yönünü ele alan yazılar kaleme alınmıştır. Yazılarda genel dil teorileri, Türk dilinin tarihi, Gökalp'in dil konusundaki fikirleri, dilin eğitime ve aydınlara bakan yönü, dil ve sanat, Türk dili sadeleşme çalışmaları gibi konulara değinilerek dil meselesi birçok yönden aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Türk dilinin sadeleşmesi meselesi, Türk Kültürü dergisinin üzerinde en çok durduğu konu olabilir. Genel tartışma şudur: Türk dilinin sadeleştirilmesi tamamlanmış mıdır yoksa en başından bir sadeleştirme işine girilmeli midir? Bu problem üzerinden dil meselesinde iki tip yaklaşım geliştirildiği görülmüştür. Birincisi sadeleşme işinin hâlihazırda Cumhuriyet dönemi başları itibariyle tamamlandığı görüşüdür. İkinci görüş ise, sadeleşme işinin yapılmadığını ya da yeterli yapılamadığını; dilin tamamen öz Türkçe kelimeler ve dil yapısına sahip olması gerektiğini savunur.

Türk Kültürü dergisinin de desteklediği görüşe göre, dilde sadeleşme evresi çoktan tamamlanmış ve Türkçe'de bulunan yabancı kelimelerin atılması dilin tabii tekâmülüne bırakılmıştır. Dil meselesinde aceleci olmamak gerekir. Çünkü dil yaşayan bir varlıktır. Zamanla üzerindeki yükleri kendi kendine atacaktır. Halkın konuştuğu dil tabii dildir. Zaten Osmanlıca bu yüzden geniş kesimlerin dili olamamış ve Türkçe her zaman halk içinde yaşamıştır.

Genel kanıya göre, dil işinde yukarıdan güdümlü, bir şekilde halk dilini esas almadan zorla yapılan değişiklikler başarısız olacaktır. Sadeleşme, yazı diliyle halk dilinin kaynaşması ve birbirine yaklaşması demektir. Sadeleşmeyi yanlış anlayarak dildeki bütün yabancı kökenli kelimeleri atmaya girişmek büyük hatadır. Halkın konuştuğu dil gerçek ve yaşayan Türkçe'dir. Yabancı kökenli bir kelime de olsa o kelime artık Türkçe'nin malı olmuştur. Öz Türkçe bir dil yapacağız diye halkın hâlâ konuştuğu, günlük hayatta sıkça kullandığı kelimeleri dilden atmaya çalışmak Türkçe'de onarması zor yaralar açabilir. Sadeleştirme işinin bir diğer yönü de, dilde ehil olan bilim adamlarının aksine meseleyle alakası olmayan her kesimden kişilerin karışmasıdır. Dil işi ciddidir. Bu yüzden uzman filologlar ve dil bilimcilerin ilgilenmesi gerekir. Liyakatsiz kimselerin hırs ve heyecanla dil işine girişi o dili çorbaya çevirecektir.

Dil meselesinin diğer görüşünü temsil eden *öztürkçeciler*, dilde sadeleşme işinin baştan yapılması gerektiğini, sadeleşmenin henüz yapılamadığını ileri sürmektedir. Bunlar dil işinin aşırı ve marjinal grubunu temsil etmektedir. Türkçe'de bulunan her yabancı kökenli kelimeyi dilden atmaya çalıştıkları için *aşırı tasfiyeciler* diye de nitelendirilmişlerdir. Türk Kültürü dergisinin yayın yaptığı dönemde, bu görüşe mensup kimselerin Türk Dil Kurumu'nda aktif bir çalışma içinde oldukları gözlenmiştir. Bu sebeple Türk Kültürü dergisi yazarları, birçok kez Türk Dil Kurumu'nu eleştiren yazılar kaleme almıştır. Tasfiyeciler, Türkçe kökenli olmayan her kelimenin düşmanıdır. Yaptıkları geniş tarama işinde yabancı bir kökle ilişkilendirilen her kelimeyi, insafsızca takip edip avlama işine girişmişlerdir. Tasfiyede ölçsüz tutumlarından ötürü Türk Kültürü dergisi, bunlara kesin bir karşıt tavır almıştır. Yazılarda birçok kez tasfiyecilerle kalem kavgasına girildiği, yer yer çok sert sözlerin söylendiğine dikkat edilmiştir.

6.1. DİLDE EVRENSELLİK VE MİLLİLİK

Türk Kültürü dergisinde dil bahsi önce genel dil mefhumu olarak değerlendirilir. Bu konuda dilin teorik yönü ve kimlik tarifi olarak ne anlama geldiği üzerine yoğunlaşılır. Dil, bir milletin kimliğidir. Dilini kaybeden toplumlar çok geçmeden yok olurlar. Bir millet devleti olmadan da yaşayabilir; ama dili olmadan yaşayamaz. Dil aynı zamanda konuşulduğu toplumun tarihi hafızasıdır. Geçmişten gelen birikimidir. Dünya üzerinde birçok topluluk-millet bulunmaktadır. Bunları birbirinden ayıran, her birine özgün bir yapı kazandıran dildir. Bir toplum belki birçok özelliğini değiştirebilir; ancak dilini değiştiremez. Aksi halde o topluluğa rastlanmaz.

Genel dil konusunun bir diğer yönü, dil meselesinin teorik alt yapısını ele almasıdır. Bu konuda Reşid Rahmeti Arat'ın benimsediği *Dilde Tabii Tekâmül Kuramı* Türk Kültürü yazarlarının sıkça paylaştığı bir dil kuramıdır. Buna göre dil, canlı bir varlıktır. Her toplumun dili ortaya çıktıktan sonra başka kavimlerin dilleriyle mutlaka temas eder. Bu temastan doğan alışveriş dile yeni kavram ve kelimeler kazandırır. O dili konuşan halk, neyi kullanıp kullanmayacağına kendi karar verir. Halkın diline giremeyen hiçbir kelime yaşayamaz. Halk benimserse o kavram hayata tutunur. Zamanla dilin üzerine yük olan kelimeler yerlerini daha kullanışlı olan bir başkasıyla değiştirir. İşte bu, dilin doğasını yansıtan özelliğidir.

Dil konusuna evrensellik ve felsefî kriterlerle bakan ve Türk Kültürü dergisinde derinlikli soyut ve kuramsal makaleleriyle dikkat çeken Necati Akder dilin pratik ve pragmatik yönüne şöyle odaklanmaktadır: “*Dilin faydası meram anlatmaya yaramasından önce sağlam düşünceye zemin hazırlamasındadır. Dil, filozof Condillac’ın tarifıyla, bir zihni tahlil metodolojisi mevkiindedir. Hayatta en hakiki mürşit olarak değerlendirdiğimiz ilim, yine onun ifadesiyle, iyi tanzim edilmiş dilden başka bir şey değildir...*”²³⁵

²³⁵ Necati Akder, “Dil ve Kültür Şuuru II”, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 104, s. 4-7

Dil mefhumunu, toplulukları birbirinden ayırt eden, bir kimlik olarak kabul eden dilbilimci Reşid Rahmeti Arat'a göre dil, toplumların varlığını sürdürmesine garantör olan ana unsurdur. Her millet zaman içinde birtakım değişimler yaşamasına karşın, asla kendi dilini konuşmayı bırakıp başka dile geçmez. Dil varsa millet vardır diyor: “*Topluluk hayatında başka bir benzeri olmayan bir temel kuvvet vardır ki, bu, milletin dilidir. Beşeriyetin tarihinde maddi ve manevi herşeyini değiştiren, hatta birçok defalar değiştiren topluluklara tesadüf edilir; fakat dilini değiştirmiş olan topluluğa rastlanmaz. Çünkü dil, en büyüğünden en küçüğüne kadar, bütün insan topluluklarının varlıklarını teminat altında bulunduran bir esas temeldir. Dünyadaki toplulukları birbirinden ayırt eden ve onlara en bariz vasıflarını veren de onların dilleridir... Eğer bir millet şu veya bu sebeple kendi dilini kaybetmişse, o millet topluluk olarak ortadan kalkmıştır.*”²³⁶

Dilin bir milletin tarihsel kimlik ve hafızası olduğuna dikkat çeken Arat, milli bilinci açık olan milletlerin dilin önemi kavradıklarını, bu bakımdan dili çok mühim bir araştırma sahası olarak gördüğünü ise şöyle belirtiyor: “*Dil bir milletin tarihidir. Dil kendi içinde bir milletin bütün geçmişini sakladığı gibi, onu sonsuzluğa götürecek en büyük kudreti de kendinde taşıyan tek varlıktır...Dil böyle mühim bir milli temel olduğu içindir ki, milli muhitlerin en çok meşgul oldukları ve en çok ehemmiyet verdikleri bir çalışma ve araştırma sahası olmuştur...*”

Arat, buradan hareketle, gelişmiş milletlerin, dil araştırmalarına duyduğu ilgilinin altını önemle çiziyor. “*... Milli varlığın en mühim bir unsuru olduğu halde, nasıl olmuş da dil Türk milletinin münevverleri ve milli mukadderatını elinde tutan müesseseler tarafından ihmal edilmiştir?*” sorusunu sorarak ileri bir medeniyet dairesine dahil milletlerin dil araştırmalarına verdikleri önemin aksine Türk milletinin niçin kendi diline sahip çıkıp bunun için ilgili akademileri kurmadığını sorguluyor. Arat, dil araştırmalarına yönelen

²³⁶ Reşid Rahmeti Arat, “Akademi Kurulurken: Dil Tabii Bir Varlıktır”, *Türk Kültürü*, 1975, Sayı 158, s. 5-10

milletlerin bütün kültür sahasında geniş bir inkişafın kapısını açacağına dikkat çekiyor.²³⁷

Türk dilinin akıbeti meselesine de yönelen Reşid Rahmeti Arat, Türkçe'nin yüzyıllar içindeki gelişimine değinerek, Arapça-Farsça yapı ve kelimelerin yoğunlukla geçtiği *Osmanlı Türkçesi*'nde eski devrin aydınlarının bunu bir zenginlik telakkisi olarak kabul ettiğinden bahsediyor: “*Dilin vasıttadan başka bir şey olmadığı telakkisi yüzünden, eski devrin münevverleri bu ‘vasıtayı’ kendilerine daha yakın olan Arap ve Acem dili malzemesi ile zenginleştirmekte ve Türkçe sözler yerine, yabancı sözler kullanılmakta bir fenalık görmemişlerdir...*” Öyle ki, tarih boyunca birçok coğrafya ve milletle tanışmış olan Türkler, etkileşim içinde olduğu milletlerin dil ve kültüründen etkilenmiştir. Türk dili, özellikle İslam kültür dairesine girdikten sonra, Arap ve Fars kaynaklarının kültürel etkisine maruz kalmıştır. Halk ve saray zümreleri arasında dil bakımından kopmalar yaşanmıştır.

Dergide, Türk dilinin Osmanlı Türkçesi devresinde halktan uzak, ağır bir hale büründüğü görüşünden yola çıkarak, günün sadeleşirmecilerine önemli çeşitli uyarılarda bulunmaktadır: “*Bir yabancı kelimeyi başka bir yabancı kelimeyle değiştirmekle dil meselesinin halledilemeyeceği açıktır... Dil bilgisi bize dilin sadece bir vasıta olmadığını, dilin kendi kanunları içinde meydana gelen ve gelişen bir varlık olduğunu ve onun, her tabii varlık gibi, ancak kendi tabii kanunları içinde gelişebileceğini söylemektedir...*”

Türk dilindeki sadeleşme hareketinin, aşırı özleştirmeciliği savunan bir grup tarafından ifrat ve tefrit boyutuna ulaşmasından sonra, dönemin Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in tüm valiliklere iletmek üzere kaleme aldığı bir yazıyı paylaşan dergi, bilimsel kriterlerin aksi bir şekilde her kafadan farklı bir ses çıkması misali tüm ülkenin kendine göre uydurduğu kelimelerin milli dile zarar verdiğini şöyle anlatıyor: “*Milli tarihimizin akışı içinde tabii bir şekilde gelişip zenginleşmekte olan Türkçemizin, son zamanlarda, ilim dışı*

²³⁷ Arat, a.g.m., s. 6-7

zorlamalar ve aşırılıklarla bu gelişme yolundan saptırılmaya çalışıldığı, Bu yüzden yazı dilimizin de yeniden konuşma dilimizden uzaklaşması tehlikesiyle karşılaştığı görülmektedir... dil, bir milleti oluşturan, ortak milli kültür değerlerini yaratarak, nesilleri birbirine bağlayan ve milli birlik ve bütünlüğün pekiştirilmesinde en büyük rolü oynayan amillerin başında gelir.”²³⁸

Milletler savaşlar kaybedebilir, devletleri yıkılabilir ama, dilleri ölmedikçe hep hayatta kalırlar. Kafesoğlu’na göre Türkiye’de dil meselesinin önemi, milli varlığı koruma derecesinde bir önem taşımaktadır. “*Millet varlığının ilk asli belirtisi ve dolayısıyla milli hüviyetin özü olan dil, toplumları birer özel bütün yapan ve bu özel bütünlüğün devamını temin eden başlıca faktördür... Anadilini muhafaza edebilen her topluluk ebediliğin sırrını çözmüş demektir... Ne bütün insanlığı kavrayıcı manevi, ahlaki kurallar koyan dinler, ne çeşitli kavimleri belirli hukuk nizamı ve menfaat ortaklığı etrafına toplayan imparatorluklar, ayrı dillerdeki insan gruplarını birbirleriyle meczetmeye muvaffak olabilmişlerdir...”²³⁹ Dile bir ayırıcı unsur olarak bakan İbrahim Kafesoğlu, dilin kimlik bilinci oluşturduğu fikrini öylesine savunuyor ki verdiği örnekte hiçbir dinin veya imparatorluğun ayrı diller konuşan milletleri birleştirip aynı potada eritemediği hükmüne varıyor. Bunu söylemek suretiyle dilin tarihi ve milli fonksiyonuna vurgu yapmaktadır.²⁴⁰*

Dilin tabii tekâmülünün, zengin ve milli bir kültür dili oluşmasında ne kadar önemli olduğuna birçok Türk Kültürü yazarı atıf yapmaktadır. Dil materyalinin tarihi dönemlere göre araştırılması, dil çalışmalarında buna göre bir yol izlenmesi gerektiği sürekli vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda dergi, dil çalışmalarında nasıl bir metot takip edilmesi gerektiğini bir dil bilim otoritesi olan R.Rahmeti Arat’ın kaleminden açıklıyor: “*Eski nesillerin kendi bildikleri dışında kalan dil malzemesine gösterdiği kayıtsızlık ve hatta alakasızlık*

²³⁸ Ali Naili Erdem, “Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem’in Yeniliklere Tamimi – Dilde Aşırılıklardan Sakınılması Hakkında”, *Türk Kültürü*, 1975, Sayı 158, s. 1

²³⁹ İbrahim Kafesoğlu, “Türkçenin Yarını”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 9, s. 1-2

²⁴⁰ Kafesoğlu, *a.g.m.*, s. 2

bugün de tamamen ortadan kalkmış değildir... Bugünkü dili kavramak ve dolayısıyla onun ihtiyaçlarını karşılamak imkânını bulmak için en kısa ve en verimli yol, onu kendi inkişaf seyri içinde müşahade etmektir. Bütün dillerin araştırılmasında, tatbik edilmekte ve müsbet neticeler alınmakta olan bu usulden Türk dilinin vareste kalamayacağı bedihidir...”²⁴¹

Milli şuur ve dil arasında güçlü bir ilişki olduğu bir gerçektir. Dil bir milletin hafızası olması dolayısıyla önemlidir. Geçmişten gelen birliktelik, yaşanmışlıklar, ders almalar, davranışlar bir bellek gibi dile kodlanır. Bu bakımdan dil, millet bilinci oluşturmada bir numaralı vazifeye sahiptir. Türk Kültürü yazarlarından Necmettin Hacıeminoğlu: *“Millet varlığını ayakta tutan ve milli bütünlüğü temin eden başlıca unsur ana dildir...Her yeni nesil, önce, atalarından miras kalan sanat ve düşünce yadigârlarını tanır, sonra da o anıtlar üzerine kendi payına düşen ‘yapı taşları’ nı koyar. Ancak bu sayededir ki millet hayatı, hiçbir kesintiye uğramadan tarih içinde devam edip gider. İşte bütün bunları sağlayan milli dildir...Dili yaşıyorsa o millet dağılmamıştır, kaybolmamıştır, ayaktadır.”²⁴²* diyerek bir dilin milli bütünlük sağlama açısından bir çimento vazifesi gördüğünü belirtmektedir.

Türk Kültürü’nde birçok yazarın dil mevzûnda başvurduğu dilbilimcilerin üstadı Reşid Rahmeti Arat’ın, genel dil kuramı bahsinde birçok yazısı bulunmaktadır. Dil bahsindeki görüşleri, dil tartışmalarının yoğun bir şekilde yaşandığı derginin yayına başladığı dönemde, dergiye bir referans hükmündedir. Dilin canlı bir varlık olduğu görüşünü savunan Arat, dilin temel hususiyetlerinden şöyle bahseder: *“Dilin insan toplulukları içinde çok ve çeşitli vazifleri vardır: 1)Dil bir topluluğun ayrı fertleri arasında anlaşmayı temin eder. 2)Dil insanlığın asırlardan beri elde ettiği tecrübeleri içine alan bilgi hazinesini saklar ve bunu nesilden nesile devreder. 3)Dil bir milletin uzun tecrübelerine dayanan mefhumları kelime ve tabirler şeklinde kalıplara sokar ve böylece milli düşünce faaliyetini düzenler. 4)Dil müşterek*

²⁴¹ R.R.Arat, “Türkiye Kütüphaneleri ve Anadolu Yazı Dilinin Tarihi Üzerine”, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 65, s.7

²⁴² Necmettin Hacıeminoğlu, “Dil ve Milli Bütünlük”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45, s. 81

düşünüş ve ifade birliği içinde bir araya getirdiği toplulukların manevi varlığını korur. 5)Dil insan topluluklarını müşterek fikir faaliyeti içinde birleştirerek, onları bir millet haline getirir.”²⁴³

Öyle ki, dil olmadan ortada bir millet olmayacağını söyleyen Arat, dilin milli kimlik oluşumunda ne kadar mühim bir unsur olduğuna dikkat çeker: “...Dil mefhumu o derece mühim bir yer işgal etmektedir ki, ortadan kaybolan bir milletin dili mevcut olabileceği halde, dilini kaybeden bir millet tarih sahnesinden silinmektedir...” Dil ve kimlik ilişkisi hususunda, Türk kimliğinin oluşumunda Türk dilinin oynadığı rolü şu cümlelerde açıklıyor: “Bir milli bağ olarak Türk dilinin oynadığı rolü, belki diğer dillerin hiçbirini oynamamıştır...Türk dili eski devirlerde olduğu gibi, bugün de diğer dillerinki ile mukayese edilemeyecek kadar, geniş bir saha işgal eder... Yabancı alfabeler, din ve dini eserlerin Türkler içine girmiş olmasına rağmen, Türk muhiti bu tesirleri mahdut sınırlar içinde tutabilecek kadar, kendi kültür ve geleneklerine bağlı kalmıştır...”

Dilin yaşayan bir varlık olduğu fikri, onun tarihselliğiyle ilişkilendirilmektedir. Toplulukların ortaya çıkardığı iletişim aracı olarak var olan dil, en eski dönemlerden bu yana gelişmeye ve olgunlaşmaya devam eder. Toplumdaki her değişim, dile de yansiyarak yeni kelimeler ve dilin iç yapısında bazı değişiklikler meydana getirebilir. Dilin yalnızca bir iletişim aracı olmaktan öte yaşayan bir canlı olduğunu vurgulayan Türk Kültürü dergisi, ne niyetle olursa olsun dile dışarıdan yapılan suni müdahalelerin yanlışlığına dikkat çekmektedir.²⁴⁴

6.2. TÜRKÇENİN TARİHSELLİĞİ

Dilin tabi bir varlık olduğu kuramından hareketle, Türkçe’nin tarihsel gelişimine odaklanan Türk Kültürü dergisi, Türk dili tarihinden örnekler ve

²⁴³ Reşit Rahmeti Arat, “Dil Meseleleri ve Türk Dili”, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 27, s. 33-38

²⁴⁴ Arat, *a.g.m.*, s. 39-40

incelemeler ile Türkçe'nin gelişimi üzerinde durmaktadırlar. Türk dili ve lehçeleri, Türkçe'nin tarihi, Osmanlıca, Cumhuriyet döneminde Türkçe gibi alt konu başlıkları perspektifinde Türk dilinin gelişim süreci incelenmektedir.

Türk dili tarihinde, İslam'ın kabulü dilde kritik bir değişimin kapısını açmıştır. İslam kültürü etkisi Türkçe üzerinde de birtakım değişimlere sebep olmuştur. Türk Kültürü yazarları, bu değişim ile Türkçe'nin Arap ve Fars etkisi altına girmeye başladığını, Selçuklu ve Osmanlı ile yüksek bir zümrenin konuştuğu ağır ve süslü bir dilin ortaya çıktığı fikrindedir. Ortaya çıkan bu karma dil, hiçbir zaman halk tarafından benimsenmemiş, sadece yüksek zümrelerin konuştuğu bir dil olmuştur. Halktan kopuk karma bir dilin toplumun bir kesimi tarafından konuşulması, Türk dilinde bir ikilik meydana getirmiştir.

Tanzimat ile başlayan süreçte, milliyetçi akımların güçlenmesiyle halkın konuştuğu Türkçe yükselen bir trende girmeye başlamıştır. Bir yandan da Osmanlıca, Servet-i Fünun edebiyatıyla olgun bir dönemini yaşamaktadır. Nihayetinde Türkçülük hareketlerinin güçlendiği esnada, sade Türkçe hareketi ortaya çıkmış ve yavaş yavaş dildeki ikilik ortadan kalkmaya başlamıştır. Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul gibi dilde sade Türkçe'nin savunucuları döneminde Türk dili sadeleşme evresine girmiştir.

Cumhuriyet dönemi, harf devrimi ve dil inkılabı Türkçe'nin kaderini belirleyen bir başka önemli hadisedir. Atatürk'ün başlattığı alfabe devrimi, Türkçe'yi Arap harflerinin uyumsuzluğundan kurtarmış ve Latin harflerinin ilanı ile okuma yazma seferberliği başlamıştır. Bu sayede Türkçe'nin sadeleşmesinde önemli bir eşik daha aşılmıştır. Halkın okuma yazma öğrenmesinin de etkisiyle yazı dili ile konuşma dili arasındaki fark gittikçe azalmıştır.

Türk Dil Kurumu'nun kuruluşu her yönüyle bir dil devrimidir. Bununla, ilk kez Türkçe'nin akıbeti ve geçmişi hakkında çalışmalar yapan resmi ve ilmi bir heyet oluşturulmuştur. Ancak Türk Dil Kurumu'nun ilanından sonra, dilde sadeleşme noktasında başka bir tartışma başlamıştır. İlk döneminde aşırı bir tasfiye furyası başlatan kurum, daha sonra Atatürk'ün karar değiştirmesiyle özürkçeciliği durdurmuştur. Öte yandan Atatürk'ün ölümünden sonra, dilde tasfiye taraftarları tekrar dile müdahale etme işine girişmeye başlamışlardır. İşte Türk Kültürü dergisinin içinde bulunduğu genel tartışma da böyle bir ortamda gerçekleşmektedir.

Türk Kültürü dergisi dilbilimcilerin kaleminden Türk dilinde buhrana sebep olan tarihsel süreci açıklarken: *“Eski devirlerden XI–XII. asırlara kadar bütün Türk milleti bir tek yazı diline sahip bulunduğu halde... Türk yazı dili gittikçe mahallileşerek, eski birliğini ve bununla birlikte eski ifade kudretini kaybedip, onun yerine daha mahdut malzemeye dayanan şive ve lehçelerin kaim oldu... Neticede bugün müneverlerin dahi kolayca anlayıp kullanamadığı karışık bir dil meydana gelmiştir. Bunun neticesi olarak dile yeni bir istikamet vermek üzere, bir inkılap hasıl olmuştur.”*²⁴⁵

Türk Kültürü'nde dil bahsinde yazdığı makalelerle ön plana çıkan yazarlardan Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Türk dilinin tarihsel gelişimi konusunda, en eski kaynaklardan olan Orhun Yazıtları'nda kullanılan dil ile Türkiye Türkçesi arasında derin bir bağ olduğunu öne sürerek Türk dilinin kökenine odaklanır: *“Türkiye Türkçesi Orhun yazıtlarının dili ile öyle benzerlikler gösterir ki, bu beraberlik büyük Türkolog W. Bang'a 'Köktürklerden Osmanlıca'ya' adlı eserini yazdırmıştır: VomKöktürkischen Zum Osmanischen, Berlin 1919 ve 1921...”*²⁴⁶

²⁴⁵ Reşid Rahmeti Arat, “Akademi Kurulurken: Dil Tabii Bir Varlıktır”, *Türk Kültürü*, 1975, Sayı 158, s. 7

²⁴⁶ Ali Fehmi Karamanlıoğlu, “Malazgirt'ten Sonra Türk Dili”, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 107, s. 17-18

Türk diline yabancı kelime girmesi konusunda, dilin tarihine yönelen Karamanlıoğlu, Osmanlı dönemini hariç tutarak, her dönemde ihtiyaç ölçüsünde Türk diline yeni kelimelerin girdiğini; ama bilhassa Osmanlı yüksek zümre edebiyatında görülen Arapça ve Farsça hakimiyetinin milli dil mefhumuna zarar verdiğini ileri sürmektedir: “*Yabancı kelimeler bakımından ise önceleri bütün Türk dünyasından farklı bir durum göstermeyen eski Anadolu Türkçesinde sadece bir ihtiyaç ölçüsünde yabancı kelime girdiğini görüyoruz. Sonraysa, konuşma dili kendi tabii tekamülünü takip ederken, yazı dilinde Arapça-Farsça-Türkçe olmak üzere, adeta üç dilden teşekkül etmiş Osmanlıca denilen sun’i bir karma dil meydana gelmiştir. Bu dil hiçbir zaman halka inen tabii bir dil olamamıştır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılması ile Osmanlıca da çözülmüş, Türkiye Cumhuriyeti’nde tekrar Türkçeye dönmüştür.*”²⁴⁷ Osmanlı Türkçesini, suni ve karma bir dil olarak niteleyen Karamanlıoğlu, halk-aydın ikiliği konusunu da es geçmeyerek, Osmanlı toplumunda Türkçe konuşanlar arasında dahi dil birliğinin olmadığını ifade etmektedir.

Sade bir Türkçe savunusunda bulunan Karamanlıoğlu, Türk dili tarihine dair yaptığı yorumlarda, Türklerin İslam dinini kabul etmesinin dilde meydana getirdiği değişimden bahsetmeden geçmez. Her ne kadar Selçuklu ve Osmanlı’da yoğun İslami unsur etkisi görülse de, halkın konuştuğu Türkçe’nin mahiyetinde, dilin yapısını bozacak derecede büyük bir değişim meydana gelmediğini belirtir: “*Ancak bir dil İslamiyet gibi büyük bir kültür değişmesi de geçirse, dışa bağlı yani yeni kültür muhitinin getirdiği yabancı kelime ve terimlerin girmeye başlaması dışında, iç bünyesi bakımından hemen birden bire büyük değişimler göstermez.*”²⁴⁸ Tarih boyunca, birçok etki altında kalmasına karşın, ana yapısını koruması ve kaybolmaması, Türkçe’nin nasıl köklü ve yapı bakımından zengin bir dil olduğuna iyi bir örnektir.

²⁴⁷ Karamanlıoğlu, *a.g.m.*, s. 18-20

²⁴⁸ Ali Fehmi Karamanlıoğlu, “Kutadgu Bilig’in Diline ve Adına Dair”, *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 98, s. 61

Türk dili tarihinde çeşitli buhranlı dönemler olduğuna değinen Faruk Timurtaş, Karamanoğlu beyi Mehmed'in Türkçe'ye verdiği önemin, Osmanlı padişahları döneminde verilmediğine dair bir eleştiri şu ifadelerde görülmektedir: *“Karamanoğlu Mehmet Bey'in meşhur fermanıyla Türkçe'nin itibarı yerine geldi. Osmanlı İmparatorluğu saray çevrelerinde çöreklenen bir devşirme zümresinin tesiriyle II. Murad'dan sonra Türkçe tekrar hakir görülmeye, aşağılanmaya başlandı. Türkçe'nin itibarlı bir dil olmasına engel olundu... Sonunda Türkmenlerin, Yörüklerin, yani Türk halkının konuşmadığı suni bir edebi dil doğdu ve halktan kopmuş, ona yabancı bir münevver sınıf türedi.”*²⁴⁹

Osmanlıca'nın halk dilinden uzak, süslü bir dil olduğu fikrini paylaşan Türk Kültürü yazarları, Tanzimat'tan sonra gelişen Türkçülük akımının, dilde sadeleşme hareketini de beraberinde getirdiğini ve bu sadeleşme hareketiyle Türkçe'nin yeniden kuvvet kazandığını ifade etmektedir. Hakikaten, Türk dilinin tarihsel gelişimine bakıldığında, Tanzimat yeniliklerinin dile olan yansıması göze çarpan bir gelişmedir. Milliyetçilik akımının yaygınlaşmasıyla beraber, halkta yavaş yavaş oluşan kimlik bilincinin bir sonucu olarak Türkçülük idealinin temsilcileri, milli bir dil ve kültür ortaya çıkarma düşüncesiyle hareket etmiş, bu vesileyle de sadeleşme hareketi zuhur etmiştir. Osmanlı Türkçesi'nin milli dil bütünlüğünü bozduğunu düşünen Ali Fehmi Karamanlıoğlu, sadeleşme hareketiyle birlikte Türkçe'nin yeniden güç kazandığına dikkat çekiyor.²⁵⁰ Gökalp gibi, Türkçülük fikrini destekleyen aydın grubunun artması, Türkçe'nin, her müessesede canlılık kazanmasını sağlamıştır. II.Meşrutiyetten sonra, Dünya savaşı ve milli mücadele döneminde, Türkçe tam bir olgunluk dönemine giriyor ve milli edebiyat adı altında özgün ürünlerini vermeye başlıyordu. Türkçe'nin tarihine yönelik yaptığı incelemeleriyle dikkat çeken Karamanlıoğlu, milli edebiyat

²⁴⁹ Bkz. Faruk Kadri Timurtaş, *Dil Davası ve Gökalp* adlı yayından alan Eröz, a.g.m., s. 76-77

²⁵⁰ Ali Fehmi Karamanlıoğlu, “Cumhuriyete Kadar Dilimiz”, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 75, s. 24-25

dönemiyle Türkçe'nin gerçek bir olgunluk dönemine girdiğine vurgu yapmaktadır.

Türkçe'nin tarihine bakıldığında, Türk dilinin çeşitli aşamalardan geçtiği görülür. En eski dönemlerde dahi, bir kelime alışverişi içinde olan Türkçe, bünyesine aldığı kelimeleri kendi içinde eriterek özgün bir forma sokmuştur. Dergiye göre, bu zenginleşmenin temelinde halkın pratiğe odaklanan yaklaşımı yatmaktadır. Yabancı kökenli kelime, eğer halkın benimseyeceği ve pratikte kullanacağı bir niteliğe sahipse halk diline yani o dilin muhtevasına dahil olur. Türk dili tarihinden yaptığı çıkarımlarla, dilin doğal kanunu olan kelime alışverişinin Türkçe'yi zenginleştirdiğini vurgulayan Abdülkadir İnan Uygur dönemi Türkçesinin özelliğinden bahsediyor: “V.–VIII. Asırlara ait Türk yazı dilinde de yabancı kelimeler bulunuyordu... Uygur devrinde Türk devletinin başka komşu devletlerle teması arttıkça yabancı maddi ve manevi kültür kelimeleri çoğalmakta devam etti. Uygur devrinde Türk diline geçen yabancı kelimeler Türk dilinin bünyesine zarar etmemiş, fakat dilin zenginleşmesine yardım etmiştir... Uygurların türlü türlü alfabe kullanmalarına ve türlü kültürlerle temasta bulunmalarına rağmen Türk yazı dili buhran geçirmeden gelişmekte devam etmiştir.”²⁵¹ Bu dönemde dile giren kelimelerin Türkçe'nin yapısını bozacak bir etki yapmadığı ve dili zenginleştirdiği belirtilmektedir.

Eski dönem Türkçesinin, zamanında en ileri dillerden biri olduğunu ileri süren Necmetin Hacıeminoğlu, Türk dilinin tarihte en köklü ve medeni dillerden biri olduğunu şurada anlatıyor: “Türkçe tâ sekizinci yüzyılda... Devrinin dini, edebi ve felsefî düşüncelerini... tam bir ifade rahatlığı içinde dile getiriyordu. Uzak Doğu kültür ve medeniyetinin olgun bir yazı dili olan Türkçe bu zirvelerde dolaşırken yeryüzünde Latince, Grekçe, Arapça, Farsça ve Çinceden başka kültür dili de yoktu... İngilizce, Fransızca, Almanca ve İtalyanca henüz oluşmamıştı.”²⁵²

²⁵¹ Abdülkadir İnan, “Türk Yazı Dili Tarihinden Notlar”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 57, s. 22

²⁵² Necmettin Hacıeminoğlu, “Türkçenin Oluşumu Masalı”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 55, s. 20

Necati Akder, Türkçe'nin, milli tarihin en eski seslerini yansıttığına, Türklerin tarih boyunca birçok inanç değiştirmesine karşın dilini değiştirmedini şöyle anlatıyor: “*Çok kısa bir müddet zarfında Şamanilikten Buda mezhebine, Buda mezhebinden Nasturi Hristiyanlığına, Nasturi Hristiyanlığından Müslümanlığa geçtiğimiz oldu. Fakat, dilimizi bir defa değiştirmedik. Din değiştikçe milliyet, dil içine sığıyor ve onun kelimelerinde mahfuz kalarak yaşamakta devam ediyordu. Biz dilimizin kelimeleri içinde milli tarihimizin en eski seslerini duyuyoruz.*”²⁵³ Dergide yeni nesillerin milli dile vakıf olmaları önemli bir mesele iken, günün şartlarında sürekli dil üzerinde oynamalar yapılmasının, nesiller arasındaki ilişkilerde kopukluklar meydana getirmekte olduğu anlatılmak isteniyor.

Öztürkçe taraftarlarının, yeni bir medeniyete girildiği gerekçesiyle, Türkçe’de yer alan yabancı kökenli kelimelere, bilhassa Arap ve Fars söz unsurlarına düşman olmaları, Türk Kültürü dergisinin kabul etmediği bir dil görüşüdür. Tarih boyunca birçok kelimenin dile girdiği ve yaşadığı, bu vesileyle Türkçeleştiği vurgulanarak: “*Türkçe on iki asırdan beri kurulmuş, oluşmuş ve gelişip zenginleşmiş bir kültür dili olarak dimdik ayaktaadır... Kökü tarihin derinliklerinde; dalları, yaprakları Türk ırkının yaşadığı dört kıtada; meyveleri binlerce cilt kitaplarda ve sevdası bütün Türklüğün gönlünde yaşayan Türkçe’ye kimse dokunamayacaktır.*”²⁵⁴ Bu ifadeler doğrultusunda, Türk dilinin uzun asırların ortaya çıkardığı zengin ve medeni bir dil olduğu fikri savunulmaktadır.

Tanzimat ile gündeme gelen ve II. Meşrutiyet ile hızlanan Türkçülük hareketi, dilde sadeleşmeyi hedef alan bir yaklaşımı benimsemişti. Türkçülük fikrini savunan birçok aydın ve sanatçı, dil davası olarak gördükeri meselede, eserlerinde halkın anlayacağı bir dil kullanmayı hedeflemiştir. Paylaşılan genel görüşe göre, Türkçülük fikrinin müdavimlerinin gayret ve emekleri,

²⁵³ Necati Akder, “H. Suphi Tanrıöver’de Milliyet Fikri ve Milliyetçilik Mefkuresi”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45, s. 11-46

²⁵⁴ Hacıeminoğlu, *a.g.m.*, s. 21-22

milli dil ve edebiyatın doğmasında ve Türkçenin ‘özgür’ kılınmasında çok büyük bir etkiye sahiptir.

Türkçe’nin gelişimini inceleyen Türk Kültürü yazarları, Osmanlı Türkçesi’nin etkisini kaybetmesiyle milli dilin güçlenmeye başlaması mevzûna şöyle değinmektedir: “*Türk dili asırlar boyunca milli duyguları kuvvetli her Türk münevveri tarafından çeşitli şekillerde müdafaa edilmiş, fakat İslamdan sonra Arap ve Fars dillerinin baskısı altında kalarak 19. asra kadar gelmiştir. 19. asırdan itibaren, Türk münevverleri, dil meselelerine yeniden ve daha kuvvetli bir şekilde eğilmişler; Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Ahmet Vefik Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Şemseddin Sami, Şeyh Süleyman Efendi, Kemal Paşazade Sait Bey, Muallim Naci, Tevfik Fikret, Ahmet Rasim, Halit Ziya, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp dil davasının üzerinde ayrı ayrı durmuşlardır...*”²⁵⁵

Milli Edebiyat cereyanı döneminde Türkçe sanki prangalarından kurtulmuş bir halde gibi sade ve özgün bir görüntüye bürünmüştür. “*Ömer Seyfettin, Refik Halit ve Reşat Nuri gibi Muharrirlerin kaleminde, İstanbul Türkçesine dayanan temiz bir dil meydana geldi.*” İnkılaplar devrinde Osmanlıca artık ortadan kalkmış ve harf inkılabıyla Latin harflerine geçilmiştir. Harf devrimi, dil devrimine giden yolda ilk öncüldü. Atatürk’ün asıl gerçekleştirmek istediği Osmanlıca’dan kalan Türk dilini hantallaştıran yabancı unsurların izlerini silmekti. Bu doğrultuda, girişilen öztürkçe hareketinin gittikçe aşırı bir hal alarak, Türk dilinin bir mahsulü olmuş söz ürünlerinin atılması dil işinde derin bir tartışmaya yol açmıştır. Dilde öztürkçe anlayışının aşırılık kazanmış hali olan tasfiyecilik ve kelime uydurmacılık göze çarpmaktadır.

Milliyetçi ve modern bir temel üzerine inşa edilmek istenen yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, dilin millileşmesi amacıyla bir dizi çalışmalara sahne oluştur. Atatürk’ün milli dil çalışmalarını çok önemseydiğine dikkat çeken dergi: “*Cumhuriyetten sonra dil davası ile Atatürk bizzat ilgilenmeye*

²⁵⁵ Osman Fikri Sertkaya, “Atatürk’ün Dil Politikası”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 49, s. 41-43

başlamış, 1928’de Harf Devrimini yapmış, 12 Temmuz 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti’ni kurdurmuştur. Hatta ölüm döşeğinde iken bile ‘Aman dil, aman dil!’ diye sayıklaması mirasını Dil ve Tarih kurumlarına bırakması, onun dil meseleleri üzerinde ne kadar hassas olduğunu gösterir.”²⁵⁶ İfadeleriyle Atatürk’ün dil meselesinde ne kadar hassas ve motive olduğunu ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet döneminde başlı başına bir Türk dili inşasına girişilmiştir. Bu dönem Türk dili çalışmalarına bakıldığında milli dili geliştirme gayesiyle yola çıkan Atatürk’ün, dil çalışmalarında farklı tez ve yollara başvurduğu görülür. Türk tarihinin en eski ve ihtişamlı bir geçmişe dayandığı fikrinden yola çıkmak suretiyle, Türk dilinin en köklü dillerden olduğu hatta bütün dillerin anası olduğu tezi Atatürk’ün dikkatini çekmiş, dil çalışmalarında bu yöne doğru bir evrilme meydana gelmiştir. Buna dayanarak yapılan dil çalışmaları, ileride bazı iletişim problemlerine neden olduğunda, Atatürk bu sefer dil meselesinde bu tezi benimsemekten vazgeçmiştir. Dergideki bir yazıda, Atatürk’ün dil çalışmalarında izlediği farklı dönemlerdeki yaklaşım üç ayrı dönemde değerlendirmiştir:

“Atatürk’ün 1932’den 1938’e kadar olan dılcılığını üç devrede inceleyebiliriz:

- I. *Devre, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin kuruluşundan Tarama Dergisi’nin çıkmasın kadardır (12 Temmuz 1932-1934)... onların tutmuş oldukları bu aşırı yolda Atatürk onları desteklemiştir (Aşırı tasfiyecilik devresi)*
- II. *II. Devre, Tarama Dergisi’nin çıkmasından Güneş Dil Teorisi’nin ilanına kadardır (1934-24 Ağustos 1936). Tutulan yolun yanlış olduğunu anlaması ve dönüş için yol araması (Tereddüt devresi).*
- III. *Devre, Güneş Dil Teorisinin ilanından ölümüne kadardır (24 Ağustos 1936-10 Kasım 1938). Türk diline yabancı kelimelerin*

²⁵⁶ Sertkaya, a.g.e., s. 41-43

kullanılmasının lüzumuna inanılan ve bu kelimelerin Türkçe asıllı olduğu ilan edilen (Güneş Dil Teorisi devresi).’’²⁵⁷

I.Devre: Daha sonra Türk Dil Kurumu adını alacak olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin kurulması, milli dili inşa ve ihya etme politikasıyla yola çıkan Türkiye Cumhuriyeti açısından son derece önemli bir gelişmedir. Atatürk, gelecekte gerçek bir dil akademisine dönüşmesini umduğu Türk Dil Kurumu çalışmalarını yakından takip etmekte hatta dil işine bilfiil müdahil olmaktaydı. 1928 Harf inkılabıyla ne yapmak istediğini net bir şekilde ortaya koyan Atatürk, TDK ile dil devrimini gerçekleştirmeyi umuyordu. Atatürk’ün, Dil ve Tarih kurumlarını kurdurmasının ardında yatan önemli bir sebep, Türk milleti, tarihinin ve dilinin ne kadar köklü ve zengin olduğu fikrini, hem özgüveni ve kimlik bilinci azalan Türk toplumuna hem de medeni milletlere duyurmaktır. Türk dilinin ne kadar köklü olduğu fikri, dilde sadeleşmede aşırı bir tasfiye hareketini beraberinde getirmektedir. Öztürkçe kelimeler kullanmak teşvik ediliyor, halkın aşına olduğu ve uzun zamandır kullanageldiği kelimeler kökü yabancı diye dilden çıkarılıyordu.

Falih Rıfki Atay’ın bu konuda Atatürk’e yaptığı serzenişler durumun vehametini ortaya koymaktadır: *“Türk Dili Tetkik Cemiyeti 12 Temmuz 1932’de resmen kurulmuştur. İlk dil kurultayı 26 Eylül 1932 tarihinde Dolmabahçe Sarayı’nda Atatürk’ün huzurunda toplanmış... Atatürk’ün dilciliğinin bu ilk devresi en aşırı özleştirmeyi hedef tutan bir istikametteydi. Türk Dili Tetkik Cemiyeti bu seneler tamamen tasfiyecilerin tesirinde kalmış ve yapmış olduğu kelime tasfiyesinde korkunç bir israfa düşmüştür... Falih Rıfki bu durumu: ‘ Bu dar özleştirme sıkıntıları içinde birgün, arkadaşlarından birine bir nutuk söylediğini hatırlıyorum. Hiçbir yabancı kelime kullanmayacaktı. Ayağa kalktı, nutuk bir kekelemeden ibaretti. Kendisine dedim ki: - Sanki iç Asya’dan gelen biri size derdini anlatmaya çalışıyor. Ama derdi nedir? Hiçbirimiz öğrenemedik. Güldü. Sonra yalnız olduğumuz birgün: - ‘Çocuğum beni dinle’, dedi. ‘Türkçe’nin hiçbir yabancı*

²⁵⁷ Sertkaya, a.g.m., s. 44-46

kelimeye ihtiyacı olmadığını söyleyenlerin iddiasını tecrübe ettik. Bir çıkmaza girmişizdir. Dili bu çıkmazda bırakırlar mı? Bırakmazlar. Biz de çıkmazdan kurtarma şerefini başkalarına bırakamayız.”²⁵⁸

Dilde aşırı tasfiye hareketine dair bizzat Atatürk’ün de içinde olduğu bir hadiseye değinmek, dönemin dil çalışmalarında nasıl bir yöntem izlenildiğini göstermesi açısından çok yerinde bir örnek olabilir: “Yusuf Ziya Özer’in dilciliği hakkında Falih Rıfkı Atay, Mustafa Kemal’in Mütareke Defteri isimli eserinde (s. 57) şunları söylüyor: ‘Başka bir sefer Atatürk, Ziya Bey usulü bir benzetiş maarifetiyle yapmaya kalktı, rahmetli hoca dudaklarını bükerek: - Olamaz, efendim, dedi. – Niçin olamazmış beyefendim. Sizin benzettiklerinizin kitapta yeri var mı? Yooo... Yatağınızda sağınızdan solunuza dönerken hatırıma geliyor, söylüyorsunuz. Benimki de bu sabah banyoda aklıma geldi.”²⁵⁹

II.Devre: *Tarama Dergisi* adıyla ortaya çıkan, öztürkçe kelimelerin yer aldığı bir sözlük çalışması yapılması, TDK’nın ilk faaliyetlerinden biridir. Bununla, bütün müesseselerde yazılan ve konuşulan dilin öztürkçe kelimelerden oluşması hedeflenmekteydi. Oluşturulan komisyon, arı Türkçe niteliğinde kelimeleri buluyor veya eskisinin yerini, kullanışlı bir kelime türeterek doldurmaya çalışıyordu. Neticede bu durum, iletişimde büyük sorun oluşturmaya başlayınca, kelime uydurma ve tasfiye işinde geri adım atıldı: “...Yüzlerce münakaşadan sonra çıkan cep kılavuzlarının bile *Tarama Dergisi*’nin yarattığı dil anarşisine tesir etmediğini gören Atatürk artık özleştirmenin bile sınırlı olacağını kabul etmiş bulunuyordu... Falih Rıfkı’ya şöyle demiştir: ‘Memleketimizin en büyük bilginlerini, yazarlarını bir komisyon halinde aylarca çalıştırdık. Elde edilen netice şu bir küçük lügatten ibaret. Bu *Tarama Dergileri* ve cep kılavuzları ile bu dil işi yürümez. Falih bey biz Osmanlıca’dan ve Batı dillerinden istifadeye mecburuz”²⁶⁰

²⁵⁸ Osman Fikri Sertkaya, “Atatürk’ün Dil Politikası”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 49, s. 41-42; Sertkaya’nın kaynağı bkz. Falih Rıfkı Atay, *Atatürk ve Dil*

²⁵⁹ Sertkaya, *a.g.m.* s.42-43

²⁶⁰ Bkz.Abdülkadir İnan, *Dil ve Atatürk* adlı yayından Sertkaya, *a.g.m.* s.42-44

III.Devre: Çağın ihtiyaçlarına karşılık verebilen milli bir dil arzusunda olan Atatürk, Osmanlıca ve Batı dillerine ait kavramları kullanmanın elzem olduğunu düşünmekte çok gecikmedi. Ancak, halihazırda yapılmış olan tasfiye çalışmalarına bir anlam kazandırmak gerekiyordu. Güneş Dil Teorisine sarılmakla, zaten bütün kelimelerin kökeninin Türkçe olduğu, dolayısıyla dilden kelime atmaya lüzum olmadığına kanaat getiriyordu. Atatürk: “‘Türkçe’de kalacak kelimelerin aslında Türkçe olduğu izah edilmeli’ diyerek tezin varmak istediği noktaya parmak basıyor ve TDK’da konuyla ilgili kurulan komisyona bir mesaj veriyordu. “O hiçbir zaman yüzde yüz Türkçe konuşulamayacağını anlamıştı. Hiç olmazsa dilde kullanılan kelimelerin Türkçe asıllı olduğu ispat edilmelidir. Böylece dildeki aşırı tasfiyeciliği de durdurabilecektir. Bu yüzden Güneş – Dil Teorisini ortaya atmıştır.”²⁶¹

Atatürk’ün samimi bir niyetle başlattığı öz Türkçe hareketinin, farklı boyutlara ulaştığına vurgu yapan Türk Kültürü dergisi dilde yapılan bu aşırılığın bir buhrana sebep olduğunu ifade ediyor. Bu buhran uzun yıllar devam etmiş ve Türk Kültürü dergisinin de en başta işlediği konulardan birisi olmuştur: “...Atatürk’ten sonra da ilim yerine heyecan hakim oldu ve 1945’te Anayasa, bizat devlet eli ile, öyle anlaşılmaz bir dille dolduruldu ki, sonra bunun reaksiyonu 1924 anayasasına dönmek oldu. Tabii her iki tutum da hatalı idi...Fakat bu konuda çok ehemmiyetli bir rolü bulunan ve Atatürk’ün ‘Türk Dili Tetkik Cemiyeti’ olarak kurduğu Türk Dil Kurumu, şimdi çalışmaları ve ilmi neşriyatıyla eskiye nazaran daha iyi olmakla beraber, maalesef yine de, tam manası ile heyecan devrinden ilim devrine girememiştir. Bunun neticesi olarak, bütün iyi niyetli gayretlere rağmen kardeşi Türk Tarih Kurumu gibi, bir bilim kurulu halini alamamakta ve hep ilimden çok sanat ve aksiyon tarafı ağır basmaktadır.”²⁶² Dergi dil konusundaki çalışmalarda ilim yerine daha çok heyecanın hakim olduğunu ileri sürerken, 27 Mayıs’tan sonra da bu anlayışın devam ettiğini ifade ediyor.

²⁶¹ Sertkaya, a.g.m., s. 44-47

²⁶² Ali Fehmi Karamanlıoğlu, “Türkçeleşmenin Neresindeyiz?” , Türk Kültürü, 1963, Sayı 7, s. 19-20

6.3. MİLLİ DİLDE EĞİTİM

Türk Kültürü dergisi sadeleşmiş bir Türkçe'nin savunucusudur. Sadeleşme yazı dili ile konuşma dilinin birbirine yakınlaştırılması işidir. Halkın dili gerçek Türkçe'dir. Her ne kadar kullanılan bütün kelimeler öz Türkçe olmasa da halkın dilinde yaşayan her kelime aslında o dilin gerçek mal varlığıdır. Yabancı bir kökten gelse bile halk dilinde yaşayabilen kelime zamanla başka bir form kazanarak Türkçeleşmiştir.

Yabancı kökenli diye dilden atılan kelimelerin yerine uydurma kelimeler konulmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun başlattığı bu işe Milli Eğitim Bakanlığı, ders müfredatında kullanılan dili değiştirerek destek olmuştur. Kendi kültür değerlerinden bîhaber bir kısım aydın da kullandığı dille halk dilinden uzaklaşmakta, dolayısıyla dil bütünlüğü bozulmaktadır. Okullarda kullanılan bu *yapmacık dil*, öğrencilerin birşeyler öğrenmesine engel olmaktadır. Çocuklar okulda başka, evde başka bir dil konuşmak zorunda kalmakta, bu durum bir kültür çatışmasına sebep olmaktadır. Böyle bir eğitim alan gençler büyüdülerinde milli değerlerden habersiz kalmakta, öğrendikleri “yapmacık” dil yüzünden birçok kaynağı anlamayan, nitelik bakımından yetersiz öğretmen ve aydınlar yetişmektedir.

Türk Kültürü dergisinde, güncel bir problem olarak, milli kültür değerlerinin eğitimde yeterince işlenmediği eleştirisine birçok yazıda rastlanmaktadır. Dergide, eğitim faaliyetlerinde kültür bunalımına sebep olan anlayışın bir nesli kültürel değerlerinden kopardığı ve milli kimlik bilinci yüksek insan üretemediği konusunda serzenişlere rastlanmaktadır. Kültüründen kopmamış aydınların yetişmesi için, milli değerlere bağlı öğretmenler olması gerektiğine vurgu yapılırken, bu nitelikte öğretmenlerin sayısının çok az olduğundan hayıflanıldığı görülüyor: “*Memleketimiz kültür sahasında da yetişmiş bir insan gücüne sahip midir? Eğer böyle bir güce sahipse fikri bakımdan niye*

bir keşmekeş içinde yürüyoruz? ...Bugünün öğretmenleri, istisnalar dışında, yetiştirdikleri gençlere milli bir kültür vermekten ne yazık ki çok uzaktırlar”²⁶³

Orhan Köprülü, yükseköğretimdeki kültür problemine dikkat çekerek; üniversitelerde tarih, edebiyat ve Türk dili gibi sosyal bilimler öğrenmeye gelen öğrencilerin bir kültür bilinci kazanmadan ayrıldığına, bunların bir süre sonra hoca olup daha niteliksiz nesillerin yetişmesine neden olduğuna dair bir eleştiride bulunuyor: *“Edebiyat fakültelerine düşük puanlarla gelen gençler, istisnalar dışında kerhen ve bir kültür kazanmadan hoca olmakta, tabiatıyla bunların okuttukları yeni nesillerin seviyesi de daha aşağılara doğru gitmektedir. Korkumuz odur ki bu durum önce kabul edilmezse sonra da değiştirilmezse teknik sahalarda ileri gitsek bile, milli kültürden mahrum nesiller (kuşaklar!) yarının Türkiye’si’ni kuramayacaklardır...”*

Köprülü, yarının Türkiye’si’nin; milli değerlere bağlı, kültür bilinci yüksek fertlerden oluşması gerektiği kanaatindedir. TRT’nin kullandığı dili eleştiren yazar, genç nesillerin milli kültür dilinden uzaklaştırıldığı eleştirisinde bulunmaktadır: *“Bir memleketin resmi T.V.’si bu kadar seviyesiz bir dil kullanırsa, doğru dürüst bir milli kültürü ve dil sevgisine sahip olmayan gençler de pekala yukarıda verdiğimiz misalde olduğu gibi kelimeleri yerli yersiz kullanabilirler. Bu çeşit uydurma dilin tek faydası, her bakımdan bilgisiz ve seviyesiz birtakım insanları sahte aydınlar haline getirip, söylenilmesi hoş karşılanmayacak bazı fikileri bir laf salatası şeklinde ortaya atarak zihinleri bulandırmaktan ibarettir...”²⁶⁴* TRT kanalıyla halka servis edilen dilin, milli kültür bütünlüğü açısından bir gedik açtığı düşünülmektedir. Türkçe’nin kısırlaştırıldığını ima eden Orhan Köprülü, dilden çıkartılan kelimelerle aydın yetişemediğini Türk dilinin yavanlaştığını ve bir bilimsel makale yazamaz hale geldiğini üzüntüyle belirtmektedir.

²⁶³ Orhan Köprülü, “Teknik, Kültür ve Dil”, *Türk Kültürü*, 1979, Sayı 205-206, s. 20

²⁶⁴ Köprülü, *a.g.m.* s. 21

Türkçe konusunda iki farklı görüşün ülke geneline olan yansımalarından biri de eğitimde görev alan öğretmenlerin kullandığı dilde görülmektedir. Bu hususta oluşan ikiliğe bir çözüm bulmak amacıyla dönemin Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in ülke genelinde tüm valiliklere gönderdiği tebliğde dilde aşırılıklardan sakınılmasına vurgu yapılmaktadır: “1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2.maddesinde belirtildiği üzere Türk milli eğitiminin genel amacı: ‘Türk milletinin bütün fertlerini... milli, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmektir... Türk dilinin ve Türk kültürünün öğretilmesi her biri ayrı görüşte olan öğretmenlerin şahsi arzularına, zan ve temayüllerine bırakılamaz. Bu yola gidilirse milli birlik bozulur.”²⁶⁵ Bu metnin tamamını yayınlayan Türk Kültürü dergisi, eğitimde yaşanan dil ve kültür ikiliğinin tehlikesine dikkat çekmek isterken, öğretmenlerin iyi yetişmediği bir eğitim sisteminde geleceğin nesli yetişmez deniyor.

Dergide eğitimdeki dil ikiliğinin bir sebebi olarak görülen, kendi kültürüne yabancı aydınların bir gösteriş kaygısıyla dile soktuğu yabancı kelimelerin dilde bir yozlaşmaya sebep olduğu aktarılırken, halk ve entelektüel kesim arasında bir kopma yaşandığına dikkat çekilmektedir: Dile giren yeni kelimeler ve sürekli uydurma furyasına devam edilmesi, nesiller arasında iletişim kopukluğuna sebep olurken, yeni jenerasyonda yetişenlerin daha 15-20 sene önce yazılan eserleri anlayamayacak kadar farklı bir dil eğitimine tabi tutulduğu ifade anlatılmaktadır.

Üniversitedeki başarısızlıkta dil eğitiminin payına dikkat çeken Türk Kültürü dergisi, kurumsal bir eleştiriye de parmak basmaktadır: “*Milli Eğitim Bakanlığı milli kültür dilinin mahiyetini ve değerini bilmemektedir... Dilin tabiatında bulunan millilik, tarihilik, umumilik, canlılık ve tabiiyet gibi ana vasıflardan mahrum olan bu esperanto, birtakım manyaklar tarafından menfaat mukabilinde uydurulduğu için, bir çeşit argo olma haysiyetine bile*

²⁶⁵ Ali Naili Erdem, “Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'in Valiliklere Tamimi – Dilde Aşırılıklardan Sakınılması Hakkında”, *Türk Kültürü*, 1975, Sayı 158, s. 1-3

sahip değildir...”²⁶⁶ Uydurma dil olarak adlandırılan, dilde öz Türkçe cereyanının bir sonucu olarak, okula giden çocukların ciddi bir kültür bunalımıyla karşı karşıya olduğu tehlikesine dikkat çeken Hacıeminoğlu, okulda öğretilen dil ile evde konuşulan dil arasında farklılıklar olduğunu belirtmekte ve bu farklılığın kültürel kopukluğa sebep olduğunu vurgulamaktadır. Dildeki kimlik bunalımı, her defasında gelecek nesillere yansıtacağı ve kendi kültüründen uzak yaşayan, kendi kültürüne yabancı bir neslin yetişeceğinden endişe duyulmakta olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Türk Kültürü dergisinde, geçmişten gelen milli kültür varlıklarıyla olan bağın bugün devam ettirilmesi ve geleceğe taşınması konusunda birçok yayın yapılmıştır. Milli kültür değerlerinin gelecek nesillere aktarılması, Türk toplumunun kimlik bilincine varmasında ve çağdaş medeniyetler zümresinde kendini nerede konumlandıracağını bilmesinde önem arzettiği fikri sıkça paylaşılmaktadır. Bu bakımdan eğitimde milli kültür bilinci kazandırılması üzerinde duran Türk Kültürü yazarı Necmettin Hacıeminoğlu bir başka yazıda: “... milli kültüre ve milli dile dair verilen bilgiler, genç nesillere hiçbir zaman unutmayacakları şekilde hazmettirilmelidir. Çünkü her aydın milletin, kültürünü, edebiyatını ve düşünce tarihini devir devir adım adım bilmek zorundadır. Bunun için de, milletin asırların süzgecinden geçerek teşekkül etmiş ‘yazı dili’ni bütün incelikleriyle öğrenmiş olmalıdır... Nesillere bu bilgiyi kazandırmak vazifesi ise, okullara düşer...” Bu sayede yetişecek her ferd, geleceğe yönelik sağlam bir kültür ve medeniyet anlayışına sahip olabilir.

Milli Eğitim Bakanlığı’na çağrıda bulunan Türk Kültürü dergisi: “*Milli Eğitim Bakanlığı, okullarda ‘öztürkçe’ öğretim yaptırmak sevdasından vazgeçmelidir. Çünkü bu, hiçbir medeni ülkede görülmeyen yanlış, sakat, iptidai ve son derece zararlı bir tutumdur. Milli kültürü yıkıcı kökünden*

²⁶⁶ Necmettin Hacıeminoğlu, “Üniversitedeki Başarısızlıkta Dilin Payı”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 48, s. 16-18

kurutucu bir tutumdur. Okul ciddi bir müessesedir. Bir ilim ve öğretim müessesesidir. Orada, masa başında ‘uydurulmuş suni dil’ öğretilmez. Ancak yaşayan dil öğretilir... Orası, birtakım kendini bilmezler tarafından ‘hafızaları silme’ veya ‘beyinleri yıkama’ merkezi haline getirilmemelidir. Okul ‘unutturma’ yeri değil ‘öğrenme’ yeri olmalıdır.”²⁶⁷ demek suretiyle dilde öz Türkçe sevdasıyla yapılan aşırı tasfiyeciliğin, milli kültür varlıklarıyla yeni nesillerin bağlarını koparmaya sebep olacağına ısrarla dikkat çekmektedir.

Türk Kültürü vitrininden dil tartışmasına bir çözüm önerisinde bulunan Hacıeminoğlu, bu meselede yapılacak ilk işin, Ziya Gökalp, Hüseyin Cahit, Ömer Seyfettin, Yahya Kemal, Refik Halit, Reşat Nuri, Falih Rıfkı gibi sanatkarların eserlerini tarayıp, kelime hazinelerini tespit etmek ve bu kelime kadrosunu gençlere kazandırmak olduğunu öne sürmektedir: “*Düşününüz ki devlet radyosu Çalığışu’yu bile ‘öztürkçeleştirip’ okuyor. Bu böyle devam edemez. Etmemelidir. Türk çocukları:*

‘Ruhumun senden ilahi budur ancak emeli / Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli’

‘Ulu mabed, seni ancak bir sabah anlıyorum / Ben de bir varisin olmakla bugün mağrurum’

‘Nece seslerle gök ve yerlerimiz / Hüznümüz, şevkimiz, zaferlerimiz, Bize benzer o kainat akmış’

‘Bir zafer müjdesi burada her isim / Yek-pare bir anda gün, saat, mevsim Yaşıyor sihrini geçmiş zamanın / Hala bu taşlarda görülen rüyanın.’

Bu gibi edebiyatımızın ve dilimizin inci mısralarını anlayabilmek için Türkoloji ihtisası yapmak zorunda mı kalsınlar? Nitekim:

‘Ne şair yaş döker ne aşık ağlar, / Tarihe karıştı eski sevdalar

Beyhude seslenir, beyhude çağlar, / Bir sola, bir sağa çoban çeşmesi.’

²⁶⁷ Hacıeminoğlu, s. 13-14

*Mısralarını bile bugünkü nesil anlayamıyor... Peki yetişen nesiller Orhan Veli ile Cahit Sıtkı'yı dahi anlayamazlarsa, bu milletin, bu vatanın istikbali ne olacaktır? Böyle bir sorumluluğu omuzlarınıza nasıl alabiliyorsunuz?"*²⁶⁸

Bu örnekte de görüldüğü üzere, dilde milli görüşü savunan bir yayın politikası izleyen Türk Kültürü, uydurma ve aşırı özleştirme anlayışına karşı çıkmakla kalmazken, bunun sebep olduğunu düşündüğü dil buhranına yönelik çözüm önerilerini sunmayı eksik etmemektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ve Türk Dil Kurumu, bu önerilerin paylaşıldığı başlıca kurumlarsa da, yer yer devletin başka yetkili kademelerine de dil buhranının milli değerlere bağlı kalınarak çözüme kavuşturulacağı fikriyle çağrıda bulunmaktadır.

Türkçe'nin bin yıllık bir kültür dili olduğunu vurgulayan dergi, okullarda bu dilin kullanılmasının önemini vurgularken bahsedilen bir hadise ile MEB'in dil politikasını eleştirmeyi ihmal etmemiştir: *"Birgün zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Prof. Sıddık Sami Onar'a tesadüf ediyor. Yücel, liseden sınıf arkadaşı olan Onar'a: - 'İdare Hukukunun Esasları adlı eserini okudum, fakat dilini beğenmedim. Ne kadar Osmanlıca kelime kullanmışsın, diyor. Onar da: - Ne yapayım, dilimizde hukuk mefhumlarını yanlış anlaşılma meydan vermeyecek şekilde karşılayan ve herkesçe kabul edilmiş Türkçe kelimeler yoktur, diye cevap veriyor. Sıddık Sami Onar'ın bu haklı müdafaasına karşı devrin Milli Eğitim Bakanının cevabı şu oluyor: - Ne yapayım efendim, Osmanlıca kelimeleri yine de kullanmamalıydın. Varsın kitap eksik kalsın. Mesela ben Mantık kitabımın son baskısında söylemek istediklerimin yarısını yazamadım, ama eser öztürkçe oldu ya, sen ona bak!..."*²⁶⁹ Verilen bu örnekte görüldüğü gibi, zamanında Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel'in, sırf Osmanlıca kelime kullanmamak için bir bilim kitabını eksik neşretmesi, tartışma konusu olan dil meselesi konusunda ibretamiz bir hadisedir.

²⁶⁸ Necmettin Hacıeminoğlu, "Okullarda Milli Kültür ve Milli Dil", *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 44, s. 13-16

²⁶⁹ Necmettin Hacıeminoğlu, "Milli Eğitim Bakanlığının Dil Politikası", *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 42, s. 21-24

Dili düzgün kullanan aydın insanların azlığının temel sebebi okullardaki eğitim metot ve muhtevası olarak görülmektedir. Bu doğrultuda, okullarda Türkçe öğretiminin yetersiz olması iki ana sebebe bağlanıyor: 1) Maddi Zaruretler – Sınıfların kalabalık olması, yeterli ve kaliteli yetişmiş öğretmenin azlığı 2) Müfredat programının eksikliği, ders kitapları muhtevasının yetersiz ve ilmi açıdan yanlışlarla dolu oluşu. Hacıeminoğlu müfredattaki usul yanlışlığını ve eksikliğini, muhtevanın ilmi hatalarla dolu oluşunu; maddi zaruretlerin önünde, düzeltilmesi gerekli bir ihtiyaç olarak görmektedir.²⁷⁰

6.4. MİLLİ DİL VE SANAT

Dil meselesinin bir başka yönü, Türkçenin edebiyat ve sanatta nasıl kullanıldığına odaklanmaktadır. Türk Kültürü'nde yer alan genel görüşe göre dil işi uzmanların yapacağı bir iştir. Dil bilimciler dilin geçmişini araştırır, dile alınacak ve dilden atılması gereken kelimeleri belirler. Dil işi ciddi bir iştir. Öte yandan dil bilimciler meselenin teorisyen vazifesini görür. Dili halkın diliyle bütünleştirecek ve olgunlaştıracak olan sanatçılardır.

Sanatçı dilin işlenmesinden ve geliştirilmesinden sorumludur. Dil, sanatçının topluma aktarmak istediğini yansıtmayı sağlayan en önemli araçtır. Bu bakımdan sanatkâr ve dil arasında özel bir ilişki vardır. Sanatçı, eserleriyle dili topluma sevdirebilir. Bu bakımdan sanatçıların kullandığı dilin halk tarafından anlaşılması önemlidir. Sanatçılar bu yönüyle dil işinin pratisyenleridir.

Türk Kültürü dergisine göre aydın ve sanatçıların kullandığı dilin halk dilinden uzak olması, toplumda dil ikiliğine neden olan bir problemdir. Oysa sanatçı ve aydınlar topluma yönelik eserler icra etmelidir. Örneğin tiyatro toplumun bir aynası olarak, çeşitli sosyal, beşeri olay ve olguları sahneye yansıtan bir sanat dalıdır. Tiyatroda kullanılan dil, toplumun anlayamayacağı,

²⁷⁰ Necmettin Hacıeminoğlu, “Okullarda Türkçe Dersleri”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 8, s. 16-17

uydurma bir dil olursa sahnede verilmek istenen mesaj izleyiciye ulaşamaz: “*Hangi türde olursa olsun, bir ‘yazı’ nın ‘ edebi’ eser hüviyeti kazanması için, önce dilinin iyi seçilmiş, doğru ve güzel kullanılmış olması şarttır... seyirci tiyatro sahnesinde dinlediği dil ile, hayat sahnesinde işittiği dil arasında bir farklılık görmemelidir.*”²⁷¹

Türk Kültürü dergisi, dil işinde ilmi yöntemlerin takip edilmesini elzem görürken, ikinci bir gereklilik olarak dili işleyip geliştirecek olan sanatçıların faaliyetlerini önemsemektedir. Öyle ki sanatçılar aslında dilin gerçek sahipleridir. Onlar olmasa dil gelişemez, halk bilinçlenemez. Dili herkese sevdiren yine sanatçılardır. Bu bakımdan sanatçının ifade dili, zengin bir mana âlemini içine almalıdır ki toplum onların eserlerinden iyi beslenebilsin. İşte bu noktada sanatçılara önemli işler düşmektedir.

Tarih boyunca çeşitli dönemlerden geçerek olgunlaşan ve zengin bir ifade ve mana gücüne sahip milli dil, sanatçının dilidir. Bu şekilde sanatçı, topluma vermek istediği mesajı daha iyi verir ve toplumun da olgunlaşmasını sağlar: “*Sanatkar dili işler, geliştirir ve enginleştirir. Dilin güzelliğine güzellik katar. Sonra da, yalnız bu hizmetleriyle almayıp, eserleri vasıtası ile dile kazandırdıklarının devamını, ebedileşmesini sağlar. Dili herkese sevdiren, herkesin gönlüne ve hafızasına nakşeder. O, dilin adeta gerçek sahibidir. Dil de sanatkarın başarıya ulaşmasını, ebedileşmesini, gözlerde ve gönüllerde yaşamasını temin eden yegane ‘ vasıta ’dır.*”

Dergideki genel kanağe göre, sanatçılar, dönemin uydurma dil diye tabir edilen öztürkçe furıasına ayak uydurursa, o dil fakirleşir, milli ve tarihi niteliğini kaybeder: “*... bugün de sanatkarlar dil ile anlaşmayı düşünmüyorlar. Aksine onunla zıtlıyor, çekişiyorlar. Önce kendilerinin dile tabi olmaları gerektiğini, ancak bundan sonra onun hazinelerinden faydalanabileceklerini kabul etmiyorlar. Kimisi kör bir inadın, kimisi orijinal olma hevesinin, kimisi de ‘ yeni bir dil yaratma ’ Donkişotluğunun tesiri ile*

²⁷¹ Necmettin Hacıeminoğlu, “Tiyatro ve Dil”, Türk Kültürü, 1967, Sayı 60, s. 6

Türkçeye karşı çıkıyor, meydan okuyorlar.” Buna göre, uydurma bir dil kullanan sanatçı ve aydınlar, milli dil ile zıtlasmaktadır. Bunu bir inatlaşma olarak tanımlayan dergi yazarı, günün aydın ve sanatçıları adeta Türkçe’ye karşı gelmeyin demekle ikaz etmektedir.

Dilin tarihi ve milli vasfından söz eden Hacıeminoğlu: “*Kaynağını milli zevkten, milli vicdandan almayan uydurma bir dil tutar mı? Kökleri milli tarihe dayanmayan, gıdasını milli bünyeden almayan, zihinlere ve gönüllere nakşolunmamış suni bir dil yaşar mı?*” diyerek halkın kullanmadığı bir Türkçe ile yazılan eserlerin kısa ömürlü olacağı, dolayısıyla bu uydurma dil ile ölümsüz eserler meydana getirmenin mümkün olmadığını belirtmektedir.

Milli tarih, dilin içinde yaşayan bir olgudur. Türkçe’den keyfilikle atılan kelimelerin bir arka planı bir hafızası olduğu için, milli dil mefhumu da zarar görmektedir diyen Hacıeminoğlu, Türk dili tarihinde Türkçe’ye önem vermeyen sanatçıların, halk nezdinde ilgi görmediği ve yaşayamadığını vurgulamıştır: “*Halbuki klasik olmuş, milli hudutların ötesine şöhret salmış hiçbir sanatkar, bu mevkiye ‘yeni bir dil uydurarak’ gelmemiştir... çünkü, milli anlayış ve zevkle millet tarafından kurulmuş olan dilde , bir sanatkarı ebedileştirecek güzellikler zaten mevcuttur... Bizim milli tarihimiz, Türk milletinin, Türkçe’ye saygı göstermeyen sanatkara karşı nasıl direndiğini gösteren canlı bir destandır.*”²⁷²

6.5. DİLDE SADELEŞTİRME VE ÖZLEŞTİRME ÇALIŞMALARI

Daha önce de bahsedildiği gibi, Türk Kültürü dergisinin dil konusunda en çok odaklandığı nokta Türk dilinin sadeleştirilmesi ve tasfiyecilik meselesidir. Dilde sadeleşme kaçınılmazdır. Ancak bu sadeleşme işi hâlihazırda tamamlanmış bir iştir. Öz Türkçecilik akımı, dilde yaşayan kelimeleri de ortadan kaldırmaya çabalamaktadır. Türk Kültürü’nün görüşüne göre, bir kelime yabancı bir kökten gelse bile yüzyıllar içinde halkın diline yerleşmiş

²⁷² Necmettin Hacıeminoğlu, “Sanatkar ve Dil”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 51, s. 14-15

ve aktif olarak kullanılıyorsa o kelime artık Türkçeleşmiştir. Dolayısıyla tasfiyecilerin öz Türkçe sevdasıyla dildeki yaşayan kelimeleri atmasına asla izin verilmemelidir.

Kelimelerin hafızası vardır. Her bir kelime geçmişin hatırasını ve izlerini taşıması bakımından tarihi bir vasıf taşır. Tasfiyeciler, dilin tarihi vasfını göz ardı etmek suretiyle kendi kafalarından yeni bir dil inşa etmeye çalışmaktadır. Bu çok yanlış bir iştir. Bir kere dilin doğal yasasına aykırıdır. Çünkü her dil canlı bir varlık olması hasebiyle, doğal bir tekâmüle tabidir. Dil üzerinde olup olmadık oynamalar yapmak dilin doğal gelişimine ket vurmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun dil meselesinde tasfiyeci bir tavır sergilemesi, Türk Kültürü dergisinin tepkisini çekmiştir. Birçok yazıda kuruma yönelik eleştirilere rastlanılmaktadır. Genel yaklaşım şudur: Türk Dil Kurumu nitelik bakımından zayıflamıştır. Dil işinde yetkili olan kurulda Türk dili bilgini sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Kurumun yüzlerce üyesi bulunmaktadır. Bu üyelerin çoğu dil bilimci değildir.

Türkiye’de bir dil akademisi kurma yolunda ilk adım Türk Dil Kurumu ile atılmıştır. Türk Dil Kurumu’nun dil meselesinde aldığı tavrın, buhranı derinleştirdiği iddiası dergi tarafından sık sık vurgulanmaktadır. Gelecekte bir dil akademisine dönüşmesi beklenen TDK, dergiye göre bir bilim kurumuna yakışmayan keyfi tutum sergileyerek, yine derginin ifadesiyle *uydurma* bir dil meydana getirmiştir. Bu münasebetle: *“Memleketimizde bir Dil Akademisi kurulması, çok gecikmiş bir iştir. Bu yüzden de dilimiz bozulmuş, bilgisiz ve yetkisiz kimselerin elinde oyuncak haline gelmiş, gelişmesi ve zenginleşmesi istenilen dereceye erişememiştir. Dili sadeleştirme cereyanının aşırı özleştiricilik haline gelmesi ve son yıllarda uydurmacılık kılığına bürünmesi Türk dilinin ve dolayısıyla Türk kültürünün anarşiye itilmesine sebep olmuştur. İşte bu durum bir akademi kurulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.”*²⁷³

²⁷³ Faruk Kadri Timurtaş, “Dil Akademisi”, *Türk Kültürü*, 1979, Sayı 205-206, s. 5

Görüldüğü gibi dergi, dil işinde yalnız bilimsel kriterlere göre hareket eden bir dil akademisi kurulmasının kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğu fikrini paylaşıırken, bu konuda medeni milletlerin dil akademileri sayesinde kimlik bilinçlerini ve milli dillerini geliştirmesi konusunda bir örnek gösteriyor: *“Bugün Fransızların, Almanların, Macarların ve öbür Avrupa milletlerinin sağlam, zengin, oturmuş milli bir dile sahip bulunmaları vaktinde bir dil akademisi kurup bu işi bilgili ve yetkili ellere bırakmalarından ileri gelmiştir...”*²⁷⁴

Dil akademisi kurulmasının gerekliliğine dair Türk Kültürü yazarları: *“Muasır Medeniyet Seviyesine’ ulaşmayı gaye edindiğimize göre, her ilim dalında olduğu gibi dilde de, gerek metot ve gerek kadro bakımından, onun kendi kaide ve taleplerine uygun bir yol tutmamız gerekecektir.”*²⁷⁵ ifadelerinde olduğu gibi, medeniyet seviyesinden uzaklaşmamak için dil konusunda bilimsel araştırmalar yapacak bir müessesenin mutlaka var olması lüzumu üzerinde durmaktadır.²⁷⁶

Türkiye’de yaşanan dil buhranına dair Faruk Timurtaş: *“Dil meselesinde durum o kadar fecidir ki memleket aydınları toptan cinnet geçiriyor denebilir...”* diyerek durumun vehametine dikkat çekmek istemiştir. Ona göre ortada bir bilimsel otorite olmadığı için dil konusunda her kafadan bir ses çıkmakta, bu da Türkçe’yi bir deneme tahtası haline getirmektedir. Bu yüzden bir dil akademisinin kurulması zorunludur: *“Medeni milletlerde dile giren ve çıkan kelimeleri dil akademileri tayin ve tespit eder... Bir dil o milletin bütününe kullandığı dildir. Küçük bir zümrenin kullandığı dil, milli dil değildir... Akademiler ilim ve sanat sahalarında incelemeler ve araştırmalar yapılmasını sağlayan, milli kültürün gelişmesine ve korunmasına hizmet eden, üniversiteler üstü yüksek ilim kurumlarıdır.”*²⁷⁷ Verilen örneklerle bakıldığında Türkiye’nin özellikle dil alanında olmak üzere, akademiler

²⁷⁴ Timurtaş, a.g.m., s. 5-6

²⁷⁵ Ahmet Temir, “1. Türk Dil İnkılabı Üzerine Düşünceler”, *Türk Kültürü*, 1976, Sayı 165, s. 12

²⁷⁶ Temir, a.g.m., s. 13-15

²⁷⁷ Faruk Kadri Timurtaş, “Dil Akademisi”, *Türk Kültürü*, 1979, Sayı 205-206, s. 5-6

kurulması işinde geç kaldığı anlaşılmaktadır. Türk Kültürü dergisi, yetkin bir akademi kurumunun gereğini her fırsatta dile getirmektedir.

Türk dili tarihi kapsamında, Osmanlı döneminin son yıllarında iyice olgunlaşmaya başlayan Türkçe, Cumhuriyet döneminde daha da sadeleşerek Osmanlıca'dan ayrılmış ve özgün bir dil halini almıştır. Sadeleşme fikri Cumhuriyet döneminin dil çalışmalarının merkezindedir. Dil meselesinde aydınların üç farklı görüşü vardır: 1) Dilde tabii tekamülü kabul edenler: Osmanlıca taraftarıdır. Osmanlıcanın muhafaza edilmesini savunurlar. 2) Sadeleştirme düşüncesinde olanlar: Yeni yapılacak terimlerin Türk dili kurallarına göre mümkünse Türkçe kelimelerle yapılması. Bunlara mutedil inkılapçı, ilmi görüş ve ılımlı sadeleşmeci denebilir. Osmanlıca taraftarı değildirler; ama dilin doğasına aykırı bir tasfiye hareketine karşıdır. 3) Aşırı özleştirmeciler (tasfiyeciler): Yabancı bütün kelime ve terimlerin dilden atılması, yerlerine eski Türkçe'den birşeyler uydurulmasını savunurlar.

Dergi, Cumhuriyet döneminde, dilde sadeleştirme çalışmalarının kronolojisini ifade ederken Tanzimattan itibaren başlayan dilde sadeleşme hareketine dair çeşitli görüşlere değinir. Sadeleşme tartışmasının bir tarafında, Osmanlıca taraftarı grup bulunmaktadır Sayıları az ve tesirleri de fazla olan bu grup Arapça ve Farsça ifade, tamlama ve kelimelerin dilden atılmasına karşı, Osmanlıca kelime ve ifadelerin olduğu gibi korunmasını, hatta Arapça ve Farsça söz ve tamlamaların Türkçede asli gramer kaidesi olarak kalması görüşünü savunur. Onlara göre Arapça ve Farsça unsurlar olmadan Türkçe ifade gücünden yoksun, son derece fakir bir dil olarak kalırdı. Osmanlıca taraftarlarının Türk diline yönelttiği bu ithama karşı Türk Kültürü şöyle cevap vermektedir: *“Yüzyıllar boyunca sayısız imparatorluklar kurmuş bir milletin dili, hiç, himayesine aldığı kavimlerin diline esir olabilir mi? Bütün dünya dilleri için söz konusu olan karşılıklı kelime alış-verişi dışında, bir başka dilin desteğine Türkçe neden ihtiyaç duysun? Osmanlıca, ifade gücü bakımından zengin ve mükemmeldi. Fakat çok dar bir zümrenin benimsemiş olduğu bu ‘sentetik’ dil millilik vasfından mahrumdu...*

Osmanlıca millet çoğunluğu tarafından asla benimsenmedi.”²⁷⁸ İfade çeşitliliği ve mana derinliği bakımından Osmanlıcanın zengin bir dil olduğunu kabul eden dergi yazarları; aynı zamanda millilik vasfının kaybolduğu ve halktan kopuk, sadece belirli bir zümreye hitabeden bir dil olduğu kaidesiyle milli dil özeliğini kaybettiğine de vurgu yapmaktadırlar.

Türk Kültürü yazarlarından Mehmet Şakir Ülkütaşır, Türk dili tarihinde tasfiyeciliğin kökenlerini incelediği yazısında Fuat Köseraif Bey’den bahsetmektedir: *“Son asır dilcilik tarihimize dikkate değer olaylardan biri de ‘dilde tasfiyecilik’ cereyanı olmuştur. Lehide ve aleyhinde birtakım neşriyat yapılmış olan bu cereyanın zaman zaman (II. Abdülhamit Meşrutiyet, Cumhuriyet devirleri) tazelendiği de görülür. Tanzimatla (1839) başlayan ‘dilde sadeleşme’ hareketinin en açık bir ifade şekliyle yanlış bir zihniyet içinde mütalaası demek olan bu cereyanın, yani tasfiyecilik (purisme) hareketinin, ilk iki devirde baş temsilcisi Fuat Köseraif Bey idi... O dilimize girmiş olan Arapça, Farsça kelimelerin atılarak yerlerine öztürkçe sözlerin konulması, karşılığı yoksa, ek ve köklerin delaletiyle yeni kelimeler yapılması fikrini öne sürüyordu.*”²⁷⁹

²⁷⁸ Necmettin Hacıeminoğlu, “Dil Devriminde Çeşitli Görüşler”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 11, s. 5-9

²⁷⁹ Fuat Köseraif II. Abdülhamit’in vezirlerinden Köse Raif Paşa’nın oğludur. 1872’de İstanbul’da doğan Köseraif, Galatasaray Sultanisi’nde dördüncü sınıfta okuduğu sırada, buradan ayrılıp Almanya’ya gitmiş ve eğitimini orada tamamlamıştır. 1893’de Prusya ordusunun Topçu Teğmeni rütbesiyle İstanbul’a dönmüş ve Osmanlı ordusuna katılmıştır. Almanya’da yaşadığı dönem, ünlü Macar Şarkiyatçı Vambery’nin eserlerini okuması, Türk tarihi ve Türkoloji ilmine olan ilgisinin kaynağıdır. Bu vesileyle Türk dili filolojisi ile ilgilenmeye başladıktan sonra. 1894’de ünlü Türkçüler Necip Asım, Velet Çelebi ve daha sonra Mehmet Emin (Yurdakul) ile dost olmuştur. Mehmet Emin’in şiirlerinden etkilenen Köseraif, 1895’de bir Türk gazetesi olan İkdam’daki Türkçülere katılmış ve devrin sade Türkçe cereyanına karışmıştır. Fakat Köseraif, muhtemelen Türkçü fikirlerin etkisiyle oluşan yoğun hissiyattan dolayı, sadeleşmeyi aşırı bir boyutta anlayan bir şahsiyettir. Dönem insanları onu tasfiyecilerin başı olarak görmeye başlamıştır. Fuat Köseraif’in, arı Türkçecilik sahasındaki önemli çalışma ve rolü II. Meşrutiyetten başlar. ‘Türk Derneği’ üyeleri arasında görüyoruz. 25 Aralık 1908’de bu dernek, Türklerin arkeoloji, tarih, dil, coğrafya, etnoğrafya, kısacası Türkoloji ile uğraşmak ve bu arada: ‘dilimizin açık, sade, güzel bir ilim lisanı olabilecek surette geniş ve medeniyete elverişli bir dereceye gelmesine çalışmak’ amacıyla kurulmuştu. Mehmet Şakir Ülkütaşır, “Fuat Köseraif ve Dilde Tasfiyecilik Cereyanı”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 48, s.22-25.

Köseraif'in Türkçülük mefkuresinin bir başka temsilcisi Ziya Gökalp ile olan dil tartışmasına değinen Ülkütaşır: *“Dilde ifratçı hatta muzır bir zihniyet olan tasfiyecilik, yani aşırı özleştirmecilik hareketi Meşrutiyet devri (1908-1918) Türkçeciliğinde de hayli tartışmalara yol açtı. Türk düşünürü Ziya Gökalp ile aralarında Türkçecilik, tasfiyecilik tartışmaları oldu. Ziya Gökalp, yazılarıyla, Türkçeciliğin bilhassa Fuad Köseraif tarafından tasfiyecilik şeklinde tamamen ters ve yanlış anlaşıldığını, halk konuşma diline geçmiş olan Arapça veya Farsça asıllı bütün kelimeleri Türkçe'den atamayacağımızı, atmaya da lüzum olmadığını müdafaa ediyordu.”* O zaman bile, sadeleşme mevzusunda benzer tartışmaların olduğuna dikkat çekmektedir.”²⁸⁰ Ülkütaşır satırlarından alınan bu ifadelerle bakıldığında, dilde sadeleşme ve tasfiyecilik tartışmalarının en azından bir asırdır devam ettiği anlaşılmaktadır.

Dilde sadeleşmede ölçüyü savunan Türk Kültürü dergisi, tasfiyede aşırılığa kaçılması hakkında: *“Dünyada saf bir dil mevcut olmadığı için kelime tasfiyesini haklı gösterecek bir sebep de yoktur... tasfiye (özleştirme?) hareketi başlamadan evvel Türkçe faal bir şekilde kullanılan 50 bin kelime ihtiva ederken bugün bu miktar 20 binin altına düşmüştür. Binaenaleyh tasfiyecilerin ‘dili zenginleştiriyoruz’ şeklindeki iddiaları bir safsatadan ibarettir. Bilakis dilin gelişmesine mani olunmaktadır...”* diyerek Türk dilindeki söz varlığının azaldığına vurgu yapmıştır. Oysa diğer medeni dillere bakıldığında: *“İngilizce’de 150, Almanca’da 120 ve Fransızca’da ise 50 ila 100 bin kelime vardır... Türkçenin... ifadeye muktedir bir dil haline gelmesi isteniyorsa daha 50-60 bin kelimeye ihtiyaç var demektir. Hal böyle iken dilde tasfiyeye kalkışmak bir çılgınlık olmaz mı?...”*²⁸¹ Diğer milletlerin dillerindeki kelime sayısının, halihazırda bir buhran yaşayan Türkçe’den ne kadar fazla olduğu görülmektedir. Türk dilinin kısırlaştırıldığını ifade eden dergi yazarları, tasfiye işini icra eden münevver kesimi bilgisiz ve samimiyetsiz olmakla itham etmektedir.

²⁸⁰ Ülkütaşır, a.g.m., s. 23-25

²⁸¹ Mümtaz Turhan, “Dil Davası”, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 192, s. 10-11

Türkçe'nin mana zenginliğinin korunması için çabalayan Türk Kültürü dergisi, dil davası olarak gördükleri bu meselede, tasfiye işinin aşırılıklarına karşı ölçülü bir sadeleşmeyi savunmaktadır. Türkçe'den atılması gereken kelimelerin olduğu konusunda hemfikir olan dergi, sadeleştirme işinin ifrat boyutuna ulaşmasının, Türk dilinde yaratacağı tahribattan endişe duymaktadır. Yapılan tahribatın Türk dilini kısırlaştırdığı, yozlaştırdığı; bu sebeple kendi milli kültür ve tarihine yabancı bir neslin ortaya çıkacağı endişesi sıkça paylaşılmaktadır. Dilin mana zenginliğinin kaybolması, medeni milletler seviyesine yükselmek isteyen Türkiye'nin, yapılacak bilimsel ve sanatsal çalışmalarda kalıcı eserler ortaya koymasına da engel olmaktadır. Ayrıca, Türkiye dışında yaşayan milyonlarca Türkün, Anadolu ile bağlarının kopacağı, dil birliğinin bozulacağı düşünülmektedir. Atatürk döneminde başlatılan dil çalışmaları, ilerleyen dönemlerde de arzu edilen dil akademisinin kurulmasını sağlayacak olgunluğa erişememiştir.

Türk dilini ihya etmek ve olgunlaştırmak isteyen Atatürk, dil ve milli his arasında önemli bir bağ olduğunun farkındaydı. Harf inkılabıyla başlattığı sürecin devamında, bir dil devrimi yapmak suretiyle Türkçeyi yabancı dillerin etkisi altında kalmaktan kurtarma fikrini taşımaktaydı. Bu sayede gerçek bir milli bütünlük sağlanacak ve Türkiye'nin medeni seviyeye ulaşması önündeki kritik bir engel aşılmış olacaktı: *"Atatürk, ...1930'da Sadri Maksudi'nin Türk Dili İçin isimli kitabının başına... 'Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması, milli hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklalini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır...' "*²⁸²

Türk dilinin mazesinin köklü ve zengin olduğunu ortaya koyma gayesinde olan Atatürk, Türk Dil Kurumu'nun çalışmalarını hep yakından takip etmiş, toplantılarına katılmış ve fikir alışverişinde bulunmuştur: *"...Atatürk, Tarih ve Dil kurumlarına uzman yetiştirmek maksadıyla Dil ve Tarih Coğrafya*

²⁸² Temir, a.g.m., s. 13-14

Fakültesi'ni kurmuştur. Son olarak 1936'daki meclis açış konuşmasında da 'Tarih ve Dil kurumlarının Akademiler halini almasını temenni' etmiştir.”²⁸³ Atatürk, kurdurduğu Tarih ve Dil Kurumlarının ileride bir akademiye dönüşmesini arzu etmiştir. Üzücüdür ki, özellikle dil dkaDEMisi'nin fikrî temeli 1936'da atılmasına rağmen dergi, 1976 itibariyle aradan 40 yıl geçmesine rağmen ciddi bir gelişmenin olmayışının serzenişinde bulunmaktadır.

Bir kısım münevverin, bilhassa batılı kelimeler kullanması ve bunu Türkçe'ye uydurmaya çalışması hakkında Fevziye Abdullah Tansel, Muallim Naci'nin bu konudaki fikrine atıf yaparak: *“Yabancı dilleri bilmek hüner olmakla beraber, kendi diline yabancı bulunmak ayıptır...”* diyor. Tansel, dergideki Muallim Naci ve dil Akademisi konulu makalesinde: *“Sözün kıyası, garbe ait her türlü terakkiden edeceğimiz iktibasları, işimize yarayacak şekilde benimsememiz lazım geleceği gibi, dil meselesinde de aynı yolu tutmalıyız... doğru yolun en yüksek noktasına erişebilmek için, bunu başaranları taklide özenmek gerektir; fakat, yol gösterenler, bazen yol kesici olabilir; bunun için, ihtiyatlı olman lazım gelir...”*²⁸⁴ demek suretiyle dilde yeni kelimelerin alınması ve yerleşmesi noktasında yetkin bir kurumun ve bilim adamlarının kontrol mekanizmasının kullanılması gerektiği fikrini paylaşmaktadır.

Yabancı dil bilmenin iyi bir nitelik olduğunu söyleyen Tansel, bu meziyeti bir gösteriş sevdasıyla kendi dilinin üzerine koymanın yanlışlığına dair şunları söyler: *“Medeniyetleri tesirinde kaldığımız milletlerden birçok mefhumlar alıyoruz. Bu mefhumları onların ifade ettiği yabancı kelimelerle değil, Türkçemizdeki karşılığı ile anlatmalıyız; dilimizle karşılığını bulamazsak, bu kelimeleri aynen almayalım; söylenişini şivemize, yazılışını kendi imlamıza uygulamak suretiyle kullanalım. Yabancı dilleri öğrenmeye çalışalım; fakat bu, kendi dilini öğrenmeden, yabancı dil bilir görünmek*

²⁸³ Temir, a.g.m., s. 13-14

²⁸⁴ Fevziye Abdullah Tansel, “Muallim Naci'nin Türk Dilinin Sadeleştirilmesi, Dil Cemiyeti Kurulması Hakkındaki Düşünceleri”, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 100, s. 41-44

özentisi halini almamalıdır."²⁸⁵ Naci'nin fikirlerini referans gösteren Tansel, aynen Türk Kültürü'nün diğer yazarları gibi dil meselesinde akademi kurulmasının zarureti üzerinde durmaktadır.

Türk dilinin Cumhuriyet dönemindeki gelişimine odaklanan dergi, Abdülkadir İnan'ın kaleminden dil çalışmalarında bilimsel kaygıdan çok *devrimci / inkılapçı* hissiyatın ağır bastığına vurgu yapıyor. Bu dönemle ilgili olarak, dil üzerindeki oynamaların keyfi bir hale vardığı, kafalarda oluşan varsayıma göre bir dil inşa edilmeye çalışıldığı anlatılmaktadır. Buradan hareketle Atatürk'ün ve dil işiyle uğraşan kadroların, muhtelif tezlere göre farklı yollar izlemesi, Türkçe'nin gelişiminde istikrarsız bir dönem yaşanmasında etkili olmuştur: *"Birinci Dil Kurultayına... ilim havasından ziyade devrim havası hakimdi... Atatürk 1927-1934 yıllarında 'Yunandan önceki Türk medeniyeti'nin tesiri altında kalmıştı. Bu tezlere göre bütün dünya dillerinin menşei Türk dili idi... Bin yıllık Türk tarihinden bile habersiz olan bazı fırsatçılar beş bin yıllık Sümer, Hitit kültürü ve dilinin Türk kültürü ve diliyle ilgisi üzerine 'ilmi' etüdler yazmaya başladılar."*²⁸⁶

Harf inkılabı dil devriminin başlaması için olmazsa olmaz bir yeniliktir. Sadeleşme uydurmacılık döneminin bir öncül gelişmesi olarak kabul edebileceğimiz alfabe devrimi, okuma yazma oranlarında hızlı bir artışa sebep olmuştur. Bundan sonrası için hedef, yazı diliyle konuşma dili arasındaki farkı en aza indirmektir: *"Çok işler yapılmıştır, ama bugün yapmaya mecbur olduğumuz, son değil lakin çok lüzumlu bir iş daha vardır. Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir... düşününüz ki, bir milletin, bir heyeti içtimaiyyenin yüzde onu, yirmisi okuma-yazma bilir; yüzde seksen, doksanı bilmez, bu ayıptır. Bundan insan olanlar utanmak lazımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış ve iftiharla tarihini doldurmuş bir millettir."*²⁸⁷ Her hitabında, milli bilinci

²⁸⁵ Tansel, a.g.m., s. 41-44

²⁸⁶ Abdülkadir İnan, "Dil İnkılabı Tarihinden Hatıralar", *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 90, s. 15-16

²⁸⁷ Mehmet Şakir Ülkütaşır, "Harf İnkılabı ve Atatürk", *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 85, s. 95

kuvvetlendirmeye yönelik konuşmalar yapan Atatürk, bu nutkunda okuma yazma oranlarının yükselmesi gerektiğini belirtirken, Türk milletinin medeni milletler seviyesinden geri kalmaması için çabalamıştır. Bu tavır, onun iki idealini de yansıtır ki bunlar; milliyetçilik ve çağdaş medeniyete ulaşmak idealidir.

Harf inkılabında hızlı bir aşama kaydeden Türk halkının başarısını gören Atatürk, dil inkılabı olarak kafasında tasarladığı öz Türkçe'yi yine halkın yardımıyla halletmeyi düşünerek, Türkçe kelime anketleri düzenlemiştir. Gazetelerde yayınlanan anketler, Osmanlıca kelimelerin yerlerine ne koyulacağını bizzat halka soruyordu. Bir dil seferberliği başlatılmıştı. Atatürk, halka gitmekle doğru yaptığını düşünse de, Abdülkadir İnan gibi dil meselesine vakıf ilim adamları, bu yöntemi doğru bulmamaktadır. O dönemde her kafadan bir ses geldiğini ifade eden İnan: *“Atatürk, alfabe inkılabının başarı ile neticelendiğini gördükten sonra dil inkılabının da böyle çabuk yapılabileceğini ümit etmişti... Tarih 7 Mart 1933 idi. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin bütün Merkez Heyeti üyeleri ile yetinmeyecek bu işe bütün Türk milletini çağırmaya karar verdiğini bildirdi. Atatürk'ün verdiği direktife göre hergün Kamus-ı Türki'den en az on Osmanlıca kelime bütün gazetelerde ilan edilip öztürkçe karşılığı istenecekti. Bu büyük dil seferberliği demektir.”*

Başlatılan dil seferberliğine herkesin katılmasını şu ifadeyle değerlendiriyor: *“... ‘öztürkçe’ karşılıklar seli karşısında kalmıştık... Celal Sahir Bey ‘memleketimizde ne kadar çok dilci varmış!’ diye hayret ediyordu.”* Herkesin katkıda bulunduğu çalışmanın sonucunda ortaya Tarama adında Osmanlıca'dan Türkçe'ye sözlük niteliğinde bir dergi çıktı: *“Bu çalışmanın mahsulü olan ‘Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları Tarama Dergisi’ adıyla 1934 yılının Temmuz ayında bir büyük kitap halinde basıldı... Eli kalem tutan birçok kimseler ‘bu dil devrimi çorbasında benim de tuzum bulunsun!...’ diye ‘Tarama Dergisi’ sözleriyle makaleler yazıyorlardı. Gerçekten Türk yazı dili çorbaya dönmüştü...”*

Abdülkadir İnan'ın dil seferberliği konusunda aktardıklarına bakıldığında, Atatürk, dilin felsefesi ve alfabesi arasındaki farkı ilk başta pek anlamış gibi görünmemekte ve dil inkılabını, harf inkılabı gibi kolay ve kısa sürede gerçekleştirebileceğini sanmaktadır. Ancak bu hatada fazla ısrarcı olmadığı şuradan anlaşılıyor: “*İkinci Dil Kurultayı’nda... ‘dili bu çıkmazdan kurtarmak’ için çare düşündüler.*” Konuyla ilgili bir komisyon toplanarak daha akla yakın sonuçlara ulaşılmaya çalışıldı. Neticede ortaya çıkan ‘*Osmanlıca’dan Türkçe’ye Cep Kılavuzu*’ adında bir sözlüktü. *Tarama Dergisi’nden* sonra bu sözlük çıkarıldı, Tarama’daki aşırılıklara çözüm olması için F. R. Atay bu komisyonun başındaydı.

Dil komisyonunun çalışmasıyla ortaya çıkan cep kılavuzu da Atatürk’ü tatmin etmemiştir: “*24.X.1935... Atatürk Falih Rıfkı’ya şöyle dedi: ‘Memleketimizin en büyük âlimlerini ve ediplerini büyük bir komisyon halinde aylarca çalıştırdık. Elde ettiğimiz netice şu iki küçük kılavuz sözlüğünden ibarettir. Bu küçük sözlüklerle milli bir devletin edebi, sosyal, ilmi ihtiyaçları tatmin edilemez. Falih Bey, galiba, biz eski Osmanlıca’dan ve Batı dillerinden faydalanmak mecburiyetinde kalacağız.*”²⁸⁸ Nihayetinde dilden atılan Osmanlıca ve Batı dillerine ait kelimelere ihtiyaç duyulduğu anlaşıncı, uydurmacılık işi de yavaşlamıştır.

Osmanlıca ve Batı dillerine ait kelimelerin kullanılmasına karar verilmesi, geçmişteki çalışmaların aksine bir gelişmedir. Başından beri Atatürk’ün aklında bir öztürkçe inşası vardır. Bu yolla hem en saf Türkçe ortaya konulmuş olacak hem de Türk dili ve tarihinin ne kadar köklü ve zengin olduğu medeni milletler seviyesine ilan edilecekti. Ancak Osmanlı ve Batı dillerinden faydalanmak gerektiği farkına varılınca, Atatürk hemen bir diğer yola başvurdu. Daha önce incelediği bir tezden etkilenecek bütün dillerin Türkçe’den doğduğu, dolayısıyla bütün dünya dillerinin aslında uzaktan da olsa Türk dili ile akraba olduğu fikri öne çıktı. Bu sayede Türkçe’deki yabancı kökenli kelimelerin dilde kalmasına da bir gerekçe oluşturuldu. *Güneş-Dil*

²⁸⁸ A. İnan, “Dil İnkılabı Tarihinden Hatıralar”, *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 90, s. 17-19

Teorisi olarak bilinen görüş işte budur.”²⁸⁹ Netice olarak niyet planında samimi amaçlarla yola çıkılsa da, metot olarak yanlış uygulamaların içine girildiği hususu, Türk Kültürü dergisinin çekinmeden daima işlediği bir konudur.

Derginin yansıttığı genel fikre göre, dil meselesinde en büyük sorumlu Türk Dil Kurumu’dur. Yapılan faaliyetler, Türkçe’nin zenginleşmesine değil fakirleşmesine; mana zenginliğinin artmasına değil, ifade gücünün zayıflamasına neden olmuştur. Ortada hem bir dil problemi hem de bunun sebep olduğu bir kültür problemi vardır. Kültür meselesinin çözülmesi dil meselesinin çözülmesine bağlıdır. Türk Dil Kurumu, dil üzerinde çalışmak yerine keyfilikle hareket etmekte, dil işinde her önüne gelene yetki vermektedir.

TDK, MEB gibi dil ve eğitim işini icra eden kurumların Türkçeye yön verme çabaları, Türk Kültürü dergisinin eleştiri odağındadır. Bu kurumlar, devletin radyo kanalını kullanmak suretiyle kendi tasarladıkları Türkçe’yi genele kabul ettirme yoluna gitmişlerdir. Bu yayınların Türkçe’nin bozulmasına hız kazandıracığı fikrinde olan Türk Kültürü dergisinde, Türkiye devlet radyosu TRT’nin yayın dilinin, Türkçede ikiliğe sebep olduğu düşüncesi hakimdir.

Bahsedilene göre, devlet radyosunun dili, kendi halkı tarafından garipsenmektedir, anlaşılamamaktadır: TRT’nin diline dair yapılan şu çıkarımda: “*TRT’nin umumi dilinin ilim gözü ile üç vasfı olduğunu görürüz: 1) Yanlış ve kötü telaffuz, 2) Uydurma kelime paralamak, 3) Devrik cümle kullanmak.*” gibi faktörlerin Türkçeyi anlaşılmaz kıldığı ileri sürülmektedir. TRT’nin bu dilinden ise başta TDK sorumludur: “*Besleyici kaynaklar da iki tanedir: Birisi Dil Kurumu, diğeri tamamıyla aşırı solun hakimiyetinde olan edebiyat ve sanat çevresidir.*” Türk Dil Kurumu hakkında: “*Dil Kurumu, bugün uydurma dilin propagandasından başka bir iş yapmamaktadır ve yapacak durumda değildir. Böyle olunca en iyi, en uygun tesir vasıtası olan*

²⁸⁹ İnan, a.g.e., s. 15-24

*Radyoya bulunmaz bir nimet gibi sarılması, bunun için her fedakarlığı göze alması pek tabiidir... Radyo elden giderse Dil Kurumu fevkalade cazip bir uydurma dil pazarını, solcu edebiyat ise büyük bir tesir ve geçim kaynağını kaybedecektir.”*²⁹⁰ diyerek niteliksiz bir müesseseye dönüştüğü ileri sürülen dil kurumunun, radyoyu kullanmak suretiyle Türkiye’de dil ikiliğine sebep olduğuna vurgu yapmaktadır.

Dil işinde ilmin rehberliğini ve yetkin şahısların bu meseleyi ele alması gerektiğini savunan Türk Kültürü dergisi, Cumhuriyet dönemi Türk dili çalışmalarına genellikle devrimci havanın hakim olmasının Türkçede derin bir buhrana sebep olduğu fikrindedir. Atatürk’ün konuya farklı dönemlerde farklı metotlarla yönelmesi de bu devrimci havaya bağlanır”²⁹¹ Bu arada dil meselesine dair iki farklı açının olduğundan bahseden Abdülkadir İnan: “*Saffet Arıkan’a göre dil meselesinin iki yönü vardı, devrim yönü ve akademik yönü. Devrim yönünün istekleri ‘günün meselesi’ olan orta eğitim ve gazete dili konusu idi.*”²⁹² devrimci hissiyatın yapılan tarama çalışmalarıyla orta eğitim ve gazeteler kullanılarak toplumun dilini değiştirmek istediğini ileri sürmektedir.

Türk Kültürü dergisine göre dil işinde başarı, ‘Aksiyon’cuların doğru malzemeye sahip olmasına bağlıdır; bu da dilcilerden kurulu kuvvetli bir bilim kadrosunu gerektirir: “*Türk Dil devrimi ile ilgili meselelerin ‘bilim yönünü yürütecek kimselerin ‘dilciler’ arasından seçilmesi gerekir... Fakat Dil Kurumunda bugüne kadar ‘dilci’lere hakettikleri yer verilmemiş ve bu durum, ‘dil buhranı’nın doğmasına sebep olmuştur.* 35 kişilik Türk Dil Kurumu yönetim kurulunda sadece 3 kişi dilci olarak bulunmaktadır. 35 kişilik bir kurmay heyeti düşününüz ki, bunlardan ancak üçü general, kalanları sivil olsun! Bu asırda böyle bir heyetle savaş kazanılmaz. Dil Kurumu bir bilim

²⁹⁰ Muharrem Ergin, “TRT’nin Dili”, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 78, s. 1-5

²⁹¹ TKD, “Dil Üzerine Tartışmalar”, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 73, s. 63-64

²⁹² Abdülkadir İnan, “Atatürk Devrine Ait İki Hatıra”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 62, s. 49

*kurumu olarak kurulmuş, halbuki sonraları kurum tüzüğüünün amaç maddesinden bilim sözü çıkartılmıştır.”*²⁹³

Türkiye’de dilde sadeleşme hareketi başladığında, bu işi yönetebilecek kaliteli uzman sayısının az olması, dil çalışmalarında heves ve duyguların bilimin önünde olmasına yol açmış ve bu hal Türkiye’de bir dil buhranına sebep olmuştur. Her meslek grubundan insan Türkçe’nin ıslahı işine girince ortaya başka bir dil problemi çıkmıştır. Yerli ve milli bir dil inşa edeceğiz diye yola çıkıp dilde kısırlaşmaya sebep olunmuştur.

Türk Kültürü dergisi yayınlarında daha önce de vurgulandığı gibi, dil meselesinde çeşitli dönemlerde farklı metotlarla yönelen Atatürk, *Güneş Dil Teorisi*’ne başvurarak uydurmacılık faaliyetinde geri adım atmıştı. Bu teori, bütün dillerin tek bir dilden doğduğunu, o dilin de Türkçe’den başkası olamayacağını iddia etmekteydi. Atatürk bu teze sarıldıktan sonra dil biliminde uzman şahısların desteğini istemiştir. Bir kısım bilim adamı bu işe girmek istemediğinden affını istemiştir. Örneğin Ali Canip Yöntem bu teze destek vermek istemediğinden, kurumun çalışmalarına çekimser yaklaşmıştır. Bu konuda *Güneş Dil Teorisi* ile ilgili çalışmalar yoğunlaşmaya başlarken, birgün Falih Rıfkı, Atatürk’e ‘*Ali Canip bu işi en iyi anlayanlardan biridir*’ deyince Ali Canip Yöntem “– ‘*Paşam, dedim, Falih Rıfkı aldanyor*’ diyerek çalışmaya katılmak istemediğini hissettirmiştir. Bunun üzerine Ata ‘*Hay hay, Güneş-Dil Teorisi’ne dair senden hiçbirşey istemeyeceğim*”²⁹⁴ der.

Dergide, Güneş Dil Teorisine de geniş yer ayrılmış görünmektedir. Genel kanıya göre Atatürk, bu tez ile dili mahveden tasfiye ve uydurma furyasının önünü kesmiştir. Hakikaten, dildeki aşırılıklara bir süreliğine son verildiği görülecektir. Bu açıdan bakıldığında Atatürk’ün yerinde ve zamanında bir müdahalede bulunduğu kesindir. Atatürk neticede bir dilbilimci değildi.

²⁹³ Ahmet Temir, “Türk Dil Kurumunda Aksiyon ve Bilim İş”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 8, s. 12-14

²⁹⁴ Ali Canip Yöntem, “Dil İnkılabı İle İlgili Bir Hatıra”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 61, s. 53-54

Bilimi son derece önemsiyor ve kalıcı bilimsel eserler verilmesini, Türkiye'nin medeni milletler seviyesine çıkmasında olmazsa olmaz görüyordu. Türkiye'nin kurulmasında rol oynayan kadronun içinde olan birçok inkılapçı gibi, devrimci ve milliyetçi hissiyat Atatürk'ün dil politikalarına da yansımış görülmektedir. Yine de, kendisin büyük bir şevkle başlattığı özleştirme ve tasfiyecilik faaliyetlerini, son derece pratik bir şekilde durdurmasını da bilmiştir. Yanlıştan dönmesini bilen Atatürk'ün Falih Rıfkı Atay'a söylediği *Dili bir çıkmaza sokmuşuzdur* ifadesi, hatadan dönmenin de bir erdem olduğuna kayda değer bir örnektir.

Bir yazıda, Atatürk dönemi icraatlarının canlı şahidi olarak Falih Rıfkı Atay'ın hatıralarında bazı anekdotlar aktararak dil çalışmalarında yapılan yanlış uygulamaya dikkat çekilmek isteniyor: “*Falih Rıfkı ile ‘dilci’ler arasında çok sert tartışmalar oluyordu. Falih Rıfkı, Türk edebi dilinde ve halk dilinde yerleşmiş kelimelere karşılık aramaya lüzum olmadığını savunuyordu. Dilciler ise pencere ve mangala bile karşılık öztürkçe arıyorlardı. Bir tartışma esnasında dilcilerden biri Falih Rıfkı'ya ‘Siz İstanbul ağzı tesirindesiniz, Anadolu Türkçesini bilmiyorsunuz?’ demişti. Falih Rıfkı bu zarta şu karşılığı verdi: ‘Ben ve benim fikrimde olanlar Anadolu köylüsünü İstanbul’un kültür seviyesine yükseltmek istiyoruz siz ise İstanbullu aydını köylü seviyesine indirmeye gayret ediyorsunuz.’*” Atatürk'ün huzurunda da geçen bu tartışmalar Falih Rıfkı'nın Mustafa Kemal'in *Mütareke Defteri* adlı eserinde bulunmaktadır.²⁹⁵

Falih Rıfkı Atay'ın hatıralarından bazen kavgaya varacak derecede hararetli tartışmaların geçtiği anlaşıyor: “*Anadolu Kulübünün Atatürk'e ayrılmış dar ve uzun salonun masası başında bir çekişmedir, gitti. Bazıları ile zevklerimiz, anlayışlarımız birbirimizden o kadar ayrı idi ki kavgaya bile tutuşuyorduk.*” Tasfiyeciliğe destek verdiği dönemde Atatürk'ün kullandığı dile bakılırsa, öztürkçe ibarelerin resmi yazışma, tebrik ve bildirimlerde yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir: “*Atatürk'ün dil devriminin ilk safhasına ait*

²⁹⁵ Abdülkadir İnan, “Atatürk'ün Etimoloji Anketi”, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 37, s. 77-79

tebriki: ‘Dil Bayramımızdan ötürü Türk Dili Araştırma Kurumu genelözeğinden, ulusal kurumlardan, türlü orunlardan birçok kutunbitikler aldım. Gösterilen güzel duygulardan kıvanç duydum, ben de kamuoyu kutlarım’ –Gazi M. Kemal, 22 Eylül 1934 Atatürk, 1936 yılındaki tebriğinde ise tek bir uydurma kelime kullanmamıştır: “‘Dil Bayramını mesai arkadaşlarınızla birlikte kutladığınızı bildiren telgraflı teşekkürle aldım. Ben de sizi tebrik eder ve Türk Dil Kurumu’nun bundan sonraki çalışmalarına da muvaffakiyetler dilerim’ – K. Atatürk, 29.9.1936...²⁹⁶

Uydurma kelime, yanlış eklerle yapılan ve dilin gramer kaidelerine uymayan kelimelerdir. Anlam olarak da yerine getirilmek istenen kelimedenden noksanıdır. Kelime üretme, her dilin yetkin bilim adamlarının yaptığı doğal bir dil işidir. TDK’nın dil çalışmalarında kelime üretme değil, kelime uydurma yaptığını iddia eden dergi, dil işinde nitelikli kimselerin bulunması gerektiği fikri üzerinden TDK’nın dil bilim çalışmalarındaki noksanlığına dikkat çekilmek isteniyor. Türk Kültürü dergisi Faruk Timurtaş’ın bir başka makalesinde çözümün bilimde olduğunu, çünkü dil bilimcilerinin dile müdahale ederek yapay bir dil ortaya çıkarmayacaklarını; bilakis dildeki doğal gelişimden dil bilgisi ve gramer çıkarmaya çalışacağını iddia ederken TDK’yı yapay bir dil meydana getirmeye çalışmakla suçluyor. Ancak TDK, dil meselesinde yanlış yol izlemeyi bırakıp tabii yola dönerse ortaya çıkan ikilik ve uydurma dil de sona erecektir diyor.²⁹⁷

Türk Kültürü dergisi, yayın yapılan dönemde tasfiye ve öztürkçe cephesinin en kuvvetli ismi olan Nurullah Ataç’a da sert eleştiriler yöneltmiştir. Buna bir örnek verilecek olursa: “1966 yılında toplanacak Dil Kurultayı karşısında iki yol (dilemma) vardır: ya Ata’nın yolu, ya da Ataç’ın yolu!” Ataç’ın dilde Atatürk’ün yolundan sapmış olduğu iddia edilmektedir. Görüldüğü gibi dilde

²⁹⁶ İnan, a.g.e., s. 78-79

²⁹⁷ Faruk Kadri Timurtaş, “Ekler, Yeni Kelimeler ve Uydurmacılık”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 57, s. 5-8

sadeleşmenin ölçüsü ve metoduna yönelik tartışmalar tartışmalar Atatürk'ten sonra da devam etmiştir.”²⁹⁸

Türk Kültürü dergisi âdeta bayraktarlığını yaptığı dil meselesi konusunda tüm yazarlarıyla durumu sahiplenerek sayısız makalelerle uyarı ve çözüm önerilerinde bulunmaktadır. Uydurma ve yapay dil meydana getirdiği iddiasıyla TDK'ya ağır eleştiriler yönelten dergi, keskin dilli bir yazar olan N. Hacıeminoğlu kalemi üzerinden kurumu eleştiri yağmuruna tutar: “*Ya maddi menfaat uğruna, yahut da şahsiyetsizlik sebebiyle yapmaktadırlar... Bazen Atatürk'ün adı kullanılarak, bazen maddi menfaatler sağlamak suretiyle, bazen de çeşitli şantaj ve tehditlerle dile yapılan müdahalenin neticesi işte bu olmuştur.*”²⁹⁹ Dil konusunda yetkili olan kurum kadrosu şahsiyetsizlikle itham edilmektedir. Bunu yaparken Atatürk'ün arkasına saklanıldığı, Türkçe'nin milli ve tarihi vasfını bozmak suretiyle, dilde ikilik çıkarmak ve milli bütünlüğe zarar vermek maksadıyla hareket edildiği imâ edilmektedir.

Milli kimlik mefhumunun ana dinamiğini oluşturan milli dil konusunu bir anne-bebek ilişkisi sadakatiyle sahiplenerek Türk Kültürü dergisi, sorunu ifadelendirmede kullandığı sert ifadeleri çözümün bir parçası olma konusunda da gösteriyor. Dil meselesinin üzerine ancak gerçek bir bilim kurumu niteliğine sahip *Dil Akademisi*'yle gidebileceğini tüm yayın hayatı boyunca ısrarla ifade etmekten geri durmuyor. Dil bilimiyle uzaktan yakından alakası olmayan kimselerin, dile müdahale etmeye kalkması ve meseleyi daha da karmaşıktırması derginin sürekli rahatsızlığını ifade ettiği bir durumdur. Dergi, Türk dilinin ıslahı için yapılması gerekenleri ise şöyle maddelendiriyor: “*Dille ilgili bazı meselelerin amir kanunlarla tatbikine başvurulmadan önce bazı hazırlık çalışmalarının yapılmış olması gerekir, mesela: a) Dilimizde bugünkü karışıklığı doğuran sebeplerin doğru ve bitaraf olarak tespiti, b) Bu karışıklığı yaratan sebeplerin ortadan kaldırılması için*

²⁹⁸ Abdülkadir İnan, “Atatürk'ün Etimoloji Anketi”, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 37, s. 78-79

²⁹⁹ Necmettin Hacıeminoğlu, “İki Dilli Aydınlar”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 57, s. 1-3

mücadele edilmesi, c) Türk dilinin anarşiden kurtararak normal, tabii ve ilmi yolda gelişmesini sağlayacak müesseselerin kurulması...”³⁰⁰

Dergi, dilde yapılması gerekenlere yönelik teklif ve programlar yayımlayarak hem çözümün parçası olmak, hem de tarihe bir kayıt düşmek istemiştir. Falih Rıfkı Atay’ın TDK’ya teklif ve önerileri yönelttiği Dünya Gazetesi’nde yayınlanan dilekçesi buna güzel bir örnek teşkil etmektedir: “1) Dilimizin özleştirilme değil, fakat Türkçeleştirilme ülküsüne bağlı, 2) Osmanlıca ve uydurmacılığa karşı, 3) Güzel Türkçe, zevkli, 4) İlme saygılı.”³⁰¹

Son dönem Osmanlısına kadar giden ve Cumhuriyet tarihi boyunca tansiyonu giderek artan dil tartışmalarında, her ne kadar çözüm odaklı yaklaşımlar sergilense de, mesele yıllarca gündemdeki yerini korumaya devam etmiş görünmektedir. Dil konusunun bir yapboz oyunu gibi algılanmasına karşı olan Türk Kültürü dergisi, ölçsüz sadeleşme anlayışı ile meydana gelen dil ikiliğini şu ifadelerle anlatıyor: “Dilin çok önemli bir kültür unsuru olduğunu kabul etmeyen yoktur... Anayasamız bir kaide koymuştur: ‘Resmi dil Türkçe’dir. ‘Ama hangi Türkçe? Biz de Türkçe konuşuyoruz, onlar da; fakat anlaşıyoruz.’”³⁰²

Öztürkçe kelimeleri diriltmek maksadıyla başlatılan çalışmalarda birçok yeni kelime üretilmiş, bazı eski kelimelerden yenileri türetilmiştir: “Yazı dilini zenginleştirmek, milletlerarası ve milli kültürün gelişmesi sonucunda meydana gelen yeni kavramları ifade etmek için yeni kelimeler yaratmak her milletin yaptığı işlerdir... Bizim dil kurumumuzun yöneticileri ise kim ne uydurursa kabul ederek ‘sözlük’ üne alıyor ve ödüller ilan ederek bunları kullanmaya teşvik ediyor.”³⁰³ Kelime türetme işinin dil konusunda çalışan

³⁰⁰ Ahmet Temir, “Dilimizle İlgili Bir Kanun Teklifi Üzerine”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 56, s. 1-5

³⁰¹ Falih Rıfkı Atay, “Dilekçe, Milli Eğitim Bakanlığı’na”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45, s. 93. Bkz. İlgili dilekçe için tezin ekler kısmına bakılabilir. Ayrıca Falih Rıfkı Atay, *Dünya Gazetesi*, 26.6.1966

³⁰² İ. Hakkı Yıldırım, “Dilde Yozlaşma”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45, s. 90

³⁰³ Abdülkadir İnan, “Dil Üzerine Düşünceler”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 44, s. 24-26

ilim akademilerince, dilin doğasına müdahale etmeden yapılan bir iş olduğuna değinen Abdülkadir İnan, Türk Dil Kurumu'na yönelttiği eleştirisinde her kafadan çıkan sese kulak verildiğini bundan dolayı bilim yönünün ihmal edildiğini belirtmektedir.

Türk Kültürü dergisi sadeleşmede ılımlı kanadı temsil etmektedir. Buna örnek olarak: *“Biz terimlerin Türkçeleştirilmesinde ve yeniden meydana getirilmesinde mutedil yolu ve ilmi görüşü temsil eden ‘Sadeleştirme’ düşüncesine taraftarız.”* ifadeleri gösterilebilir. Türk Kültürü'nün savunduğu dil, milli değerlerinden kopuk olmayan ve çağdaş medeniyetler seviyesinde yer bulabilecek ölçüde mana bakımından derin ve zengin bir Türkçedir. Bunun için: *“... herşeyden önce, Türk dilinin büyük bir lügatini ve gramerini hazırlamak baş vazife olmalıdır.”* Mana zenginliği olan bir Türkçe ile fikir, sanat ve bilimsel faaliyetler rahatlıkla ifade ve icra edilebilecektir: *“Çağdaş ilim, fikir ve sanatın bütün mefhumlarını karşılayabilecek, kendi imkanlarından en geniş şekilde faydalanmış zengin ve istikrarlı bir dile özlemimiz bugün her zamankinden daha çoktur.”*³⁰⁴

Dergideki genel söyleme bakıldığında, dil meselesinde ilim metodunun hakim olması gerektiği sık sık dile getirilmektedir. Dil inkılabında yalnızca dil biliminin değil, insanı ilgilendiren diğer bilim dalları, mesela sosyoloji, felsefe gibi toplumları ve bireyi inceleyen disiplinlerden de faydalanılması gerekliliğine değinen Necati Akder, dilin bir kültür unsuru olduğundan hareketle, millilik ve tarihilik vasfını ortaya koymak için sosyal bilimlerden faydalanmak lüzumu üzerinde durmaktadır. Necati Akder, dil çalışmaları planlamasında özellikle toplumu inceleyen sosyoloji biliminden, yararlanmak gerektiğinden bahsederek meselenin çözümü için farklı bir kapı açar: *“Şu halde dil bir yandan mantık, öte yandan tecrübi ilimlerle işbirliği kurmaya yönelmiştir. Dil felsefesi, dil ilimlerinin hakikatlerini telif ederek sistemleştirmek cehdindedir...Dil inkılabımız da bu vakıanın ehemmiyetli bir*

³⁰⁴ Faruk Kadri Timurtaş, “Terimlerin Türkçeleştirilmesi”, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 44, s. 17-19

safhasıdır...” Dil inkılabında farklı ilmî disiplinlerden de faydalanılmalıdır. Kelime uydurma işinde keyfilik ve aşırılık tavrı Türkçe’de mantığa aykırı bir yapı oluşturacaktır.³⁰⁵

Dil inkılabının harf inkılabı gibi hızlı bir başarı göstermediğine dikkat çeken Akder, dildeki tarihilik ve millilik vasıflarına dikkat edilmeksizin, dilin doğasına aykırı bir şekilde uydurma kelimeler yapmanın, dil inkılabı gayesine ket vurduğunu belirtmektedir: “*Dil inkılabının alfabe devrimiyle başlayıp, tarih ve Güneş-Dil teorisine dayandırarak, yeni bir kültür-medeniyet tesanüdü şuuruna yönelten hamle işte bu noktada şekilciliğin mukavemetine çarpmıştır. Şekilcilik o hamlenin, (Dil-Tarih-Kültür) tesanüdünde gerçekleşen bütünlüğünü kırdığı nisbette, muhteva ve gayesine yançızmıştır...*”³⁰⁶

Buna göre, kültür mefhumunun öznesi olan toplum, tarihi ve içtimai bütün yönleriyle incelenmeli ve bunun dildeki millilik vasıflarına olan yansımalarının ne olduğu ortaya koyulmalıdır. Yazılarında kültür ve dil birliğine vurgu yapan Akder, dil meselesindeki şekil ve mana birlikteliğinin, aynı nispette tarih ve kültür arasındaki tesanüd ile benzerlikleri gösterdiği noktai nazarından, dil meselesinde çalışanların kültür mefhumuna değer vermezler ise ortaya hakiki ve zengin bir milli dil çıkamayacağı uyarısında bulunur.

Dergi bilimsel dilin kendine has bir yanının olduğunu ve bu dili bilim ile ilgilenen belirli bir zümrenin kullandığını oysa yazı dilinin toplumun umumi dili olduğu ve her kesimden insanın birbiriyle anlaşabilecek bir sadelikte olduğunu belirtmektedir. Dil bilimi ile ilgilenenler bilirler ki, her dil mutlaka başka diller ile temas etmiş ve bu etkileşimden kaynakalanan bir alışveriş aktivitesi içine girmiştir. Bu yönüyle hiçbir dil saf değildir. Sadeleştirme işinde dili doğal sürecine bırakmak gerektiğini düşünen bir grup olduğunu

³⁰⁵ Necati Akder, “Ziya Gökalp’e Göre Dil İnkılabı ve Ötesi III”, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 38, s. 1-5

³⁰⁶ Akder, *a.g.e.*, s. 1-5

belirten dergi, bu fikre karşı olmadığını; ancak dil bilimcilerinin rehberliğinde kontrollü ve ölçülü bir sadeleşme işinin yapılmasının daha iyi bir seçenek olduğu kanısını paylaşmaktadır. Öte yandan dilde sadeleşme maksadıyla aşırı bir yaklaşım sergileyen tasfiyecilik cereyanı, milli bir dil yaratma niyetinin aksine dilde bir buhran yaratmakta ve dil bütünlüğünü bozmaktadırlar.

Türk milliyetçiliğinin yükselmesiyle sadeleşme süreci benzer bir zamanda başlamıştır Milliyetçi akım dilde ve kültürde birlik oluşturmak, ortaya bir millet kimliği çıkarmak adına halkın anlayabileceği bir Türk dili oluşturma gayesindedir. Osmanlı son dönemlerinde Türkçü hareketin giderek güçlenmesi, dilde de birtakım değişmelerin başlaması ile aynı zamana denk gelir: *“İmparatorluk devrinde türlü tesirler yüzünden saray ve medrese çevrelerinin dış Türklük dünyasında da bir sürü siyasi ideolojilerin baskısı altında asli hüviyetinden uzak olan dilimizin yabancı söz ve terimlerden temizlenmesi ve modern fikir, edebiyat, felsefe kavramlarını ifadeye muktedir bir seviyeye yükseltilmesi her Türkün candan arzuladığı bir husustur.”*³⁰⁷

Türk dilini özgün ve medeni bir hale getirmek amacıyla başlayan sadeleşme, yazı ve konuşma dilini birbirine yaklaştıracak ve toplumda dil birliğini sağlayacaktır. Türk Kültürü’ne göre Türkçe’nin sadeleşmesi meselesi Türkiye dışındaki bütün 95 milyonun da meselesidir. Milli bağı oluşturan en önemli etken dildir. Dilin birlik vasfı, Türkçe’nin tarihi ve milli fonksiyonu ile ilgilidir. İşte dil çalışmalarında takip edilecek yol bu gerçeğin üzerine inşa edilmelidir. Türk milli kültür birliğine şekil veren tarihi seyir gözden uzak tutulmamalıdır: *“Türkçe’yi çağdaş kültürün icaplarına göre geliştirmek, bu arada halk yığınlarının da anlayabileceği bir dil haline getirmek maksadıyla sadeleştirmek ne derecede lüzumlu ise, onun tarihi milli fonksiyonundan doğan özel vasıflarını da asla dikkatten kaçırmamak o kadar önemli bir vazifedir.”*³⁰⁸

³⁰⁷ İbrahim Kafesoğlu, “Türkçenin Yarını”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 9, s. 2-3

³⁰⁸ Kafesoğlu, “Türkçenin Yarını”, s. 2-3

Türk Kültürü dergisine göre dil davası, sadeleşme ekseninde milli ve uygar bir Türkçe'ye kavuşabilmektir. Her alanda olduğu gibi dilde de medeniyet seviyesinden uzaklaşmamak gerekir. Türk dili geçmiş varlığını reddetmemeli, sadece yabancı unsurlardan olabildiğince temizlenmelidir: Sadeleşme, Osmanlıca kelime ve ifadelerden kurtulmak değildir. Sadeleşmenin tasfiyecilik gibi algılanması, milli dile zarar vermektedir. Oysa bir dili sadeleştirmek demek yazı dili ile toplumun hergün kullandığı konuşma dilini birbirine yakınlaştırmaktır: *“Bugün konuşma ve yazı dili arasında yeniden bir ayrılık doğmak üzeredir. Yazı dili, milletin ortak dilidir. Halk dilinden, konuşulan dilden, canlı dilden uzak olmaması gerekir.”* Yazı dili konuşma dilinden ayrıldığında toplumda da bir dil ikiliği meydana gelir. Bu sakıncalı bir durumdur. Dil birliğinin sağlanması yazıda ve konuşmada birliği gerektirmektedir.³⁰⁹

Tasfiyeci hareketin sebep olduğu dil tartışmasında Türk Kültürü dergisi, daima dilin tabi bir varlık olduğu fikrinden hareketle dile sık sık müdahale etmenin yanlışlığını, konuşma ve yazı dillerinin birbirine yakın olması gerektiğini, dilde devrimden değil evrimden (süreç) bahsedilebileceğini, hiçbir medeni dilin saf olmadığını, her dilin başka dillerden kelime alabileceğini savunmuştur. Dil, milliyeti ifade ettiğine göre yabancı dillerin tesirinden (yapısal manâda, gramer vs) kurtarılmalı ve Türkçe çağdaş mefhumları anlatabilecek bir hale getirilmelidir. İşte dil davası budur. Özleştirmede aşırıya kaçılmamalıdır. Dil meselesinde halka ve bilime inanmak gereklidir. Dil buhranı ancak bu şekilde çözülebilir.

³⁰⁹ Faruk Kadri Timurtaş, “Dil Meselesine Toplu Bir Bakış”, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 9, s. 12-15

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, sosyal ağ ve muhteva analizi metodu kullanılarak, klasik ve yeni araştırma teknikleri arasında meydana getirilen uyumlu bir kombinasyon ile Türk Kültürü dergisinin 1962-1980 dönemi kapsamında milli kimlik kavramsal şeması perspektifinden incelemesini yapmaktır. Nispeten yeni bir araştırma tekniği olan bu yöntem, Türk Kültürü dergisinin incelenmesine farklı bir bakış açısı katabilirdi. Nitekim bu çalışma, derginin muhtevasına dair ortaya koyduğu sayısal veri ve metriklerle araştırmaya kayda değer bir katkıda bulunmuştur.

Kaynakça Info web tabanlı araştırma sitesinin sunduğu analiz modülü sayesinde, Türk Kültürü dergisinin belirlenen dönemde makalesi olan yazarlar, SAA yöntemine tabi tutularak aralarındaki atıf ilişkisi belirlenmiştir. 1962-1980 arası dönemin esas alındığı çalışmada, 1 ve 216. arası sayılardaki bütün makalelerin referans bilgisi (yaklaşık 4000 atıf verisi) Kaynakça Info veritabanına yüklenmiştir. Dört farklı merkezilik ölçütüne göre yapılan değerlendirmelerde bazı yazarlar ön plana çıkmıştır. Yapılan bu çalışma neticesinde, dergideki yazarlar arasındaki atıf ilişkisi tespit edilmiş; merkezilik ölçütüne göre dergide otorite olarak kabul edilen yazarlar ortaya çıkarılmıştır. Buna göre en çok atıf alan yazarların belirlendiği derece merkeziliğinde Halil İncılık, Fuad Köprülü, Reşid Rahmeti Arat ve Cengiz Orhonlu birer üstat olarak ortaya çıkmıştır. Ağda bilgiye ulaşma ve yayma kabiliyetini ölçen yakınlık merkeziliği ölçütüne göre Rıza Kardaş, Fethi Tevetoğlu Ahmet Caferoğlu, Cengiz Orhonlu, İsmet Binark, Emel Esin atıf etkileşiminde derginin en aktif yazarları olarak öne çıkmaktadır. Ağda farklı nesilleri ve disiplinleri birbirine bağlayan köprü konumunda olan yazarları ölçen arasındalık ölçütünde sosyoloji, felsefe, tarih ve dil gibi birçok disiplini kapsayan yazılarıyla Necati Akder'in sivrildiği görülmüştür. Fuad Köprülü ise en değerli atıfları alan yazardır. Hem çok atıf alması, hem de birçok yetkin yazar tarafından referans gösterilmesi, belirlenen dönem içinde Türk Kültürü yayınlarında en değerli referans merkezi olarak Köprülü'yü öne çıkarmıştır.

Muhteva analizi kapsamında, Türk Kültürü dergisinin 1962'den 2018'e kadar çıkan sayılarında bulunan toplamda 4838 makale, Kaynakça Info sistemine yüklenmiş ve düzenlenmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan verilere göre, dergideki makale başlıklarında en çok geçen kavram haritası belirlenmiştir. Buna göre; Türk, tarih, Türklük, Atatürk, Gökalt, kültür, aile, milli, Türkiye, Osmanlı, Kıbrıs, edebiyat, sanat, şiir, dil, Türkçe, halk, mesele, eğitim, aydın, Azerbaycan, Anadolu, Türkistan, Türk dünyası, dış Türk, destan, Sovyet-Rus, Bulgaristan, cumhuriyet, devlet, milliyet, ordu vs. kavramların sıklığı dikkat çekmiştir.

Muhteva analizinin ortaya koyduğu sık kullanılan kavramlar, milli kimlik perspektifinde değerlendirilmiş ve araştırma sırasında, derginin iki yüzden fazla makalesi derinlemesine incelendiği için içerik ve yayın politikası bakımından nasıl bir üslup ve zihniyetin hâkim olduğu hâlihazırda anlaşılmıştır. Metin taraması yapacak altyapıya sahip olunmadığı için yalnızca makale başlıkları muhteva analizine tabi tutularak bir sonuç elde edilmiştir. Yine de, bu veriler derginin fikri yapısı hakkında çıkarım yapma imkânı vermiştir. Makale başlıklarında en çok geçen kavramlar, hakikaten derginin ilgi gösterdiği konu başlıkları ve fikri yapısı hakkında kayda değer bilgiler vermektedir. Bu veriler ölçeğinde Türk Kültürü'nün dergi kimliği perspektifinde milli tarih, milli dil ve edebiyat üçgeninde yayınlar yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öte yandan muhteva analizi modülü sayesinde, Türk Kültürü'nün konjonktürel durumda meydana gelen sosyo-politik değişmelere nasıl tepki verdiği, derginin iç ve dış meseleler karşısında nasıl bir yaklaşım sergilediği hakkında fikir edinilmiştir. Milli kimlik refleksini ortaya çıkaran dört kavram yıllara göre kelime sıklığı ölçümüne tabi tutulmuş, sonuçta bu kavramlar nezdinde Türk Kültürü'nün yayın yaptığı dönemde gerçekleşen sosyo-politik hadiselerle verdiği tepki belirlenmiştir. Kıbrıs, Bulgaristan, Azerbaycan ve Ermeni kavramları Türkiye ile sosyokültürel ve tarihi olarak ilişkili

kavramlardır. Belirlenen dönemde, bu kavramlar bağlamında birtakım gelişme ve değişimler olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda zikredilen kavramların yıllara göre kelime sıklığı grafiği çizdirilmiştir. Ortaya çıkan grafikten anlaşıldığı üzere, adı geçen kavramların, Türk Kültürü dergisinde belirli dönemlerde daha sık kullanıldığı göze çarpmıştır. Bu kavramların kullanım sıklığı haritasına bakıldığında, belirli sosyo-politik hadiseler ile eş zamanlı bir ilişki bağlamında ele alındığı anlaşılmıştır. Buradan hareketle, ilgili kavramların Türk Kültürü dergisi yayınlarında konjonktüre duyarlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Muhteva analizinin ikinci kısmında, belirlenen bazı yazarların kullandıkları kelime sıklığına göre kimlikleri hakkında çıkarımlar yapılmıştır. İlgili bölümde de belirtildiği üzere analize konu olan yazarların seçilme kriteri, dergi dökümanının ayrıntılı incelemesi sonrasında, dergide yayınladıkları makalelerle tesir ve sayısal yönden göze çarpan bazı yazarların şahsi kanaat ile belirlenmesine dayanır. Bunun tercih edilmesindeki başlıca sebep, sosyal ağ analizi ile ortaya çıkan tablolarda, yalnızca atıf ilişkisi kriteri göz önüne alınarak yapılmasının, Türk Kültürü dergisi yazarlarından bazılarını geri planda bıraktığının görülmesidir. Oysa milli kimlik ve milliyetçilik temasında tesirli yazıları olan bazı isimler, sadece çok az dipnot kullandığı veya hiç kullanmadığı için sosyal ağ analizi parametresine göre geri planda kalmıştır. Öyle ki derginin milli kimlik bakışının tam olarak yansıtılması bu yazarlar incelenmeden kesinlikle eksik kalacaktı. Dolayısıyla biz de bu isimleri muhteva analizinin bir konusu olarak belirlemek suretiyle, dergideki milli kimlik ve milliyetçilik temasının genel hatlarıyla makale başlıklarında kullanılan kelimeler ölçeğinde mümkün olduğunca az noksanlı bir görüntüsünü yansıtmak istedik. Aksi halde büyük resmin bir parçası eksik kalırdı.

Çalışmanın en başında belirlenmiş olan iki yüzün üzerinde makalede, ayrıntılı inceleme sonucu milli kimlik ve milliyetçilik tematiği etrafında birçok yazısı bulunanlar arasından dört isim muhteva analizi yazar kimlik tespitine konu

olması için seçilmiştir. Necmettin Hacıeminoğlu, Faruk K. Timurtaş, Ali F. Karamanlioğlu ve İbrahim Kafesoğlu dergide dikkat çeken yazarlardandır. Bunların üçü dil bilimcidir. İbrahim Kafesoğlu ise bir Türk kültür tarihçisi kimliğiyle dikkat çekmektedir. Yazar kimlikleri, kullandıkları kelimelerin sıklığına göre yorumlanmıştır. Kafesoğlu'nun kullandığı kelimelerde Türk ve milliyet ön plandadır. Hacıeminoğlu ve Karamanlioğlu ise dil ve Türk kelimelerini çok sık kullanmıştır. Timurtaş dil ve Atatürk'ü sık kullanmış görünmektedir. Bu sonuçlar ışığında, Kafesoğlu'nun daha ziyade kültür ve ideoloji ekseninde yazdığı anlaşılmaktadır. Karamanlioğlu, Timurtaş ve Hacıeminoğlu yazılarında dil meselesini merkeze almış görünmektedir. Timurtaş, ağırlıklı olarak Atatürk ve Türk dili konusunda yazılar yazmıştır. Cumhuriyet dönemi dil tarihini kaleme almıştır. Karamanlioğlu, Türk dili tarihi konusunu sık sık işlerken, Hacıeminoğlu ile birlikte dil meselesinde Türk Dil Kurumu'nu eleştiren birçok yazı kaleme almıştır. Neticede bu yazarların ortak özellikleri şudur: Bir kere, hepsi Türk milliyetçisidir. Dilde sadeleşmeyi savunmakla birlikte, dil işinde aşırılığa kaçılmasına sert tepki vermişlerdir. Geçmişin topyekün silinip atılmasına karşıdırlar. Aynı zamanda bu yazarlar, Türkoloji alanında araştırmalar yapmış çok değerli bilim adamlarıdır. Yazıları, derginin zihniyetini mikro ölçüde yansıtması açısından önemli kişilerdir.

Sosyal ağ ve muhteva analizi yönteminin çalışmaya farklı bir perspektif kattığı kesindir. Çalışmada sosyal ağ analizi ve muhteva analizi tablolarında yer bulan birçok yazarın makale ve yazıları incelenmiştir. Bu yöntemsel şema üzerinden yapılan eser incelemeleri ile, Türk Kültürü dergisinin milli kimlik tematiği bağlamında nasıl bir yayın karakteri olduğu ortaya koyulmuştur. Analizdeki sayısal veriler ölçüsünde derginin fikri yapısı, yazarların atıf ağlarındaki yeri ve önemi, dergi yayınlarının birtakım değişme ve hadiselerle gösterdiği tepki hakkında bilgiler edinilmiştir. Türk Kültürü dergisinde 1962-1980 dönemini kapsayan, milli kimlik ve milliyetçilik temalı yayınlar yapan dergi yazarlarının metinleri incelenmiş ve muhteva analizi ile öne çıkan kelime ve konular doğrultusunda milli kimlik çatısı altında işlenecek

kavramsal çerçeve belirlenmiştir. Yapılacak yeni araştırmalarla çalışmanın boyutu genişletilebilir. Böylece yeni araştırmalara bir kapı açılmış olur.

Kaynakça Info'ya girilen atıflar henüz eksiktir. Bu çalışmada belirlenen dönem için yeterli veri sistemde bulunsa da, derginin bütün sayılarına yönelik yapılacak bir araştırmada mutlaka tüm atıf verilerinin girilmesi gereklidir. Öte yandan bu çalışma kapsamında 1962- 1980 döneminde çıkan sayıların bütün makalelerin dipnot bilgisi Kaynakça Info veritabanına yüklenmiştir. Bu sayede ilgili dönemdeki kaynaklara ve atıf verilerine ulaşmak artık mümkündür ve her araştırmacının kullanımına açılmıştır. Bunun yanında, konjonktürel analiz için derginin en başından itibaren 2018 yılına kadar bütün sayılarındaki makalelerin künyesi sisteme yüklenmiştir. Yine bununla birlikte araştırmacılar, Türkiye tarihinde önemli bir dönemin hafızasına ve deneyimine sahip Türk Kültürü gibi bir derginin başından sonuna eser ve yazar bilgisine ulaşabilmektedir. Birçok farklı çalışmada kullanılabilecek önemli bir birikim, Kaynakça Info'da araştırmacıları beklemektedir.

Türk Kültürü dergisinin Kaynakça Info'da az da olsa hala bazı sayıları eksiktir. Eksik sayılara ulaşmak bir meseledir. Yine de tamamına yakını Kaynakça Info sisteminde bulunmaktadır. Bu bakımdan Kaynakça Info harika bir araştırma ortamı sağlamaktadır. Bilindiği kadarıyla Türk Kültürü dergisinin tüm yıllara ait bibliyografya ve atıf bilgisine başka bir web ortamında ulaşmak mümkün değildir. Ayrıca Kaynakça Info araştırma ortamı hakkında bir noktaya değinmek gerekir ki kapsamlı bir muhteva taraması yapmak için ilgili metinlerin analiz edileceği bir altyapıya ihtiyaç vardır. Telif problemi olmayan araştırma materyali üzerinde metin analizi kullanılmak suretiyle, çok daha tatmin edici çalışmalar yapılabilir. Bu, aynı zamanda birçok yeni araştırmaya kapı açacaktır.

İçerik ile ilgili detaylı inceleme sonucunda, Türk Kültürü dergisinde belirlenen dönem ve konuda yayınlanan birçok yazı değerlendirilmiştir. Bu yazılarda tartışılan konulara ve yaklaşım tarzına bakıldığında dergide ilmi bir

üslubun yanında baskın bir milliyetçi karakter özelliği olduğu görülmüştür. Milli kimlik perspektifinde ele alınan yazılar, işledikleri konulara göre üç başlık halinde sınıflandırılmıştır: Milli kimliğin toplumsal tabanı, inşaa araçları ve milli dil. Daha önce de bahsedildiği gibi, “kimlik” tanımının içine birçok unsur girmektedir.

Türk Kültürü dergisi yazılarında milliyetçiliğin hâkim olduğu bir kimlik imgesi görülmektedir. Dil, tarih ve kültür bağlarından oluşan milliyetçilik, derginin kimlik algısının en dikkat çeken yanıdır. Yazılar genel olarak dil, kültür ve bu ikisiyle ilişkili bir tarihi arka planı konu almaktadır. Milli kimlik perspektifinde Türk Kültürü dergisinin işlediği konularda en çok dikkat çeken kavram ve konular şöyledir: Aile ve toplum yapısı, aydınlar ve halk, Türklük, dış Türkler (Türk dünyası), Ziya Gökalp, milli eğitim, milli kültür ve sanat, milli dil, Türkçe, dil ve eğitim, dil ve sanat, sadeleştirme ve özleştirme.

Türk Kültürü yazarları kimliği tanımlarken, Türklüğü her yönden inceleyebilmek için Türk dili, kültürü ve tarihi ile ilgili kaynaklara başvurmuştur. Bununla bir *millilik bilinci* oluşturmak istenildiği bellidir. Milli bilinç, milli şuur, milli bütünlük, milli dil, milli tarih gibi kavramlar makalele içeriğinde çok sık geçmektedir. Dergi yazarları Türk tarihi, kültür değerleri, Türk dili ve lehçelerinin tarihi konularını sıkça ele alarak Türk milli kimliğini oluşturan unsurları ortaya koymak istemişlerdir.

Türk Kültürü dergisinin yayın politikası ve topluma yansıtmak istediği nedir? Milli kültür ve tarihin toplum bilincinde yer etmesi ve bu sayede milli bütünlüğün sağlanması öncelikli bir amaç gibi görünmektedir. Dergiye göre Türk kimliği algısı toplumda doğru bir şekilde karşılık bulmalıdır. Buna göre, birtakım ideolojik odakların, Türklük algısını Türk toplumu nezdinde zayıflatacağı endişesinde olan dergi, Türklüğün ne demek olduğunu yayınlarıyla toplumda bir milli bilinç oluşturma çabası içerisine girdiği görülmüştür.

Derginin Türk tarihini ele alış şekline bakıldığında, herhangi bir döneme yönelik sübjektif bir yaklaşım içerisinde olunmadığı da gözden kaçmamıştır. Atatürk'ün tarih anlayışı doğrultusunda İslam öncesine odaklanan Türk Kültürü, aynı önemi İslam sonrası Türk tarihine de göstermektedir. Dolayısıyla dergide Türk tarihi bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Tarih korkulacak bir unsur değil, bilakis milli birlik ve bütünlüğün sağlanmasında faydalanılacak bir araç olarak kabul edilmektedir .

Dil meselesinde derginin tavrı açık ve nettir. Tasfiyecilerin dildeki bütün yabancı kelimelere hücum etmesine karşı Türk Kültürü, hiçbir dilin tamamen saf ve öz kalamayacağını savunmuştur. Öz Türkçe akımı günün gerçekliklerinin dışında bir anlayış olduğuna vurgu yapan dergi, tasfiyeciliğe karşı çıkmanın Osmanlıca'yı onaylamak demek olmadığını belirtmektedir. Türk Kültürü, dil meselesinde bilimin rehberliğini esas alır. Sadeleşme mutlak suretle dil bilimcilerin yönlendirmesiyle ve dilin doğal tekamülüne ayak uydurmak suretiyle gerçekleştirilebilir. Tasfiyecilerin yaptığı iş dilin doğal gelişimine uygun olmayan, dili kesip biçmekten farklı bir şey değildir.

Ziya Gökalp ve Atatürk, Türk Kültürü dergisinin rehber aldığı iki önemli karakterdir. Yazılarda, bu ikisi arasında sürekli ilişki kurulmakta; Gökalp'in Türkiye'nin kurulması ve yerleşmesinde bir teorisyen, Atatürk'ün ise onun fikirlerini uygulayan ve hayata geçiren bir pratisyen olduğu fikrinin öne çıktığı görülmüştür.

Türk Kültürü dergisi yayın politikasını iki kelimeyle ifade etmek gerekirse şu kavramlar kısa ve öz bir izlenim uyandırması bakımından yerindedir: Milliyetçilik ve çağdaşlaşma. Bu noktada Atatürk'ün koyduğu hedefler ve oluşturduğu milli devlet kimliği, derginin genel yayın politikasında bariz bir şekilde görülmektedir. Atatürk, milli bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu önderidir. Tasarladığı Türkiye imajında iki unsur öne çıkmaktadır: *Milliyetçilik* ve *çağdaşlaşma*. Bu iki fikir, derginin olaylara yaklaşım tarzını belirlemiştir.

Türk Kültürü dergisine göre, modern medeniyetler zümresine yükselmek isteyen Türkiye, aklın ve bilimin önderliğinde hareket etmelidir. Bu noktada, milliyetçilik ideolojisi, çağdaşlaşmayı sağlayan ilk adımdır. Kendi benliğinden, dilinden, tarihinden ve kültüründen haberi olmayan bir milletin yüksek medeniyet zümresine katılamayacağı fikri Türk Kültürü yazılarına hakimdir. Milli kimliğinden bîhaber milletler yok olmaya mahkumdur. Çağdaş uygarlık seviyesine ulaşan devletler milliyetçi bir yapıya sahip olduğu için o konumdadır. Milliyetçilik gericiliğe sebep değil, aksine ilerlemenin öncülüdür.

Derginin yayına başladığı dönemin şartları itibariyle mevcut ideolojik çatışma ve kutuplaşmalar, haliyle yayın politikası üzerinde etkili olmuştur. Konjonktürel durumda, komünizm ideolojisinin yarattığı endişe iklimi, Türk Kültürü yayınlarına millilik vurgusunun çokça yapıldığı yazılarla yansımıştır. Hatta bazı yazılarda açıktan komünizm antipropagandası yapıldığına rastlanmıştır. Genel olarak, komünizm ideolojisinin Türkiye toplumuna ve kültürüne aykırı olduğu fikrine değinilirken, Türk dili ve kültürü üzerinde itibarsızlaştıran bazı gruplar, komünizm fikriyatına mensup olmakla itham edilmiştir.

Derginin milli kimlik ve milli dile olan bakışı, daha birçok yönden değerlendirilebilir. Dergi yayınlarında beliren Türk kimliği imajı, bir bütün olarak Türk tarihini, dilini, kültür ve inançlarını, yaşanan coğrafyaları kapsayan ve bunların hepsinden mülhem bir kimlik profilini resmetmektedir. Türk kimliği yalnızca Türkiye’de yaşayanlara ait değildir. *Türklük* bütün dünya Türklerinin profilini temsil etmektedir. Türk Kültürü dergisinin kimlik algısı, böylesine kapsayıcı bir yaklaşımı ihtiva etmektedir. Dil meselesi ise kimlik ve kültür perspektifinin bir başka yönüdür. Gökalp’in *Türkçeleşmiş Türkçedir* deyişinden hareketle, sadeleşmiş bir Türk dili savunusu yapan dergi, toplumda milli dil bütünlüğünün sağlanacağı bir Türkçe arzusundadır. Sadeleşme yanlısıdır; ama bunun ölçülü ve bilimsel kriterlerle yapılması gerektiğini her fırsatta belirtmektedir. Milli dil, tabii tekamül doğrultusunda

geçmişten gelen kültür birikimiyle olgunlaşan bir dildir. Halkın dili o toplumun tarihi ve milli hafızasıdır. Dolayısıyla milli dil halkın konuştuğu ve anlayabildiği dildir.

Milliyetçi bir kimlikle öne çıkan Türk Kültürü dergisi, milli kültür değerlerine bağlılığa büyük önem verir. Milli kültür bir milletin benliği ve hafızasıdır. O olmadan millet bütünlüğü ve varlığından bahsetmek mümkün değildir. Kültür değerlerine olan bağlılık milliyetçiliğin olmazsa olmazıdır. Genel yaklaşımla bakıldığında dergi, milliyetçiliği milli kimliğin inşaa edilmesinde bir araç olarak görür. Dergiye göre, milliyetçilik çağın en modern düşüncesidir. En gelişmiş devletler, daima kendi kültür ve tarihleriyle övünürler. Millet olma bilinci bu devletlerde çok yüksektir. Dolayısıyla kendisini çağdaş medeniyet zümresine katmayı hedef edinen Türkiye'nin milliyetçilik mefhumunu özümsemesi gerekir. Bu da ancak kendi tarihine, kültürüne, milli değerlerine önem vermekle gerçekleşebilir ve ancak bu sayede millet bütünlüğü sağlanmış olur. Kendi kültürüne yabancı, hatta düşman olmak dergiye göre utanılacak bir durumdur. Modernleşme fikriyle yola çıkıp da milliyetçiliği gerici saymak bir hatadır bu yüzden milli kültürünü modernleştiren toplumlar daima canlı kalır. Dolayısıyla Türk Kültürü dergisine göre milliyetçilik anlayışı ilerlemenin olmazsa olmaz bir öncülüdür.

Dergi, yayınlarında milli kimliğin mimarı olarak milliyetçiliği görse de bu anlayış ırk merkezli şovenist bir yaklaşım değil, milli değerleri önemseyen, vatanseverlik esasına dayanan bir milliyetçiliktir. Hatta milliyetçilik sadece milli kimliğin sosyal bütünlük harcı değil; aynı zamanda siyasi bir ideoloji olarak devlet felsefesine de yön verir. Dergi, birçok makalede bilimsel ve felsefi analiz yaparak milliyetçiliğin toplumun sevk ve idaresinin güdümlayici bir yuları olmadığını ileri sürmektedir.

İki yüzyılı geçen yenileşme tarihinde tepeden inmeci toplum mühendisliği projeleriyle icra edilen modernleşme, maalesef devlet-toplum uyumsuzluğunu tahrik eden dönemlerle doludur. 18. yüzyılın başlarından 20.

yüzyılın ilk çeyreğindeki Cumhuriyet Türkiye'si'ne kadar bazı katı Batıcı zihniyetin milli kültürü inkar noktasına gelen Batılı hayranlığı bir kültür çatışmasına da zemin hazırlamıştır. Topyekün kültür transferiyle kurtuluşun mümkün olacağına inanan bu zihniyetin yanıldığı nokta dergiye göre; yenilik hareketlerinde milli metotlar geliştirmek yerine; taklitçi icraatlarla geleneğe ve milli kültüre yabancılaşma kapısının açılması olduğu ileri sürülüyor.

Kültürel zenginleşmenin yerli, geleneksel kültür bağınazlığı olmadığı gibi; etkin bir kültürün mahkumiyetini kabul etmek de olamayacağına vurgu yapan Türk Kültürü, yerli kalma taassubu ile yabancılaşma riski arasında ikilemde kalmanın milli varlığın önündeki en büyük engel olduğuna inanıyor. Dergi, mazide temellenmiş milli kültür ile çağın yeniliklerinin ortak vücudunu talep ediyor. Bu konuda dergi, milli varlık ile çağdaşlık arasında kurduğu ilişkide Atatürk inkılaplarının, Türk yenileşme tarihinin son ve kesin safhasını meydana getirdiğini, buna göre 'Milli varlığı sürdürebilmenin tek yolunun çağa ayak uydurmak ve çağın hâkim medeniyetine ortak olmak'tır tezini savunuyor.

Türk Kültürü dergisinin, *kültür* ve *dil* konusundaki yayın muhtevasına baktığımızda millilik tanımının Türkiye sınırlarını taşıdığını, adeta siyasi olmasa da bir *Kültürel Turanizm* idealinin yayın politikasına yansıdığını görmekteyiz. Hatta milli kimlik ve milli kültür konusunda özellikle Sovyet Rusya bünyesindeki Türklerin maruz kaldığı asimilasyon politikalarına karşı duyulan endişe, bir fikir sancısının çok ötesinde milli kardeşlik acısıyla açıklanabilecek bir durumdur. Milli kültür ve milli kimlik bağının devletin yaşam gayesini ve felsefesini oluşturduğuna vurgu yapan dergi, bu konunun tek bir milleti değil; uluslararası kültür ve medeniyet havuzunun da ana kaynağı olduğundan hareketle tüm dünyaya duyurulması için *Türkiyat Kongreleri*'nin yapılması gereğini ısrarla savunmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrası başlayan iki kutuplu soğuk savaş dönemi, demokratik ve sosyalist-ideolojik savaş da başlatmıştı. Demirperde olarak da

bilinen komünist kültürün, milli ve manevi değerleri kitleleri uyutan sosyal ilüzyonlar olarak suçlamasına karşı dergi, rahatsızlığını bu konuda birçok makaleler yayınlayarak cevap vermiştir. 60'lı yılların sağ ve sol ideolojik kamplaşma dönemi, siyasi ve sosyal bekâ problemine zemin hazırlamıştı. Devrin yayın organlarına da yansıyan bu durum, birçok neşriyatta ya sosyalist ideolojik ya da milli ve manevi değerlerin esas alındığı yayınların ağırlık kazanmasına neden olmuştu. Dolayısıyla dünyadaki kapitalizm-komünizm savaşı, Türkiye sınırları içinde siyasi ve sosyal kimlik mücadelesini yaşıyordu. İşte Türk Kültürü dergisinin zaman zaman militarizm kokan şu ifadeleri böyle bir dönemin milli refleksine örnek gösterilebilir: “*Türk asker doğdu, asker yaşadı, asker yaşıyor.*”

Türk Kültürü dergisi, Türklük kimliği konusundaki çalışmalarını sadece milli yazılar üzerinden değil; aynı zamanda Türklüğün binlerce yıllık tarihinin bir medeniyet tarihi olarak yazılması gerektiği gayesini de taşıyordu. Böylece dönemin yıpratıcı ideoloji savaşında Türk gençliğinin kendi değerlerine sahip çıkacağına inanıyordu. Dergi, bu konuda milli kültürün tarihi kaynaklardan da beslenmesi için 1971’de *Divan-ı Lügati’t Türk*’ün yazılışının 900. yılında Türk kültürünü ve tarihini bütün yönleriyle işleyen *Divan-ı Lügati’t Türk* gibi bir eserin, yeni basımlarının yapılması, eksiklerinin giderilmesiyle yeni nesillere okutulması ve bu vesileyle milli kimlik ve şuur bilincinin oluşturulmasını çok önemsemiştir. Derginin yayın politikasında sıklıkla gözlenen milli muhtevalı eserlerin milli kimliğe yansıyan önemi, farklı kategorilerdeki eserlerde de görülür. Bu konuda çok farklı alandaki konular da işlenerek yine millilik muhtevasına dahil edilir.

Atatürk’ün milliyetçilik anlayışının temelinde yer alan kültür mefhumu, Türk Kültürü dergisinde de görülür. Dergide millet kavramı, putlaştırılmış bir devletin teslimiyetçi tebası olarak tanımlanmaz. Millet iradesinin milli kültür ile kaynaşarak demokrasiyi inşaa edeceğine inanılır. Demirperde ülkelerinde komünist ideolojinin milleti üretim-tüketim ilişkisinin bir nesnesi olarak görmesine karşı dergi, milli kimliğin bir milletin ülküsü, mefkûresi ve milli

ruhu olduğunu ileri sürer. Böylece sade ve klasik bir dergicilik yapmaktan öte, millet ile devlet arasındaki sosyal dokunun tarihi-milli değerlerle inşaa edilmesinde mimar rolü üstlenirken bunu milli bir vazife olarak görür.

Türk Kültürü dergisinin yayınlarındaki millilik heyecanı sosyal, siyasi ve askeri alanda olduğu kadar din alanında da kendini göstermektedir. Din, maneviyatın kaynağı olarak görülmekle birlikte ancak kültürle zenginleşerek toplumu geliştireceğine inanan dergi, siyasi ve askeri kurumların milli kültürü inkâr edemediği gibi din ve inanç kurumlarının da milliliği inkâr edemeyeceğine vurgu yaparak, yalnız dine dayanan ve kültürle beslenmeyen bir terbiyenin toplumu tek taraflı olmaya ve dar bir çerçevede kalmaya götüreceği uyarısında bulunuyor.

KAYNAKÇA

SOSYAL AĞ ANALİZİ KAYNAKÇASI

Abacı, Zeynep Dörtok, Bilgi Çağında Tarihçi Olmak: Sosyal Ağ Analizi Yaklaşımı ve Osmanlı Tarihi Çalışmaları, *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, C.2, S.2, 2013

Acun, Fatma, Muhteva Analizi Metodu ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 2005, <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/172776/muhteva-analizi-metodu-ve-cumhuriyet-tarihi-arastirmalarinda-kullanimi> 01.04.20

Acun, Fatma, Osmanlı Tarih Araştırmalarında Dipnotlar, *CIEPO Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Araştırmaları 6. Ara Dönem Sempozyum Bildirileri: 14-16 Nisan 2011 – Uşak*: Cilt 1, (2011): Uşak İli Kalkınma Vakfı.

Acun, Ramazan, Bilimsel Etki Analizinde Yeni Bir Yaklaşım Doğru, Eser Seviyesi Metrikler ve Türkiye'de Bir Uygulama, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C: 5, S: 10, 2012

Acun, Ramazan, Çanakkale Savaşı Araştırmalarının Sosyal Ağ Analizi Yöntemiyle İncelenmesi, *Çanakkale 1915: Tarih, Ekonomi, Edebiyat ve Sanat*, 2017, <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/27288282/canakkale-savasi-arastirmalarinin-sosyal-ag-analizi-yontemiyle-incelenmesi> , 02,15.20

Acun, Ramazan, Konjonktür, Tarih, Tarihçi: Metot Vurgulu Bir Araştırma, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 2015

Acun, Ramazan, Sosyal Ağ Bakış Açısından Tarihçi Kimliğinin Oluşumu: Ahmet Yaşar Ocak Üzerine Bir Deneme, *Ötekilerin Peşinde Ahmet Yaşar Ocak'a Armağan*, 2015 <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/8558472/sosyal-ag-bakis->

[acisindan-tarihci-kimliginin-olusumu-ahmet-yasar-ocak-uzerine-bir-deneme](#) , 12.02.20

Acun, Ramazan, Türkiye’de Online İşbirliği Ağ Modeline Dayalı Bir Kaynakça Yönetim Uygulaması, *Gazi Akademik Bakış*, 4(8), 2011, <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/171031/turkiye-de-online-isbirligi-ag-modeline-dayali-bir-kaynakca-yonetim-uygulamasi> 03.02.20

Acun, Ramazan, Vakıf Araştırmalarının Sosyal Ağ Analizi: Merkezdekiler ve Kenardakiler, *Türk Sosyal Tarihçiliğinde Bir “Yalnız” İsim Bahaeddin Yediyıldız’a Armağan*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2015, <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/13634117/vakif-arastirmalarinin-sosyal-ag-analizi-merkezdekiler-ve-kenardakiler> 10.03.20

Ağcasulu, Hülya, Sosyal Bilimlerde İlişkileri İnceleyen Bir Yöntem: Sosyal Ağ Analizi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (Özel Sayı), Ekim 2018

Al, Umut & Tonta, Yaşar, Atıf Analizi: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Tezlerinde Atıf Yapılan Kaynaklar. *Bilgi Dünyası*, 5(1), 2004

Alkan, Mustafa & Gül, Adnan, “Tarih Metodolojisinde Tarihsel Analiz”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 10, Sayı: 29, 2006, ss. 77-88, s. 79

Asan, Ahmet, ISI’nın Kullandığı İndeksler: SCI -Expanded, SSCI ve AHCI: Tarihsel Gelişim, Bugünkü Durum ve Etki Faktörü (IF), *Orlab On-Line Mikrobiyoloji Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 5, 2004 www.mikrobiyoloji.org/pdf/702040501.pdf , 17.03.20

Bihari, Anand & Manoj, Kumar Pandia, Eigenvector centrality and its application in research professionals' relationship network, Publisher: IEEE, Date Added to *IEEE Xplore*: 13 July 2015, <https://ieeexplore.ieee.org/document/7154915/metrics#metrics> ,

10.01.2019

Borgatti, S. P. & Everett M. G & Johnson J. C., *Analyzing Social Networks*. London: SAGE, 2013

Burke, J. P., Identity Change, *Social Psychology Quarterly*, No: 69. 2006. 14.07.2010 tarihinde <http://wat2146.ucr.edu/papers/06a.pdf> adresinden alınmıştır;

Burt, R. S., The Social Capital of Structural Holes, in *New Directions in Economic Sociology*, Edited by Guillien, M. F., R. Collins, P. England and M. Meyer, New York: Russel Foundation, 2001

Çiloğlu, Nur Mine, *Hürrem, Sosyal Ağ Analizi ve Hürrem Sultan Kaynakçası Üzerine Bir Değerlendirme*, Hacettepe Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2018 (Yayınlanmamış Master Tezi)

Çolak, Filiz, Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi, *The History School (Tarih Okulu)*, İlkbahar Yaz: XIV, 2013

Duncan, J. W., *Six degrees: The Science of a Connected Age*. New York: W.W. Norton, 2002

En. Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Eulerian_path, 16.03.2020

Erikson, Emily, , & Samila Sampsa, Social Networks and Port Traffic in Early Modern Overseas Trade, *Social Science History*, 39(2), 2015, <https://www.cambridge.org/core/journals/social-science-history/article/social-networks-and-port-traffic-in-early-modern-overseas-trade/9073D2DBE124CF13998635BE8B764291> 13.03.20

Erikson, Emily, Peter Bearman, Malfeasance and the Foundations for Global Trade: The Structure of English Trade in the East Indies, 1601–1833, *American Journal of Sociology*, AJS Volume 112 Number 1, July 2006: by the topic Networks In Historical Research http://www.themacroscope.org/?page_id=308 13.03.20

Freeman, L. C., Visualizing Social Networks. *Journal of Social Structure*, 1(1), 2000, http://doi.org/10.1007/978-1-4419-8462-3_11 16.03.20

Gencer, Mehmet, Sosyal Ağ Analizi Yöntemlerine Bir Bakış, *Yıldız Social Science Review*, C.3, S:2, 2017

Grafton, A., *Dipnotlar: Merak Uyandıran Bir Tarih*, Tercüme: Fatma Acun. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013

İbrahim Kafesoğlu biyografisi ve eserleri: Müellif Abdülkadir Donuk, Halil İbrahim Kafesoğlu (1914- 1984) <https://islamansiklopedisi.org.tr/kafesoglu-halil-ibrahim> 17.04.20

İSNAD Atıf Sistemi: <https://www.isnadsistemi.org/> 4.04.20

Karamanlıoğlu Ali F. biyografisi ve eserleri: <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/78253/ali-fehmi-karamanlioglu> 17.04.20

Kaynakça Info: <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/>

Kaynakça Info: <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/eser/118734/turk-kulturu-dergisi> 10.02.2020

Kaynakça Info: <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/hakkinda> 03.02.20

Krebs, V. E., Mapping networks of terrorist cells, *Connections*, 24/3, 2001

Küçük, Serhat, “Tarih Araştırmalarında Yeni Bir Yöntem Arayışı: Osmanlıca Kaynaklar ve İnterdisipliner Bir Uygulama (Kaynakca.info Örneği)”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Cilt:6, Sayı:6, 2013, ss. 819-832

Mardin, Şerif, *Siyasi Fikir Tarihi Çalışmalarında Muhteva Analizi*, Ankara Üni. Siy. Bil. Fak. Yayınları, Ankara, 1969

Osmanlı Edebiyatı Çalışmaları Bibliyografyası: <https://www.osmanliedebiyati.com/> 06.04.2020

Öztaş, N., & Acar, M., Ağ Analizine Giriş: Kavramlar ve Yöntemler, M. Acar & H. Özgür (Eds.), *Çağdaş Kamu Yönetimi II*, Nobel Akademi., Ankara, 2004

Padgett, J. F. & Ansell, C. K., Robust Action and the Rise of the Medici, 1400-1434, *American Journal of Sociology*, 98(6), (1993): by *Networks in Historical Research* http://www.themacroscope.org/?page_id=308 13.03.20

Paoletti, Teo (The College of New Jersey), Leonard Euler's Solution to the Königsberg Bridge Problem: Königsberg, Convergence, *Mathematical Association of America*, (May 2011), <https://www.maa.org/press/periodicals/convergence/leonard-eulers-solution-to-the-konigsberg-bridge-problem-konigsberg>, 16.03.2020

Parlakoğlu, Muhammed Nurullah, *Gertrude Bell'in Kaynakları*, Hacettepe Üniv. Sos. Bil. Ens. Tarih A.B.D. Doktora programı, Tar 652 dersi Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler ve Araştırma Etiği ödev metni, Ankara, 2018

Prell, C., *Social network analysis, history, theory and methodology*, California: Sage, 2012

Sağiroğlu, Şeref& Dener, Murat& Güneş, Silver& Güllü, Abdülkadir& Tataroğlu, Adem& Orman, Abdullah& Sinanç, Duygu& Terzi, Ramazan& Şahin, Hakan& Çetinyokuş, Saliha& Savran, Sezen& Akçay, Hüseyin, Ulusal Veritabanı ve Atıf Endeksi Kurulumu için Stratejiler, Problemler ve Çözüm Önerileri, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part: C, Tasarım Ve Teknoloji*, 3(2), 2015

Stets, J. E. & Burke, J. P., Identity theory and social identity theory, *Social Psychology Quarterly*, No: 63.3, 2000

Stryker, S. & Burke, J. P., The past, present, and future of an identity theory, *Social Psychology Quarterly*, 63.4, 2000, <http://wat2146.ucr.edu/papers/00c.pdf> 14.11.2008

Timurtaş Faruk K. biyografisi ve eserleri:
<http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/78663/faruk-kadri-timurtas>
 17.04.20

Tönnies, F., *Community and society*, C.P. Loomis (Trans.): Dover Publications. New York, 2011

Türkiye Atıf Dizini: <https://www.atifdizini.com/default/tr-index.html>
 3.04.2020

Türkoloji Eserleri Bibliyografyası: <https://www.isa-sari.com/bibliyografya/>
 6.04.2020

ULAKBİM: <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/hakkimizda>
 5.04.2020

Whetherell, Charles, Historical Social Network Analysis, *International Review of Social History*, No: 43, 1998

TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİ KAYNAKÇASI

Akder, Necati, Dil ve Kültür Şuuru II, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 104

Akder, Necati, H. Suphi Tanrıöver’de Milliyet Fikri ve Milliyetçilik Mefkuresi, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45

Akder, Necati, Ziya Gökalp’e Göre Dil İnkılabı ve Ötesi II, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 37

Akder Necati, Ziya Gökalp’e Göre Dil İnkılabı ve Ötesi, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 36

Akder, Necati, Ziya Gökalp’e Göre Dil İnkılabı ve Ötesi III: Dil ve Felsefe, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 38

Altaylı, Enver, Ruzi Nazar, *CIA’nın Türk Casusu*, İstanbul 2013, Doğan yay

Anuk, Nevzat, *Kürtlerin Türkleştirmesi konusunda bir merkez: Türk Kültürünü Araştırma Merkezi*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin, 2015, ss. 122

Arat, Reşid Rahmeti, *Akademi Kurulurken: Dil Tabii Bir Varlıktır, Türk Kültürü*, 1975, S: 158

Arat, Reşid Rahmeti, *Türkiye Kütüphaneleri ve Anadolu Yazı Dilinin Tarihi Üzerine, Türk Kültürü*, 1968, Sayı 65

Arat, Reşit Rahmeti, *Dil Meseleleri ve Türk Dili, Türk Kültürü*, 1965, Sayı 27

Aslanapa, Oktay, *Gençliğin Milli Kültür ve Sanatla İlgisi, Türk Kültürü*, 1966, Sayı 43

Atatürk M. Kemal, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1959

Atatürk, M.Kemal, *Nutuk*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972

Atay, Falih Rıfkı, *Atatürk ve Dil, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1951, Sayı:3

Atay, Falih Rıfkı, *Dilekçe, Dünya Gazetesi*, 26.6.1966

Atay, Falih Rıfkı, *Dilekçe, Milli Eğitim Bakanlığı'na, Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45

B.Zakir Avşar, Tanrıdağ Dergisi, *Kurgan Edebiyat*, 2013; bkz, <https://turkkepit.com> (07.07.2020)

Aybars, Ergun, *Atatürkçülük ve Modernleşme*, Ercan yay, İzmir 2003

Aydın, Suavi –Taşkın, Yüksel, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İletişim yay, İstanbul 2015, s.108-109

- Aytürk, İlker, The Flagship Institution of Cold War Turcology: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980, *European Journal of Turkish Studies (EJTS)*, 24/2017, <https://journals.openedition.org/ejts/5517?lang=tr>
- Bali, Rıfat N., “Amerikan Milli Arşivlerine Göre 60’lı Yıllarda Türk Basını”, *Tarih ve Toplum*, Aralık 2003, S.240
- Banarlı, Nihat Sami, Rusya’da Yasak Edilen Kitap: Dede Korkut, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 39
- Barthold, W.; Köprülü Fuad, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1963
- Bayur, Hikmet, Atatürk ve Dil Devrimi, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1954 Sayı: 31
- Berkes, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1973
- Bingöl, Necdet, Üslup Yoksulluğu, *Türk Kültürü*, 1979, Sayı 195
- Biyografi Bankası: “Kim Kimdir?” , <http://www.kimkimdir.net.tr/dernekler/turk-kulturunu-arastirma-enstitusu> 8.05.2020
- Cumhuriyet Devrinde Bakanlar Kurulu Kararıyla Yasaklanan Yayınlar (1923-1945)*, [http:// www.ait.hacettepe.edu.tr/arsiv/ysk.html](http://www.ait.hacettepe.edu.tr/arsiv/ysk.html)
- Çaycı, Abdurrahman, Türk Yenileşme Tarihinde Atatürk, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 181
- Çeneli, İlhan, Dilimiz Üzerine Düşünceler, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 84
- Deliorman, Altan, Türk Basın Tarihi, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 43
- Demirkan, Selahattin, Türk İnkılabı Tarihi Mefhumlarından: Zihniyet Nedir? , *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 109

- Dilek, İbrahim –Yeşil, Yılmaz, “50 Yıl içinde TKAE yayınları (1961-2011)”, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü’nün 50. Yılına Armağan – 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri*, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yay, Ankara 1912, s.218-223
- Divani, Zülfikar, *Sev Dedi Bana*, Tarla Dergisi Yayınları, İstanbul, 1971
- Duru, Zeki Ömer, Gökalp’ten Atatürk’e, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 193
- Ecer, A. Vehbi, Türk Kültürünün Tetkikinde Fetva Kitaplarının Önemi, *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 90 Doğan Ayla, Eski Türk Tipi Hakkında, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 29
- Elçin, Şükrü, Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 63
- Erdem, Ali Naili, Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem’in Valiliklere Tamimi – Dilde Aşırılıklardan Sakınılması Hakkında , *Türk Kültürü*, 1975, Sayı 158
- Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1964 Ergin Muharrem, TRT’nin Dili, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 78
- Eröz, Mehmet, Türk Dili ve Milli Kültür, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45
- Ercilasun, Ahmet Bican, Atsız Mecmua ve Neslimizin Amentüsü, *Yeniçağ Gazetesi* 20 Mart 2016
- Ertan, Temuçin Faik (Editör), *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Cilt III, Siyasal Kitabevi, Ankara 2011
- Esin, Emel, Birinci Milletlerarası Türkoloji Kong. (15-20. X.1973), *Türk Kültürü*, 1973, S: 134
- Esin, Emel, Türk Kültürü, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 43
- Felek, Burhan, , Türkçe’ye Dair, *Cumhuriyet gazetesi*, 16 Ocak 1969

- Felek, Burhan, Türk Dili ve Karamanoğlu, *Cumhuriyet gazetesi*, 5.6.1966
Felek Burhan, Türkçeye Dair, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 76
- Felek, Burhan, Türk Dili ve Karamanoğlu, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45
- Gökalp, Ziya, Asri Aile ve Milli Aile, *Türk Kültürü*, 1977, sayı 178
- Gökalp, Ziya, Bir Kavmin Tetkikinde Takip Olunacak Usul, *Milli Tettebular Mecmuası*, Sayı 2, 1915
- Gökalp, Ziya, Hars ve Medeniyet, *Yeni Mecmua*, No: 60, 1918, s. 142
- Gökalp, Ziya, Lisan (Şiir), *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 173
- Gökalp, Ziya, Milli İçtimaiyatta Usul, *İçtimaiyat Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 1, 1917
- Gökalp, Ziya, *Terbiye'nin Sosyal ve Kültürel Temelleri*, Hazırlayan: Rıza Kardaş, Kültür Bakanlığı Yayınları 1000 Temel Eser, Ankara, 1973
- Gökalp, Ziya, *Türk Medeniyeti Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2015
- Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1966
- Gökalp, Ziya, *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak*, Yeni Mecmua Yayınları, İstanbul, 1918
- Gökçe, Cemal, Atatürk ve Milli Duygu, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 38
- Göksel, Ali Nüzhet, *Ziya Gökalp'in Neşredilmemiş Yedi Eseri ve Aile Mektupları*, Diyarbakır Tanıtma Derneği Yayınları, İstanbul, 1956
- Göyünç, Nejat, Atatürk ve İstiklal, *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 26
- Gözler, Fethi, 30. Ölüm Yılı Dolayısıyla: Mehmet Emin Yurdakul, *Türk Kültürü*, 1974, S: 136-138
- Gül, Adnan, *Batılılaşma Sürecinde Sebilürreşad Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2006, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Gül, Bülent, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan: 50. Yıl Sempozyum Bildirileri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2012, ss. 250

Gül, Bülent, Türk Kültürü Dergisi 50 Yaşında, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan – 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri*, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yay, Ankara 1912

Gülensoy, Tuncer, Atatürk'ün Altı İmzası ve El yazısından Örnekler, *Türk Kültürü*, 1965, S: 37 Günay, Turgut, Yazılışının 900. Yıldönümüne Doğru Divan-ı Lügati't Türk, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 100

Güngör, Erol, Yabancı Kültürler Karşısında Milli Kültür, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 190. Bu makale Aydınlar Ocağı tarafından 26-28 Mayıs 1978'de İstanbul'da düzenlenen "Milliyetçiler III. İlmi Kurultayı'nda verilen tebliğdir.

Hacıeminoğlu, Necmettin, Dil Bayramının Düşündürdüğü, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 59

Hacıeminoğlu, Necmettin, Dil Devriminde Aşırı Davranışlar, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 9

Hacıeminoğlu, Necmettin, Dil Devriminde Çeşitli Görüşler, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 11

Hacıeminoğlu, Necmettin, Dil ve Milli Bütünlük, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45

Hacıeminoğlu, Necmettin, İki Dilli Aydınlar, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 57

Hacıeminoğlu, Necmettin, Kültür Değişimleri Karşısında Türk Halkı, *Türk Kültürü*, 1963, S: 4

Hacıeminoğlu, Necmettin, Milli Eğitim Bakanlığının Dil Politikası, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 42

Hacıeminoğlu, Necmettin, Okullarda Milli Kültür ve Milli Dil, *Türk Kültürü*,

1966, Sayı 44

Hacıeminoğlu, Necmettin, Sanatkar ve Dil, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 51,

Hacıeminoğlu, Necmettin, Tiyatro ve Dil, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 60

Hacıeminoğlu, Necmettin, Türk Milleti ve Ordusu, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 46

Hacıeminoğlu, Necmettin, Türkçe'ye Kıyan İlim Adamları, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 56

Hacıeminoğlu, Necmettin, Türkçenin Oluşumu Masalı, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 55

Hacıeminoğlu, Necmettin, Üniversitedeki Başarısızlıkta Dilin Payı, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 48

<http://www.turkkulturu.org.tr/hakkimizda.asp> 10.02.2020

<http://www.turkkulturu.org.tr/>

İlkin, Selim - Tekeli, İlhan, *Savaşın İçinden Geleceğine Yönelen İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si*, Cilt:III, İletişim yay. İstanbul 2018 s.285-290

İnalcık, Halil, Sosyal Değişme, Gökalp ve Toynbee, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 31

İnalcık, Halil, Türk Tarihi ve Atatürk'te Tarih Şuuru, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 7

İnan, Abdülkadir, Atatürk Devrine Ait İki Hatıra, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 62

İnan, Abdülkadir, Atatürk'ün Etimoloji Anketi, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 37

İnan, Abdülkadir, Bazı Yeni Kelimeler Üzerine Düşünceler, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 71

İnan, Abdülkadir, Dil İnkılabı Tarihinden Hatıralar, *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 90

İnan, Abdülkadir, Dil Üzerine Düşünceler, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 44

İnan, Abdülkadir, *Dil ve Atatürk*, Muallimler Birliği Neşriyatı, Sayı 230-231

İnan, Abdülkadir, Milli Destanlarımız Üzerine İnceleme ve Araş., *Türk Kültürü* 1963, S: 7

İnan, Abdülkadir, Milli Şuurun Kudreti, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 51

İnan, Abdülkadir, Türk Yazı Dili Tarihinden Notlar, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 57

İnan, M. Rauf, Gazinin Halkçılık Ülküsü Halkevleri ve Sonrası, *Atatürk Konf.* 1975-76, TTK yay, Ank 83

İnan, M. Rauf, “Gazinin Halkçılık Ülküsü Halkevleri ve Sonrası”, *Atatürk Konferansları 1975-76*, TTK yay, Ank 1983, s. 38

İnuğur, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, 2. Baskı, İstanbul, 1982, Çağlayan yay

İşcan, Fehmi, Türk Milleti ve Muasır Medeniyetler Topluluğu, *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 95

Kabacalı, Alpay, *Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatur yay. Ist.2000 Yapar Gönenç Aslı, Türkiye’de Dergiciliğin Gelişimi, *İstanbul Üniv.İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 29, Sayı:1

Kafesoğlu, İbrahim, Bir Türk Kültürü Yok Mudur? , *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 25

Kafesoğlu, İbrahim, Bütün Türklük, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 8

Kafesoğlu, İbrahim, Devlet Siyasetimizde Milliyetçilik, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 39

Kafesoğlu, İbrahim, Kültür Milliyetçiliği, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 5

Kafesoğlu, İbrahim, Kültür Nedir? , *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 77

Kafesoğlu, İbrahim, Millet Anlayışımız ve Azerbaycan, *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 19

Kafesoğlu, İbrahim, Millet Atatürk Beraberliği, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 4

Kafesoğlu, İbrahim, Millet Atatürk Beraberliği, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 4

Kafesoğlu, İbrahim, Milli Kültür ve Siyaset, *Türk Kültürü*, 1975, Sayı 157

Kafesoğlu, İbrahim, Milli Tarih Şuuru, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 189

Kafesoğlu, İbrahim, Milliyetçiliğin İlmi Temelleri, *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 20

Kafesoğlu, İbrahim, Milliyetçiliğin Yanlış Tefsirleri, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 7

Kafesoğlu, İbrahim, Milliyetçilik ve Aile, *Türk Kültürü*, 1970, sayı 88

Kafesoğlu, İbrahim, Tarihin Işığında Millet-Atatürk Beraberliği, *Türk Kültürü*, 1963, sayı 4

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Kültürünün Özellikleri, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 27

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milliyetçiliği ve Türk Dili, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 48

Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milliyetçiliği ve Türk Dili, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 48

Kafesoğlu, İbrahim, Türkçenin Yarımı, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 9

Kafesoğlu, İbrahim, Türkiye’de ilmi Millileştirme Meselesi, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 65

Kafesoğlu, İbrahim, Türkiye’de Milli Eğitim ve Meseleleri, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 40

Kafesoğlu, İbrahim, Ziya Gökalp, *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 24

- Kaplan, Mehmet, Kültür ve Tarih, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 182
- Kaplan, Mehmet, Osmanlıca, Türkçe, Öztürkçe, *Türk Kültürü*, 1976, Sayı 169
- Kaplan, Mehmet, Üniversitenin Milli Gelişmedeki Yeri, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 189
- Kaplan, Mehmet, Ziya Gökalp ve Halk Kültürü, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 108
- Kaplan, Mehmet, Ziya Gökalp ve Halk Kültürü, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 108
- Karamanlıoğlu Ali F, Dil Üzerine Bir Görüş ve Tatbikat, *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 96
- Karamanlıoğlu, Ali F, Cumhuriyete Kadar Dilimiz, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 75
- Karamanlıoğlu, Ali F, Kutadgu Bilig'in Diline ve Adına Dair, *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 98
- Karamanlıoğlu, Ali F, Kültür Tarihimizde Matbaanın Yeri, *Türk Kültürü*, 1971, S: 100
- Karamanlıoğlu, Ali F, Türk Dil Kurumu Bir İlim Müessesesi midir? , *Türk Kültürü*, 1966, S: 45
- Karamanlıoğlu, Ali F, Türkçeleşmenin Neresindeyiz? , *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 7
- Karamanlıoğlu, Ali F., Malazgirt'ten Sonra Türk Dili, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 107
- Kardaş, Rıza, Doğumunun 101. Yılı Dolayısıyla Ziya Gökalp'te Kültür ve Medeniyet Anlayışı Üzerine Bir Deneme I, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 173
- Kardaş, Rıza, Doğumunun 101. Yılı Dolayısıyla Ziya Gökalp'te Kültür ve Medeniyet Anlayışı Üzerine Bir Deneme II, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı

174

Kemaloğlu, Sadık Tural, Milli Destanlarımız Üzerine, *Türk Kültürü*, 1970, Sayı 90

Kırzioğlu, Fahrettin, *Dede Korkut Oğuznameleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2000

Kocaman, Abdülvahap, *Adanalı Halk Ozanı Aşık Abdülvahap Kocaman'dan Şiirler*, Milliyetçi Türk Kadınları Derneği, Ankara, 1970

Kocaoğlu, Timur, Esir Türk Ülkelerinde Kültür Emperyalizmi ve Uyanış, *Türk Kültürü*, 1971,S:101

Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim yay. İst 1994

Koryurt, Mehmet Güneş, Milli Benliğimize Dönüş, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 79

Koşay, Hamit Zübeyr, Sadri Maksudi Arsal'ın Hizmetleri ve Millet Anlayışı, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 53

Köprülü, Orhan F., Teknik, Kültür ve Dil, *Türk Kültürü*, 1979, Sayı 205-206

Köprülü, Orhan F., Türkçeye Bilmeden İndirilen Yeni Bir Darbe, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 175

Köymen, Mehmet Altay, Türk Tarihinde Kültür Mücadelesi, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 48.

Köymen, Mehmet Altay, Yeni Türkiye'nin Doğuşu Hakkında Bazı Mülahazalar, *Türk Kültürü*,1968, Sayı 66.

Kuran, Ercüment, Milli Tarih Görüşümüz, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 85 Kuran Ercüment, Milli Kültür'ün Değeri, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 69

Kuran, Ercüment, Türk Adı ve Türklük Kavramı, *Türk Kültürü*, 1977, Sayı

174

- Kuran, Ercüment, Türk Milliyetçiliğinin Gelişmesi ve Yusuf Akçuraoğlu, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 42
- Levend, Agah Sırrı, 30. Yıl Dönümünde Dil Devrimi ve Dil Kurumu, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1962, Sayı: 133
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988
- Nirun, Nihat, Atatürk'ün Milli Mücadele Ruhu, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 193
- Okay, Nevin, Dilimiz, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 7
- Ögel, Bahaeddin, Abdülkadir İnan: Türk Kültürü Tetkiklerinin Büyük Öncüsü, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 71
- Önal, Hilal, *Türk kültürü dergisinde yayınlanan Türk ordusu ve zaferleri hakkındaki makalelerin değerlendirilmesi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Master Tezi, İstanbul, 2019, ss 208
- Örnek, Cangül ; Babaoğlu Resul, Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı, Antikomünizm ve Amerikan Etkisi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Can Sanat yay 1. Basım, Mart 2015, İstanbul, s.5
- Ötüken, Adnan, Eğitim ve Kültür Hayatımızın Bugünkü Problemleri, *Türk Kültürü*, 1966, S: 40
- Ötüken, Adnan, Türkiye'de Milli Eğitim ve İlim II (Yayın Hayatımız) Niçin Az Kitap Basılıyor? , *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 19
- Öz, Esat, *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Gündoğan yayınları , Ankara, 1992
- Özçelik, A. Selçuk, Fikir Buhranı ve Mefhumlar Anarşisi, *Türk Kültürü*, 1973, S: 128
- Özoran, Beria Remzi, Fuad Köprülü, Türkoloji ve Türkçülük, *Türk Kültürü*,

1966, Sayı 47

Özönder, Hasan, Türk Medeniyeti Tarihi Meselesi, *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 125

R.C. , Sovyetler Birliği'nde Tertiplenen "Türkoloji Kongresi" (27-29 Eylül 1976), *Türk Kültürü*, 1976, Sayı 170

Sakaoğlu, Saim, Günümüzün Halk Şiirinde Türklük Sevgisi, *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 128

Sakaoğlu, Yurdanur, Manilerimizde Milli ve Hamasi Unsurlar, *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 128

Sertkaya, Osman Fikri, Atatürk'ün Dil Politikası, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 49

Sezer, Osman Nuri, Bir Milletiz Biz! (Şiir) , *Türk Kültürü*, 1972, Sayı 122

Smith, Anthony D., *Milli Kimlik*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim yay. İstanbul 1994

Sovyetler Birliği Öğrenme Enstitüsü Dergisi, 20, 21, 23-24, 25, 26-27, 33, 41, 42.

Sümer, Faruk, *Oğuzlar*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972

Şapolyo, Enver Behnan, Türkiye Asri Bir Cemiyet mi, Değil mi?, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 48

Şapolyo, Enver Behnan, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*, Güven Matbaası, Ank. , 1971

Şenel, Cahid, "Tanzimat'tan günümüze Felsefe Dergileri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Bilim ve Sanat Vakfı yay. 15 Ağustos 2018, s.480-481

Şenol, Memduh, Türkülerin Dili, *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 124

Şıkoğlu, Mustafa, Ülkü Birliğine Giden Yol, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 46

T.K.A.E. , Milli Eğitim Bakanlığı ve Türk Dil Kurumu, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45

T.K.A.E. , Üçüncü Yılı Bitirirken, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 36

Tansel, Fevziye Abdullah, Muallim Naci'nin Türk Dilinin Sadeleştirilmesi, Dil Cemiyeti Kurulması Hakkındaki Düşünceleri, *Türk Kültürü*, 1971, Sayı 100

Tansel, Fevziye Abdullah, *Ziya Gökalp Külliyyatı: Limni ve Malta Mektupları*, Cilt:II, TTK yay, Ank, 89

Taylor, Edward Burnett, *Primitive Culture: Researchs into the Development of Mithology, Philosophy, Religion, Art, and Custom*, London, 1872

Tazegül, Murat, *Modernleşme Sürecinde Türkiye*, İst 2005, Babil yay.

Temir, Ahmet, 1. Türk Dil İnkılabı Üzerine Düşünceler, *Türk Kültürü*, 1976, Sayı 165

Temir, Ahmet, Dil Devriminde İlericilik Gericilik, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 7

Temir, Ahmet, Dilimizin Bugünkü Meseleleri, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 5

Temir, Ahmet, Dilimizle İlgili Bir Kanun Teklifi Üzerine, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 56

Temir, Ahmet, Türk Dil Kurumunda Aksiyon ve Bilim İşİ, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 8

Tevetoğlu, Fethi, Türk Akademisi ve Atatürk II, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 71

Tevetoğlu, Fethi, Ya Bizimdir Ya Kimsenin! (Şiir), *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 46

Timurtaş, Faruk Kadri, Atatürk'ün Tarih Görüşüne Düşman Olanlar, *Türk Kültürü*, 1966, S: 42

Timurtaş, Faruk Kadri, Dil Akademisi, *Türk Kültürü*, 1979, Sayı 205-206

Timurtaş, Faruk Kadri, Dil Bayramı ve Gerçekler, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 60

Timurtaş, Faruk Kadri, Dil Davası ve Gökalp, *Sosyoloji Konferansları*, Cilt: 5, 1964-1965

Timurtaş, Faruk Kadri, Dil Meselesine Toplu Bir Bakış, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 9

Timurtaş, Faruk Kadri, Dil Meselesine Toplu Bir Bakış, *Türk Kültürü*, 1963, Sayı 9

Timurtaş, Faruk Kadri, Ekler, Yeni Kelimeler ve Uydurmacılık, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 57

Timurtaş, Faruk Kadri, Milli Ülkülere Sahip Olmak, *Türk Kültürü*, 1964, Sayı 16

Timurtaş, Faruk Kadri, Terimlerin Türkçeleştirilmesi, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 44

Timurtaş, Faruk Kadri, Ziya Gökalp'in Dil Üzerinde Düşünceleri, *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 36

TKD, Amacımız ve Yolumuz, *Türk Kültürü Yıl: 1, Sayı:1, Kasım 1962*

TKD, Enstitümüzün Yayınladığı Türk Dünyası El Kitabı'nın Konuları, *Türk Kültürü*, 1976, S: 166 TKD, Dil Üzerine Tartışmalar, *Türk Kültürü*, 1968, Sayı 73

TKD, Haberler, Milletlerarası İkinci Türkoloji Kongresinin Açılışında Kültür Bakanı

Rıfkı Danışman tarafından yapılan konuşma metni, *Türk Kültürü*, 1976, Sayı 170

Türk Kültürü Araştırma Dergisi İnternet sitesi, www.tkaed.org,

Topuz, Hıfzı, *Türk Basın Tarihi*, Remzi yay, İst 2003

Topuz, Hıfzı, Türk Basın Tarihi 1941-1960, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, Cilt:2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002

Topuz, Hıfzı, Türk Basın Tarihi 1961-1980, *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, Cilt:3, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002

Tulum, A. Mertol, Asker Millet Olarak Yaşamının Sırrı, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 46

Tuncay, Mete, *T.C. 'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-31)*, Yurt yay, Ankara 81

Turhan, Mümtaz, Dil Davası, *Türk Kültürü*, 1978, Sayı 192

Türkdoğan, Orhan, *Ziya Gökalp Sosyolojisinde Bazı Kavramların Değerlendirilmesi*, Baylan Matbaası, Ank, 1973

Türkü Sitesi, www.turkuler.com (03.05.2020)

Tüysüzöğlu, Göktürk, Kadro Hareketi ve Kadrocular, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, İlkbahar 2011, s.19-32

Ulaş, Bahri, Söz, Sayı 2, Haziran 1966

Ulaş, Bahri, Türk Milli Dil Akademisi, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Cilt: II, Selçuk Yayınları, İstanbul, 1966

Ülkütaşır, Mehmet Şakir, Fuat Köseraif ve Dilde Tasfiyecilik Cereyanı, *Türk Kültürü*, 1966, S: 48

Ülkütaşır, Mehmet Şakir, Harf İnkılabı ve Atatürk, *Türk Kültürü*, 1969, Sayı 85

Ünal, Tahsin, Milli Kültür Düşmanları, *Türk Kültürü*, 1976, Sayı 163

Yalçın, Haydar, Bilgi Çağında Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, (Temel Dinamikler, Üstlenilmesi Gereken Roller), *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan – 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri*, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yay, Ankara 1912, s.224-228

Yalçın, Semih – Turan, Mustafa – Ekincikli, Mustafa – Gedikli, Şarika, *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Siyasal Kitabevi, Ank. 2003

Yıldırım, Dursun, “Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü 50 Yaşında” *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan – 50. Yıl Sempozyumu Bildirileri*, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yay, Ankara 1912, s.1-3

Yıldırım, Dursun, Sunuş, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünün 50. Yılına Armağan: 50. Yıl Sempozyum Bildirileri*, Hazırlayan: Bülent Gül, TKAE yayınları, Ankara, 2012, Enstitü Başkanı Prof. Dursun Yıldırımın Sunuşu

Yıldırım, İ. Hakkı, Dilde Yozlaşma, *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45

Yöntem, Ali Canip, Dil İnkılabı İle İlgili Bir Hatıra, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı

EKLER

EK 1- Türk Dünyası El Kitabı'nın içerik ve bölümlerinin yer aldığı içerik metni. Türk Kültürü Dergisi'nin de genel yayın içeriği ve politikasını yansıtmaları bakımından önemli.³¹⁰

TÜRK KÜLTÜRÜ Yayınlayan: TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ ★ İmtiyaz Sahibi Prof. Dr. Ahmet TEMİR ★ Yan İşleri Müdürü Prof. Dr. Talip YÜCEL ★ Fiat: 5,— TL Yıllık Aboneli: 60,— TL Dış memleketlere iki mislidir. ★ Dergideki yazılar, kay- nak gösterilerek alma- bilir. Yazılardaki fikirler imza sahiplerine aittir. ★ İdare ve yazışma adresi: Tunus Cad. 16, Bakanlıklar P.K. 14, Çankaya ANKARA ★ Dizilip Basıldığı yer: Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara	İÇİNDEKİLER Enstitümüzün Yayınladığı Türk Dünyası El Kitabının Konuları T. K. 1 İlk Hedefe Doğru Bilal Simsir 6 Tuva Türkleri Abdülkadir İnan 18 Fütüvet ve Ahilik Dr. İsmet Kayaoglu 22 Münevver Kime Derler? Peyami Safa 28 Nerede Türk Var mı Ocada Türkiye Vardır Tekin Ezer 30 Oğuz Destanından Hüda Tefik Güncensay 32 Piri Reis, Abdurrahman Hıfzı, Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi'ye Göre Isenderim ve Çevresi Vahit Çubuk 35 Rumelihisarında Bir Sığır Derisi Toprak Mehmet Önder 47 Dergiler: 5 Çınaraltı İhan Geçer 49 Kayıplar: Tevekkül Beshir (İbrahim Yar- kın) 53 Haberler: "Ziya Gökalp, Fikirleri ve Tesir- leri" Simpoziumu (Dr. Tuncer Baykara) 55 Bibliyografya: Azerbaycan İstiklâl Mücadeleleri Tarihli (Sadık Kemal Turan); Elin- zâğı Masalları (Dr. Dursun Yıldırım); Strategy for Peace (Orhan İzgü); Türk Dili ve Edebiyatı An- siklopedisi (Süleyman Tufan) 56	TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ TÜRK KÜLTÜRÜ SAYI 166 YIL XII 1976 ENSTİTÜMÜZÜN YAYINLADIĞI TÜRK DÜNYASI EL KİTAPININ KONULARI Sözbaşı III Birinci Bölüm TÜRK ÜLKELERİNİN COĞRAFYASI Giriş: Türklerin ilk yurdu ve yayılış sahaları 3-5 I. Ahmet Ardel, Türk ülkelerinin tabii coğrafyası 6-45 II. Yusuf Dönmez, Türk dünyasının beşerî ve iktisadî coğrafyasına toplu bir bakış 46-102 III. Ahmet Ardel - Talip Yücel, Balkan yarımadası, Suriye ve Irak'taki Türk sahaları ile Kıbrıs'ın beşerî ve iktisadî coğrafyası 103-112 İkinci Bölüm TÜRK KÜLTÜRÜNÜN TEMELLERİ I. Türk dili A. Ural-Altay ve Altay dilleri 1. Ahmet Temir, Ural-Altay dilleri teorisi 114-118 2. Talat Tekin, Altay dilleri teorisi 118-130 B. Türk lehçeleri ve şiveleri Giriş: R. Rahmeti Arat, Türk milletinin dili 131-141 1. Şinasi Tekin, Eski Türkçe 142-192 2. Batı Türkçesi a. Faruk K. Timurtaş, Eski Anadolu Türkçesi ... 193-222 b. Muhtarrem Ergin, Eski Osmanlıca 223-275 c. Muhtarrem Ergin, Türkiye Türkçesi 276-290 (1) 577
--	--	--

³¹⁰ TKD, "Enstitümüzün Yayınladığı Türk Dünyası El Kitabı'nın Konuları", *Türk Kültürü*, 1976, Sayı 166, s.1-6

	YIL XIV	YIL XV
3. Muharrem Ergin, Doğu Türkçesi (Çağatayca)	291-296	
4. Ahmet Temir, Kuzey Türkçesi	297-301	
5. R. Rahmeti Arat - Ahmet Temir, Türk givelerinin tasnifi	305-327	
6. Faruk K. Timurtas, Türkçelik cereyanının tarihi	328-339	
7. Muharrem Ergin, Türklerde yazı ve alfabeler	340-352	
8. Ahmet Temir, Türk lehçeleri	374-376	
II. Türk Edebiyatı		
1. Abdülkadir İnan, Türk destanları	377-380	
2. Saadet Çağatay, İslamiyetten önce Türk edebiyatı	380-401	
3. Ahmet Caferoğlu, Karahanlılar devri Türk edebiyatı	405-423	
4. Faruk K. Timurtas, Türkiye edebiyatı	414-484	
5. Ahmet Caferoğlu, Azerbaycan edebiyatı	465-483	
6. Abdülkadir İnan, Çağatay edebiyatı	484-501	
7. Ahmet Temir, Kıpçak edebiyatı	502-504	
8. Ahmet Temir, Kuzey Türk edebiyatı (Tatar - Başkurt)	505-521	
9. Sükrü Elcin, Türkiye'de halk edebiyatı	522-532	
10. Kenan Akyüz, Çağdaş Türk edebiyatı	533-540	
III. Türk Sanatı		
Oktaç Aslanapa, Türk sanatı	550-596	
Müjgin Cumbur, Türklerde teşhis sanatı	607-608	
Üçüncü Bölüm		
TÜRK TARİHİ		
Giriş: İbrahim Kafesoğlu, Türk adı, Türk soyu, Türklerin anayurdu ve yayılmaları	601-605	
I. Asya Türk Devletleri		
1. İbrahim Kafesoğlu, Hun İmparatorluğu	606-707	
2. İbrahim Kafesoğlu, Tugay devleti	708-709	
3. İbrahim Kafesoğlu, Gök-Türk hükümleri	710-724	
4. İbrahim Kafesoğlu, Uygurlar	725-728	
5. İbrahim Kafesoğlu, Kırgızlar	729	
6. İbrahim Kafesoğlu, Türgişler	730-732	
7. İbrahim Kafesoğlu, Karaklar	733-734	
8. İbrahim Kafesoğlu, Oğuzlar	735-738	
378	(2)	
		(3)
		579

	YIL XIV	YIL XV
5. Ahmet Temir, Kasım hanlığı	940-942	
6. Halil İnalık, Kırım hanlığı	943-954	
7. Ahmet Temir, Nogay hanlığı	955-956	
8. Akdes Nimet Kurat - Ahmet Temir, Sibir (Sibiry) hanlığı	956-968	
XI. İbrahim Kafesoğlu, Ondördüncü yüzyıldan sonra Orta Asya'da kurulmuş Türk devletleri	969-973	
X. Osmanlı İmparatorluğu		
1. Halil İnalık, Osmanlı İmparatorluğu'nda kültür ve teşkilat	974-990	
2. F. Çetin Derin, Osmanlı devletinin siyasi tarihi	991-1002	
3. Erçiment Kuran, Osmanlı İmparatorluğu'nda yönleşme hareketleri	1003-1016	
IX. Cengiz Orhonlu, Türkiye Cumhuriyeti tarihi	1017-1026	
Dördüncü Bölüm		
BUGÜNKÜ TÜRK DÜNYASI		
I. Batı Türkleri		
1. Cengiz Orhonlu, Türkiye Türkleri	1039-1043	
2. Nejat Günyüz, Türkiye'de Eğitim	1044-1059	
3. Tâlip Yücel - H. Fikret Alaş, Kıbrıs Türkleri	1060-1069	
4. Müstecep Ülküsal, Bulgaristan Türkleri	1070-1081	
5. Şerafettin Yücel, Romanya Türkleri	1082-1085	
6. Cengiz Orhonlu, Yunanistan Türkleri	1086-1098	
7. Ahmet Caferoğlu, Kuzey Azerbaycan	1099-1103	
8. Ahmet Caferoğlu - Tâlip Yücel, Güney Azerbaycan ve İran'da Türkler	1104-1110	
9. Ahmet Caferoğlu, Kafkasya Türkleri	1111-1120	
10. Necmettin Ekin, Irak Türkleri	1121-1124	
11. Cengiz Orhonlu, Suriye Türkleri	1125-1131	
12. Müstecep Ülküsal, Kırım Türkleri	1132-1139	
II. Merkez ve Doğu Türkleri	1140-1153	
1. Erdoğan Merçil, Afganistan Türkleri	1154-1159	
2. İbrahim Yarkan, Batı Türkistan	1160-1216	
3. I. Musabay - P. Turfan, Doğu Türkistan	1217-1250	
380	(4)	
		(5)
		581

EK 2- İlker Aytürk’ün “The Flagship Institution of Cold War Turcology: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980”³¹¹ adlı makalesinde bulunan Türk Kültürü dergisinin 1962-1980 dönemi yayınlarının kategorisine dair yaptığı muhteva incelemesi.

	NUMBER OF ARTICLES																			Total Number of Articles
	Balkan Turks	Middle East	Cyprus	Azerbaijan	Kazakhstan	Turkmenistan	China	Caucasia	Turkish Groups without State	Turkistan	Aleutk	Communism	Russia	Nationalism	Turkish Culture	Education in Turkey	Turkish Left	Important Turkish Figures	Other	
1962	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	5	4	0	0	4	3	
1963	2	1	5	3	0	0	0	0	3	5	26	0	3	10	41	1	0	12	15	
1964	3	2	11	15	0	1	2	2	3	13	12	1	6	13	49	8	0	11	12	
1965	10	2	6	2	1	0	1	1	3	5	15	3	0	2	19	3	0	30	28	
1966	11	4	6	1	0	1	1	0	1	1	15	2	3	22	33	11	4	25	19	
1967	3	2	3	3	0	0	1	0	1	2	15	2	5	12	31	0	6	31	26	
1968	4	1	0	1	0	0	0	0	1	5	8	1	2	16	33	7	0	15	23	
1969	2	0	5	3	0	0	2	0	2	4	12	2	2	10	21	3	3	14	10	
1970	4	0	9	1	1	0	1	0	1	3	16	2	0	11	19	2	0	24	14	
1971	1	1	5	2	0	0	0	0	1	1	6	0	3	4	37	2	0	21	12	
1972	4	3	5	1	0	0	0	1	0	1	6	0	0	9	40	2	0	16	20	
1973	1	2	1	0	0	0	0	3	0	1	11	0	2	4	63	0	0	9	31	
1974	1	2	8	0	1	0	0	0	0	0	3	0	0	3	15	0	0	13	10	
1975	2	0	2	0	0	0	2	0	0	3	4	0	0	4	19	0	0	6	6	
1976	15	3	4	0	0	0	0	0	0	3	4	0	3	3	12	4	0	12	25	
1977	2	1	3	0	0	0	1	0	1	0	3	1	4	12	27	1	0	30	20	
1978	1	0	2	1	1	0	2	0	0	2	2	0	4	11	24	5	1	10	19	
1979	2	0	0	0	0	2	1	0	2	0	0	0	2	1	15	2	0	7	14	
1980	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	13	0	0	1	48	

	Percentage of Articles																	Other
	Balkan Turks	Middle East	Cyprus	Azerbaijan	Kazakhstan	Turkmenistan	China	Caucasia	Turkish Groups without State	Turkistan	Altunk	Communism	Russia	Nationalism	Turkish Culture	Education in Turkey	Turkish Left	Important Turkish Figures
1962	0.00	5.26	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	5.26	5.26	0.00	0.00	26.32	21.05	0.00	0.00	21.05
1963	1.57	0.79	3.94	2.36	0.00	0.00	0.00	0.00	2.36	3.94	20.47	0.00	2.36	7.87	32.28	0.79	0.00	9.45
1964	1.83	1.22	6.71	9.15	0.00	0.61	1.22	1.22	1.83	7.93	7.32	0.61	3.66	7.93	29.88	4.88	0.00	6.71
1965	7.63	1.53	4.58	1.53	0.76	0.00	0.76	0.76	2.29	3.82	11.45	2.29	0.00	1.53	14.50	2.29	0.00	22.90
1966	6.88	2.50	3.75	0.63	0.00	0.63	0.63	0.63	0.63	0.63	9.38	1.25	1.88	13.75	20.63	6.88	2.50	15.63
1967	2.10	1.40	2.10	2.10	0.00	0.00	0.70	0.00	0.70	1.40	10.49	1.40	3.50	8.39	21.68	0.00	4.20	21.68
1968	3.42	0.85	0.00	0.85	0.00	0.00	0.00	0.00	0.85	4.27	6.84	0.85	1.71	13.68	28.21	5.98	0.00	12.82
1969	2.11	0.00	5.26	3.16	0.00	0.00	2.11	0.00	2.11	4.21	12.63	2.11	2.11	10.53	22.11	3.16	3.16	14.74
1970	3.70	0.00	8.33	0.93	0.93	0.00	0.93	0.00	0.93	2.78	14.81	1.85	0.00	10.19	17.59	1.85	0.00	22.22
1971	1.04	1.04	5.21	2.08	0.00	0.00	0.00	0.00	1.04	1.04	6.25	0.00	3.13	4.17	38.54	2.08	0.00	21.88
1972	3.70	2.78	4.63	0.93	0.00	0.00	0.00	0.93	0.00	0.93	5.56	0.00	0.00	8.33	37.04	1.85	0.00	14.81
1973	0.78	1.56	0.78	0.00	0.00	0.00	0.00	2.34	0.00	0.78	8.59	0.00	1.56	3.13	49.22	0.00	0.00	7.03
1974	1.79	3.57	14.29	0.00	1.79	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	5.36	0.00	0.00	5.36	26.79	0.00	0.00	23.21
1975	4.17	0.00	4.17	0.00	0.00	0.00	4.17	0.00	0.00	6.25	8.33	0.00	0.00	8.33	39.58	0.00	0.00	12.50
1976	17.05	3.41	4.55	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.41	4.55	0.00	3.41	3.41	13.64	4.55	0.00	13.64
1977	1.89	0.94	2.83	0.00	0.00	0.00	0.94	0.00	0.94	0.00	2.83	0.94	3.77	11.32	25.47	0.94	0.00	28.30
1978	1.18	0.00	2.35	1.18	1.18	0.00	2.35	0.00	0.00	2.35	2.35	0.00	4.71	12.94	28.24	5.88	1.18	11.76
1979	4.17	0.00	0.00	0.00	0.00	4.17	2.08	0.00	4.17	0.00	0.00	4.17	2.08	31.25	4.17	0.00	14.58	29.17
1980	3.03	3.03	6.06	0.00	0.00	6.06	0.00	0.00	6.06	0.00	15.15	0.00	0.00	3.03	39.39	0.00	0.00	15.15

³¹¹ İlker Aytürk, The Flagship Institution of Cold War Turcology: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1961-1980, *European Journal of Turkish Studies (EJTS)*, 24/2017, <https://journals.openedition.org/ejts/5517?lang=tr> , s. 14-16

EK 3- Bu şiirde hem milli bilinç vurgulanıyor hem de güncel karmaşadan izlere rastlanıyor. Dönem sağ-sol çatışmasının milli birlik ve bütünlüğü parçaladığını, sol cereyanlara kızarak ve düşmanca bir tavırla yaklaşarak belli ediyor. Şair, genel olarak tüm milletin tek bir fikir ve zihniyet birliği ve hedefi merkezinde birleşerek bir barış havasının esmesine yönelik temennilere de yer veriyor.³¹²

BİR MİLLETİZ BİZ!

Taşları üstüme atıp da kaçma!
İrkda bir, soyda bir, bir Milletiz Biz!
Pirenin uğruna yorganı yakma!
Huyda bir, boyda bir, bir Milletiz Biz!

Sen bana sağ dedin, bende sana sol (!)
Uçuruma geldi dayandı bu yol.
İster beni öldür, ister zalim ol!
Yasta bir, toyda bir, bir Milletiz Biz!

İkimizde doğduk geldik bu yurda.
Sen Ona sevdalı, ben de Bozkurt'a.
Gel söyle yanına bir kez otur da
Ve dinle ne huyda bir Milletiz Biz!

Belki ben de senin gibi olurdum.
Fitne, fesat ile karıştı yurdum
Bir tesadüf senden önce kurtuldum.
Çiçeği uykuda bir Milletiz Biz!

Kara kış gelince üşür yavrular
Kar örter, çağlamaz, donar bu sular
Kötü rüyalarla doldu uykular
Haykırır bu yurda bir Milletiz Biz.

Sen Tûran'ın Tûran senin ülkündür!
Şehit kanı bu topraklar, Türkündür!
Kardeşliğin, birleşmenin günüdür!
Can veren bu yurda bir Milletiz Biz!

Gel bre kardeşim ne olursan ol,
Kâmil-i Mürşit ol; fakat olma sol!
Bu Millet bizimdir bizse Ona kul
Allah huzurunda bir Milletiz Biz!

Osman Nuri Sezer

³¹² Osman Nuri Sezer, "Bir Milletiz Biz! (Şiir)", *Türk Kültürü*, 1972, Sayı 122, s. 84-85

EK 4- Ziya Gökalp'in "Lisan" Şiiri³¹³

L İ S Â N

Ziya Gökalp

Yap yaşayan türkçeden,
Türkçeyi incitmeden,
İstanbul'un türkçesi
Zevkini olsun yeden

Arapçaya meyletme
İran'a da hiç gitme;
Tecvid'i halktan öğren,
Fasihlerden işitme.

Gayn'lı sözler emmeyiz,
Çocuk değil, memeyiz!
Birkaç dil yok Turan'da
Tek dilli bir kümeyiz.

Turan'ın bir ili var,
Ve yalnız bir dili var.
Başka dil var diyenin,
Başta bir emeli var.

Türklüğün vicdânı bir,
Dini bir, vatani bir;
Fakat hepsi yarılır
Olmazsa lisânı bir.

Güzel dil türkçe bize
Başka dil gece bize.
İstanbul konuşması
En saf, en ince bize.

Lisânda sayılır öz
Herkesin bildiği söz;
Mânası anlaşılan
Lûgate atmadan göz.

Uydurma söz yapmayız,
Yapma yola sapmayız,
Türkçeleşmiş türkçedir;
Eski köke tapmayız.

Açık sözle kalmalı,
Fikre ışık salmalı;
Müterâdif sözlerden
Türkçesini almalı.

Yeni sözler gerekse
Bunda da uy herkese;
Halkın söz yaratmada
Yollarını benimse.

D U Y U R U

Ziya Gökalp'in doğumunun yüzüncü yılı münâsebetiyle Kültür Bakanlığı'nın hazırlattığı az miktardaki altın ve gümüş madalyonlar Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nden temin edilebilir.

³¹³ Ziya Gökalp, "Lisan (Şiir)", *Türk Kültürü*, 1977, Sayı 173, s. 18

EK 6- Türk kültürünün önemli bir parçası olan türkülerden bir örnek.

Yozgat Avşar Türküsü.³¹⁵

YAZIDA BAHSİ GEÇEN TÜRKÜLER

YOZGAT AVŞAR TÜRKÜSÜ (2. bölümü)

Ay dost

Eğerlen kıratım(ı) atlar çatlasın
Arkbüz tüfenk ikiz ikiz patlasın
Batır olan cephede hendek aılasın.

Hani yurdum diyen beğler nicoldu
Oğul uşak karnaşlarım nicoldu?

Ay dost

İleri varılır da geri durulmaz
Pashı piştov'unan adam vurulmaz
Kelle getmeyince bu yurt verilmez.

Hani yurdum diyen beğler nicoldu
Emmim dayım yeğenlerim nicoldu

Ay dost

Dolamadan tozluğumu giyenler
Yağlı yaşık ekmeğimi yiyenler
"Sen ölme de ben ölüyüm" diyenler.

Hani yurdum diyen beğler nicoldu
Avul uşak yavrularım nicoldu?

Ay dost

Gavur'unan bozuk getti aramız
Düşmanlara sardırmayız yaramız
Kendi yaramızı saranlardanız.

Bozok'un kilidi Avşar nicoldu
Bacı gardaş yeğenlerim nicoldu?

³¹⁵ Memduh Şenol, "Türkülerin Dili", *Türk Kültürü*, 1973, Sayı 124, s. 1-5

**EK 7- Türk Dili Birinci Kurultayında Kabul Edilen 7 maddelik Türk Dili
Çalışma Programı.³¹⁶**

YIL V

T Ü R K K Ü L T Ü R Ü

SAYI 56

Türk Dili Birinci Kurultayınca Kabul Edilen

ÇALIŞMA PROGRAMI

1 — Türkçenin gerek Sümer, Eti gibi en eski Türk dilleriyle, gerek Hint — Avrupa, Sami denilen dillerle mukayesesi yapılmalıdır.

2 — Türkçenin tarihi inkişafı aranmalı, mukayeseli grameri yazılmalıdır.

3 — Türk lehçelerindeki kelimeler derlenerek lehçeler lûgati, sonra esas Türk lûgati, Türk sarfı, nahvi tez elden yapılmalıdır. Sarf, nahiv, lûgat yapılırken, ıstılah konulurken Türkçenin bütün lâhikalarının araştırılmasına, bu lâhikaların, edatların dilimizin bütün ihtiyaçlarına yetecek surette işlenilmesine ehemmiyet verilmelidir.

4 — Türkçenin tarihi grameri yazılmalıdır.

5 — Şark ve Garp memleketlerinde çıkan Türk dili hakkındaki eserler toplanmalı, bu eserlerden lâzım olanları dilimize çevrilmelidir.

6 — Cemiyet gerek kendisinin, gerek dışarıda Türk Dili işleriyle uğraşanların tetkiklerini bir mecmua ile neşretmelidir.

7 — Memleket gazetelerinde dil işlerine hususi yer verilmelidir.

Türk Dili Birinci Kurultayı Tarafından Seçilen

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Umumi Merkez Heyeti

<i>Reis</i>	: Samih Rifat Bey.
<i>Umumi Kâtip</i>	: Ruşen Eşref Bey.
<i>Muhasebeci</i>	: Besim Atalay Bey.
<i>Âza</i>	: Ahmet Cevat Bey.
<i>Âza</i>	: Celâl Sahir bey.
<i>Âza</i>	: Hâmit Zübeyr Bey.
<i>Âza</i>	: Hasan Âli Bey.
<i>Âza</i>	: İbrahim Necmi Bey.
<i>Âza</i>	: Rağıp Hulûsi Bey.

(5)

565

³¹⁶ Ahmet Temir, "Dilimizle İlgili Bir Kanun Teklifi Üzerine", *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 56, s. 1-5

EK 8- Dil meselesinde karşı karşıya olunan problemlere Faruk Timurtaş'ın 42 madde ile sunduğu çözüm önerileri.³¹⁷

SAYI 60 F. K. TIMURTAŞ YIL V riyle, fakat teferuata inmeden, ana çizgilerini vermek suretiyle madde madde gözden geçireceğiz. Dil ve mâhiyeti 1. Dil uzun bir zaman içerisinde ve çeşitli tarih, coğrafya ve kültür şartları altında meydana gelmiş; içtimai yönü ağır basan tabii (canlı) bir varlıktır. Dil, ferdi bir hâdise değildir. 2. Dil kendi kanunları çerçevesinde gelişir. Dilin bünyesine ve kaidelerine oynamaya müdahaleler fayda yerine zarar verir. 3. Ortak konuşma ve yazı dili, bütün milletçe benimsenen umumî dildir. Bölge dilleri ve ünlere, mesleklerle, sanatlarla alt olan hususî diller belirli bir zümrenin kullandığı dildir, ortak değildir. 4. Tabii dil milletin bütününe kullanılan, bilinen, herkesin anladığı dildir. Sunî dil ise, milletin bütününe mal olmaması, halka inmemiş, ancak küçük bir grupun zoraki kullanışına çalıştığı, kendisinin de güçlüğü anladığı dil demektir. 5. Hiçbir medeni dil saf değildir. Her dil başka dillerden kelimeler almıştır. Başka dillerden kelime almak bir dil için kusur değildir. Kötü olan, bir dil için zaaf teşkil eden husus, başka dillerden gramer gökili almaktır. 6. Dilde devrim yapılamaz. Dil için ancak bir gelişme (tekâmül, evrim, évolution) bahis konusudur. Devrim sadece alfabe ve yazma ve bazı ilmi, fennî, teknik terimlerde yapılabilir. 7. Dil milleti meydana getiren manevî unsurların en önde geleni ve milliyeti teşkil unsurların başkasıdır. Dille oynanmaz. Dili bozmamak, aksine onu tarihî akışı göz önünde tutarak geliştirmek, güçleştirmek gerektir. Dil sadeleştirmek ve sunî 8. Dil dâvasının esası, dilimizi yabancı dillerin tesirinden kurtarıp sadeleştirmek; çağdaş medeniyetin her sahada ki bütün mefhumlarını ulaştırabilecek bir hâle getirmektir. Bu, dilin millileşmesi, büyük bir ilmi ve kültürlü dil durumunu kazanması demektir. 9. Dil sadeleştirmek ve millileştirmek, onu fakirleştirmek, budamak ve ifade imkânlarından mahrum bırakmak demek değildir. 10. Bugün Osmanlıyı isteyen, ona dönelim diyen kimse yoktur. Bana bu Osmanlıdır. Herkes açık, sade, temiz bir dil istemektedir. 11. Ağır özleştiriciler dildeki yabancı asıllı bütün kelimeleri atmaktadır. Bu, ırkçıdır. (2)	YIL V TÜRK KÜLTÜRÜ SAYI 60 12. Türkçe Türk halkının bildiği, anadığı, konuştuğu dildir. Bir dilden başka dile giren kelimeler, halk tarafından benimsenirse, artık o dilin malı sayılır. 13. Dile yerleşen, "mîlâns" taşıyan, karşılığı bulunmayan kelimeler dilden atılmaz. Atılması gereken kelimeler, yabancı asıllı olup karşılığı bulunan kelimelerdir. 14. Konuşma dilinden uzak bir yazı dili olmaz. Böyle bir dil sunî bir dil, bir "argo"dur. 15. Kelimelerin menşei halkı ilgilendirmez. Halk için menşei değil mînak ve kullanış mühimdir. Halk mînakını bildiği, ekini tanıdığı, yapışını anladığı kelimeleri benimser. Kelimelerin etimolojisi, sadece dil bilgilerini ilgilendirir. Dilimizin henüz bir etimoloji sözlüğü yazılmamıştır. 16. Dil mülâzimesinin aslı değil, kullanış ehemmiyetlidir. Mülâzime yerli de olsa, kelimelerin kökü bilinmiyorsa, ekî yanlışsa veya işlek değildir; yani kelime anlaşılıyorsa, o kelime tabii değildir ve o dilden sayılmaz. 17. Sadeleştirme işinde sınır ve ölçü canlı (konuşulan, yaşanan, tabii) dil olmazdır. 18. Bütün milletin malı olan konuşma diline buna dayanan ortak yazı diline ferdi, kurum, dernek veya devlet müdahale etmemeli, zorlanmasında bulunmamalıdır. 19. Dil işinde de halka ve ilme inanmak, sağduyu ile hareket etmek gerektir. İlme kulak vermeden, zorlamalarla ve büyük kütelerin tekmayüllüni hiçe sayarak dâva yürütülemez. Özleştirmede hatâlar 20. Bugün için yazı dilini sadeleştirmek diye bir dâva yoktur. Dilimiz 35-40 yıl önce sadeleşmişti. Ancak terimlerin türkçeleştirilmesi meselesi vardır. Esas dâva ise, dilin incelenmesi ve işlenmesidir. 21. Dilimizin malı olan, yüzyıllar boyu kullanılan, herkesin bildiği kelimeler atılmaz, yerine uydurma kelimeler konmaz. 22. Özleştiricilik, uydurmacılık hâlini almıştır. Uydurmacılık ses, şekil ve mânâ bakımından dil kaidelerine aykırı kelimeler meydana getirmektedir. Dilin kaidelerine uygun kelimeler yapmak, "kelime teşkil" dir. Uydurmacılık ile kelime teşkil ayrı ayrı şeylerdir. 23. Yeni kelimeler yapılırken, eklerin fonksiyon ve mânâlarına, işlek olup olmadıklarına bakılmamaktadır. Ölü ve az işlek eklerle kelimeler meydana getirildiği gibi, fil köküne getirilmesi gereken ek isim köküne, isim köküne getirilmesi icab eden ek fil köküne getirilmektedir. (3)
SAYI 60 F. K. TIMURTAŞ YIL V 24. Herkesin bildiği, kullandığı canlı türkçe kelimeler atılması, yerlerine uydurma veya ölü kelimeler konmak istenmiştir (giyecek yerine "giysi", bütün yerine "tüm", dokunmak yerine "değirmek" gibi). 25. Türkçe sanılarak yabancı asıllı kelimelere yer verilmiş, bunlardan yeni kelimeler uydurulmuştur (zorun, zorunlu, zorunluluk gibi). 26. Bugünkü canlı ortak dilde bulunmayan, eski (tarihi) kelimeler canlandırılmak isteniyor (kez, denli, yanıt, öze, yeğ gibi). 27. Dilde mevcut olmayan ekler uyduruluyor (-sal, -sel eki -ay, -ey eki gibi). 28. Türkiye Türkçesinde bulunmayan, bütün lehçelerde ortak olmayan, yalnız bir lehçeye mahsus eklerle kelimeler yapılmıştır (meselâ -v eki ile: görev, ödev, sınav gibi). 29. Dil sadeleştirmek bir milliyetçilik hareketidir. Tarih boyunca böyle olmuştur. Ağır solcuların, özleştirici kesimleri samimi değildir. Onların maksadı dili bozmak, dejenerasyon etmek, kültürde anarşi meydana getirmektir. 30. Uydurma kelimelerin okullar ve radyo yoluyla zorla kabul ettirilmesi doğru değildir. İnsan şeref ve haysiyetine de, Anayasaya da aykırıdır. 31. Kurumcuların "yeni kelimeler yerleşiyor, bize karşı olanlar bile bunları kullanıyorlar" iddiaları yersizdir. Kullanılan, tutunan kelimeler dilin bünyesine uygun olarak yapılan veya eskiden mevcut olan ve halk ağzlarında yaşayan kelimelerdir. Uydurma kelimelere halk itibar göstermemektedir. 32. Yeni kelimeler yapılırken sistemli şekilde hareket edilmemektedir. Bir kelime tarihi metinlerden, diğeri herhangi bir halk ağzından; bir ek filân lehçeden, öteki ek başka bir lehçeden alınmaktadır. Halbuki dil, bütünüyle canlı bir ürvettir. Kelime meydana getirilirken eklerin umumî ve ortak olmasına dikkat edilmek gerekir. Kurum'un durumu 33. Dil Kurumunu ilmi bir teşekkül değildir. Akademik bir hüviyet kazanmaktan kaçınmaktadır. Dil dâvasının daha çok özleştiricilik yönüne ehemmiyet vermekte, bunda da çok ağır davranmaktadır. Kurum Atatürk'ün mâkul, normal, ölçülü özleştiricilik yolundan ayrılmış, Nurullah Ataç'ın ağır yoluna, tasfiyeciliğe, uydurmacılığa sapmıştır. 34. Kurum'un 35 kişilik yönetim kurulunda, profesör ve doçent unvanını taşıyan birçok kimse bulunmakla beraber, dilden anlayan, dil bilgini durumunda 5 kişi bile yoktur. (4)	YIL V TÜRK KÜLTÜRÜ SAYI 60 35. Kurum'un bugünkü yöneticileri tenkidleri normal karşılanmamakta, işi demagogiye döktük kendilerini beğenmeyenleri, dilimizin bozulmaması isteyenleri Kurum'dan çıkarmaktadır. 36. Kurum'un hukukî durumu da bozuktur. Atatürk'ün parasından, bir şarta bağlı olarak devami şekilde faydalanacağı için bir tesisi, bir vakıf durumunda olması gerekirken herhangi bir dernek gibi idare edilmektedir. Atatürk'ün yolundan ayrıldığı, Atatürk'ün akademî hâlinde gelişmesi istediğine uymadığı için, Kurum'un Atatürk'ün parasını alması meşrû olmayan bir harekettir. Çare ve yapılacak işler 37. Bugün sadeleşme gerçekleştiği için, artık dile müdahale etmemek gerekir. Onun kendi tabii gelişmesine bırakılmalıdır. 38. Ortak konuşma ve yazı dilinin kelimelerini değiştirmeye çalışmak mânâsıdır. Yapılacak iş, sadece terimleri türkçeleştirmek ve yerlerine karşılıklar bulmaktır. 39. Dil özleştirilmesi Arapça ve Farsça kelimelere düşmanlık şeklinde olmamalıdır. Asıl önlenmesi gereken husus, Batı dillerinden gelen kelimelerin dilimizi istilsâdır. 40. Yeni ortaya sürülen, doğru olup olmadığı bilinmeyen, kabul edilip edilmeyeceği şüpheli olan kelimeleri okullarda ve radyolarda kullanılmamak gerekir. T.R.T. dil konusunda yıkıcı olmaktan vazgeçmelidir. 41. Dilimizin metinlere dayanması mukayesseli ve tarihî büyük gramer ve sözlüklerinin yazılması daha fazla geciktirilmemelidir. 42. Dil Kurumundan, ilmi bir teşekkül olmadığı için, birşey beklemek mânâsıdır. Üniversitemizin Türk dili öğretim üyelerinden, dışardaki bilgilerden ve dilimizi çok iyi kullanan edebiyatçı ve yazarlardan faydalanarak dil meselesini ilmi olarak çözücek bir heyet kurulmalıdır. Sonuç Yukarıdan beri madde madde sıraladığımız gerçeklerden anlaşıldığı gibi, dil özleştirme meselesi bugün daha çok uydurmacılık hâlini almıştır; konuşma dili ile, canlı dile ilgisiz olmayan acayip bir yazı dili zorla kabul ettirilmek istenmektedir. Dilimiz üzerinde edlî ve ilmi olarak yapılacak, onu inceleyecek bir kuruma ihtiyaç vardır. Dil keşmine son vermek üzere, daha fazla gecikmeden bir "Dil Akademisi" veya "Dil Enstitüsü" kurulmalıdır. Hükümet, hususiyile Milli Eğitim Bakanlığı bu hususta derhal harekete geçmelidir. Dilimizi ağır özleştiricilerin tasallutundan bir an önce kurtarmalıyız. (5)

³¹⁷ Faruk Kadri Timurtaş, "Dil Bayramı ve Gerçekler", *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 60, s. 1-5

**EK 9- 1967 Mayıs'ında Meclise verilen “Devlet Dilindeki Birliğin
Sağlanması Hakkında Kanun Teklifi” metni.³¹⁸**

**DEVLET DİLİNDEKİ BİRLİĞİN SAĞLANMASI
HAKKINDAKİ KANUN TEKLİFİ**

Madde 1 — Devletin bütün organları ile, çeşitli kamu kurumlarının ve kamu kurumu niteliğindeki kurumların yetkilerine göre çıkaracakları kanunlar, tüzükler, yönetmelikler, kararname ve bunların uygulanmasını sağlamak amacı ile yayımlanan genelge ve emirler ve benzeri yazılarda ve hizmetin yürütülmesindeki bütün işlemlerle, yazılı belgelerde ve benzerlerinde Anayasa diline uyulur.

Anayasa'da değişik karşılıkları geçen sözler, terimler ve kavramların yenileri; Anayasa'da bulunmayanlar için ise, bu kanunun amacına ve Anayasa dilindeki tutuma göre, uygun Türkçe karşılıkları kullanılır.

Kamu yönetimi dışında bulunmakla beraber, toplum hayatını etkileyecek nitelikte görülen çeşitli levha, tabelâ, marka, ticaret unvanı ve benzeri araçlarda kullanılan yazılardaki dil değişikliğini yukardaki anlayışa uygun olarak belediyeler ile belediye sınırları dışında iller sağlar.

Madde 2 — Bu kanunun yayımından önce yürürlüğe girmiş olan kanunlarla öbür belgelerdeki sözler, terimler, kavramlar ile bu belgelere dayanılarak kurulmuş olan kamusal organ ve kurumların ve çeşitli dernek ve ortaklıkların adları, bu kanunun isteklerine göre değiştirilmiş sayılır. Resmi kayıt değişiklikleri usulüne göre yapılır.

Madde 3 — Bu kanunun uygulanmasındaki ayrıntıları düzenlemek amacı ile, yasama, yargı, yürütme organları ve Anayasa özerk kuruluşları, iki ay içerisinde çıkaracakları tüzük ve yönetmeliklerle, yetkileri içindeki gerekli tedbirleri alırlar.

Madde 4 — Bu kanuna aykırı davranışlar yasalardaki genel hükümlere göre kovuşturulur.

Geçici Madde — Bu kanun yürürlüğe girdiğinde kullanılmakta olan basılı kâğıt, levha, tabelâ, marka, ticaret unvanı ve benzeri araçlar, yukardaki hükümlere göre bir yıl içerisinde düzeltilerek kullanılır ya da yenileri ile değiştirilir.

Madde 5 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 6 — Bu kanunun, kendileri ile ilgili hükümlerini Yasama Meclisleri, diğerlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

³¹⁸ Ahmet Temir, “Dilimizle İlgili Bir Kanun Teklifi Üzerine”, *Türk Kültürü*, 1967, Sayı 56, s. 1-5

EK 10- Falih Rıfkı Atay'ın Dünya Gazetesinde yayınlanan, Milli Eğitim Bakanlığına ithafen yazdığı dilekçe.³¹⁹

D İ L E K Ç E
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA

Dil Kurumu bir akademi değildir. İsteddiği kadar araştırmalar ve teklifler yapmakta serbesttir. Fakat sözlük, ders kitaplarına girecek sözler ve karşılıklarla edebiyat kitaplarına alınacak örnekler ancak Millî Eğitim Bakanlığının kuracağı ve;

1 — Dilimizin özleştirilme değil, fakat türkçeleştirilme ülküsüne bağlı,

2 — Osmanlıca ve uydurmacılığa karşı,

3 — Güzel türkçe zevkli,

4 — İlme saygılı,

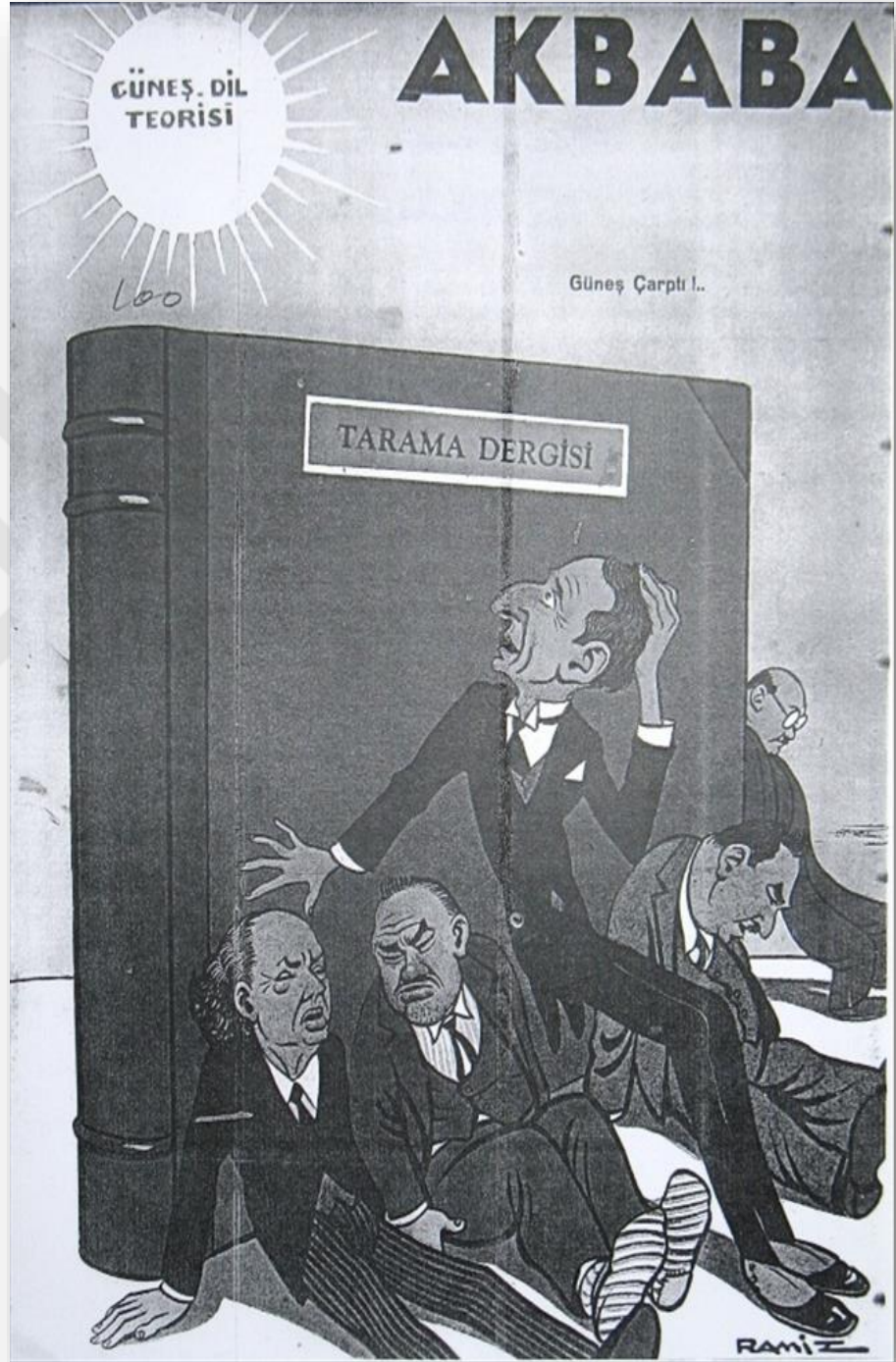
Niteliklerde yeni bir heyetce tesbit edilmeli ve şimdiye kadar yapılmış olanlar da, kökten bir ayıklama ve yeni bir anarşi yaratmadan kaçınma şartı ile gözden geçirilmelidir.

F. R. Atay

(Dünya, 26.6.1966)

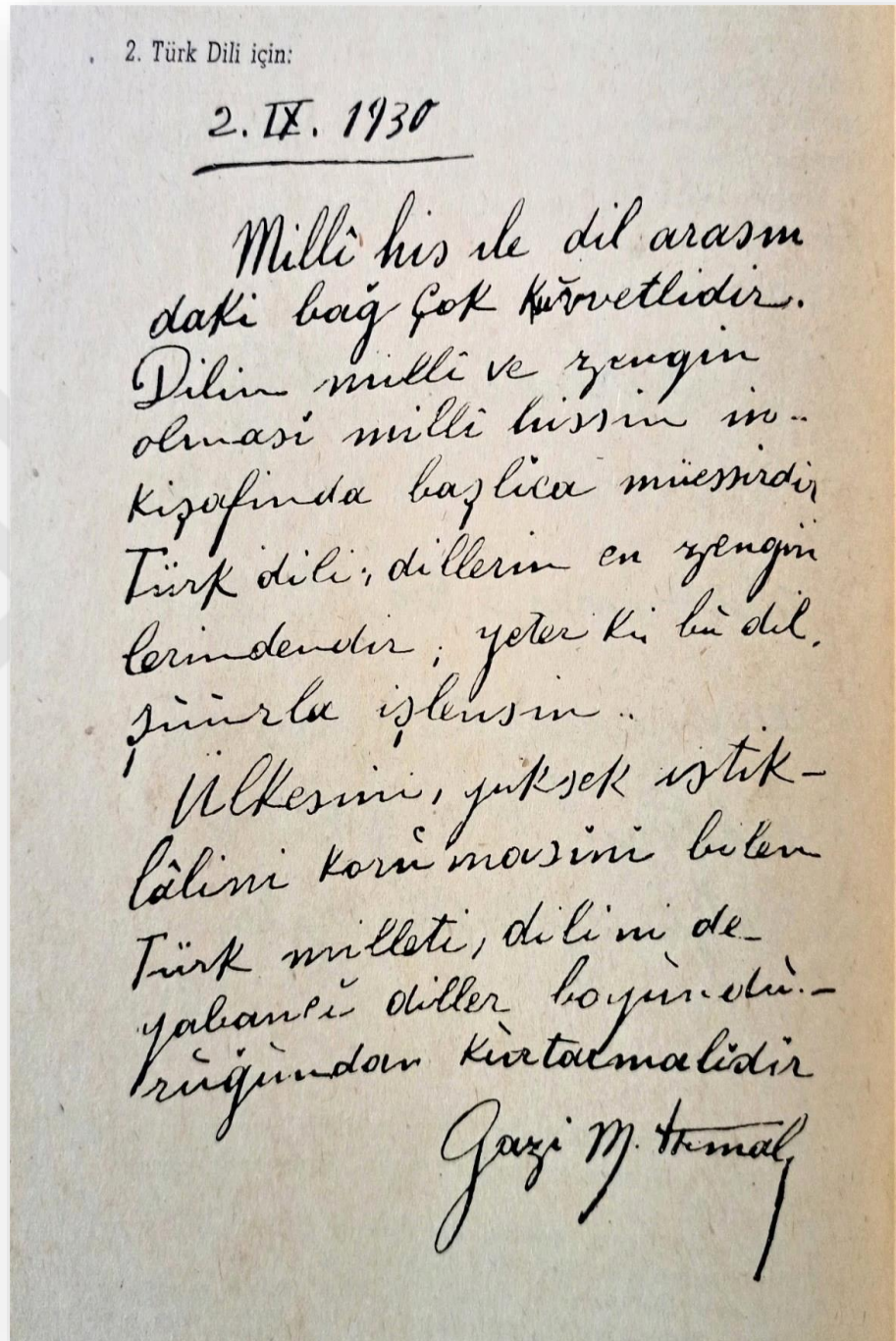
³¹⁹ Falih Rıfkı Atay, "Dilekçe, Milli Eğitim Bakanlığı'na", *Türk Kültürü*, 1966, Sayı 45, s. 93

EK 11- Güneş Dil Teorisi ve Tarama Dergisi bağlamında çizilmiş güzel bir karikatür.³²⁰

³²⁰ Abdülkadir İnan, "Atatürk'ün Etimoloji Anketi", *Türk Kültürü*, 1965, Sayı 37, s. 75-77

EK 12- Sadri Maksudi Arsal'ın "Türk Dili İçin" adlı eserine Atatürk'ün yazdığı önsöz.³²¹

³²¹ Tuncer Gülensoy, "Atatürk'ün Altı İmzası ve El yazısından Örnekler", Türk Kültürü, 1965, Sayı 37, s. 88-95

EK 13. ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 13/07/2020

Tez Başlığı : "Türk Kültürü Dergisinde Milli Kimlik: Sosyal Ağ Analizi ve İçerik Analizine Dayalı Bir İnceleme"

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ...262 sayfalık kısmına ilişkin, 13/07/2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 21 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☐ Kaynakça hariç
- 3- ☐ Alıntılar hariç
- 4- ☒ Alıntılar dâhil
- 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

A. Gül

13.07.2020

Adı Soyadı: Ahmet Feyzi GÜL

Öğrenci No: N17237639

Anabilim Dalı: TARİH

Programı: TARİH

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Ramazan Acun

EK 14. ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 13/07/2020

Tez Başlığı: TÜRK KÜLTÜRÜ DERGİSİNDE MİLLİ KİMLİK: SOSYAL AĞ ANALİZİ VE İÇERİK ANALİZİNE DAYALI BİR İNCELEME

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulları ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

13.07.2020

Adı Soyadı: AHMET FEYZİ GÜL
Öğrenci No: N17237639
Anabilim Dalı: TARİH
Programı: TARİH
Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Ramazan ACUN

Telefon: 0-312-2976860

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

